

FEKETE EMBEREK

FEKETE EMBEREK

REGÉNY

IRTA

DÉNES GIZELLA

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. — Nyomdaigazgató : Kohl Ferenc.

I.

SŰRŰ, feketén kanyargó füstfelhő kavargott a hegyek fölött. Mint nehéz, súlyos koszorú rászegezte páráit a tarlott, fésűfogakként meredező fákra. Az erdő, a köröskörül lágyan meghúzódó, ölelésként mélyedő, hallgatag mecseki erdő, úgy terült el a szürke, tél elé készülődő, hófelhőket váró égbolt alatt, mint valamely dermedt, nagy ravatal. Barna mezők és szürke felhőfoslányok dideregtek a titkosan szemezgető őszi esőben. A hegyoldal borókái fázósan dideregtek. A kék kökénybogyók ijedten reszkettek a rájuk törő decemberi szélben. Kétoldalt a hegyek lapján, már dér fehéredett s a fölszántott barázdák rögein, mint könnyű, elveszített fátyol, habosodott. Fent, a hegyek tetején egy-egy magosra nőtt, karcsú fenyőfa sugárzott s vidám, derűs zöldjével vigasztalóan integetett hegyeknek, völgyeknek, hegyekből kikanyargó fekete füstfelhőknek, de főleg annak az iromba, marconán őrtálló, zord salakhalomnak, amelynek oldalán két keskeny sínpár szaladt lefelé.

A kegyetlen bálványként könyöklő hányó aljában, a sínek között, a könnyű, laza salak fölött csattogva siklottak tova a keskeny, rozoga csillék. Nyikorogva forogtak a kerekék s az egyetlen csontoslábú, elvénült, göthös, szürke ló, nagyokat zihált, ahogy emelkedőt ért. A mögötte kígyózó nyolc-tíz, szénnel megrakott kis kocsit ugyancsak megéreztek rozoga tagjai. Mellette egy szőke, ványnyadt-sápadt csillésfüú ballagott. Némelykor egy-

egy mélázó füttyszó szaladt ki a fiú száján, egyébként ő is hasonlatos volt a hegyekhez, erdőkhez, állatokhoz és a vidékből kiáradó mogorva hangulathoz: szótlannak, árvának és elhagyatottnak látszott... Nagy bakancsaiban csetlett-botlott, majdnem orra is bukott egyszer-mászor, ahogy tekintete újból és újból elérte a hányót, melynek oldalán sárga és kék lángok lobbantak fel némely pillanatban.

A fiú a lóval versenyt köhögött... Ilyenkor sápadt és koravén arca egészen kipirosodott s a szája nem bírta a minduntalan feltörő habzó nyálkával. A kezdődő tüdővész jelei már ott gubbaszkodtak az arcán, a szeme kék árkában és a két kiálló hegyes vállán... De erről persze nem tudott, de ha tudott is, nem törődhetett vele. Hiszen, ha körülnéz a szent Borbáláról elnevezett aknatorony mellé épített három emeletes házban, a vele egykorú gyermekek, a tizenkét-tizenötévestendős fiúk mind olyan egyformák! Mindenütt ez a rozszant, keszeg ifjúság, ez az elcsigázott, koravén fiatalság...

— Hej, Vidra, vigyázz! — kiáltott egyet, ahogy a hegyhajlásnál majdnem orra bukott a kehes állat. Ostorát is fölemelte, bár semmiféle belső indulat nem háborgott benne s csak csendesesen húzta végig az állat keskeny hátát.

Mögötte nagysípkás, hallgatagon bandukoló öreg bányász lépegetett. Lámpája ott lógott az övében, a nadrágszíjján.

— Nándi, Nándi, még te is elvágódsz — motyogta csendesesen s nagyot szítt a szájából kilógó szortyogó pipából.

— Nem ütném meg magam, puha a sifer — vigyorgott a Nándi nevezetű fiú, akit teljes egészében Galuff Ferdinándnak hívtak és árvája volt egy bányában elhalt vájárnak. A szintői bánya

igazgatóságának kegyelméből már tizenkétéves korában csillés-fiú lehetett és immár három esztendeje a sovány Vidrával egyetemben hol a szemet, hol a salakot tolta-húzta. Miután itt nőtt fel a hányó aljában, a tárna mellett, az örökkön szálló füstfelhőben, szénporban: lassan maga is feketének, árnyéknak tetszett. Pórusai megteltek a mindig hulldogáló élesszemcséjű szénhulladékkal és nem volt az a szappan, amely végleg eltávolíthatta volna arcáról ezt a különös, sötét bélyeget. Különösen a szeme környéke, a pillái, feketedtek állandóan s alig látszott ki alóla halvány szőkesége.

A nagysipkás, nagycsizmás megállt egy pillanatra. Összenőtt, bozontos szemöldöke alól éles pillantásokat vágott a keskenyvállú Galuff Ferdinánd felé. Látszólag elégedetlenül, valamely belső háborgással szemlélte a fiút, aki egészen egykedvűen, majdnem lélektelenül húzta maga mögött életének terhét.

— Olyan vagy, mint a pióca. Agyonütni se lehetne téged, de tán az egész fajtádat sem.

Nándi most csak a lóra ügyelt. Kis vízfolyáson, kavicsos fenekű, sárga agyaglétől ázott patakocskán vontatták át a csilléket. A híd rossz volt, karfája letört és deszkái odvasan meredeztek.

— Ide még bepottyanak egyszer — nevetett tovább s alig figyelt a nagysipkás bosszúságára. Hiszen, ahányan voltak a három emeletes házban, valamennyien jól ismerték Kistar Istvánt. Az öreg, őr volt a telepen, ő vigyázta a műhelyek és házak titkait és ő járkált egész éjszakán keresztül a sokablakos igazgatói hivatal előtt. Beszélni ritkán hallották Kistar Istvánt, aki közel harminc esztendeig járt le a bányába és az elsők között volt, amikor legelőször lementek a hegyek közé bújó fekete-bírodalom mélyébe. Azután valami lábtörés történt

vele, egy talpfán csúszott el s azóta már kívülről őrizte a telep életét. Tíz órakor ő ütötte meg a kifeszített vaslemezt, ő verte a műszakra hívó órát. Ő mindig pontosan tudta az időt, mely majdnem láthatatlanul és kéretlenül suhogott el mellette s lassan behavazta egykor fekete parasztféjét. Mindenki csak Pista bácsinak hívta s ő maga is igen kivételesen emlékezett még rá, hogy Kistar Istvánnak hívják az állam és az egyház törvényei szerint.

A sok német és cseh bányász között nagyon is idegennek, magányosnak érezte magát Kistar István s valamely nagy szomorúság borította el, ahogy néha szóbaereszkedett velük, ahogy rákényszeredett a beszédre. Senki se tudta róla, hogy honnét jött, mely tájékról a hegyeknek. Szemei feketék és keskenyek voltak s némely pillanatban egészen különös fénnel tudtak ragyogni. Egészen magára maradva, magányosan élt a telep aljában meghúzódó, magatákolta kis házban s teljesen elhúzódtott a három emeletes háztól, a malacvisitástól, harmonikaszótól hangos hegyoldaltól, ahol a Galuffok nemzetsége a Morva-határvidékről ideszakadt gráner bányászok laktak. Se barátja, se ismerőse nem volt Kistar Istvánnak s mint az erdőből kiszakított tölgyfa, csak árváskodott egymagában. Még családi élete is különbözött a többiekétől. Ezeknél a szőke, vörőshajú, kékszemű és pálinkát lehellő messziről jött jövevényeknél, csak úgy hemzsegték az újabb és újabb gyermekek, egy konyhán hatan és heten is aludtak s négy gyereknél kevesebb egyetlen családban sem akadt, bár kenyéren, ruhán kívül alig hozott valamit az a tíz óra, melyet odalenn töltöttek a bányában. Kistar Istvánnak csak egy fia volt, de azt se igen látták, mert egy messzi grófi uradalomban béreskedett. A fiú arca bronzszínű volt, vidám és nyugodalmas s hiányzott róla

a szintői telep korma, erőszakos feketesége, dermedt szomorúsága. Valamely boldog, győzedelmes hála fakadozott mindig a vén szívében, ahogy távollevő fiára, drága hajtására gondolt, akit sikerült távoltartani a maga életétől és sorsától, mely ott morzsolódott le a föld fekete gyomrában, szénporban, szénfüstben.

Ahogy baktattak, ahogy nagy óvatosan átkeltek Vidrával együtt a rozzant fahídon, majdnem ugyanegy pillanatban sóhajtottak fel. Nándi tenyere aztán egy kicsit rásimogatott a ló hátára, és vidám füttyszóba kezdett. Aztán, mintha megunt volna a fölötte súlyosodó hideg csendet és a folytonosan csúcshuruttól rekedt, köhögős hangja nótába szakadt.

... Sárgalábú kis kakas, kiugrott a gyöpre,
A szintői bányásznak, szép a felesége...

Kistar István mordult egyet, ahogy a füle mellett éktelenül harsogott Galuff Nándi beteg hangja. Mellének zihálását, rossz tüdejének zakatoló, süstörgő szortyogását élesen, tisztán lehetett hallani. A vén ember arca sötétebb lett, ahogy hallgatta ezt a halálos zenét. Egészen belebújt sapkájába, kabátjának felhajtott gallérjába. Már közel jártak a házhoz, már látták a néhány csenevész, törpe barackfát, melyek alatt együtt visongtak gyerekek és malacok. Lent a telep aljában, a szénosztályozó lármája zakatolt. A rosták sziszegése, a kerekek dübörgése, mint egy verhetetlen, kegyetlen dallam morzsolta, őrlötte az emberi hangokat, életeket. Kistar István mindig komorabb lett, hogy közeledtek a telephez, amelyen elszaladt felette annyi hosszú esztendő. Már látta az igazgatósági hivatal kivilágított ablakait, az ablak mögött vidáman nevetgélő, cigarettázó, jószagú és puhakezű hivatalnokokat, vagy ahogyan itt nevezték őket, az *urakat*.

— Látod-e — morrant hirtelen s az egész telepet kormányzó hatalmas házra, a sárgafényben dőlő-fösködő ablakokra mutatott — látod-e Nándi, azok nem köhögnek . . .

Galuff Ferdinánd megfogta a ló zabláját. Bamba, buta elmélázással nézett a bütykös bot, a kemény tenyér irányába. Mintha gondolatok úsztak volna agyában és halvány buta fájdalmak a szívében. De azért csak nevetgélt, mint mindig, ha olyan dologhoz ért, amelyet nem értett.

— A Venci is ott van ! — sóhajtott előrenyújtott állal. — Tudja Pista bácsi, a Halubek Venci, aki a mi Annánkat veszi el. Az az első fickó, az első kifutó az irodában.

Kistar bólíntott. A pipát egy percre kikapta szájából s nagyot köpött a földre.

— Persze, te is szeretnél ott lenni, mi? Hiszen igaz, ami igaz, ott könnyebb a sicht. De mire meg-nől, semmit sem tud a gyerek, se mesterséget, se munkát. Csak sört hordozni a kaszinóból, meg cipőt pucolni az uraknál . . .

De Galuff Ferdinánd arcáról nem tudták letörölni a szavak a sóvár vágyat.

— Hát azért én mégis ott szeretnék lenni. Zsigmond bácsi is mondta, hogy egyszer még én is oda-mehetek, merhogy vājár volt az én apám. Aztán tudja Pista bácsi, most majd több fickó is kell itten, mert tennap mondta a Venci, hogy új aknát akar nyitani az a mérnök, aki Németországból gyűtt. Az mondta, hogy annyi a szén a hegyekben, hogy a fél országnak elég lehetne.

Kistar István most már alig hallotta a fiú szavait. Nálánál senki jobban nem ismerhette a hegyek övét, hiszen nem egyszer nézett farkasszemet a beláthatatlan gazdagságú drága feketeséggel, mely hallgatagon villogott odalenn a hegy mélyében.

Úgy érezte, sokszor, hogy mint valamely konok, kegyetlen ellenség áll előtte ez a néma birodalom, melyből csákánnyal, baltával hasogatják ki a napi kenyérre valót, melyet hideg verejtékkal, vérrel, egészséggel öntöznek napról-napra.

Nándit azonban egészen elöntötte a jövőendő reménysége. Lázás hullámok borították el arcát, szíve szaporán emelte vedlett mellényét s tikkadt örömmel állt meg a szénosztályozó aljában. Itt elvált kettőjük útja. Kistar István a keskeny járdára lépett s a házak fala mellett baktatott egymagában. Aztán rövidesen eltűnt a sárgafényű ablakok alatt, elnyelték, eltűntették az igazgatói iroda hatalmas ajtói. Nándi még egy kicsit állva maradt s Holubek Vencelt kereste tekintete, de a sötétedő alkonyatban nem tudta megtalálni. Így a lovához indult, csendesen leakasztotta az első kocsiról, aztán hátraszólt a vaslépcsők aljában álldogáló, félszemére vak istállósnak.

— Jó szerencsét, Tóni bácsi. Itt a szén.

Az istállós, Lerch Antal nevezetű, rozzant térdű, italtól gőzölgő egykori bányász rávert Nándi vállára :

— Csak szaporázd, gyerek, szaporázd, mert ki-esel a pixisből . . .

Aztán nekigyürkőzött s egyenkint lökte ki a csilléket a sínek közül. A kötömbök nagyokat zörrenetek a hatalmas rosta fenekén.

— Meg aztán — folytatta munka közben az istállós — ügyse sokáig tologatjátok Vidrával a csilléket. Egy-kettőre villany hajtja ezt is minálunk, mint Németországban vagy Csehországban, ahol én is megfordultam. Persze, ahhoz kevesebb munkás köll ! A gép majd lassan mindenholnan kiszorítja az ember öklét.

Nándi lihegett. A por, a füst kegyetlenül mar-

dosta tüdejét, torkát. Fáradt is volt már s fázott is az esős, locsogós időben.

— De hiszen élni is kell, Tóni bátyám! Mindnyájunknak kell dolgozni, hogy élni tudjunk, hiszen olyan sokan vagyunk már itten! De ha nagyobb lesz a bányá, az is csak nekünk lesz jobb, munkásoknak. Hej, tuggya, Tóni bácsi, én csak egyet szeretnék: a Venci mellett lenni a nagy irodában!

Lerch Antal, az istállós megtörölte izzadt homlokát, félszeme rávágott a keskenyvállú, keszeg, csapzott hajú suhancra.

— Hát csak igyekezzél, Nándi, úgy igyekezzél, hogy az urak meglássanak egyszer. Mert ha ők akarják, odakerülhetsz. Ha tudsz nekik hízelegni, ha szépen tudod őket kérni...

Lerch Antal mögött nyolc ifjú Lerch-hajtás állt és sehogysem tudta elérni, hogy ezek közül legalább egyiket is fölvegyék munkára. Pedig enni ugyancsak tudnak ám s csak annyiban voltak hasznára a Lerch-családnak, hogy szemet válogattak a hányó oldalán s kis kosarakban a vállukon hordták haza a tüzelőt. A Nándi gyerek szerencséje apjának szerencsétlen halálával kezdődött, így hát könnyen családfenntartó lehetett. Ez a szomorú, nehéz szerencse mindig ott csillogott az istállós előtt. Magában szívesen vette volna, ha a csillás-fiú bekerül az urak közé. Már-már a maga műszakbérei közé számolgatta a legnagyobb fiúnak esedékes műszakbért, mert bizonyosra vette, hogy a Nándi távoztával beállíthatja Vidra mellé a legnagyobb gyereket... Galuff Nándi persze mindeme következtetésből semmit sem tudhatott, csak a vágy élt szívében, vágy a jobb, könnyebb, fáradságmentesebb életmód és munkaalkalom után. A reménység kigyulladt lelkében és szemei szaporán csillogtak, ahogy a sárga ablakokat

nézte. Szeliden kézbe fogta Vidra kantárját és beballagott az istállóba. Útközben nagy vidámság futotta el s a sötét, csendes esőben vonagló este előtt egyre harsogta a bányászlegények kurjongató, féktelen dalát:

... Amióta bányász lettem,
Fehér vasalt inget vettem.
Szép a feleségem, jó a feleségem...

A műhely kürtje most felbúgott. Hat óra, hat óra... bömbölte diadalmasan a sziréna s rövid pár pillanat múlva csend lett a műhelyekben rosták és gépek között. A sárga lángok is kialudtak a hivatalban s Galuff Nándi elcsendesülten botorkált fel a hegyre az előtte tovasurranó, fekete árnyékként imbolygó emberek nyomában.

II.

KÉT barnára sült alma rotyogott a sütőben. A fehérre meszelt, piros papirokkal, ragyogóra síkált rézedényekkel feldíszített tűzhelyben szaporán sutorogtak a lángok s a fülledt párájú konyhamelegben édesen szállongott a gyümölcs fanyar illata. Körül edények lógtak a falakon, edények zsúfolódtak az állványon. Minden villogott, csillogott. Szinte vonaglott a dacos tisztálkodás vágyától. A konyha padozata még nedves volt, homokszemek csikorogtak Nándi bakancsa alatt. Úgy, ahogy volt, ahogy műszakról hazakerült, porosan, feketén, szenesen a sütő felé igyekezett, de fél szemével odavágott a tarkacihás ágyra s ügyetlen gyengédséggel végignézte a falnakfordult, esztendőök óta betegen görnyedő anyját. Mintha várta volna, hogy majd megmozdul, rossz lábait felemelve fölül az ágyban és sebhelyes arcát feléje fordítja, mint annyiszor tenni szokta. A párnák azonban mozdulatlanul, mereven csikosodtak tovább... Erre Nándi nekiesett az almának. Kicsit megfujta őket, aztán nagyokat harapott belőlük. Szótlanul, mohón nyelte a falatokat s a szájából kicsorduló fanyar édességű nedveket szénporos kezével maszatolta el arcán.

— Most aztán szép vagy — nevetett arcába nénje, a széleshátú, vöröskezű Anna, aki most lökte be az ajtót és két vödör vizet állított a padra. Gyilkos haraggal nézte a bakancsokat, melyeknek nyomai ott feketedtek a frissen súrolt deszkákon. Még

ki se fujta magát, melle egyre zihált és dühösen kapott a törölrongy után.

— Ezért sikáltam, tisztogattam egész nap! — sziszegte s legszívesebben belevágta volna a rongyot Nándi arcába. — Belegebedhetek a munkába, a kutya se törődik velem. Minden sarok én rám vár, főzök, mossak, tisztogassak . . .

Nándi válla még csak meg se rándult. Unosuntalan hallotta már Anna kifakadásait. Ismerte minden szavát, minden mozdulatát, így nem sokba vette őt. Kihúzta a kis, fehérre sikált zsámolyt és leült. Bakancsát kezdte fűzőgetni, közben füttyörészett s a füle mellett hagyta elszaladni a leány szakadatlan dühöngéseit.

— De majd egyszer itthagylak benneteket . . . — hadarta az tovább, ahogy a padra készítette a meleg mosdóvizet, a szappant és a törülközőt. A megszokott mozdulatok közben minden pillanatban odakémlelt a mozdulatlan párnákra. — Nem tudom, mit csináltok nélkülem, mit csináltok, ha ez a jó bolond Annus itthágy tikteket, ha elmegyek a városba szolgálatba, vagy kisasszonynak, mint a Cseke-leányok.

Nándi csendesesen kacarászott bakancsai fölött. A Cseke-leányok kisasszonyságát mindenki tudta a suhancok között is. A három fekete szemű, nevetőszájú bányászleány sorsát egyformán ismerte öreg és gyermek, mielőtt elindultak volna a hegyek mögött villogó városba. Galuff Nándi is látta őket nem egyszer hol bányászlegénnyel, hol a fiatal urakkal . . . Maris, a legkisebb még vele együtt ugrált a talpfák, gerendák sorfala között . . . Nevetni tudott hát csak Annuson. De a párnák, a mozdulatlan párnák fel-fújódtak. Meleg, izzadt párák futottak szét a konyha gőzében s két igen sápadt, ágypuhaságában meg-ráncosodott kéz emelkedett a magasba.

— Hát híres akarsz lenni te is? — éleskedett kegyetlennek szánt vágással Galuffné hangja — akkor csak eredj, eredj még máma, hagyd itt a beteg anyádat, a kenyérkereső öcsédet. Eredj, siess Galuff Annus, mert nem hagynak neked semmit a Csekeleányok.

A leány fellélegzett. Most, hogy végre hangját hallotta az egykedvűen, halottként hallgató aszszonyroncsnak, akit több mint tíz esztendeje forgatott ágyában, akinek csak elégedetlen, türelmetlen kifakadásait hallotta s aki sohasem tudott számára egy jószándékú, dicsérő szót odavetni, — most a hangjára, a haragtól izzó pillantására nevetni kezdett. Egymásután kézbe adott öccsének mindent: tiszta ruhát, inget, faggyúval puhított cipőt. Aztán a kamrába ment s odatette melegedni a délről maradt levest.

— Azért kapsz még krakkauert is... — nézett rá anyáskodóan — a magazinból hoztam máma délután.

Galuffné keservesen megfordította magát az ágyban. Nagy, fekvéstől elhízott teste alatt nagyokat nyikorogtak a deszkák, recsegett-ropogott a meleg-től kiszáradt, folytonos fekvéstől agyonnyaggatott ágy. Hol a leányát, hol a fiát nézte s szemei mindig türelmetlenebbek, sötétebbek lettek. A maga tehetlenségét meggyűlölve, magát megutálva, szinte gyűlölte véreit, akik fiatalok voltak és életről, tervekről mertek beszélni. Nem tudta elfelejteni az ágyakban töltött éveket és azt a rettentő estét, amikor ura után leskelődve ott állt az Öreg Bányász-ról elnevezett fogadó kocsmaszobájának ablaka alatt s négy teljes órán keresztül hullott föléje a hó... A fiú, a Nándi gyerek ötesztendő volt akkor, azt tartotta, azt szorongatta a karjában, ahogy nézte, hogy Galuff Vendel miként hordatja az asztalra a pálinkát, az édesített, forralt boro-

kat... De ezt még csak hagyta volna, hiszen ő tudta, hogy aki bányába jár, annak kell az ital. Galuffné, avagy ahogy az ura nevezte, Pervi, minden sorsát ismerte a fekete embereknek, akik ott bukdácsolnak a tárna körül. Mindent tudott és mindent megtudott bocsátani, csak azt a széles csipőjű, kikolmizott hajú csaposnét nem, aki ott nehézkedett az ura asztala mellett.

— Hogy pusztulna ki a fajtája! — vicsorgott hosszú esztendők óta s már sírni se tudott a kegyetlen fájdalmaktól, melyek tehetetlen betegségében mindennél jobban kínozták szívének legtitkosabb zugait. Nem talált magában egyebet, csak gyilkos káromlásokat sorsa ellen, élete ellen, betegsége ellen. Magában ezerszer átkozta lelkének, vérének forró féltékenységét, mely végül is nyomorékká tette, ágyhoz költözte, gyerekei kényére vetette.

— De azoknak, a Cseke-leányok fajtájának a legkönnyebb — sziszegte maga elé — azok bizony nem lesznek nyomorékok, azok nem hagyják magukat...

Annus tudta anyjának keserves titkát. Hiszen nem egyszer elbeszélte neki a hosszú esztendők alatt, amikor bénán, mozdulatlanul nyúlt el párnái között s rábízta magát a mellette felnőtt egyetlen leánygyermek jóindulatára. Ezt a titkot, a régi, féltékeny vágyban leskelődő este titkát különben mástól is megtudta volna a két gyermek, hiszen a munkástelepeken mindenütt nagy, testvéri közöségben élnek egymás mellett az emberek s minden dolgukat, hibájukat, vétküket ismerik egymásnak. Bármilyen történetük közöttük, nem ismerik sem a megvetést, sem a csodálkozást. Ahogy rájuk süt a nap, ahogy verejtékeznek, ahogy esznek-isznak, ugyanazon természetességgel veszik, hogy ez vagy az valamely végzetes vétekbe tévedt. Mindent tudnak itt egymásról az emberek és gyermekek. Belátnak

a másik konyhájába és nincs titka se szívnek, se vérnek. Ellenséget csak egyet ismernek: a földet, mely kenyeret és halált rejt mélyében számukra, mint például Galufféknél is történt... Egy este ugyanis elment Galuff Vendel és ottmaradt az egyik lezuhanó oszlop alatt... Idefennt, kívül épen csépeltek a parasztok s a magazinban, az élelmi-szertárban új lisztet adtak a sütéshez. Galuffné, az akkor már nagybeteg Pervi, akkor evett utoljára kenyeret. Azóta akárhányszor kezébe vette a falatot, melyet Nándi keresett, Annus dagasztott, mindig kifordult ujjai közül, mert nem tudta elfelejteni, hogy — ezért, a *falatért* maradt odalenn, ezért vette el tőle a föld gyomra Galuff Vendelt, akinek lassan az arcát is elfeledte volna, ha nem lép eléje minduntalan Nándi vonásaiban. Ahogy hajdan az urát, most ezt a köhögős, vézna suhancot óvta, védte mindenkitől. Nagy, belülről jövő alázat futotta el, ha nézte verejtéktől fénylő csapzott homlokát s ha tehette volna, ha mozdítani tudta volna tagjait s nem *szégyenli* magát, hát nem egyszer elkapta volna a két kezét, amiért dolgozik, amiért kenyeret keres! A fiára sohasem tudott haragudni, neki mindent megengedett, csak a leánnyal érezte a gyűlöletét és keserűségét élete és sorsa miatt.

Nándi most már az asztalnál ült. Bekanalazta a levest, aztán szép, kerek karikákat vágott az eléjekészített krakkauernek nevezett kolbászból. Mohón, szaporán nyeldeste a falatokat, néha fulladozott is sietségében.

— Talán átjön a Venci — magyarázta a gyorsaságot, mellyel eltüntette az ételt.

Anna leseperte az asztalról a morzsákat, becsavarta ruhával a kenyeret, két lapát szemet dobott a tűzre, aztán vetkőzni kezdett. Ledobálta piszkos, lucskos szoknyáját s mosdóvizet melegített. A bá-

dogtálban sokáig áztatta vörösrefújt karjait, melyek könyöktől felfelé, ahol a ruha eltakarta, puhán, féhéren gömbölyödtek s kék erei átütöttek a könyök hajlásában. Nándi szemei bután, gondolatlanul nézték azt a forró fehérséget s önkéntelenül a legkisebb Cseke-lányra gondolt.

— A Cseke Maris karja nincs ilyen fehér — s vizes kék szemei odatűződtek az ablak alatt sötéten álldogáló kürtökre, melyekből szaporán szálldogált felfelé a füst.

— Mit törödsz vele — csapdosta Anna dühösen a vizet — másra lehetne a gondod, nem az ilyen kis piszkosra . . .

Most, hogy anyja haragát felébreszthette s hogy aggodalmát felkeltette, megnyugodott s csak gyűlöletet tudott érezni a három nevezetes szép leány iránt, akik utálták a sikálókefét, a felmosórongyot s ezekkel együtt a munkát. Magában annyira sem tartotta őket, mint a háztetőkön kóborló macskákat. Oda nem adta volna a maga munkás, tiszta életét amazok egyetlen könnyelmű napjáért sem. Künn az ajtó előtt ugatásba kezdett a kutya. De csak néhányat vakkantott, aztán hízelegve oda-simult valakihez.

— Gyönnék ! — mormogta Galuffné, akinek halála éberebb lett a tíz esztendőben, mint valaha. — Mindig figyelt, mindig hallgatózott kínos és végtelennek tetsző fekvése közben, pedig tudta, hogy soha, soha nem jöhet vissza az, akit ő vár !

— A Venci ! — csillant fel Nándi szeme s már ugrott is az ajtóhoz.

— Be ne ereszd — rikoltott Annus — várjatok, amíg elkészülök. Maradj vele kint, aztán majd szólok.

Nándi bólintott. A leány gyorsan kapkodta ruháit, bécsi szoknyája szélével kicsit kipirosította

arcát, sütővasat melegített. A keskeny, foltos tükör előtt percekig állott, zsírosfényű szőke hajából kis huncutkákat húzott homlokába.

Galuffné szemei összerándultak... Ezek a huncutkák, ezek a göndörített szőke hajpihék szegeztek őt ágynak... Hiába csitította Galuff Vendel, hiába nevette.

— Ne bolondulj, Pervi, ne számárkodj, Pervi...

Bizony, hogy bolondult, bizony, hogy számárkodott. Mert az ő haja sohasem állt így meg a füle mellett, csak simult, feketedett egyszerűen, dísztelenül. Nem úgy, mint *annak*!

— Kinek cifrázod magad? — hördült fel, ahogy eszébe jutott a csaposné szőke feje. — A nyeszlett Vencinek még így is jó vagy.

Anna megrántotta a vállát.

— Amilyen-olyan. Mire várjak? A főaknászra, vagy a mérnökre? Füttyöl rám mind a kettő. Meg aztán nem akarok én a Cseke-leányok helyébe kerülni, nem akarok senkinek a szemete lenni. Bányászasszony akarok én lenni, nem más...

Galuffné elégedetten bólintott. Befúrta fejét a kékhuzatok közé.

— Ne beszélgetsetek sokáig, vagy ha föntmaradtok is, lassan legyetek. A lámpát meg eltakarhatnád egy kicsit.

Anna már le is kapta a piros kartondarabot, mellyel esténként elfüggönyözték a sárga fényt, anyja beteg szemei elől. Ekkorra újra nyílt az ajtó s Holubek Vencel vállban keskeny alakja nyúlott magasra Nándi szőke feje mellett.

— Hallottátok, hogy nyafogott a Foxi — nevetett a legény s jól magához szorította a leány szabadon hagyott telt karját. Nándi látta, hogy mind az öt ujjának nyoma ott piroslott Anna bőrén. Bután nevetgélt magában és lehúzódott a tűzhely

mellé. Azok ketten a padra ültek. Anna kötőtűket forgatott kezében, Venci cigarettát csavart. A fiúnak is adott és sokáig csendesen fújták a füstöt.

Fejük felett a faliórából egyszerre kibukott a kakuk és nyolcat kiáltott. Erre még szorosabbra húzódott egymáshoz a leány meg a legény. Nándi nagyon árvának, nagyon magányosnak érezte magát e percben. Érezte, hogy azok ketten egy külön, távoli világban vannak s oda ő nem követheti őket... Az anyja már aludt, nagy horkolásai egyre verték a falakat. Erre megszólalt akadozva:

— Hallottad-e, Venci, hogy mi készül Szintőn? Új aknát furat az igazgatóság...

Anna megmozdult a hírré. Ránézett Vencire s bizonyos szemrehányás csillogott szemében.

— Miért nem szóltál róla? Neked csak tudnod kell mindent, hiszen ott vagy az urak között. Te csak tudod, mit akar az igazgatóság?

Holubek Vencelből most kiobbant a hivatalos helyiségek előszobáiban konfidenskedő szolgálógöge.

— Fenét az igazgatóság! Papp Jusztin, az új mérnök csinál itt mindent, az kezdi meg a furatást is, ha engedélyezik...

Nándi felugrott. Egy hosszút, éleset füttyentett s szelesen odadörzsölődött Venci vállához.

— Hát akkor még nekem is jobb lesz egyszer, mert Papp mérnöknek van szíve, Venci. Hej, csak egyszer szólhatnak vele!

Ezt könyörögve, halkán mondta és sokáig nézte a hosszú, cseh-német legényt.

— Hiszen az eresztett a csilléhez is a nyáron — nézett fel Anna. — Ha lehet, majd szól a Papp Jusztin, ne félj...

Holubek Vencel most egymásután beszámolt a bánya nagy fordulójáról. Halkan s bizonyos belső

örömmel mondta el amit tudott, amit így, ajtókon keresztül hallhatott.

— Ha tényleg elkezdik a munkát, fönn a hegyen új irodát is állítanak. A Papp Jusztin ott fog dolgozni. Nekem akkor majd egész sicht jut.

Anna arca pirosabb lett egy kicsit. Gyorsan betűzte a tűket a harisnyába. Fölkelt és megvetette Nándi ágycát.

— Fekügyél le — mondta gyorsan — majd adok neked tejját. Mingyár megfőzöm és megiszod.

Nándi bólintott. Halvány sejtelmek égtek benne, de szóba nem igen törhettek.

— Elmentek?

Venci csendesén kinézett az ablakon. A hullámos fekete hegyeket nézte, melyek épen olyan kiismerhetetlenek voltak, mint Anna tervei.

— Csak egy kicsit — nevetett a leány s hangja mély volt és forró. — Nándi hideget érzett tőle a hátában... Amikor vetkőződni kezdett s Anna kendőt terített magára, odaszólt a legénynek:

— Nem harmonikázol egy kicsit, Venci?

A leány ráförmedt.

— Hogyne! Alszik az anyánk...

Aztán nem szólt többet, csak húzta, vonta magával a legényt.

III.

Egy reggel fehéren ragyogtak a hegyek. A hó szélesen, didergőn táncolt lefelé. Sűrű fátyolai-val, ragyogó tisztaságával egyaránt elborított fákat és házakat. A három emeletes ház csendben gubbaszkodott egymás mellett s lenn a szénosztályozó lármáját a hó hangfogója lágyította puhára. A villanytelep magasra kapaszkodó kürtje is ott veszett el a táncoló sugarakban. Csak a hányó fekete oldala harsogott elő piszkosan, szürkén. Mint valamely rettentő kucsma, elborított, felszívott minden ráhulló szépséget s a kanyargó gázok párája egykettőre elolvasztotta a hó fehér takaróját. A kéksárga lángok alattomosan lobbantak fel s időnként vigyorgó fénnel nyúltak a rájuk érő pillantásokba.

Ebben az áldott, megszépítő havas csendben, mintha aludt volna, mozdulatlan álomban pihent volna az egész telep. Az aknához siető léptek neszeit fölitta a puha fehérség, a hangokat, a kevés, halkan kikívánckozó szokat elnyelték a pelyhek. Egy-egy kutyaugatás vakkant fel s itt-ott rőfögtek a hízlalásba fogott süldők.

Kistar István reggelre érve, immár álmosan bölöngatott az iroda járdáján. Az asszonyok már takarításba kezdtek odabenn s egymásután törtek át a ködös havon a szolgák. Nagy sipkájában egészen elveszett az öreg őr arca, csak a lelógó hosszú bajusza világított fehéren a rászálló dértől. Le-föl baktatott a nyolc-tíz méternyi úton. Néha belefújta tenyerébe, meg-megigazította az övéen lógó lámpást.

Ebből már kihunyorgott a fény, feketén lóbálódzott jobbra-balra.

— Jó szerencsét, jó szerencsét — hangzott körülötte egymásután, ahogy mindig többen és többen siettek tova a járdán. — Kistar István nem mulasztotta el, hogy minden köszöntésre rá ne bólintson. Mély, dörmögő hangja el-ellágyult, megmelegedett, ahogy utána küldte ezeknek a hóból, ködből kibukó, hóban, ködben elvesző fekete embereknek, a bányászköszöntés különös melegségű, néha szomorúságos, néha reménytkeltő két szavát...

... Jó szerencsét... jó szerencsét... tagolta egyre s kemény, nehezen forgó agyában meg-megakadt a két szó. Bizony nagy Úristen — gondolta leszegett fejjel — bizony adj nekünk jó szerencsét!

Mindenki megállt előtte, mindenki szólt valamit Kistar Istvánhoz. Sokan az órájukat igazgatták, mások tüzet kértek pipájuk kihunyó paraszára.

— Meggyütt a tél, Pista bácsi — mondták egymásra, nagyokat fujva a nagysipkás őr előtt. A lehellet sűrű párákban gomolygott előttük, karcoló pálinkák párájával egyetemben.

— Havazik... — mordult Kistar István s megállás nélkül folytatta útját. Szükszavúan, nehezen mérte a szókat, mégis, így is megértették. Néha nem mondtak egymásnak ezek az emberek semmit, csak köszöntek s szótlanul, egykedvűen nézték a hányó fekete oldalát. Tél, tavasz, nyár és ősz váltakozhatott, csak az ő életük nem változott soha...

— Odalent most is sötét van — mondta valaki s az őr csak bólintott rá. Megvárta, míg mindannyian tovább mentek. A három ház ajtóit megnyikkantak s csak öntötték, dobták a fekete embereket. Még álmosak voltak ilyenkor, olyik épen,

hogy egyet nyújtózkodott az éjszakában. Itt-ott még hallatszott a kocsmázó dülöngélők nótázása is. Kistar István tudta, hogy a korcsma alattomos fénye s a tárna komor feketesége között morzsolódik, pusztul és veszik a bányászok sorsa, s e kettő között ugyancsak kell a jószerencse, hogy élet is maradhasson velük.

A közelgők sorában végre felfedezte Kistar a bányaigazgató szolgáját, Zsigmond Mihályt. A magas, szélesvállú, feketebajszú magyar vidáman dörzsölgette tenyereit. Fújt egyet és rikkantott, amikor belekarolt az őr karjába.

— Na Pista bácsi, jól megkeményedik ám szent Borbála ruhája! Ez ám a jó idő disznótorra, búcsúra. Még az utcán is lehet táncolni!

Rövid, egyszerű mosoly futotta be az őr arcát. Egészen felmelegedett, felvidámodott a derűsen erőteljes hangtól, mely a szálas magyarból áradt feléje. Zsigmond Mihályban egy kicsit mindig a maga fiatalságát látta Kistar István. Az ő fajtájának, az ő erőteljes paraszti mivoltának megtestesülését érezte ki a sugár férfiúból, aki hozzá hasonlatosan az eke mellől került munkási sorba. A bányaigazgató hozta magával és ünnepnapokon feszes libériába bujtatta. Ott ült a kocsi bakján, úgy kísért hallgatag göggel urainak sarját. Ahol lehetett, mindenkinek elbeszélte, hogy hosszú évszázadok kötözték kettejüket együvé. Az igazgató családját, kicsiny úri birtokát szolgálták valaha a Zsigmondok s ezt a szolgálatot, ezt az ösztönösen büszke és rátarti összetartozást ma is vállalták egymás mellett. Mindenki tudta Szintőn, hogy Zsigmond Mihály első személy az igazgató szemében, mindenüvé magával viszi s ahol lehet elsősorban vele tárgyalja meg terveit. Ahogy hajdan az egykori Zsigmondokkal pipáztattak és adomázva

dolgozgattak az egykori Udvardyak, így történt most is, amikor a megszántott mesgyék helyett, a diadalmas földi munkák helyett a föld belsejét vagdosták s a mélység feneketlenségéből sajtolták a kenyérre, életre való kincseket. Zsigmond Mihály nem is hagyta feledésben ezt a mély, elszakíthatatlan kapcsolatot s ugyancsak érezte a maga elsőbbségét, a jobbára német és morva munkásokkal. Ezek a hallgatag, szűkszavú, fáradt pillantású emberek mindig tartottak a szélesvállú, hajdúnak beillő hivatalszolgától s jobban félték az ő mordulásait, mint Udvardy igazgató rendelkezéseit. Csak az juthatott be a párnás, rézveretes igazgatói iroda ajtaján, aki Zsigmond Mihály kedvét el tudta találni. Komor, dacos hűséggel őrizte ezt az ajtót Zsigmond Mihály és tízszer is könyöröghettek a Galuffok, Fisznerék, Bánuszok, Holubekek, Krizsekek amíg végre kinyílt előttük ez a titokzatosnak tetsző, életüket és sorsukat igazgató ajtó, mely mögött egyaránt számontartották a műszakokat, éjszakai korcsmázásokat, sőt az asszonyokkal való verekedéseket is. Sokan úgy voltak, hogy inkább Zsigmondnak panaszkodtak, tőle kértek, ha volt mit s az ő jószántára bízták reményeiket. Ha meglátták utcákon, korcsmákban, jóelőre s ugyancsak hallhatóan köszöntek feléje. Olyik még rosszul sikerült mosolygásokkal is próbálkozott, csak hogy kedvessé tegye magát e nagy hatalmú ember előtt. Azonban csodálatos módon Zsigmond Mihály sohasem élt vissza ezzel a nagy hatalommal. Lassan megtanulta ugyanis, hogy minden kérelem, terv, fenyegetőzés, ellenségeskedés, mely a zöld ajtóig hozta a fekete embereket, minden ügyes-bajos dolog nem Udvardy Tamásnak szól, nem az ő személyéhez irányodik, hanem rajta keresztül azokhoz, akiknek kezében van a színtői bánya sorsa. Immár jól tudta Zsig-

mond Mihály, hogy ez a fekete birodalom nem úri birtok, nem dominium s bár a legszebb villában lakik is Udvardy Tamás: joga és tekintélye ugyan-csak megváltozott s alig hasonlított Bükkös-Udvarosra, ahova ősei kerültek. Jól látta Zsigmond Mihály, hogy Udvardy Tamás se sokkal több nálánál, neki is parancsolnak, vele is rendelkeznek és ha egyszer megszólal a pesti telefonon annak a pakonpartos, őszhajú «Méltóságosnak» hangja, hát ugyanazzal a fürgeséggel ugrik fel az igazgatói székből az Udvardyak unokája, mint ő, ha valahol csengetnek az irodában...

Kistar István mindezen gondolatokból alig tudott valamit. Különösen így reggelenként, egész éjszakai virrasztás után érezte, hogy agyában megállanak azok a rejtelmes erők, melyeket gondolatoknak is neveznek és úgy meredezik üresen, akár a gépház hajnali kohója. Egyszerre érezni kezdte az álmatlanság, a virrasztás fáradtságát. Kivette szájából a pipát, jól megtörölte lelógó bajuszát.

— Telefonoztak Pestről — mondta — még máma utazni kell az igazgatónak...

Zsigmond Mihály egyszeriben elfeledkezett havazásról, a közelgő Borbála-napi búcsúról.

— Fene egye meg — dühöngött — holnap akartam leszúrni a hízót. Már két napja csak nyámmogva eszik, egészen lefogy a hidasban. Hétfőn, a búcsún lett volna mibe harapni... Mert ha az úrnak menni kell, akkor nekem is...

— Meglehet — bizonykodott az őrs kicsit összeszaladt szájában a nyál a hízó említésére. Nagysokára érdeklődött is a megszámlált napokra virradt állat hogyléte felől.

— Jó nehéz-e legalább?

— Van vagy másfélmázsa. De kukoricán hízott, nem krumplin mint a többieké...

— Akkor jó zsírja is lesz — helyeselt szakértelemmel Kistar István. — Otthon a falunkban, Regenyében mink is úgy hizlaltunk. Csak itt látam én árpát meg krumplit. Pedig attól csak fujódik az állat, nem hízik... Még a húsa is más a kukoricán nevelődöttnek, hát még a kolbásza!

A borostás arc egészen kiszélesedett, felragyogott. Szemei fényesek lettek és dohány után kutatótt. Zsigmonddal együtt rágyujtottak és a keserű, csípős hármasdohány füstjében ugyanegy képet láttak maguk előtt... A Zsigmondék gőzös keskeny konyháját, a feldarabolt zsíros hízót, a készülő kolbászok masszáját és az olvasztásra váró hatalmas szalonnahasábokat. Nagy ünnep volt életükben a disznóölés napja, mely bizony kisebb lakodalomnak is beillett s rokonok, barátok egyaránt ott forgolódtak. Még Kistar Istvánról se felejtkeztek el... Ital is jutott bőven, de még szivar is, melyet Udvardy Tamás szállított. Mindig úgy osztották be, hogy Borbálára már mindennel elkészültek, csak az evést, az ünneplést hagyták hátra. Annál is inkább igyekeztek, mert a búcsú délelőttjén fontos misszió várt Zsigmond Mihályra. Ott kellett állnia a kápolnában az oltár mellett, hogy libériájának fényével emelje az ünnepi mise fényét.

— Mindennek az a Papp Jusztin az oka — tört ki Zsigmondból az elkeseredés. — Nem fér a bőrébe ez az ember, semmi se jó neki. Az egész telepet fenekestől felforgatná! Hát persze új ember, fiatal ember, azt hiszi minden ő utána fog itt igazodni... Talán még az úr is...

Az úr persze Udvardy Tamás volt. Kistar István is így emlegette.

— Bizony — bölintott az öreg és lámpáját leoldotta az övéről. — Sokszor látom én éjczáknak idején, hogy igen világosodik az úrék ablaka...

Az a szélső, baloldali ablak . . . Rossz lehet szegénynek egymagában virrasztani . . .

— Nincs az egymagában ! Ott lóg a nyakán a Papp mérnök, most már a nyár óta mindég. Csak hordozza azokat a rettentő sok könyveket, rajzokat. A többi fiatalurak, a mérnökök meg a hivatalbeliek a kaszinóban kártyáznak, éjcaháznak. Csak ez nem jár semerre. Sose láttam én még a többiekkel, pedig ugyancsak értik a mulatást . . .

— Értik bizony — mordult az ör. — Alig van éjcaha, hogy ne hallanám a zajongásukat. A Bartin pénztáros, a másfélmázsás Zölley, a cinegehúsú, vörösbajszú Krizsek aknász, a hegedülő vén Weller napról-napra erre járnak hazafelé. Hol megverik egymást, hol ordítóznak. . . Mint a Bartin is a multkor, amikor halálra kereste Kuhina tanítót. Ott gubbasztott az iskola ablaka előtt és egyszer csak beledörrentett a puskával. Úgy húztam be az irodába, mert négykézláb mászott a sóderon . . . A tót könyvelő, a szentes Janusa is látta, de nem mozdult volna, csak vigyorgott egyre . . . Nó hiszen Mihály, ha egyszer én beszélni kezdenék, hát hamar kitelne a becsület a Pista bácsinak. De mi közöm lehet hozzá? Szintön részegeskednek az urak is, a bányászok is . . . Egyformák ebben mindnyájan . . .

Zsigmond is tudta mindezt, de nem sokba vette. Máskor is csak nevetett a dolgokon, most még csak nem is legyintett reá. Türelmetlenül kitárta az ajtót, mert minden gondja a Borbálára szánt hízó sorsa volt.

— Most rögtön telefonozok az úréknak — mondta rövid gondolkodás után és egyedül hagyta Kistar Istvánt. Az ör erre fellelékezett, aztán ő is elindult a hegyoldal felé.

Már kivilágosodott ekkor. A havazás elállt, csak egy-egy tétova pihe szállongott fáradtan lefelé.

Talpfákat, gerendákat csúszttattak a siklón. A műhelyekből kalapácsok és fúrók csörömpölése hallatszott. A rosták és csillék is megindultak s pár perc után megszürkült, megfeketedett a kiterített égi fehérség. A szénpor és szénfüst mindent eltakart, lábnyomokat, embereket, házakat, fákat és utakat...

A vasraktár előtt a keskeny hidacskán egyszerre megtorpant az őr. Finom, áthatóan édes illat simogatta meg dohányhoz, pálinkához szokott orrát. Fölkapta fejét és körülnézett.

A domb alatt, a keskeny, törpe fenyőkkel beszegett utakról, mely a tisztviselői házak közül kanyargott, egy fiatal, szőke leány toppant elő. Ő hozta az illatokat s Kistar István megállt sietős útjában. Nagy sapkáját lekapta s kemény hangját szelídre lágyította.

— Jó reggelt kívánok — köszöntötte szaporán s szemei hunyorogva pihentek a rózsaszín, finom arcon. — Koránkelő a kisasszony...

— Dolgozni kell Pista bácsi — nevetett a leány s prémeskabátját szorosan összefogta, magos, íves alakján.

— Az ám — bólintott az őr s ahogy elsuhant mellette a leány, sokáig utána nézett. Nézte könnyű, apró lépéseit, keskeny cipőjének nyomait a hóban... Nézte, míg el nem tűnt szép nyulánk alakja az iroda kitért ajtajában. Aztán nagyot szippantott az illatossá lett levegőből. Holubek Venci sunyított reá, ahogy megfordult.

— Szép leány, mi? — vigyorgott és széles szája nedvesen-éhesen fordult az eltávozott után — a mi fajtánk között nem akad ilyen...

— Bolond vagy te Venci — legyintett Kistar. — Hiszen mindenki ismeri itt Szimon Verát! Az apja volt a legelső aknász közöttünk és csak a szerencsétlenség után maradt magára a leány... Az

úrék taníttatták, neveltették, míg meg nem nőtt. Most aztán csakúgy megkeresi a maga kenyerét, mint te vagy én! A mi fajtánk ez a leány, akár csak a Galuff Annus... Csakhogy, mert tanult, hát más lett.

— Más — bólintott Venci s kis kényelmetlenséget érzett Anna nevére. Az erős, akaratos leány mindenben uralkodott felette s ő csak eszköznek tartotta magát, ha némelykor gondolkozni kezdett, hogy miként is került a leány mellé...

Az irodából most Zsigmond tört feléjük. Ahogy Vencit meglátta, integetni kezdett.

— Siess te gyerek. Fuss haza, mond az asszonynak, hogy gyújtson tüzet a katlan alatt. Félóra mulva otthon leszek, mert még máma leöljük a hízót. Estére megyünk Pestre...

Venci kicsit bambáskodott. De Kistar jól hátba lökte, erre szedegetni kezdte hosszú lábait. Egy-két perc mulva el is tűnt a házak között.

— Maga se menjen haza — integett Zsigmond — pihenjen egy kicsit minálunk, amíg haza megyek. Aztán majd segít nekünk a hízónál.

— Jól van, jól — fordult a dombnak Kistar. Vissza se nézett most már. Egyenesen, vidáman törte a fagyos rögöket.

IV.

AZ ÖREG Banyász-ról elnevezett fogadó nagytermében három hosszú asztal sorakozott egymás mellett. Tányérokkal, poharakkal, evőeszközökkel megrakottan nyikorogtak a vedlett, kopott asztalok. A padló frissen súroltan nedvesedett, itt-ott sikosan fénylett a vastagon rákent viasz alatt. Nagy, nemzetiszínű szalagok lógtak a fehérre meszelt falakon s két keresztberakott bányászcsákány között fehér táblán fekete betűkkel ékeskedett a bányásköszöntés két szava: *Jó szerencsét!*...

A széles, befeketített és kifényesített vaskályhában a szintői szén köves darabjai izzottak s a belőle kiáradó hőség gyorsan átharapta a használatlan hatalmas terem hidegét. Silovec, a sánta korcsmáros izzadtan loholt és szaporán állította egymás mellé a sósperceket, sörösüvegeket. Első csaposlegénye, Veszják Flórián az irodából segítségnek állított fickókra ügyelt s karjára terített vörös szalvétájával hátbacsapdosta a suhancokat. Szeme mindig ott járt a pogácsákon, a felhalmozott ennivalókon, melyekkel ünnepelték szent Borbála napját. Silovecné is betöltte konyhagőzétől kivörösödött, széles arculatát és a fogatlan Bócza Nani, a mosogató asszony is igyekezett ámuldozni a szokatlan díszben lobogó falakon.

— A királ is megnézheti — motyogott s petyhüdt ajkait két ujjá közzé fogva, vizes szempilláival szaporán hunyorgatott. Egy szem fügét nyaggatott, ahogy egy ügyes pillanatban a gyümölcsös-kosárhoz férkőzhetett.

— Minden rendben van — törölte le végül izzadt homlokát Silovec s hadvezéri pillantással átnézett asztalokon, sorba rakott székeken — most már jöhetnek a búcsúsok.

Veszják csapos mégegyszer teletömte a kályhát, aztán Vencinek adta a szeneskannát.

— Legyen rá gondod, hogy el ne aludjon, mert ha itt lesznek, akkor én már nem érek rá, hogy fűtsek is. Megérem hordani a söröket . . .

Venci helyeslően bólintott.

— Hát lesz dolga negyven emberrel. Ha mind itt lesznek, még mink is kellünk.

— Hiszen azért vagytok — dörmögött Silovec — nem passziózni küldtek tikteteket. Az én sánta lábamra is marad elég ugrálás. Flóri bizony még zihálni se tud.

Az elégtelenség, a bosszúság csak látszólagos volt, hiszen Silovec erre az egy napra gondolt egész esztendőben. Évről-évre szent Borbála napja fizeti ki a hitelbe hozatott borokat, ilyenkor futja a sör és pálinkaszámlákra és ez az egyetlen nap adja meg az egész hosszú esztendő életlehetőségét. Mert más-kor szerte-széjjel, a környékbeli kiskocsmákba jár-nak a bányászok, közösen veszik a bort, csupán ezen az egy napon fogyasztják a bányászfogadó italait. De ilyenkor aztán könnyelműen és gondtalanul fizetik a legmagasabb árakat s akármit kérhet Silovec, szóltanul megadják. Egy teljes hónapi fizetés rámegy erre az egy napra, de senki se sajnálja, sőt becsületbeli kötelességnek tartja, hogy egymást túllicítálva rendeljék a módfelett drága édes borokat, likőröket, pezsgőket. Folyik a jó-szagú bor, párolog a sör és pálinka és ha már inni sem tudnak, azért csak egyre töltögetik az italo-kat. A cigányok már nem bírják a vonót, de amíg lélegzettel bírják, inniuk kell.

Veszják Flóri is tudta mindezt s mindegyre ébe-
rebben örködött a felhalmozott drágaságok felett.
Az ő haragja szívbeli volt, mert neki csak munka-
többletet jelentett ez a nap. Borraivalokra nem is
gondolhatott, különösen pedig ma, amikor az igaz-
gatóság rendelkezésére együtt fognak ülni az urak
a munkásokkal.

— Ez a módi se volt még. Jó módjukban nem
tudják mit csináljanak — dühöngött, amíg utolsót
simított az igazgatósági asztal fehér abroszán.

— Kész a pörkölt — kiáltott Silovecné s fehér
kötényébe törölgette kövér tenyereit.

Silovec bólintott. Átnézte az étlapot, odatette
Udvardy Tamás tányérja mellé.

— Borjúpörkölt rizskásával, turóscsúszs, meg
feketekávé... Ebéd előtt sör, pogácsa és sóskifli.
Később, akinek tetszik gyümölcsöt és tortát is
kaphat...

A fickók szájában összeszaladt a nyál. Sóváran
hallgatták az ünnepi menü neveit. Venci hátbalökte
őket, különösen Nándit, aki szájtátva nézelődött.

— Nektek is jut majd valami, ha más nem, hát
pörkölt.

Azok nyeltek egyet s szemlesütve húzódtak egy-
más mellé. E percben hatalmas dördülés rázta meg
a vén falakat. A hangra meglibbentek a keskeny
háromszín szalagok s himbálózni kezdett a két
fekete csákány. A betük felágaskodtak, szinte rá-
kiáltottak a teremben forgolódókra.

— Glück auf — rikkantott most valaki künn
az uccán a felállított sátrak között, ahol egymást
érték gyermekek és asszonyok.

— Már kimult a mise, utolsót ágyúztak — sán-
tikált Silovec s a konyha felé igyekezett. Flóri a
csapszékbe állt s úgy várták felkészülten a nagy
nap vidám ostromát.

Rézgombos fekete ruhában, lesimított hajjal, majdnem áhítatos komolysággal jöttek egymásután az ünneplő bányászok. Bársony vállhajtójuk szaporán emelkedett a belsejüket eltöltő meghatott indulatoktól. Szemükben nedvesen csillogott az egyetlen búcsúnapi mise áhitata, az énekszók, himnuszok, zenék, felemelő dallama. Sápadt, különös fehérségű arcuk kiszínesedett s szaporán köszöntgettek, ahogy átlépték a termet. Körülnézve, egymáson akadt meg tekintetük. Mintha csodálkoztak volna, hogy így, ilyen tisztán, kifényesítve látják egymást. Alig ismertek magukra, úgy megváltoztatta vonásukat, tartásukat, egész lényüket a szentnek tartott nap izgalma. Egész esztendőben káromkodtak, gyűlölködtek s tunya ivásokban bukdácsoltak, most lehullt róluk a keserves veríték, az elégületlenség, a fáradság és tompa, álomtalan alvások párája. A feldíszített, felékesített, a szépség látszatával megbecsült csákány életüknek, sorsuknak szimbóluma, úgy ragyogott rájuk, mint valamely csodálatos, különös sugárzású, hatalmas ékszer. Büszkeség, diadal futotta el őket, kihúzták magukat s mint a harcba indított katonák a belülről jövő ösztönösen friss, erőteljesen vad mámorral zúgták egyetlen pillanatban:

— Jó szerencsét!

A kiáltás forró volt és messzire tünt belőle az aknábaszálás pillanatának dermedt egykedvűsége. A mostani köszöntésből komoly, dacos erő zengett s egy különös, keményen elhatárolt világ sugárzott elő. Érezték, hogy összetartoznak, hogy a világ egyetlen osztályához nem tartoznak, külön, egyetemes mindenséget alkotnak itt ők a szintői bánya munkásai és urai. Ezt a közösséget azonban a bányába való leszállásokon kívül csak ezen az egy napon érezték, különben semmibe vett páriáknak

hitték magukat mindazok, akik ott csúsztak-másztak *a föld ölében*... A maguk és a tisztviselők külső életének különbségeit látták csak, a ráccsal elkerített vidámfényű, urilakásokat s a maguk nedves, párás egyszoba-konyháját. A tisztviselők ápolt, gondozott tisztaságát s a maguk fülledt, piszkos áporodottságát. A kenyéren, szalonnán, hagymán való életet és az urikonyhákból kigőzölgő ízes ételek illatait, mindazokat a keserves külsőségeket, amelyeket a születés és nevelés helyezett a rácson túlra.

— Gyerünk, gyerünk azzal a sörrel Silovec — sürgette az ünnep vigalmát Zölley ellenőr — szomjasak vagyunk ám, le kell már öblíteni a tömjénfüstöt...

Nagy nevetés fogta össze a társaságot. Udvardy Tamás, a magas, elegáns, keskenyarcú és hallgatásra hajlamos igazgató szaporán dörzsölgette kezét. Szép, finoman ívelt arca, jóindulatoktól telt hajladozott a mellette felsorakozó faragatlan vonások között. Mérnökei, tisztviselői társai gyűrűjében szinte tehetetlennek tetszett s minden mozdulatára, minden szavára vigyázott.

— Üljünk le, barátaim — integetett a vájárok és első bányászok felé. Az altiszti rangba beosztott, ezért magukat mindig sértettnek, lenézetteknek tartott segédtisztekről se feledkezett el. Látszott rajta, hogy zavarban van a házigazdai szerep miatt s valójában igen hálás volt az elhízott ellenőrnek és Bartin pénztárosnak, amiért megindították, mederbe terelték az ünneplés menetét. Hideg verejték ütközött homlokán és didergett, mint a lámpalázás, első szerep előtt álló fiatal színészek. Udvardy Tamás eszméje volt ez a szokatlan ünnepi együttes. Ő akarta, hogy ezen a napon, a szokástól eltérően együtt üljenek, egy teremben ünnepeljenek tiszt-

viselők, altisztek és munkások. Lehet, hogy a nagy, egyetemes testvériség szellője vitte ebben a tervében, de főleg az utóbbi hetek idegessége és titkos elégtelensége, üzlettelensége, a bányában talált rossz szénréteg, ezekkel együtt a munkabérek csökkenése. A központból a Méltóságos nem egyszer ráírt ezek miatt Udvardyra s ő nem tudott védekezni, csak a viszonyok súlyosságával. Bármit tett is, a felhalmozott széntömegek nem mozdultak az akna bejárata mellől s ő hiába hivatkozott a külföldi és hazai nagy telepek hasonló válságaira, mindenütt éreztették rosszsalásukat. Nem számított immár az ő húsz esztendeje, melyet Szintőn eltöltött. Tapintatos, csendes okosságával se igen törődtek s elfeledték a húsz esztendő békét, mely ugyancsak szokatlan az elégtelenségre ösztönösen hajlamos bányatelepeken. Szintő arról volt nevezetes, hogy itt minden munkáskérdés nyugodtan intéződött el. Az emberek közönyben, álmos egykedvűségben, kívánságok nélkül dolgoztak s nem élt közöttük az a lázas, izgatott forrongás, mely a bányatelepeket különösen jellemzi. A hullámos hegyek eltakarták előlük a világot, idáig nem jutottak se vágyak, se eszmék s nem történt semmi, ami kérdéseket ébreszthetett volna. Udvardy Tamás óvatosan őrködött, hogy ezt a látszólagos békét megőrizze és mindig meg tudta előzni a kívánságok idejét. A béke szereteteért, óvatosságból szemet hunyt még a saját lelkiismerete előtt is s nem merte megbolygatni a fokozatos egykedvűséget, mellyel a munkások önmaguk zárták el a jobb, emberibb élet lehetőségeit. Sokszor gondolt arra, hogy tanítani kellene őket, előadásokkal, könyvekkel kellene rávezetni életmódjuk szürkéségére és helytelenségére. Tisztsági rendeletekkel az egészség megóvását s józan, törekvő tanácsokkal a korcsmázások elhagyását

kellett volna megvalósítania, de mindez elveszett a nagy akarattalanságban, a harctól való irtózásban, mely atavisztikus erővel élt Udvardy Tamásban. Ahogy annakidején apái, ősei behúzódtak Bükkös-Udvaros kúriájába s az ámbitusos, hallgatag falak között hagyták, hogy kevesedjék, tünezzék körülöttük az egykori gazdagság, úgy, olyan csendesen, eburafakósegykedvűséggel hagyta ő is, hogy a hegyek eltakarják a világ dolgait, a követelődző új áramlatok erőit. Amikor aztán hosszú hetekkel, hónapokkal ezelőtt a fiatal mérnök, a felvidékről, sötét rutén falvakból idekerült Papp Jusztin, először kérdezte meg tőle, hogy miért laknak nedves lakásban, miért nem okosabbak, tanultabbak a szintői bányászok, ijedten és védekezően kapta fel a fejét.

— Jól van ez így, édes fiam . . . — jajdult fel Udvardyban a csend és azóta nem tett egyebet, csak pátyolgatta, jobb fizetések reményében édesgette a mellette tunyán élő munkásokat. Ekkor kezdett félni Udvardy Tamás; félni attól a hallgatag, kimondatlan hatalomtól, amelyet a századok termeltek, melyet nem tudnak megállítani se hegyek, se erdők s egyszer csak ott lázaskodik egymásután való miértekkel a legbutább agyban is . . . Ezt az ijedelmet aztán csak fokozta az a fekete szénhalom, mely gyarapodott és sehogyse akart eltűnni a szent Borbála-akna mellől . . . Akkor mondta ki a fiatal mérnök, hogy a szén rossz s új aknát kell mélyíteni, hogy újabb, jobb rétegeket találhassanak, különben bezárhatják a szintői bányát, szélnek ereszthetik a kétszáz morvát . . . Ez a hír aztán beszáguldotta az emeletes házakat s ettől kezdve valamely lázas borzongás égett a gránerek szemeiben.

Az alacsony, vörösarcú bázedovosan dülledtszemű, éneket kedvelő Krizsek aknász, néhány kupica pálinka után egyszerre felkiáltott:

— Éljen az igazgató úr !

A kiáltásra kórusban törtek a helyeslések. Silovec egyre-másra sántikált az asztalok körül. Erre helyre kerültek mindannyian.

A három asztal, a három különböző rendet képviselte a teremben. Tisztviselők, altisztek és munkások rendjét. Amikor leültek, kínos feszengés csendje támadt közöttük. A morvák az altisztek, ezek pedig a tisztviselők asztala felé vágták tekintetüket. Percekig szótlanul, feltámadó gyilkos haraggal morogtak egymás mellett. Bánusz Tódor, a munkások elseje, oldalba lökte társait :

— Együtt vagyunk és mégis külön . . .

A söröspohár sokáig állt előttük, míg felhajtották. Álmos, italok felhőjétől elhomályosodott szemekben sértett lángok gyulladoztak. Ez a sérelem még égetőbb volt a segédtiszték között. A raktáros, a gunyoros, csipkelődő szavú Weller, Udvardy igazgató felé vágta alattomos pillantásait.

— Jól megcsinálta a tekintetes, nemes és vitézlő Direktor úr.

A félszavakat, a feltámadó, felébredő bosszúságot aztán rövidesen elnyomták Silovec szaporán érkező pörköltjei. Az étel gőze átúszott a termen, megcsiklandozta az orrokat és erre a falatokkal együtt gondolataikat is lenyelték.

Bartin bort rendelt, aztán a cigányoknak intett :

— Csak finoman, urassan, fiaim.

Az ablak alatt rekedt, elnyújtott énekszók zengtek. Feketére tipródott a decemberi hó a búcsúfiát vásárlók bakancsai alatt. Valamelyik utcasarokról Lerch Antal ismert énekszója dülöngött befelé. Az istállós, úgylátszik, korábban kezdte az ünneplést, mint a többiek.

— Ó Su-zanna . . . ó Su-zanna.

A munkások asztalánál Kistar István mogorván

rántott magán egyet. Mintha szégyelte volna magát. Csak a morvák arca szélesedett mosolyra. Ahogy tömték, falták az ételt és a pörkölt után, csusza után, feketekávéhoz és borhoz juthattak, túlkialtozták a cigányok pityegését.

Aller schwarzen Brüder
Die leben so wie ich und du
Sie legen sich besoffen nieder
Und steigen auf, und saufen wieder.

Krizsek aknász se bírta sokáig. Híres hangja már ott táncolt torkában s egyszercsak felugrott. Fejét hátravetette, mellét kidüllesztette s egy hosszú lélekzéssel kidobta magából kedvenc dalát.

Csillagfényes nyári éjjel volt . . .
Bánatosan nézett ránk a hold !

Az l-betűt mindig kétszer hangsúlyozta, mintha az egész dallam romantikáját belesűrítette volna.

Udvardy igazgató szelíden bólogatott jobbra-balra. Szinte bocsánatot kért, hogy ő is itt van, itt ül közöttük és jószándékával közzéjük tartozónak érzi magát. Ekkor már szabadon fogytak a borok, az abroszok befoltosodtak, bepiszkolódtak. A szintői szén egyre izzott a kályhában s a terem mindig forróbb lett a melegtől, ételek, italok szagától s kirobbanó, féktelen jókedvtől. A morvák egyelőre lassan, de aztán mindig vadabbul hangoskodtak. Lerch Antal nótáját a szívük szerinti nyúlós, bukdácsoló dallamot ordítozták s mindig jobban elkülönültek a két asztaltól. Nem telt bele két óra, mindannyian külön voltak, külön világban, külön lélekkel a földísztett teremben. Weller rak-táros mindig merészebben kiáltozott s a leszegényedett hétszilvafásokat emlegette, akik a «lenézett munkásság verejtékén uraskodnak».

— De genere . . . mink nem vagyunk azok, mink

csak szürke kispolgárok vagyunk, filiszterek s rajtunk lépnek keresztül munkások és urak . . .

— Egyen meg a fene — csapott a poharak közé Krizsek aknász — sajnálok ezt az egy napot is, mi? Te sose nyughatsz, sose férsz a bőrödbe . . .

Az aknász hangja főleg a kettészakított hangulatért támadt és az elveszített hatásért, melyet kedvenc nótájával keltett.

— Hát így van . . . hajtotta ki poharát Wellner — te meg mást se tudsz, csak inni, meg kornyikálni. Meglátszik rajtad, hogy onnét jöttél, azok között nevelődtél — mutatott a morvák asztala felé.

Erre kigyulladt Krizsek aknász arca. Szemeit elfutotta a vér, homlokerei kidagadtak és székére ugorva, megforgatta feje fölött a borosüveget.

— Mingyár kettéhasítom a fejedet te, te, Pecso-vics, te spión, te spicli . . .

Most egy igen magas, karcsú, kicsit lehajlívallú férfi kapta el a felemelt kezét. Domború homlokú, őszes halántékú, sötétszemű, keskenyszájú arc nézett mereven szembe a feldúlt, italoktól kitágult arcba.

— Ne ragadtassa el magát, ne csináljon botrányt, Krizsek aknász . . .

Nagy lélekzés tört ki az elszélesült, haragtól remegő szájából.

— Sosem marad békében — mentegetődzött Krizsek — egyszer így beszél, egyszer úgy. Egyszer az urak talpát nyalja, máskor meg fenekedik rájuk. Higgye el mérnök úr, ez az ember egy spión, egy spicli, egy bujtogató !

Weller arca egyre sötétebb lett. Nagy indulatok kavargtak mögötte, de sehogyse mert szembenézni a nagyon szeretett mérnökkel, aki négy hónap múltán is új embernek számított közöttük. Szégyelte magát, a nyugodt, elegáns mozdulatú,

keményhangú és büszketartású férfi előtt. Sunyin lehúzódtott hát székére és ügyetlen nevetésbe kezdett.

— Csak vicceltem — mentegetődzött zavartan, de a szeme gyilkos keserőséggel, szinte sárgán villogott a könnyen elnyugvó indulatú Krizsek felett.

Udvardy igazgató kínosan mosolygott a zür-zavarban. Egyre csak bólintgatott fiatalabb társa felé, aki igen sok nehéz éjszakát hozott számára új terveivel és gondolataival.

— Nem érdemes, úgy-e te is látod, nem érdemes semmi . . . mondták ezek a bólintgatások, de Papp Jusztin változatlan mosolygással húzódtott helyére. Egy szóval sem emlékezett meg a jelenről, csak a keze remegett, ahogy kavargatni kezdte a fekete-kávét.

A most jött kesernyés, kényszerű csendben Bartin pénztáros odakiáltott a cigányoknak :

— Hát a bányászinduló? Már nem tudjátok, mi a szokás szent Borbála napján?

A cigányok megálltak a vad, divatos dallamban. Egy-két pillanatig hangolgatták a húrokat, aztán a klarinétos felemelte fuvoláját s nagy, méla indulattal elkezdte az ősi dalt :

«... Szerencse fel, szerencse le,
Ilyen a bányász élete...»

álltak fel mindannyian a három asztal mellől. Az arcok most kisímultak, telve voltak nemes, tiszta érzelmekkel és a szemek könnyesen áztak át. E percben nem voltak urak, nem voltak segédtsztek, butagyú, álmos gondolkozású morvák: fekete testvérek, fekete emberek voltak valamennyien s egyforma hittel, a léleknek egyforma lobogásával zúgták, harsogták himnuszuk sötétszépségű dallamát.

V.

ESTI öt óra után, amikor egyre-másra a kaszinó felé siettek a hivatalnokok, Szimon Vera gondosan lemosta ujjairól az írógép indigóját. Könnyű, édesillatú chypre-jével, a hozzátartozó kölnivízzel áttörölte arcát, kicsit megnézte magát tükreben, aztán nekivágott a telep aljában húzódó, hegyek felé futó mezőségnek. A decemberi ködben egészen elveszett finom, karcsú alakja s kis cipőinek nyomait szaporán belepte a lehulló hópihe.

A fákon csendes varjak gubbasztottak. A mesgyék fehér takaró alatt pihentek s a réti út, a keskeny, messzeségfelé szaladó, bányászcsizmáktól taposott, kicsiny járó egészen belebújt a finom takaróba. Szimon Vera mégis rátalált s vidám, édes remegéssel tiporta az immár jeges hóval vastagon borított földet. Feje fölött nagycsillagos pelyhek szálltak, az erdőkből éles szél szaladt le s az arca mindig tüzesebb, forróbb lett a tiszta hegyi levegőben. Bátran és biztosan lépdelt a hallgatag tájban s ahogy mindig messzebb, távolabb jutott a műhelyek, gépek zajától, mintha megkönnyebbült volna. Minden hajlását, minden titkos zugát ismerte a mezőnek, hiszen gyereksége óta látta a szintői határ valamennyi fordulóját. Így a sötétben is megismerte a kisparasztok dűlőit, melyeket némely helyen Aranypohárnak, máshol Kékkőnek, avagy Diafának neveztek. A két magas, kettészakadt dombhátat, a Hágót már azért is tudta, mert onnét szaladt ki a naponta ideérő kicsiny vonat,

mely a szintői szenet hordozta a messzi nagyvilág felé. Ott, a laposabb, puhán lehajló völgyben, a rozzant, agyonázott, megbarnult, megfeketedett kőkeresztnél szokott megpihenni esti sétájában. Ebben az időtájban, különösen így télen, senkise járt erre, a műszakok ideje még nem mult el s a telep körül húzódó kis falvak bányászai még nem tiporták a rögöket.

A fekete, hallgatag kőkereszt előtt meg-megállt Szimon Vera anélkül, hogy valamit szólt, vagy gondolt volna; felnézett a merev, titokzatos arcra. Nem imádkozott, nem kért, nem esdekelt, csak köszönt egy nagyot. Köszönte, hogy élhetett, hogy járhatott, hogy hol vidáman, hol szomorún benézhetett az egész titokzatos világot, mely a két fekete hegyhát között húzódott. Az ilyen percekben nagy és boldog hála futotta el Szimon Verát s különös forró színek gyulladtak ki lelke mélyén. A némán pihenő, egyszerűen összefutó táj vonalát zárta magába s szerette volna, ha valamely különös adottsággal meg tudja örökíteni a vidéket, ahol gyerekeskedett, felnőtt s komoly, dolgozó emberre lehetett. Mert embernek, küszködő, magát eltartó büszke embernek érezte magát Szimon Vera és soha nem jutott eszébe, hogy a hozzá hasonlatos fiatal leányok másként, másformán és más célok szerint élnek. Ahogy húsz esztendővel ezelőtt egy este nagyot bűgött a szent Borbála akna kürtje és szapora kalapácsütések közben felhozták a föld mélyéből Szimon Istvánt, a szétroncsolt, véres emberfő előtt csak tétován álldogált ötesztendős gyerekségében. Anyja, akinek keresztnevét viselte s aki utolsó hajtása volt a tájat egyidőben uraló Kompholtyaknak, az a gyenge, fehérarcú, finomszőke asszony abban a pillanatban elengedte kezét, amikor az ágyba fektették a halott aknáaszt. Azt az egykori

tanácstalan magányosságot, amelyet e percekben érzett, az esztendőkkal is megtartotta Szimon Vera és nem felejtette el, hogy egyedül, teljesen egyedül van mindenek között. De sosem érezte keserűnek azt az egyedülvalóságot, inkább erőnek, hatalomnak tudta s valamely büszke gög sugárzott róla, bárhol volt is. Akár az írógépe mellett, akár a tisztviselőházak szalonjában ült, mindig tudta, hogy magányosabb és egyben különb bárkinél. Udvardyék gazdag és elegáns házában, ahol felnevelődött, méginkább kifejlődött lelkében az árvaság kemény ereje. Az igazgatóné, amikor magához vette Szimon István és Kompolthy Vera árváját, a gögös és tartózkodó Udvardy Tamásné, aki módfelett nagyra volt a leányneve előtt ékeskedő kettős előnévre és sosem feledte el, hogy szentistványi és füzesi Füzesy Juditnak hívják; nem az árván maradt leány, mint inkább a maga hiúsága kedvéért úri módon neveltette Szimon Verát. Azonban akárhogy igyekezett is, sosem tudta a leány lelkéből kiirtani az árvaság tudatát. Mindig, minden lenyelt falatnál, minden ruhadarabnál érezte, hogy az nem jár neki, hogy ezt csak úgy jóságból, avagy a jóság szándékából adják neki. Később, hogy növekedésben volt, cselédek és külső munkásasszonyok gondoskodtak róla, hogy megvilágosodjék Szimon Vera agya. Sőt akadtak olyanok is, akik azt állították, hogy egyenesen az igazgató vigyázatlanságának lett áldozata az aknász. Ezek és a sok titkos, látszólag egyszerű apróság csak fokozták és élesítették a leányban élő idegenkedést s valamely titkos ösztönnel inkább azokhoz húzódott, akik cselédszámba mentek Udvardyéknál. Később egyre jobban elhatalmasodott benne a vágy, hogy valamikor megfizethessen, megszolgálhasson az igazgatóéknak, mert érezte, hogy ő neki nem a születés

adta azt a kiváltságot, hogy fehér szobában, szőnyegek és tisztaság között tartózkodhatik s mindig elszégyelte magát, amikor a telepen, az egymás mellett, egymás tövében szorongó munkásházakra nézett. Azok a gyermekek, akik onnét kerültek ki, azok piszkosak, gondozatlanok, ápolatlanok, éhesek és betegségekre hajlamosak voltak. De mégis, így is közéjük tartozónak érezte magát Szimon Vera és ahol tehette, mindenét nekik ajándékozta.

Udvardyék szemethúnytak a leány tartózkodása előtt, hagyták, hogy együtt játszadozzék a bányászgyerekekkel és mindig messzebb húzódjék tőlük. Különben is módfelett sok gondot okozott nekik egyetlen fiúk, a Gábor. Udvardy Gábor ugyanis az igazgató fiának érezte magát és egészen feleslegesnek tartotta, hogy tanuljon. Könnyelmű egykedvűséggel hozta haza a szekundákat és anyjának sírása se tudta megnyihíteni suhanci szívét. Verának, avagy ahogyan Udvardyék nevezték, Verácskának mégis kedves volt ez a hirtelenszöke, kicsit sömöröshomlokú diák. A nyarakat, a karácsonyi, húsvéti vakációkat titkolt izgalommal várta s Gábor kedvéért még azokról is elfeledkezett, akiket testvéreinek tartott. Nem tudta magyarázatát, de valami húzta, vonzotta ébredező gyerekszívét amikor maga mellett láthatta a vidám kamaszt, aki a leány mellett különösen szelíddé, majdnem alázatosan szófogadóvá lett. Udvardyné szemei nagyot rándultak, amikor ezt a tiszta, gyermeki vonzalmat észrevette. Attól kezdve fagyosabb lett a mosolya, kíméletesebb a hangja és mindig többször hagyta magára a leányt. Sőt itt-ott munkát is adott neki, különösen mikor észrevette a kezében rejlő ügyességet. Hímezett, horgolt, stoppolt ezidőben Szimon Vera, sőt apró kis képeket is rajzolgatott. Eleinte mérhetetlen fájdalom szorította össze szívét, könnyei

is kicsordultak, ahogy a verandán magára maradva dolgozgatott. Később aztán lassan felmelegedett a szíve, különösen akkor, amikor papírra vetette botorkáló ügyetlen ujjaival az aknatorony négy rácsát, a műhelyek kohóit, a hegyeken hallgató erdőket s az utakon ballagó csendes fekete embereket. Valamely titkos ösztönnel érezte, hogy külön világba és hatalmas birodalomba jutott, ahogy karcú kezéből csak jöttek, sokasodtak ezek a sötét, szomorúhangulati kis képek . . . Nem bánta azt se, amikor kéményseprőket hímezett a konyhai falvédőkre. Nem látott semmit, nem törődött semmivel mindaddig, amíg egy régi, nyárvégi napon egyszerre végzetesen különszakadt Udvardy igazgatóék házatól . . .

A violák, a kék, rózsaszín, sárga és lila nyári violák már illatoztak a veranda alatt, amikor megérkezett Gábor . . . Verácska kezében épen akkor magasodott a kéményseprő létrája s hevesen ledobta a piros pamutot, hogy a fiúhoz szaladjon.

— Megjött a Gábor!

Udvardyné fanyarul vette tudomásul a leány örömét s még inkább elkomolyodott, amikor a fia is követte az örvendezésben. Rövidesen úgy intézte, hogy egészen egyedül maradt a fiúval, a leányt munkával terhelte meg s minden módon éreztette vele, hogy ő nem tartozik hozzájuk. De Vera tartotta magát. Kertben, sétákban találkoztak, beszélték azokat az egyszerű butaságokat, melyeket egy tizenhatesztendős fiú és egy tizennégyesztendős leány szokott egymásnak mondani. Megtörtént ekkor, hogy Udvardy Tamásné, született füzesi és szentisváni Füzesy Judit, elfeledte asztalhoz hívni a leányt s úgy küldte ki neki tálcán a kávé, mint a házban dolgozó varrónőnek és mosónőnek szokta.

Egy délután aztán, ott a verandán Vera mellett szólította magához a fiát.

— Gabi szívem — szól és finom fehér kezével megsimogatta a fiú állát — Gabi szívem, te már nagy fiú vagy és mától fogva tenniszezni fogsz. Apa már rendbehozatta a pályát, hiszen megérkeztek mind a vakációzó úrigyerekek. Te se szaladgálhatsz tovább a bányászgyerekek között, vége a fáramászásnak és csavargásnak, öltözz fel szépen és indulni fogunk.

— Igenis — motyogta Gábor értelmetlenül, de engedelmesen a fürdőszobába indult. Pár perccel mulva friss, fehér ruhában ott állt az igazgatóné mellett.

— Látod, így szeretlek kis fiam... és elindultak s Udvardyné mintha egészen elfeledkezett volna Veronkáról. Csak Gábor fordult vissza az utolsó lépcsőn. Ez a perc, ez a régi pillanat még most is, hosszú esztendő után is élő keserűséget okozott a leánynak. Akkor érezte először az osztálykülönbség rettentő tudatát, érezte, hogy átléphetetlen szakadék választja szét őket: a születés végzetes szakadéka. De ugyanakkor mérhetetlen erő ébredt fel a leányban és még tartott a nyár, amikor egy este odaállt az igazgató elé:

— Dolgozni akarok Tamás bátyám. Vegyenek az irodába, megtanulom a gépírást, gyorsírást. Tanulni akarok, dolgozni akarok ezután.

Az ideges, jelenetektől tartózkodó finom Udvardy Tamás megdöbbsent ugyan, de azért engedett Vera kérésének. A lány lobogó szemei különösen nyugtalanították s most, belenézve a két, sötétfényű ibolyaszín pupillába, egészen megdöbbsent. Félt, hogy ott találja látni egy napon Szimon István összezúzott fejét, melyet az ő hirtelenkedő kiáltása csapott a kosár drótjába... Az asszony azonban fellelék-

zett. Helyeslőn bólintott Vera tervére, de továbbra is ott tartotta a fehér szobában, bár immár teljesen elidegenedtek egymástól. Aztán az évek futásával kinevezték Szimon Verát. Külön, kétszobás kis lakásba költözött. Ekkor nagy megkönnyebbülés töltötte el Udvardynét, de azért a fiút, az egyetlen fiút éveken keresztül külföldön taníttatták s a szintői igazgató minden jövedelme a messzi, nagyvárosokba vándorolt. Pedig Szimon Vera már régen elfeledte az egykori gyötrelmes napokat, alig emlékezett Gábor vonásaira. Sőt bizonyos hálával gondolt rá, mert úgy érezte, hogy ő szabadította fel szívében az önnállóság gondolatát, ő tanította meg dolgozni s azóta tudja, hogy milyen jó és milyen édes az a falat kenyér, amelyet maga keres az ember. De azért szépen, rendben megtartotta Gábor leveleit, amelyeket hol Münchenből, hol Párizsból, hol Angliából írt a leánynak.

A Hágó alatt őrködő Krisztus-fej mintha mosolygott volna, ahogy csillogni látta Szimon Vera két sötétkék szemét. Mintha helyeslőn, áldón lehajolt volna a két átszögelt, időket és századokat ölelő kitért karja, odaért volna a megtámasztott, szívalakú állra, mely kifehérelt a fekete kabát prémjéből.

... Jó gyermek vagy Szimon Vera... hangzott hallhatatlanul, csak nagyon mélyen a leány szívében s mosoly puhította meg ajkát. Sokáig állt így a leány, átadva magát a havas táj méla bájának.

Aztán hosszú csend után valamely édes, forró hullámvás ébredt Vera szívében és szemei mereven sokáig kutatták a réti utat. Végre is, nagyon sokára, a sötétség takarójából csak eléje toppant az a magas, kicsit lehajlómű, őszes homlokú, keskenyszájú férfi.

— Úgy vártalak... — susogta a leány s csendesen odasímitotta fejét Papp Jusztin arcához.

A férfi nem szólt. Lehuny szemmel, óvatosan

ölelte magához a leányt. Percekig hallgattak egymás mellett, egymás szívéen. Azután egyszerre összeért a szájuk.

— Sétáljunk most már édesem — fogta át Vera karját a férfi s megindultak egymás mellett a havas mezőben. Körülöttük felröppentek a varjak s szemük előtt csendes muzsikával, megsűrűsödve táncoltak a hópihék. Nagyon messzi voltak már Szintőtől, még a lámpákat is alig látták, amikor végre beszélgetni kezdtek. De kettejük közül csak a férfi vitte a szót. Vera hallgatott s egy-egy helyeslő alázatos — igen tudott csak kicsúszni száján. Boldog, meleg mosolygás ült az arcán, mint hónapok óta mindig. A férfi a terveiről beszélt és kis fáradság hallatszott hangjából.

— Nehezebben megy minden, mint gondoltam. Udvardy nagyon konzervatív ember, sokszor azt hiszem nem is tudok vele megmérkőzni. Pedig csak jót akarok.

A leány megszorította kezét.

— Nem is akarhat mást Jusztin — mondta lágyan, biztatóan — hiszen maga olyan jó! Én tudom . . .

Egészen összesimultak. Minden lépésük összehorult. Vera azt számolta, hogy immár negyedik hónapja mennek így együtt. Már az első találkozásnál megtalálták egymást, anélkül, hogy bárki észrevehette volna titkukat. A két, egyedülvaló, magányos ember szíve az első pillanatban nagyot dobant, ahogy meglátták egymást. Vera dolgos, könnyű kis keze engedelmesen simult a férfi meleg, széles tenyerébe. Egy ideig csodának vélte az egészet, aztán úgy érezte, hogy ez nem is történhetett másképp. Az ő kezének mindig Papp Jusztin erős tenyerében kell lenni. Nem kérdezte, hogy mit akar tőle, miért jön hozzá, miért nyitja^{ra} mindig egymásután a keskeny barna ajtót, miért mondja el neki

egész életének apróbb-nagyobb bajait, gondjait és törekvéseit. Alázatos, boldog sugárzással csillogtak ibolyaszín szemei s ha jött, ha ment, csak remegni tudott a közelében.

Papp Jusztin, a telep sokat emlegetett fiatal mérnöke, maga is bányán nőtt fel s apjának, a görög-katholikus papnak házában korán összetalálkozott a hallgató, zord és kevésbeszédű munkásokkal, az elhanyagolt külsejű rutén parasztokkal s már akkor, azokban az időkben ébredt fel szívében az ösztönös emberi jóság, az egyetemes, mindent megváltó testvériség és a szeretet, a másokért való törekvés emberformáló ereje. Éveket töltött külföldön, különösen Német- és Csehország nagy bányáiban. Innét biztos tudást és mindennél forróbb nagy emberszeretetet hozott magával és amikor hazatért a Budapesti Bányászati Központ jogtanácsosa, Imrey Lajos, avagy ahogyan Szintőn nevezték, a «Méltóságos», azonnal az elhagyott hegyháti bányába küldte a fiatal mérnököt. Papp Jusztin a hadvezérek lángoló forróságát hozta magával Szintőre. Éles, fiatal szeme azonnal észre vette a telep elhagyatottságát, a munkásság tudatlanságát s főleg Udvardy Tamás megalkuvó kényelmességét. Két karjában bizseregni kezdtek az idegek, a háta kifeszült, egész lénye izzott a cselekvések, alkotások vágyától. A tunyaság, mozdulatlanság és egykedvűség, mely a hegyek között úszott egy pillanat alatt megdőbbsítették, de aztán a felébredő rosszindulat és gáncsoskodás annál dacosabbá, erőteljesebbé tették.

— Azért is! — gondolta nekifeszült kedvvel, azzal a hatalmas lebírhatatlan belső erővel, amely keresztülvitte eddigi évein.

— Nem hagyom magam — mondta Verának —, kötelességeim vannak e földön. Nem azért vagyok

e földön, hogy csak vegetáljak, nyugodtan, gond és problémák nélkül éldegéljek, tenyésszek és átvigyem magamat lehetőleg minél jobban az életen, hanem azért, hogy úgy éljek mások hasznára és segítségére. Az én tudásom, az én sorsom, a legkínosabb kenyérkereset mellé állított, lehetetlen, hogy ne segítsek rajtuk, ne tegyem őket egész és öntudatos emberekké. Tiszta lakást, egészséget akarok látni Szintön, nem pedig állati butaságot, egykedvűséget, korcsmázó, dülöngélő páriákat, akik alig tudják emelni a csákányt.

Szimon Vera nagy ifjúságában, huszonöttesztendős lényének minden rajongásával, feltámadó asszonyiságának sürgető lázával nézett a férfira s nagy-nagy diadal borította el a tudatra, hogy ez a nagyszerű, kiváló lelkiségű férfi szereti őt, asszonyának, társának akarja. Szeretett volna felsikoltani határtalan, szinte kínlódó boldogságban. De azért csak hallgatott, hallgatott egyre és ha egyedül voltak, ketten voltak a szép és illatosan tiszta szobában leült eléje és térdére fektette fejét, úgy nézte, figyelte a mindig lázban, tervekben égő arcot.

— Nagyon szeretlek téged — susogta egyre s alázatosan, engedelmesen hagyta, hogy a férfi fokozatosan ébressze fel ifjúságát, asszonyiságát, vérért és lelkét.

— Nagyon szeretlek — sóhajtott most is tehetetlenül, a havas mezőben ahogy visszafelé fordultak és szemükbe törtek a telep lámpái.

Papp Jusztin arca hálásan ragyogott.

— Egy hópihe van most a szempilládon — mondta csendesén és lehajolt, hogy megcsókolja a fátyolosfényű, lilaszín csillagokat. Aztán csak mentek, siettek egybehangzó, vidám léptekkel . . .

VI.

KÉT keskeny, egymásbanyúló szobája volt Verának a tisztviselők háza mellett. A ház egészen elbujt a fenyőfák takarójában s a fehérfüggönyös, villogó ablakszemek mosolygósan hunyorogtak a homlokzat alatt. A négy ablak mindig-mindig szembenézett a három emeletes házzal, a barakkokkal, a hányóval, az aknatoronnyal. Szimon Vera nem tudta elkerülni a világot mely határolta . . .

Reggelenként kékhuzatú piszkos párnákkal találta magát szemközt. A kerítéseken szellőztetett bányaruhák és kötények szinte beleordították a tájba a házak életét, melyek magukon hordozták asszonyaik tunya, lusta, mocskos mivoltát, a pletykákon, trécseléseken éldegélő tohonya bányászasszonyok jellegzetes piszkát. Vera tudta, hogy ezek az asszonyok napestig egymás konyhájában lebzselnek, az ajtókat támogatják, tereferélnek és lyukas könyökkel, vedlett papucsokban szidják a világ rendjét, a sorsot, főleg pedig a férfiakat, akik a lehető legkevesebb időt töltötték velük. A bánya meg a korcsma foglalta le őket, egészen csak evésnél és alvásnál találkoztak egymással a házastársak. A gyermekekkel persze alig törődtek ezek az asszonyok, főként pedig ha leány volt az illető. Még a fiút azt becézgették, hiszen tizenkétesztendős korában már kenyérkereső lehetett, csillék, lovak és salakválogatások mellett szaporíthatták az italtra, kávéra valót!

Szimon Vera minden kegyetlen, súlyos probléma

között a gyermekek sorsát találta legszomorúbbnak. Ezek a piszkos, elhanyagolt, betegséget hordozó szerencsétlen emberpalánták napestig félmeztelenül szaladgálhattak volna, ha az iskola hatesztendő után össze nem fogja őket. Így legalább néhány órára elkerültek hazulról. Gyűrött arccal, mindentlátó, mindenttudó szemekkel, nagy darab babcsuszpájzos kenyérrel visongtak reggelenként és nyolc óra tájban, Vera mindig összetalálkozott velük. A kis csapat is ismerte őt és már meg is lesték a keskeny fahidon. Kórusban köszöntötték, mert tudták, hogy Szimon Vera zsebei mindig valami jót rejtegetnek számukra. Bizonyos, hogy félhavi fizetését cukorkákra, gyümölcsre költötte, bár tudta, hogy nem a szeretet, nem a ragaszkodás mosolygattja feléje a sápadt, kékkarikás arcokat; inkább a számítás, az ajándéokra való éhes várakozás. Mégis örült a gyermekesen mohó, tiszta csillogásnak, melyet ilyenkor látott a szemekben. Ha nem a telepen nőtt volna fel, ha nem ismerte volna az itteni életet már gyermekségétől kezdve, ezeken a szemeken, ezeken a felmosolygó sápatag arcokon, ezen a tépett, foltozott kis csapaton keresztül is belelátott volna abba a fülledt, állati egykedvűségű világba, mely az emeletes házak penészes szobáiban lézengett. Szimon Vera alig látott a nagyvilágból valamit, huszonnégy esztendeje itt repült el a szintői hegyek között, mégis érezte, tudta, hogy ez az élet nem lehet igazi, nem lehet egészen emberhez méltó élet. Határtalan szomorúság gyötörte némelykor, szívében fel-felgyult valamely átfogó nagy jószág és szájalom s maga-magát is szégyelte, hogy több és más lett azoknál, akik között született. Rábredt arra, hogy mindent a nevelésnek köszönhet, annak a magasabb, emberibb életmódnak, melyben Udvardyék révén felnövekedett és átfarmálódott.

Tudta és érezte, hogy a saját tisztultabb, finomodott, igényesebb és finnyásodott lényé a fürdőkádban, az iskolában, a gyerekszobában alakult át s egyedül a tanulás, az okosodás emelte ki apái sorából. Ezek a gondolatok régebben csak igen homályosan, zavartan forogtak Vera agyában s inkább csak az ösztönök lázongásán keresztül gyötörték a nagy emberi jóságra és szeretetre hajlamos lelkét. Egész emberré, világosan látó és bölcsen gondolkodó emberré Papp Jusztin tette a leányt. Ami a leányban csak alaktalan, kusza érzelemhullám volt, az kemény és szikrázó világosságként ragyogott a mérnök lelkében. Neki nemcsak érzései, de tervei és céljai is voltak. Ő nemcsak szánakozással szemlélte ezt a néhány bután meredő házat : Papp Jusztin valóságos, eleven akarattal tűzte maga elé, hogy igenis, ha kell egymagában is, megváltoztatja ezt a szürke, sáros világot, melyben lomhán gunyjasztottak érzések, emberek és életek.

— És én vele vagyok — gondolta ujjongva Simon Vera s a két szeme mondhatatlan boldogsággal ragyogott — együtt vagyunk, együtt leszünk testben és lélekben !

Egy reggel a telepről lerohanó gyermekcsapat közepén forgolódott a leány, amikor a mérnök magas alakja toppant ki a fenyőfák közül. Azzal a különös, földfelé-való lehajlással jött, melyet oly igen szeretett a leány, mely oly határtalan erővel melegítette szívét. Ilyenkor alig tudott szólni, csak nézte, nézte a komoly, szép férfiarcot. Kicsinek, parányinak és jelentéktelennek érezte magát közelében s csak a hangjára, szavaira rezzent össze.

— Mindig megijed tőlem kedves Vera — mosolygott csendesén a mérnök — mintha félne tőlem.

— Félek is — susogta a leány s nem tudta ugyan magyarázatát adni, de mindig félt a férfitől. Vala-

mely határtalan, szuggesztív erő hatása alatt állott állandóan, ha mellette volt. Úgy érezte, hogy ő, az ő lénye csak játékos semmiség ennek a mindig magányosan járó, mindig tervekben élő valakinek. Ha olyan lett volna, mint a többiek: italos, mulatós, kártyás vagy asszonybolond, nem reszketett volna a közelében. Így, mert tudta, hogy különb, kiválóbb és igazabb ember mindenkinél, így alázataskodott és reszketett. Kezére hullt, az ölébe hullt tehetetlenül.

— Ezt nem szabad édes Vera — simogatta a férfi — ez már több, mint szerelem.

— Több — sóhajtott a leány s néhányszor átsimított homlokán. — Több, mint szerelem, de így akarom. Mert te is több vagy mindenkinél...

A férfi csak mosolygott, de szája mellett ottmaradt az a különös, furcsa idegenség, mely mindig megdermesztette Verát. Ez a mosolynak tetsző, halvány két vonás állandó vendége volt Papp Jusztin arcának s egyformán ismerték mérnöktársai, munkásai. De senki se félt ettől, csak Szimon Vera. Ha meglátta, sokszor majdnem felsikoltott s ijedten zárta vissza szívébe feltörő érzelmeit. Sírn tudott volna, mert tudta, hogy sosem fogja letörölni erről az arcról az akarásnak, a terveknek, a munkának, a léleknek ezt az erőteljes, egész embert uraló két vonását, mely mindig mélyebb és dacosabb lett Papp Jusztin szája mellett. Tudta és érezte Szimon Vera, hogy ő csak addig számít a férfi életében, amíg terveit, céljait nem akadályozza s a legforróbb pillanatok alatt se szállott el szívéből a félelem. Gyermekmódra babusgatta őt a férfi, minden szabad percét nála töltötte, mégis érezte a leány, hogy nem tartozik hozzá, nem tartozik az életéhez. Életét, lelkét az a néhány ház uralja, azok a tunyajárású, italoktól párolgó, butafejű munká-

sok uralják, akik néha úgy néztek reá fel-felcsillanó szemekkel, mint nagyritkán az útszéleken áll-dogáló kőkeresztekre. Mintha kértek és vártak volna tőle valamit...

Szimon Vera magában lenézte és keveselte su-gárzó ifjúi szépségét, amellyel nem tudja végzete-sen eltölteni a férfit. Több és kiválóbb szeretett volna lenni s szégyelte, hogy nem tud egyebet, csak az írógépe mellett ülni, gépszerű, buta techniká-val csak kopogni, ütni, papírra vetni a mások gon-dolatait. Arra is gondolt sokszor, hogy jobb lett volna számára, ha Udvardyéknál marad s az ő fényes környezetükben láthatja meg őt a férfi. De aztán elszégyelte magát, mert érezte, hogy ezek-kel a gondolatokkal nemcsak magát, de a férfit is lealacsonyítja. Ilyenkor öntötte el a legforróbb hála és szerelem s e két érzés között hullámozva gondolkodás nélkül, rajongva húzta magához, szí-véhez a széleshomlokú, őszes fejet...

Papp Jusztin látta a leány kezét, az almákat és cukrokat, melyekkel a gyermekeket várta. A két, némelykor majdnem gógös vonás egészen kiélese-dett e percekben. Köszönni is elfelejtett s szinte gorombán, haragosan kiáltott a leányra.

— Ajándékot osztogat Vera?

Ijedt, félénk harag futott át a leány arcán. Fel-felnézett a férfire, aztán zavartan lehajolt az egyik tágranyiltszemű, sápadtbőrű gyermekhez. Magá-hoz húzta s mintegy hozzámene kült a szomorúság-ból, amelyet a férfi indulatos felkiáltása ébresztett benne.

— Istenem, olyan jó nézni, ha örülnek az em-berek...

Nagy, forró hördülés rázta meg a mérnököt. Vera már ismerte annyira, hogy tudja, mit jelent ez nála. Az érzelmek, az indulatok heveességét, a keserűsé-

gek leírhatatlan súlyát. Homloka is vörösbe futott, ahogy cigarettáját kereste és rágyújtott.

— Passziózni, játszani, semmivel se szabad Vera!

A leány az első percben majdnem összeroskadott. Siralmas keserűség szántotta át arcát, szemei elnedvededtek, zokogás rázta, de aztán megmarkolta magát. Kiegyenesedett s nagyon bátran, majdnem hidegen nézett szembe a férfivel.

— Nem passziózom. Se időtöltést, se szórakozást nem jelent ez nekem. De kell! Olyan szépek lesznek ezek a nyomorultak, ha kapnak valamit, hiszen semmijük sincs...

Papp Jusztin hevesen, gyorsan szívta cigarettáját. Rátette kezét a híd korlátjára s így majdnem átölelte a leányt.

— Ha igazán törődik velük, ha valóban szereti őket és engem, akkor nem ad nekik több ajándékot. Inkább tanítsa őket, foglalkozzon velük s akár énekre, akár rajzra, akár kézimunkára oktassa őket. Vagy meséljen nekik, de ne adjon ajándékot egyetlen munkásgyermeknek sem! Az ajándék elpuhítja a lelkekben szunnyadó öntudatot és energiát. Sosem tud egész emberré fejlődni az a gyermek, akinek éveit pusztá ajándékok jelzik. Sóvárogni kell a léleknek, szomjúhozni a szebbet és jobbat, akkor lehet egész és öntudatos ember. A munkáskérdés legmérgesebb kigyója épen itt van elrejtve. Közéleti intézményeink vannak, óriási apparátussal dolgoznak, hogy a szegénysorsú gyermekeket megajándékozhassák. Jótékonyág köntösében tetszelgő emberbarátság címén a legrettenetesebb lélekpusztítás folyik. Puha, gyökértelen, sunyin meglapuló férgeket nevel így a társadalom. Ha a gyermek megszokja, hogy itt is, ott is, emennél is, amannál is kap valamit, akárcsak játékot, gyümöl-

csöt, karácsonyi meleg ruhát, amelyet szépkezü, munkáttalan, jótékonykodásban hiúskodó dámák osztogatnak, lassan megszokja ezt az ernyedséget és hálás butaság ébred szívében s mindig, mindig ottmarad a szolgáltság nivójánál. Tanítani, fegyelmezni, küzdésre, munkára utalni, de főleg szeretni kell a munkásgyereket, aki nem tudja, hogy mi az a gyerekzsoba, aki éjtszakánként nyitott szemmel figyel s képzeletét a fülledt lihegések fűtik állandóan. Megfigyeltem, hogy épen a jótékonykodással agyonhalmozott gyermeklélek sorvad el leg hamarabb. Ezekből válnak a munkára alkalmatlan, önállósághiján lődörgő csavargók, a társadalom mihasznái. Mindegyik arra gondol, hogy minek is dolgozzam én, majd csak eltart engem ez vagy amaz intézmény, hiszen azt talán úgysem hagyják, hogy éhen pusztuljak... Ezekből lesznek aztán a leghasznavehetetlenebb munkások, akiknek például, típusait épen maga körül is jól láthatja kedves Vera. Udvardy Tamás politikája is itt bukott meg, az ajándékozáson. Ő is örült, hogy rámosolyogtak, ránevettek, de talán leginkább annak örült, hogy semmit se kértek tőle, békén hagyták és soha nem verték be az ablakait... De viszont ő mindig elfordítja a fejét, ha ezt a néhány házat meglátja és gyorsan zsebébe markolva cukrot osztogat a szembejövő gyermekeknek, akárcsak maga, kedves Vera. De persze a lelkiismeretet nem lehet egy-két szem édességgel elhallgattatni...

Vera már régen elengedte a gyermekek kezét. Már messze jártak tőle, nem is hallották, nem is értették a mérnök keserű szavait.

— Miért mondja ezt épen nekem, mondja miért, Jusztin?

A férfi megtorpant. Vállai meglendültek, a karjai kitárultak, aztán visszahullottak az ölelés elől.

Körülnéztek s ijedten huzódott szívükbe a felzúduló forráság. Mindenütt emberek jártak, a szénosztályozó zakatolt.

— Bocsásson meg nekem Vera, de kellett, hogy beszéljek, hogy épen magának szóljak. Hiszen maga az én mindenem . . .

A meglágyult, simogatásra enyhült szavak egyszeriben megengesztelték a leányt. Legszívesebben odabújt volna a lehajló vállra, a hozzáforduló édes szívre.

— Maga olyan okos Jusztin. Maga mindent jobban tud nálamnál és én úgy szeretem, olyan nagyon szeretem . . .

A férfi nem szólt, csak nézte, a leány lehajló, finomfényű szöke fejét. Egész arca lobogott a vágytól, a kívánságtól, hogy karjába kapja és rácsókoljon a reszkető, édesvonalú szájára.

— Sok baja lesz még velem édes Veronka . . .

Erre kibuggyant a leány könnye. Mindig meghatódott, ha így szólította a férfi, mert rajta kívül csak az anyja nevezte így valaha Verát.

— Jól van Jusztin. Minden jól van, amit maga akar. Én soha, soha nem teszek magának szemrehányást, soha semmiért. Én nem, mert én mindig szeretni fogom . . .

Udvardy Tamás jött velük szembe a fenyőfák alatt. Vera elvörösödött és előre igyekezett. De a mérnök belekarolt.

— Ne szaladjon. Se szégyelni, se titkolni valója nincs magának Szimon Vera.

S megvárták Udvardyt. Finomkodó mosollyal bókolt feléjük a szép, fehéredő fej. Vera igyekezett előre köszönni, de ez nem sikerült.

— Most megzavartam úgy-e kis Vera — szorongatta kezeit jelentőségteljes pillantásokkal — persze, senkise kerüli el sorsát . . .

— Avagy minden titok kipattan egyszer és addig jár a korszak a kútra — nevetett acsarkodó kedvvel a mérnök — tetszés szerint variálhatjuk a közmondásokat, ahogy az ilyen esetekben szokás. De nekünk ez nem árt, úgy-e Veronka? Mi már régi, régi barátok vagyunk...

Könnyű, de nagyon éles fájdalom szaladt át a leány szívére. Úgy fáj ez a pajtáskodó mentegeltetés! Milyen szép lett volna, ha most Udvardy Tamás előtt bátran és büszkén azt mondja Papp Jusztin: Nézd Tamás bátyám ne kertetünk, mi szeretjük egymást, együtt akarunk lenni búban, bajban...

A gondolat csak halavány volt, majdnem idélen, mégis ottrekedt Szimon Vera szívében. Nagy hűvösség borította el hirtelen, szégyelte is magát s egyszeriben felkapta fejét. Kihúzta karját a férfiéből.

— Csakhogy én most már nem érek rá semmire. Ha egyszer az igazgató úr jön, a kis gépiróleánynak ott a helye a gép mellett...

A hang vidám volt, de a szavak keserűek maradtak. Papp Jusztin megütődött, de mielőtt szólhatott volna, a leány már továtűnt. A fák eltakarták karcsú, hullámos alakját s csak illatát szitálták a híd felett.

— Derék teremtés — mondta Udvardy Tamás s elnézett a rakodó felé. — Egyébként négy vagón szenet rendeltek most a cukorgyárnak.

— Négy vagón szén — bólintott Papp Jusztin s majdnem elnevette magát, a megalkuvó örömmel, mely az igazgató hangjából áradt — ez is szép eredmény.

Udvardy nem felelt, bár érezte az *is*-ben rejtőző gúnyt. Mindketten tudták, hogy két hónapi hosszú és kínos levelezés eredménye ez a négy vagón

szén . . . Tudták egymásról, hogy gondolatban találkoznak ennél a pontnál. Udvardy látszólag elégedettnek mutatkozott, Papp Jusztin látszólag is lázongott. Végül is kitört:

— Verkli. Ez az egész. Kis játékbánya, multság, pepecselés, semmi egyéb. Csodálom, hogy ennyi pénzt áldoz rá a társaság. Pedig ki tudja, mit rejtegetnek ezek a hegyek. Mennyi kincs lehet a mélyben, mennyi gazdagság. Csak persze akna kellene, új és új tárnák, száz és száz munkás. De nem Holubekek, Krizsekek, Cináterek, hanem törekvő, értelmes, jólfizetett emberek. Ezek azonban nem jönnek Szintőre, nem ülnek be a rozzant odukba, odafent!

Az igazgató vállába húzta fejét. Óvatosan lépkedett, mintha esőcseppek érték volna.

— Úgy tudom, a napokban lejön Imrey. Hosszabb ideig ittmarad, mert a leányát, a most elvált Zsuzsát is magával hozza. Hát akkor majd sok mindenről beszélhetünk, kedves öcsém.

Papp Jusztin szeretett volna felordítani. Mindig lázította ez a finom, meghunyászkodó úri udvariaság, mely Udvardy Tamás modorát uralta. Hej, ha egyszer úgy igazában birokra kelhetne vele és szavakkal, kiáltásokkal ráébreszthetné mulasztásaira, amelyet ez a megalkuvó úriság teremtett!

Ahogy mentek egymás mellett, mindenki úgy vélte, hogy a legteljesebb baráti harmónia uralja őket. Pedig ellenségek voltak, de becsülték egymást. Épen ezért, mindig forróbb lett lelkükben a gyűlölség. Mert a gyűlölet a szeretetnél is igényesebb. Semmi embert, senki embert sosem gyűlölhetünk, csak azt, aki versenytársunk, aki nem kevesebb nálunknál, akit értékelni és becsülni is tudunk . . . Mindketten Imrey tanácsosra gondoltak, Udvardynak a két hosszú hét is eszébe jutott. Úgy vélte, annyi

idő alatt, ha vendége lesz a tanácsos, végül is ő kerül ki győztesen a harcból, melyet a fiatal mérnök megindított. Közben az irodához értek. A szélső baloldali ablak előtt világított Szimon Vera szőke feje.

— Drága! Édes, drága — suhant át Papp Jusztin agyán a bocsánatkérő lány gyengédség, ahogy nézte a hamvasfényű haját, a kedves hajlású fehér állat, mely oly puhán, annyi engedelmességgel simult az ő tenyerébe . . .

VIII.

A KESKENY, képekkel, virágokkal, könnyű fehér csipkéekkel kedvessé tett szobában hárman ültek egymásmellett: Simon Vera és két kedves barátnője, a húszesztendős, nagyszemű, izgékony szépségű Weller Mila és Marika asszony, az első könyvelőnek, Múziknak a felesége. Már hosszú órák óta ültek a virágos kretonnal bevont székek között. Mila minden új pletyka után csak rácsapott Vera könyveire, melyek annyira megsokasodtak az utóbbi időben, hogy külön polcra kíváncsoztak.

— Mi van veled, te leány? Nem készülsz se püspöknek, se tudósnak! Ugyan mirevaló egy leánynak ennyi könyv, betű! Egyáltalán a tudomány!

Az asszony szeretett okosnak, különbnek látszani, így sosem volt azon a véleményen, amelyet mások vallottak. Mindig megvárta, amíg a társaságában mindenki nyilatkozott, akkor ő is belevágott a beszédbe. Finom, halk hangjával, sápadtbőrű, fekete hajkoronás fejével, csillogó, sötét szemeivel s ügyes okossággal, majdnem kiszámított ravaszsággal elmondott szavaival el tudta érni, hogy kivételes lénynek tartsák. Ez szokatlanul imponált Múzik-nának, aki titokban útálta Szintőt, a szintői társaságot. Lenézte és megvetette a tisztviselőkből alakult kis úri társaságot s fájdalmas irigységgel olvasta a késve érkező napilapokat, melyekből csak úgy áradt a messzi, hívságos élet varázsa . . . Múzik-nában majdnem testté vált az elégedetlenség, a

sóvárgás s valamely beteges daccal élesztette magában a *meg nem értett asszony* divatjamult, elcsépett figuráját. Amikor beszélt, amikor vitatkozásokba bocsátkozott, már előre beállította magát. Szép, nagykontyú fekete fejét tenyerébe támasztotta, nagy szemeit a messzeségbe fúrta, aztán némelykor végighúzta két ujját finom, egyenes orrán. Így, a magasabbrendűség, kiválóság, különbség teljes pózába állva, szemvelgőn és tűrhetetlen lenézéssel vetette pillantásait a körülöttelevőkre. Szimon Vera tudta ezt a hibáját Múziknének, mégis szerette az asszonyt, bár most igen megijedt figyelő szemeitől. Ahogy egymásrarakott lábakkal ülve, tüntető daccal szívott cigaretták után végignézte Vera könyveit, valamely kajánság futott szét arcán.

— Ami azt illeti — kezdte egy hatalmas füstkarika után — nem ártana nekünk se, ha egy kicsit közelebb kerülnénk az intelligenciához, műveltséghez, mert hiszen ha ez nincs és a sors az ilyen fészekbe dobja az embert, ugyan mivel védekezhetünk a ragályos butaság ellen? Igaz bizony, hogy Vera még nem tudja, hogy micsoda martirum egy intelligens, művelt asszony számára az ilyen környezet, az elbutító viccek és pletykák, amivel mint Szintőn is, mulatnak az emberek. Nem akarom hangoztatni, de amit például tegnap is szenvedtem Janusánénál . . .

Mila arcán gúnyos mosoly futott keresztül. Vera azonban megkönnyebbült. Magában ugyanis nagyon félt Múzikné éles szemétől és nyelvétől. De ahogy belelendült ismert kesergéseibe, elterelődött figyelme Vera könyveiről, melyek bizony mindegyre megszorodtak. Jóformán önmagának sem számolt be a leány, hogy miért is maradt el az utóbbi időben minden társas összejövetelről, miért függönyözi magára a magányosság fátyolát és fél éjtsza-

kákon keresztül csak gyötri-gyötri magát a betűkkel. Sokszor egészen sápadt volt, szemealja kék lett, akár a pupillái, az agyában remegtek az idegek s reggel fáradtan, gyűrötten, didergő háttal ült munkája mellé. A hetek alatt, melyek egyre rohantak, mindig több forróság gyötörte a leányt. Papp Jusztin alakja egészen fölizzott benne, akkor is látta, ha nem volt mellette s levegőből, emberek szemeiből, a földről és az égboltról ez az egyetlen, drága arc sugárzott le reá. Pedig az utóbbi napokban nem is találkoztak. Csak messziről látta egyszer, ahogy lefelé ballagott a hegyről. Négy-öt bányász vette körül és bizony egy pillantást se tudott küldeni az ő fehérfüggönyös ablakának . . . De nem baj, azért jó, hogy így is látta ; látta azt a szép, komoly, őszes fejét, széles homlokát, lehajtott vállait és messziről is meghallhatta drága hangjának mély muzsikáját . . . Olyan határtalanul nagy és diadalmas boldogság úszott ezekben a napokban a leány szívében, hogy sírni tudott volna tőle. Szemei mindig veszedelmesebb fénnel csillogtak, ajka reszketett s esténként odaállt a függöny mögé, hogy egy pillanatra láthassa. Aztán, ahogy ez megtörtént, ahogy így titkosan és észrevétlenül végigsimíthatta a férfi fejét, egészen megnyugodott s a könyveihez menekült. Éjfélig is elült kályhája előtt és csak tíz óra tájban, műszakváltás idején, ejtette le egy pillanatra könyveit. Ilyenkor szívére szorított kézzel hallgatózott, mert a durva, hatalmas csizmák nyikorgásából és dobbanásából kihallotta Papp Jusztin nyugodt, elegáns lépteit is. Ez a várakozás, ez a mozdulatlanság, ez a titokzatos csend, mely napok óta közéjük zuhant, határtalanul kedves volt Szimon Verának, mert épen most, ebben a nagy magányosságban tudta meg, hogy mennyire szereti is a mérnököt. Amikor együtt

voltak, beszéltek, nézték és becézték egymást, sosem tudott szabadulni lényének szuggesztív hatásától, sosem tudta külön megfogni a saját érzéseit. Mindig azt hitte, hogy a férfi szívéből, a férfi vágyából és véréből táplálkozik ez a leírhatatlanul erős érzés s csak most, csókolatlanul, öleléstelenül tudta meg, hogy mindez elsősorban és mindenek felett a saját szívében gyökeresedett le.

— Ez már a halál — gondolta sokszor szorongva Szimon Vera. De azért, ahol lehetett titkolta, takargatta ezt az érzést, bár sokszor szerette volna kiáltani a világnak, a hegyeknek és a hegyek közé szorult hallgatag, szürke embereknek. Amikor egyre többet beszéltek a fiatal mérnökről s irigykedve, gúnyosan sugdostak hátamögött, ezekben a percekben sokszor ott tartott Szimon Vera, hogy mindennek kibeszéli titkát. Magában sokszor mosolygott, hogy vajjon miként fogadná ezt a hírt, különösen pedig az asszonyok, akik ugyancsak sokat emlegették a fiatal mérnököt, avagy a leányok, akik Wellner Milával egyetemben sóváran lesték minden pillantását, hiszen nőtlen ember volt!

Múzikné előtt már nem egyszer próbálta ajkára venni a férfi nevét és titkukat. Különösen az asszony illatos, puha kis szalónjában, a hosszú, fekete zongora előtt. A hangok és dallamok — Múzikné kíváncságai — akaratosan meg-megkopogtatták Vera szívét. Mégsem szólott soha, mert eszébe jutott, hogy a férfi sem akar még beszélni titkukról, ezért aztán társaságban a legmesszebb kerültek egymástól, a köszönés és kézfogás pillanatainál hosszabb időt sohase szántak egymásnak. Múzikné sokszor csodálkozott ezen.

— Nagy számár vagy, édes kis Verám! Ha szegény vagy is, ha csak gépiróleány vagy is, mégsem szabad ennyire szerénynek lenni. Hiszen szép vagy!

Szép, okos és fiatal. Finomabb jelenség vagy itt bárkinél s én a te helyedben bizony nem hagynám ezt figyelmen kívül. Ugyancsak tudnám a módját, hogy miként hívjam ki a mérnök úr érdeklődését. . .

És hosszú, félórakon át igyekezett megértetni a leánnyal, hogy milyen nagyszerű lehetőség áll előtte.

— Mert, tudod drága kis Verám, akárhogy veszszük is, itt bizony nem akad riválisod, senki se számít rajtad kívül. Nézd csak Milát. Öt év múlva már vénleány, arcára megszürkül és szemealja ráncosodni kezd. Rossz pudert használ, ezenfelül mindig elégedetlen, ez pedig vénít. Látod, én azért tudom így tartani magam, mert jókedvű és derűs vagyok, mert szeretem a zenét, a vidámságot és a dalt.

És nagy, nagy disszertáció következett a női szépség és fiatalság megtartásának fontosságáról, a maga megőrzött, hosszú, kecses ifjúságáról.

— Ó, hidd el nekem Szimon Vera, ez a legfontosabb. Nekünk nőknek ez a legfontosabb. Mert az egész világ a szépségünk és fiatalságunk körül táncol. Ha ennek vége, nekünk is végünk van, megsemmisültünk, lehulltunk mint az elérett szirmok.

— Márika mindig okoskodik — biggyesztett Mila és türelmetlenül dobogott. Aztán felugrott, mert az ablak alatt Janusánét, a sápadtbőrű, kaján tekintetű könyvelőnét látta.

— A tóticska — vágott szép szemeivel Múzikné felé — nézzétek, hogy begyeskedik a Julanka.

Márika asszony egy szempillantás alatt elfeledkezett álmatag tervezgetéseiről, szentimentális pillantásairól, pózos könyökléséről, meg nem értett magasabbrendűségéről. Szinte sziszegve szaladt az ablakhoz.

Janusánét sosem tudta szívelni, ahol tehetette,

gúnyolta s utánozta az asszonyt, szenvelgő akcentusát, a vörösbajszú Janusa becéző szólíthatását. A tót könyvelő nem tudta teljesen megtanulni a magyar nyelvet, különösen pedig felesége nevét s ezért valamennyien Julankának, tótockának nevezték Janusánét a hátamögött. Viszont a könyvelőné se maradt el élesnyelvűségben, gúnyban s ugyancsak tudta forgatni nyelvét, ha másokról volt szó.

— Egész menaszériát hordoz magán — biggyesztett e percben Múzikné, ahogy végignézte az asszony vörösrókaít. — Szinte leroskad alattuk az a nyápic . . .

Janusáné éppen befordult a fenyőfák alá.

— Ide jön! — kiáltott diadalmasan Mila, aki immár szörnyen unta Márika pózait. Magában előre megnyalta a száját a várható élvezettől, mely a két asszony csipkelődéseiből következni fog.

— Meghívtad? — ágaskodott egy percre Múzikné és szemei elsötétülten villogtak Verára.

— Ugyan? Hogy gondolhatsz ilyet. Csak nem szerzek neked tudatosan kellemetlenséget, hiszen tudom, hogy nem szívelheted. Csak már régen volt nálam és bizonyosan látni akar.

Erre Mila is nevetni kezdett. A maga eseménytelen, egyhangú lányságában, szürke életkörülményeiben egyetlen szórakozása az asszonyok marakodása volt. Odarohant Verához és szájon csókolta.

— Drága vagy, édes vagy Verácskám, de ezt talán te se hiszed. Janusánét senkihez nem viszi a szíve, csak a számítása. Egyébként hallottam, hogy megérkezik hozzájuk Ancsi, az unokahuga. Azt mondják, azért hozza ide, hogy ne kelljen cselédet tartania. Valószínűen ezt fogja bekonferálni, de talán egyebet is . . .

Janusáné a legédesebb mosolyával nyitott be

Verához. Csupa cukor és méz volt ez a mosoly, vélte Mila s szinte kéjjel figyelte, miként keseredik mérges gyűlölségre ez az előre elkészített álarc Múzikné láttára. Múzikné mint a könyvelőségi főnök felesége mindig érezte, főleg Janusánéval, hogy Udvardyné mellett ő az — első asszony a telepen . . . De ez a széles arccsontú, sápadtbőrű, keskenyszájú, epés szavakra hajlamos szláv asszony mindegyre renitenskedett s ügyesen elkerülte az ő fensőbb-ségét. Janusáné mindenkivel szemben szelíd és alá-zatos volt, csak Múzikné előtt forrongott.

Mila alig tudta visszafojtani kirobbanó nevetését, ahogy a két asszonyt e percben szemben találta egymással. Csak Szimon Vera kétségbeesett pillantásaira takarta el száját, szemét. De így is, félszemmel is számontartotta Marika asszony felvetett szemét, azt a gögös fintort a szép puha száj mellett. S két ujjának finomkodó mozdulatát a keskeny orron. Janusáné egészen elsárgult ettől a gesztustól és széles szürke fogai egymásután harapdálták fakó ajkait. Szinte szíszeggett, ahogy nagy keserves jó-estéttel, szervusszal keztenyújtott Múziknének.

— Gyönyörű prémjeid vannak Jolka — kedveskedett Múzikné, de hangjából, mosolyából csak úgy hasított, süvített a gúny.

Janusáné azonban ezt nem vette észre. Teljesen elfoglalta a két vörös állat, melyet nyakában viselt. Lassú, óvatos mozdulatokkal vette le a természet vad színeivel ékeskedő, esetlenül kikészített bőroket, melyek igen drágák és kedvesek voltak számára, amelyeket az elegancia, a divat netovábbjainak tartott.

— Istenem, itt a tél — mosolygott negédesen Janusáné —, az ember nem járhat ötesztendő holmokban . . .

Ez nyilvessző volt Múzikné szívének. El is érte

az asszonyt, hiszen legfájdalmasabb pontja az a fekete karakülkabát volt, melyet épen ötödik télen szedett elő. Talán ezért is lázadozott állandóan az asszony az ura ellen, akit különben igen szeretett... Azonban a szép, hatalmas főkönyvelő minden szerelem dacára sem tudott elszabadulni a kaszinó-szoba esti démonjaitól: a pezsgőtől és a ferblitől. Így Marikának nem maradt egyebe a zongorájánál, szomorú dalainál és ötesztendős karakül kabátjánál. De azért védekezni próbált. Újból gögijéhez menekült s minden szót hanyagul, de mégis epébe mártva hangsúlyozott, ahogy beszélni kezdett.

— Igazad van Jolka. Vannak asszonyok, akiknek állandóan új és új ruhára van szükségük, mégsem tudnak finomnak és divatosnak látszani. De én például Udvardyné elvét vallom. Az ő puritán egyszerűségében hiszek. Hiszen az idén is együtt határoztuk el, hogy nem csináltatunk egyebet, csak egy délutáni, meg egy esti ruhát. Ezekre ugyanis nagy szükség lesz, mert pár nap múlva már ideér Imrey tanácsos Zsuzsával együtt. Zsuzsának különben nagyon örülök. Ezt a viruló, sugárzóan szép asszonyt nagyon szeretem. Biztosan sokat fogunk együtt muzsikálni, énekelni és ebben a barátságban egészen elfelejtem az én négyesztendős karakülkabátomat. De a te eseted más, Jolka, neked szükséged van rá, hogy öltözködjél.

Vera hol elsápadt, hol elpirult a kegyetlen vágásnak szánt szavak alatt. Egyre Múziknének integezett pillantásával, hogy hallgasson már el, mert Janusáné arca e percekben ájulatosan sápadt volt. Az Udvardyné és Imrey Zsuzsa barátságával dicsekvő szavak keserves kínokat jelentettek az asszonymnak s izgalmában alig tudta egyenesen tartani magát.

— Hála Isten, legalább murizunk egy kicsit — ugrott fel Mila a hírre s boldogságában körültán-

colta a szobát. — Már így is elsavanyodtunk. Borbála óta semmi sem történt nálunk. Az urak persze nem érzik, mert ők kaszinóznak, kártyáznak, de mi! Pedig van itt most egy-két ifjú ember is. Papp Jusztinnal úgy látom, megkezdődött a szintői leányok aranyországa. Tegnap találkoztam Reiner Lexivel, az új praxival. Egész helyes fiú.

— Csak egy hibájuk van ezeknek a helyes fiúknak — vágott közbe Múzikné — nem házasodhatnak, vagy csak nagyon sokára. Mire kinevezik őket, ugyancsak elfeledkeznek a leányokról, akiket praxikorukban táncoltattak. Mert hiszen egy-két esztendő gyorsan elszáll, s ez ritkán kedvez a leányoknak.

— Azért vannak kivételek — mosolygott legédesebb pillantásainak kíséretében Janusáné. — Hiszen az én uram sem feledkezett el rólam. Pedig gyerekszerelem volt a mienk, s teljes tíz esztendőt vártam reá.

A hosszú, laposhomlokú, fakóarcú könyvelőre gondoltak e percben mind a hárman. Tudták róla, hogy nagyon szereti az asszonyt, a háromszobás lakásukat is ő rendezte be. Sosem látták az asszony nélkül Janusát, nem ivott, nem kártyázott sesténként a hivatalos órák után mindig együtt indultak sétára.

— Julanka — szaladt ki Mila száján a gúnyos becézés — Julanka te kivételes valaki vagy.

Az ablak alatt Krizsek aknász énekszója zendült fel. Janusáné a dalra föllélegzett, mert az egész beszélgetés alatt csak fészkelődött. A kívülről jövő erőteljes hang eszébe juttatta Ancsit. Hiszen őmiatta jött át Verához.

— Tudjátok olyan magányosan éltem eddig — terelte az érkező leányra a figyelmet — nincs gyermekünk, az uram meg egész nap a hivatalban van. Pedig csak kell az embernek, hogy szóljon valakinek. Ancsi különben egész helyes, okos leány.

Nagyon ügyes, házias teremtés. Majd szépen együtt fogunk dolgozni.

Mila nagyot vágott szemeivel Múzikné felé.

— Jó neked — hajolt előre Marika — legalább nem kell cselédet tartani...

— Nem. — bólintott az asszony — Épen eleget vesződtem ezekkel a leányokkal. A fél éjszakát a sturc mellett csavarogják végig, aztán persze napal nem megy a munka. Hiába, nem lehet bírni velük, nem lehet változtatni rajtuk.

Szimon Vera szívén e percben fájdalmas, szomorú büszkeség szaladt keresztül. Papp Jusztinra gondolt, az ő forró, majdnem apostoli lelkére, szeretetére, amellyel megváltást akar szerezni a sturc mellett csavargó fekete embereknek. Lehunyta szemeit és gondolatban nagy, boldog hálával simogatta meg a férfi komoly, bölcs fejét...

— Aztán persze vizitelni fogunk — beszélt tovább Janusáné és látszott, hogy teljesen elfoglalja huga érkezése. — Tudod Verácskám majd veled szeretnék átmenni Udvardyékhoz. Azt hiszem, te is örülni fogsz Ancsinak.

Vera bólintott.

— Szívesen Jolka — és teát szervírozott vendégeinek. — Az igazgatóéknál különben most egészen új élet fog kezdődni, de nemcsak Imreyék miatt. Ma reggel hallottam Tamás bácsitól, hogy Gábor is házajön Németországból.

— Udvardy Gábor? — ugrott fel Mila és szemei majdnem átvágták Vera finom, fehér bőrét. — És te mit szólsz ehhez Szimon Vera?

Vera mosolygott. Tudta, hogy mindenkit érdekel ez a kérdés, de nem haragudott érte.

— Örülök neki kedves. Hiszen elvégre gyerekkori pajtásom Udvardy Gábor. Gondolom, megokosodott azóta, tanult is és leszokott nagyvilági allűrjeiről.

X.

VÁLÓJÁBAN Udvardy Gábor ugyancsak felforgatta Vera nyugalmát. Napok óta, ahogy értesült hazajöveteléről s ahogy már az első órában találkoznia kellett vele, gyerekségének minden elhantolt és elfelejtett keserősége fölébredt szívében. Ahogy nézte az elegáns, magas férfit, az élesvonalú úri arcot, nagyokat roppant szívében az emlékezés. Mindig erősebb és dacosabb huliámmal tolakodott fel az első tennisznap emléke, amikor vérével, idegszálaival érezte, hogy ő a rácson túl élők, a külön osztálybeliek sorába tartozik. Sokszor lázongásnak hitte ezt a belső forrongást, mely Udvardy Gáborral érkezett, de soha ennyire erősnek nem érezte magát Szimon Vera, mint most, hogy ő is ott ült Udvardyék nagy szalónjában a «Méltóságos» tiszteletére összegyűlt vendégek között. Imrey különösen kitüntette őt, maga mellé ültette s fényesre kopaszodott feje mindig az ő finom szökesége felé fordult. Asszonyok és leányok irigy pillantásai vették körül tudta, s hogy háta mögött összebujnak s jelentőségteljes megjegyzésekkel mosolyognak össze, amiért ilyen könnyedén, gondtalanul és póztalanul nevetgél Imrey bókjain.

A tanácsos ezekben az órákban úgylátszik elfeledkezett útjának céljairól, amelyet pedig a bányászok is tudtak odalent a hegyoldalon. Vidám volt, mókázott, dalolt és koccintgatott. Végül táncot proponált és este hat óra után valamennyien a kaszinóba vonultak. Itt aztán egymásmellé kerültek Szimon Vera és Udvardy Gábor.

Vera bizony eleinte meg-megreszketett, idegeskedett. Sokan figyelték, nézték, különösen az asszonyok közül és még inkább fokozta zavarát az egészen elváltozott elegáns és gondtalan úri férfivá lett Gábor feltámadt érdeklődése, mellyel mindig közelebb hajolt hozzá, mintha régi jogokat formálhatott volna a leányhoz. Vera annyira elérzékenyült ezekben a percekben, hogy alig tudta visszaszívni előtolakodó könnyeit.

— Mi történt veled kis Vera? — ámuldozott Gábor s legszívesebben két tenyere közé vette volna a lány puha állát, mint hajdan, gyerekkorukban —. Régen vidámabb voltál, most viszont sokkal, de sokkal szebb vagy . . .

Vera erre elmosolyodott, de szemei jobbra-balra röpködtek a teremben. Papp Jusztint keresték e szemek, de sehol, sehol nem látták az őszes, komoly fejet. Nagyon árvának és nagyon egyedülvalónak érezte ezért magát s legszívesebben itthagytta volna a vigadozókat, de azért látszólag igen vidáman bólintgatott Gábor bókjai közben Mila felé. A szépszemű, mindig elégyületlen leány, most szinte lobo-gott jókedvében s hol jobbra, hol balra hajlongott a melléje húzódó férfiak között. Persze legfőként az új praxi, Reiner Lexi felé esdekeltek pillantásai s úgylátszik nem is céltalanul. Viszont Janusáné Ancsija, a szélesvállú, tömzsi tótleány se maradt magára. Két kis segédtiszt gavalléroskodott mellette, szaporán nevetgéltek s Ancsi arca kigyulladtan virult a ritka mámorban. Janusáné elégedetten bólintgatott s nem feledkezett el holmi gyengéd pillantásokról, melyekkel Imreyt próbálta felkeresni. A Méltóságost azonban itt végleg Múzikné foglalta le. Az egyetlen, széles, békakirályyal kacérkodó najádok képével diszített zongora mellett ülve, Márika uralta a termet. Mindannyian az ő

dalaira figyeltek, az ő játékára keringtek. Az asszony tudta ezt a hatalmát s élt is vele, valahányszor alkalma volt rá. A dalok, a dallamok úgy csordultak ujjából, olyan egyszerűen, olyan finoman és könnyedén, annyi természetességgel, akár a hajnali harmat a falevelekről. Belülről, a lelkéből jöttek ezek a dalok s szívének, ifjúságának álma reszkett minden ütemben, melyet kicsaltak ujjai a rozzant zongorából.

Imrey nem tudta elhallgatni csodálkozását.

— Nagyon csodálkozom magán nagyságos asszony. Mert ha Pesten, hangversenyteremben hallok ilyet, hát bólintok egyet. Megvagyok elégedve, de itt csodálkozom! Érti? *Itt...*

— Itt! — sóhajtott Múzikné. — Nem tudom mit csinálnék *itt*, ha még a zene sem volna az enyém! De ez ajándék nekem, születési többlet, atavizmus. Apáim is muzsikusok voltak. Nagypám őrzött egy kottalapot, amelyet Chopin írt. Lengyelek vagyunk és szeretjük, nagyon szeretjük a zenét!

Már jó későre járt, már sokan daloltak és táncoltak, amikor Imrey Zsuzsa is belépett a kaszinóba. A magas, hajlékonytestű fekete asszony, mint egy diadalmas sugár villant végig a termen. Selyemruhájának fénye elkápráztatta az asszonyokat, vállalainak fehérsége szíven ütötte a férfiakat.

Gábor csettintett Vera mellett és végigölelve az asszony alakját, gúnyos mosollyal hajolt a leányhoz.

— Hiába, Zsuzsa nem változott. Bár semmiesetre sem szépült azóta, sőt aki úgy ismeri az asszonyokat, mint én, az látja, hogy az évek nagyon is meglátszanak rajta. A lelke bizony nem változott Zsuzsának. Ahogy látom, még mindig ért a kápráztatáshoz!

Vera ijedt szorongást érzett e pillanatban. Szeme előtt karikák táncoltak, a torka forró volt és a szíve mintha megállt volna egy pillanatra. Az asz-

szony mögött ott látta Papp Jusztin komoly fejét. De mielőtt szólhatott volna, mielőtt kérdezősködhethetett volna, Gábor ráhunyorított.

— Látod Verácska, már itt is felszippantotta a nekivaló embert. Mert Zsuzsa egy szempillantás alatt szokott határozni. Ha valahova belép és végignézi akár száz embert, azonnal tudja, hogy kit fog kiválasztani magának. Itt persze nem akadhathott másra. Különben Papp Jusztin nemcsak mérnöknek, de férfinek is kiváló . . .

Nagy és forró lélegzés tört ki Vera száján. Majdnem sikoltásnak tetszett a hang s gyorsan köhögni kezdett, hogy eltüntesse. Kivörösödött, lázas arccal fordult Gáborhoz.

— Ez persze fáj neked, hiszen te is itt volnál, te, Udvardy Gábor !

A férfi meghökkent. Fölkapott fejjel sokáig nézte a leány fájdalmasra torzult arcát.

— Annyira gyűlölsz engem Verácska? Látod én oly sokat és oly jó szívvvel gondoltam reád.

Nagy kinnal, nagy gyötrellemmel simított át arcán a leány. Már mosolygott is.

— Miért gyűlölnélek? Hiszen te nem tehetsz semmiről . . . Azért mi jó pajtások lehetünk.

Gábor felemelte poharát. Sokáig, hosszan nézett a leányra.

— Én mást akartam Verácska . . . de így is jól van.

Aztán ittak és mindketten az üres poharakat szemlélték. Vera szavakat keresett agyában, kedves, finom szókat, mellyel megvigasztalhatja a férfi hiúságát. Mert arra egy pillanatig sem gondolt, hogy komolyan vegye Udvardy Gábor szavait. De mielőtt bármit szólhatott volna, Mila hajolt hozzá. Ancsival együtt törtetett feléje a leány.

— Nézd Verácska, te jól tudsz rajzolni, te lerajzolhatnád nekünk Imrey Zsuzsa ruháját. A farsangban több estély lesz Szintőn, esetleg majd megcsináljuk.

Vera arca vérbefutott. Puha, kedves, piros ajka elkeményedett és szorosra zárult. Sima, fehér homlokán sötét ráncok mélyültek s egész arcán megvető, határtalan gőg gyulladt ki.

— Csak nem utánozzátok Imrey Zsuzsát? Inkább perkál ruhát húznék magamra, mint azt a selymet, melyet ő is viselt.

A szavak élesen, szinte véresen forrtak s Gábor egy pillanatra felemelte fejét. Hosszan és figyelmesen nézte Vera arcát. Erre a kutató nézésre megijedt a lány s elnevette magát.

— Aztán meg Papp Jusztin is tud rajzolni, ő pedig közelebb ül az asszonyhoz, mint én. Talán ő inkább megteszi nektek.

... Ettől kezdve minden összezavarodott Szimon Vera szívében. Szeme előtt táncolt az egész terem s egyik pillanatban Imrey kopasz fejét látta Udvardy Gábor nyakán... Múzikné Janusnéval ölekezett, Krizsek aknász a holdvilágot ordította és Papp Jusztin ott hajlongott Imrey Zsuzsa mellett.

— Milyen szép ez az asszony — sóhajtott valaki Vera mögött. Erre a leány kitágította két, ibolyaszín pupilláját és nézte, itta magába az asszony vonásait.

— Szép — hörögte halkan —, gyönyörű ez az asszony. A haja sötét, szinte fekete és úgy ragyog, mint a ruhája selyme. Bőre fehér és nagyon forró lehet. Száján nincs festék, mégis piros és nedves, akár a vér. És hogy mozog, hogy hajlong! Akár a kígyó: hajlékony, puha, ravasz. Minden selyem rajta, a haja, a bőre, a ruhája! S a harisnyája hogy feszül, hogy ragyog a bokáján... Hát a kezei?

Hosszúujjúak, karcsúak, fehérek. Vajjon hányszor csókolta meg eddig Papp Jusztin?

— Mit nézel Verácska — hajolt feléje Udvardy Gábor. — Nem akarsz táncolni?

Vera szíve nagyot csikordult. Jaj, hát mi is történik vele. Ki ez a ragyogó, idegen asszony, aki miatt feléje se néz, egy pillantást se küld hozzá az a drága, két keskeny szem. Egy pillanatra sem mozdul mellőle, szinte magába szívja. Ni, most felkérte, táncolni mennek. Papp Jusztin táncol! Egy idegen asszonnyal táncol, Imrey Zsuzsával, a Méltóságos leányával táncol. Vajjon, hogy ég tenyerében ez a sok selyem?!

— Táncolunk Gábor, táncolunk, csak siessen, csak siessen.

Gábor arcát forró mosoly futotta be, ahogy a leány merészen felkapott fejét ott látta a válla felett. Nézte az arcát, melyen dacosan, csodálatosan nyilladozott a mosoly s úgy nézett reá, annyi haragos, szinte kihívó villogással, hogy egy szempillantás alatt visszatért szívébe az erőszakosan elfojtott, visszatartott gyerekkori szerelem.

— Édes vagy, drága vagy Verácska — s ott a kaszinóterem közepén a daltól, italtól, táncból kivörösödött arcok között rácsókolt a lány kezére. A mozdulatot mindenki látta sőt mindenki felemelte fejét Szimon Vera különös, forró nevetésére, mely szinte sírt a leány száján. Még Udvardy Tamás feje is nagyot lendült és szokásos, szelíd mosolya megkeményedve kérdőjellé merevedett.

— Pompás teremtés ez a kis gépiróleány — hálatszott a főasztal felől Imrey Zsuzsa gőgös hangja s erre Papp Jusztin tekintete is elérte Verát.

— Kár érte — mondta Zsuzsa —, azt hiszem nem vár rá sok jó. Legfeljebb mindenki prédája lehet az ilyen magányos, egyedül élő leány.

A mérnök homloka elborult. Nagy sóhaj szaladt ki száján, végigsimította fejét és elfordult Zsuzsától. Mőfdelett szégyelte e percben magát, de nem tudott szólni. Főlkelt és Vera felé indult. Szimon Vera ekkor belekarolt Gábor karjába s egészen hozzá-símult.

— Táncoljunk hát, táncoljunk, kedves Gábor — sürgette s Múzikné keringőjére suhogtak lábai.

— Verának jó kedve van — kiáltott Mila — még sose láttam ilyen kedvesnek, vidámnak. Persze, Udvardy Gábor hatása . . .

Pár perc múlva jobbról is, balról is megindult a szőlavina . . . Tisztviselők és segédtsztek, asszonyok és leányok egyaránt tudtak a gyermekkori szerelemről, mely az igazgató fiát, a kis gépíró-leányhoz fűzte. Vera minden valószínűség szerint elájult volna, ha végighallgatja a piszkos variációkat, melyekkel hátamögött szórakoztak. Papp Jusztin az egészből alig értett valamit, csak azt látta, hogy Vera arca lángol, a szája izzik, a szeme ragyog s feje, mintha féktelen mámorban lobogna. . . Csak azt látta, hogy Udvardy Gábor szinte fel-öleli a leányt, egy pillanatra sem mozdul mellőle, minden fordulót vele táncol s ahol teheti, rácsókol a lány kezére. És Vera hagyja, hagyja! Sőt mintha tüzelné, tudatosan fokozná a férfi elragadott vágyát.

Papp Jusztin szája nagyon keskeny volt e pillanatban, kezei ökölbe szorultak s legszívesebben rávágott volna Szimon Vera asztalára, melyhez most mind odahúzódtak a leányok, mert Udvardy Gábor pezsgőt hozatott.

Imrey Zsuzsa rákoppintott a mérnök kezére.

— Ügylátszik, még nem szokta meg a szintői multságokat? Én még jól emlékezem rá, amikor az asztalon is táncoltak. Itt így szokás. Édes Istenem, a jókedvet nem mindig mérik a fővárosi hote-

lekben és hangversenytermekben. Mondhatom, hogy sosem felejttem el a háromnapos mulatságokat, melyeket a bányákon találtam. Tudja, én sokszor elkísértem apát. Bevallom, hogy soha sehol nem tudnak úgy belevágni egy-egy éjtszakába, mint a bányákon. Persze, ehhez egy külön, zárt társaság szükséges. Nézze csak apát, hogy élvez!

A Méltóságos most emelte Múzikné szájához a pezsgőspoharat. Az asszony közben zongorázott.

— Sose halunk meg — bődült el egy távolabbi asztalnál Krizsek aknász. Weller elé állt, ott terpeszkedett sokáig és dacosan.

Papp Jusztin feje lehajolt. De Imrey Zsuzsa fel-emelt poharát nem kerülhette el. Koccintott ugyan, de nem ivott. Szája nagyon keserű volt, mintha kemény kiáltások és káromlások égtek volna rajta.

— Maga általában nagyon komoly ember, Papp Jusztin — csevegett Zsuzsa s nagy fekete szemei merészen kutatták a férfi tekintetének mélyét. — Majdnem komoly. De ez nem baj, higgye el, férfiban szimpatikusabb ez a típus, mint a Gáboré.

A mérnök kesernyésen elmosolyodott.

— Látja, hogy nem így van . . .

Az asszony arcán különös sugár futott végig. Mosolygott, ahogy Szimon Vera felé siklott pillantása.

— Úgy látom, ez fáj magának. De hiszen ők régi pajtások!

— Igen... — mondta a férfi s nem tudott csak Verára nézni e percben.

Zsuzsa ujjai szaporán táncoltak az asztalon. Cigarettára gyújtott és hevesen fújta a füstöt. Hosszan és kutatón figyelte az elfordult férfiarcot, aztán Verát nézte az asszony.

— Szép leány — gondolta — de nagyon is öntudatos, nagyon is tiszta... Nem veszélyes.

Erre fellélekzett. Félig lehúnyt pillákkal nagyon puha arccal fordult a mérnökhöz.

— Kedves teremtés — szippantott — már régen ismerem, amikor még Udvardyék nevelték. De azt hiszem, forrongó természet és határtalanul dacos . . .

— Édes — gondolta a mérnök — édes és egyetlen.

— Hiszen Udvardyné minden éberségét kijátsozták — kajánkodott tovább Zsuzsa. — Állandóan levelezett Gáborral.

Nagy hördülés rázta meg a mérnököt. Zsuzsa kedvesen mosolygott és tovább beszélt. Időnkint odaemelte poharát a férfiéhez.

— Persze, hiábavaló az egész. Udvardy Gábor sosem veheti feleségül Szimon Verát. A leánynak is tudnia kellene ezt, de ő persze, mindenáron mérnökné akar lenni . . . Mert azt is tudnia kell, hogy a bányatelepeken a mérnök az első ember! Minden eladóleány fantáziáját egy mérnökparti fűti. Mondom, ez mánia itt s végül is Szimon Verának minden joga megvan ahhoz, hogy ezt a kiváló szerencsét elvárhassa.

Papp Jusztin az egész beszélgetés alatt egyet jegyzett meg: mindenáron mérnökné akar lenni . . . A többi szó csak elsiklott, elúszott füle mellett. Hej, ha most felugorhatna, széthajthatná ezeket a kigyulladt fejű ordítózókat s odamehetne a leányhoz. Hej, ha felnyithatná azt a szép, magas homlokot s belenézhetne azokba a becsületesen, tisztán sugárzó ibolyaszín szemekbe! Hát hazudtak ezek a szemek, hazudott ez a száj, ez az arc? Hát csak azt akarta vajjon? Tudatosan fellázítani benne a férfit, kiszámított játékkal felszabadítani az éhes állatot? Hát ezért reszketett, ezért didergett, várakozott, ezért nézte őt, ezért hívta? Számítás volt hát az egész? Asszonyi furfang, kiagyalt ravasz-

kodás? Hát Szimon Vera se különb, mint a többi? Az asszony okos szemei elégtelenen ragyogtak e percben. Tudta, érezte, hogy a férfi hiúságát már felébresztette és már dolgozik benne a sérelem tudata s majdnem felnevetett. De azért továbbra is szelíd és komoly maradt, mert tudta, érezte, hogy Papp Jusztin lelkét csak halk, szent komolysággal tudja megvenni. Arra azonban még nem gondolt, hogy tulajdonképen mit is akar ezzel az emberrel, ezzel a lélekkel.

— Kell — rántott egyet felébredő lelkiismeretén — kell és minden hiába.

— Végeredményben nagy kár Szimon Veráért — mondta igen halkán, szinte sűgva, mert igen okos, értelmes és egyúttal tehetséges teremtés is. Nem látta még vajjon a rajzait? Azokat a könnyű, lehellepszerű kis skicceket, melyekkel tele van a szobája?

A mérnök ismerte ezeket s különösen a komor, fekete siluettek, a fekete emberek, a bányászok alakjai ragadták meg, de Vera sose említette, hogy ő rajzolta azokat... E pillanatban szinte örült, hogy a leány nem dicsekedett e tudásával, nem akart előtte feltűnni, többnek látszani, mint más. Ezért nagy, nagy hála borult Papp Jusztin szívére s már-már kétségbe vonta az asszony szavait, már-már bocsánatot kért a leánytól, amiért kételkedni mert benne. Fölemelte fejét s gyengéd mosollyal nézett a zongora felé. Szimon Vera épen fölkapta fejét és összenéztek. A férfi forrón, szerelmesen, a leány elkeseredett, konok fájdalommal. Majdnem gyűlölettel. Megrázta fejét, poharat ragadott és egészen Gábor felé fordult.

— Emlékszel még a nótáimra, Gábor? Istenem, mennyi dalom volt valaha! Mindegyik dalomhoz emlék fűződik. Egyidőben a Nachtmusikodra emlé-

keztem s Csak egy kislány rikatott meg. Aztán jött a te nótád : Itt hagyom a falutokat . . . Asszony lesz a lányból . . . Később én változtattam : Nyitva van a kedves rózsám ablaka . . . aztán jött ide egy fiatal muzsikusz, akkor Chopint és Schumann-t szerettem. Ez is elmúlt s évekig az a kis dal volt kedvemre, amelyet te küldtél nekem. Hogy sírt ez a dal, hogy reszketett : Kedvesem, ne keress ibolyát nyáron . . . Hát arra a kedves Petőfi versre emlékszel-e : Fa leszek, ha fának vagy virága . . .

És csak jöttek, csordultak a dalok Szimon Vera szájából. Mintha könnycseppek lettek volna, úgy olvadoztak, úgy hulldogáltak. Papp Jusztin még sosem hallotta énekelni s egészen megdöbbenett ez a mélyzengésű, forró hang. Imrey kopasz feje a mellét érte a rátipró hangulatban.

— Egészen ügyesen dirigál a kicsi — mosolygott Zsuzsa — mintha egyebet se csinált volna. Szinte lázban van. Persze, Udvardy Gábor hatása !

Papp Jusztin most felugrott. Nem bírta tovább.

— Megbocsásson, de hazamegyek — hajolt Zsuzsa keze fölé.

Az asszony erre megijedt. Majdnem haragudott.

— De várjon, ne rohanjon, hiszen mi is megyünk.

Imreyt azonban nem lehetett megmozdítani. Erre Udvardynéhoz suhogott az asszony.

— Judit néni add ide a kulcsot. Én fáradt vagyok, de ti csak maradjatok, majd Papp Jusztin hazakísér.

Szimon Vera az egészéből csak azt látta, hogy együtt indulnak, együtt mennek el azok ketten . . . Beleharapott szájába, hogy fel ne sikolthasson.

— El ne hallgass Márka, csak muzsikálj, muzsikálj tovább, de valami vígat, valami nagyon vígat, mert mindjárt elsírom magam . . .

XI.

MÉG SÖTÉT volt, még ködben úsztak a hegyek, amikor Papp Jusztin befordult a fenyőfák alá. A hányó oldalán kék-sárga lángnyelvek nyaldosták a téli hajnalt. Itt-ott egy fehér hósáv világított. Aztán percenként világosodtak a házak ablakai. A vonat is kikanyarodott az állomás területéről s éles füttye már egészen elveszett, elhalt a hegyek hajlása alatt. A nagy iroda előtt Kistar István zömök alakja feketedett. Hegyes süvegje, mint egy merész, konok kiáltás élesedett a ráhulló villanyfényben.

A mérnök cigarettája rőten parázslott. Csendesen, halkán szívtá, de úgyszólván állandóan. Közben le-föl járt a fákkal elfedett ház előtt. Kis, rövid bekecsét mindig szorosabbra vonta magán, kalapját egészen behúzta fejébe s egynémelykor végigsimított izzó homlokán. Már harmadik napja járt így, egykedvűen és tétován. Arra gondolt, hogy a leány nem tud erről semmit, alszik vagy gondolkodik és nem érzi meg az ő közelségét. Szégyelte magát, amiért így, ilyen titkosan osongat a leány ablaka alatt, amiért nem mer benyitani hozzá egyszerűen, őszintén, ahogy eddig szokta. A hídon, a sárga bányavíz kis hídján este-reggel egyre várakozott, hogy a véletlenség látszatával találhassa szemközt. De ez nem sikerült. Szimon Vera ezeken a napokon mindig nyolc után ment át a hídon, ahol ekkor már Udvardy Gábor várta. Csak arcának fehérségét, állának hajlását látta így a mérnök. Meg a nevetését

hallotta, a mély, meleg hangját, mely oly különösen zengett ezekben a napokban. . . Aztán a délelőttök, nappalok hol a bányában, hol Imrey mellett találták Papp Jusztint. Órákon keresztül terveztek, rajzoltak, mérték a földet, a telepet. A nappal elszakította a leánytól, gondok és tervek forrósodtak fejében, de az este, az alkonyati óra, amelyben a réti úton szoktak járni ; avagy a reggel, amikor a hídon várták egymást, ez a két rövid félóra egyre jobban belevájt a férfi szívébe. Mi történhetett a leánnyal, mi szakíthatta el tőle Szimon Verát? egyre ezen tűnődött. De bármit gondolt is, Udvardy Gábornál elakadt minden találgatása.

— Az igazgató fia elegáns és fiatal — gondolta — biztos állás vár rá. Előbb kinevezhetik, mint engem és mindennel elhalmozza a leányt.

Itt eszébe jutott, hogy ő soha nem szerzett örömet Verának. Se virággal, se más aprósággal nem kedveskedett neki. Vajjon várta ezt Szimon Vera? Vajjon fájt neki? Aztán dac futotta el. Ajka mellett a két sötét árok még feketébb lett s a fájdalom immár kegyetlen erővel szántott át rajta. Arra gondolt, hogy ő a szívét, lelkét, minden forró férfiúi érzelmét vitte a leányhoz s annak meg kellett volna éreznie, hogy minden kedveskedő bókoltatás nélkül becsületes lélekkel hajlik feléje.

Mindenre gondolt Papp Jusztin, csak Imrey Zsuzsára nem. Különben is, ahol lehetett, kerülte az asszonyt, akitől valamely furcsa módon félt. Nem szerette a gúnyoros szavait, az epéskedő mosolyát, cinikus fölényét, a rátarti gögjét, sőt szépségét sem. Ez a merész és tudatos asszonyi szépség egészen elhomályosította agyát, eltompította érzéseit. Távolinak és idegennek hitte ezt az asszonyt, akit kötelességből mulattatott és kísérgetett és soha nem tudott vele beszélni azzal a boldog fellélegzéssel,

amely Szimon Vera közelében szinte szakította belőle a szokat. Ez a két fekete szem csak felforgatni tudta, de nem keltett örömet, csendes, tiszta boldogságot. Sosem tudott nyugodtan, higgadtan beléjük nézni, mert a bennük égő nyugalanság és kíváncsi láng elpirította és megzavarta. Ahol tehette elmaradt mellőle, de az asszony következetesen hívta, sürgette jövetelét. Valahányszor együtt volt a tanácsossal, mire befejezték tárgyalásaikat, Zsuzsa mindig ott termett, mielőtt elbúcsúzhatt volna. A mérnök arra gondolt, hogy unatkozik ez az asszony és Imreyre, de főleg terveire való tekintettel legyűrte kelletlen zavarát.

— Majd elmúlik ez a két hét — gondolta és fel lélegzett Szimon Vera ablakai alatt. A fehér függönyök hallgatagon, majdnem árván dideregtek. Nagy és mély gyengédség borult e percekben a férfi szívére. Milyen jó volna megkopogtatni ezeket a fényes, szótalán üvegeket, milyen jó volna belenézni azokba a kedves, tisztafényű szemekbe! Nézni, csak nézni a finom, gyöngyfényű fehér arcot, a puhavonalú meleg kis száját, a kedves, gödrös kis állat, a szép, síma homlokot! Nézni és sokára, hosszú hallgatás után két kézbe kapni ezt az engedelmes alázatós leányfejet! És szólani hozzá és kérdezni, feleletet kapni napok és órák kegyetlen kérdéseire, a nagy hallgatás mérgére. Vajjon lehet az, hogy két ember, aki ilyen nyílt lélekkel, ilyen őszinte becsületességgel állott egymás elé, hogy két ember, akik úgy szeretik egymást, mint ők ketten, azok így, ilyen apróságekért, kicsinységekért hagyják tovaszállni, elengedni akár életük boldogságát? Emlegetheti-e két ember a sorsot, amikor kezükben hordozzák azt?

Közben megindultak a lépések. Hegyekről le, hegyekre fel, egymásután döngtek a csizmák. Hat

órát fujtak és fölarsant a munka lármája. Papp Jusztin most az iroda felé vette útját. Kistar köszönése ütődött fejéhez s ez most szinte hűsítő enyhítéssel hatott reá. A vén őr fekete arca belemart lelkébe s egy-két pillanat után már kegyetlen szégyennel gondolt hajnali sétájára.

— Úgy málédoztam, mint egy éretlen suhanc — mormogta, de azért rövid szemlélődés után újra Verához értek gondolatai. Körülötte takarító asszonyok loholtak, porolások, seprések lármája zajlott. A piszkos, szürke felhőben egyre keserűbb érzések fojtogatták. Íróasztala előtt a kihúzott és kiterített rajzok fölött gondolkozott, számolt. Egy pontot feketített el, egy vonalat élesített a tussal. Aztán jelentését nézte át s így rövidesen elszaladt egy óra. Ekkor már világos volt, az ucca lármája a mindennapi kavargásban úszott. — Jó szerencsét és — jó reggelt kívántak egymásnak szolgák és befelé siető segédtsztek.

— Ma nagy nap lesz — hallotta Weller raktáros zörgő fahangját s szinte látta kaján, iriggy mosolyát. Két őrök és egy rajzoló ácsorgott az ablak előtt és sunyi mosollyal hajoltak egymáshoz. Náluknál sokkal jobban érezte a nap jelentőségét Papp Jusztin. Hiszen hónapok óta készült erre. Hónapok óta tervézett, dolgozott, loholt és igyekezett, hogy szóval, tervvel meggyőzze Imreyt a nagyszerű lehetőségekről, melyek az új akna mélyítésével Szintőre várnak. Kicsit félt ugyan Udvardy egykedvű hallgatásától, attól a biztos, majdnem fölényes mosolytól, mely ez időben az igazgató arcát uralta. De Zsuzsára gondolva könnyebbség szállott reá. Érezte, tudta, hogy ez az asszony pártolja terveit s ahol lehet, szóvá teszi apja előtt. De ez a tudat végül is a szívébe hasított a mérnöknek. Szégyelte is érette magát s ahogy félnyolcat vert az óra, otthagya

szobáját. Bezárta az ajtót s határozott, majdnem dacos léptekkel megindult Szimon Vera háza felé.

A hídon négy-öt gyermek ácsorgott. Erről tudta, hogy a leány még nem jött ki. A gyermekek egy része zsebredugott kézzel szorongott közelében, aztán lassan elsomfordáltak. A csendes, majdnem szomorú eltávozásuk után eszébe jutott a mérnöknek az utolsó reggel, amikor szétröpitette Szimon Vera éhező madárkait — ahogy nevezni szokta az ajándékra váró gyermekcsoportot. Most egészen egyedül volt, egyedül, a lehajló fák alatt, melyek eltakarták a jobbról-balról sietők elől. Aztán csak nyolc óra lett s megcsikordult a kapu. Szimon Vera sápadtan, lehajtott fejjel lépett a hídra.

— Jó reggelt Veronka — köszönt halkán, egészen egyszerűen a férfi s tekintete nagy szomorúsággal nyúlt a leány felé.

Vera egy pillanatra lehúnyta szemeit. Olyan áttetsző volt, olyan megkínzottnak látszott e percben, hogy Papp Jusztin kézbekapta a feléje nyujtott ujjakat. A hang, a mozdulat édes szédületet harmatozott Vera homlokára, legszívesebben el-sírta volna magát s odafektette volna fejét Papp Jusztin szívére. Hiszen Veronkának szólította most is, mint régen, mint annyiszor! Aztán nem tudta miért és hogyan végigszáguldozott szíven valamely keserű, gőgös harag. Hiúság, sérelem viaskodott a feltámadó gyengédséggel s alig pár szemvillanás után Imrey Zsuzsa ragyogó lényét kellett látnia. Erre megvonaglott a leány, nagyot markolt kabátján s szinte megütötte ellágyulásra hajlamos szívét. Hideg és metsző keserűség süvített hangjában.

— Képzelem, milyen kellemetlen magának ez a véletlen!

Papp Jusztin csak a hangot, a szavak késhegynyi élességét hallotta, ami mögötte volt, arról nem

tudott, nem tudhatott, hiszen már több egy hete, hogy találkoztak. De nem akart, sehogyse akart haraggal gondolni a leányra s bárhogy hullámozott is benne a keserűség, az értetlenség, mégis úgy hajolt feléje olyan gyengéden, lágyan, mint minden eddigi találkozásuknál.

— Bántani akar, Veronka?

A hang meleg volt és szívből szakadt. Vera megremegett rá, de azért elfordult tőle.

— Ne mentegetődzék. Ne is próbáljon magyarázatot adni. Magának is tudnia kell, hogy olyan dolgok történtek, amelyeket nem fordíthatunk vissza. Maga okosabb nálamnál, magának tudnia kell, hogyha már magyarázkodásra szorult két ember, akkor jobb, ha idegenek lesznek egymás számára.

— Veronka!

A kiáltás végigszárguldott a leányon. Jaj, ha most elkaphatná a kezeket, a két széles, meleg tenyeret, ha ráfektethetné a fejét és nem kellene hiúságba, sérelmekbe kapaszkodnia! De így, ó Istenem elfelejt-heti-e valaha ezt a gyilkos hetet, amikor minden pol-lanatban várta, amikor mindig, mindig azzal az asszonnyal látta!

— Különben is — vetette fel a fejét ez a sértett asszonyi hiúság — különben is egy kis gépíróleány-nak semmit sem szoktak megmagyarázni. És nem is kell, nem is szorultam rá, Papp Jusztin. Ne okozon magának gondot semmi. Annyit azonban mond-hatok, hogy nem számításból szerettem magát! Vagy különben, ki tudja, talán nem is szerettem soha...

A mérnök bólintott. Lassan, egymásután hajolt meg a feje, aztán elnevette magát.

— Hátha így van — próbált szólni, de a felzúduló keserves kiáltásokat visszafojtotta, mert ekkor lépett ki a fák közül Udvardy Gábor. Frissen, bizal-

maskodón közeledett a leány felé. Vera fölkapta fejét és rámosolygott. Tudott mosolyogni, bár mint egy friss patak fakadozott szívében a könny és a fájdalom.

— Azért mi jóbarátok maradhatunk — rántotta fel vállait Szimon Vera, amikor a férfi sötét tekintetét, titkolatlan keserűségét látta. Egyenesen, dacosan, fürge léptekkel sietett Gábor felé. Papp Jusztin még látta, hogy egészen hozzásimul, vidáman nevetgél, beszélget gyerekkori játszótársával...

Aztán körülnézett a mérnök. A hegyekre bámult sokáig, mintha azt várta volna, hogy azok most, ebben a percben megrepednek és eltemetnek itt mindent... De semmibe történt és ő maga is megindult. Ugyanolyan lélekkel, ugyanolyan lendülettel ment, mint tegnap, mint egy hét előtt, mint mindig. Csak egy-egy rögdarabot rugott fel útjából. Csak egy-egy keserű pillantást küldött a borús, decemberi ég felé.

— Hát így... így borul el minden e földön is — gondolta — így történnek az igazi tragédiák, némán, póztalanul, egyszerűen...

Amikor a hivatal elé ért és az igazgatói szoba mellett meglátta Vera fejét, megingott egy percre.

— Lehetetlen, lehetetlen, hogy ne szeressen engem Szimon Vera!

De a következő pillanatban Udvardy Gábort is ott látta a leány mellett. Erre csak összecsikordultak fogai. Egészen fejébe húzta kalapját s szemei közé szakadt az a mély, keserű ránc, amelytől úgy féltek emberei, munkásai és mérnöktársai. Szótlanul, nagy lélegzéssel nyitott be szobájába. Néhányszor végighúzta homlokát, egy pohár vizet hajtott fel, aztán becsengette Zsigmond Mihályt.

— Ha itt a méltóságos úr, azonnal jelentse. Első akarok lenni nála.

— Igenis.

— De siessen, mert dolgozni akarok.

Igen, dolgozni akart. Dolgozni, dolgozni, hogy legyűrhesse ezt a véres, gyengítő fájdalmat. Mert ha valami nagyon, nagyon fáj: bele kell vágni a világ, az emberek arcába és tenni, cselekedni, tervezni, alkotni, élni, járni-kelni, nehogy szét-szakíthasson, összetörhessen bennünket, amit szívnék, léleknek, érzésnek hívnak.

XII.

UDVARDY TAMÁS már többször egymásután felpillantott íróasztaláról. Föl is kelt és néhányszor végigsétált szobájában. A széles, agyonhasznált karosszékek előtt megállt s az ablakon keresztül egy rövid percben átnézte a telepet. A hegyoldalon, a házak kitárt ablakaiban piros-kékhuzatú párnák szellőztek. Az asszonyok seprűkkel, kefékkel loholtak. Meszelőket és kalapácsokat forgattak, ahogy a közelgő karácsonyra előkészítették a lakásokat. A szélcsendes, nagyon elborult decemberi délelőtt egyformán elhozta Udvardy Tamáshoz a hegyoldali házak minden gondját, ki nem mondott keserves panaszát. Az asszonyok a takarítástól, a munka lázától kihevülve fitymálva, dühösen csapkodták a falakat, ajtókat, bútorokat.

— Nem sok érő az egész, amit végzünk — hallotta egy pillanatban Galuff Anna éles hangját. — A malter lehullik a nedves falról és a pallón kizöldül a penész. Sose tudunk mi úgy élni, úgy lakni, ahogy kellene.

Anna hangja forró volt, majdnem vad. A többi esetlenül maszatos, lucskos ruhában forgolódo asszonyt egy pillanatra mehökkentette. Mintha gondolkoztak volna felette, megálltak és hosszan szembenézték a hatalmas, egészséges leányt, kinek arcát lilás-vörösre csípte a fagyos délelőtt. Oda mutattak a fenyőfák aljában álldogáló fehérfalú, oszlopos tornácú, függönyös úri házakra, melyek tisztán sugárzottak a bokros park mélyén.

— De buták vagytok — rikácsolt kivörösödve Anna — azok is voltatok, azok is maradtok mindvégig. Ti vagytok a hibásak, amiért így van minden, ahogy van . . .

Az igazgató most elfordult az ablaktól. Keserű mosoly bujkált szőke szakállá körül, de azért szája mozdulatlan maradt. Maga se tudta hogy szégyenkezzék, vagy bosszankodjék Galuff Anna szavain. De nem igen ért rá gondolkozni, mert már tíz óra volt és minden pillanatban várhatta Imrey tanácsost.

Zsigmond kémlelt be hozzá egy óvatos pillanatban. Egyetértő, majdnem cinkos pillantással hunyorított Udvardyra.

— A Papp Jusztin nem találja helyét. Nem teccik hallani, hogyan sétál odabenn?

Az igazgató megállt és Zsigmonddal összenézve hallgatták a szomszédszobában egyenletesen tipródó, határozott, de ideges lépteket. Le-föl, ablaktól ajtóig terjedt ez a konok dobogás. Könnyű sóhaj szaladt ki Udvardy szájából, ahogy Papp Jusztin nagy napjának izgalma őt is elborította.

— Hiába, nagyszerű ember ez — mormolta és magában irigyelte, amiért így, ilyen forrón s egész mivoltát átadón lelkesedni tud. Egy pillanatig eszébe jutott Gábor is, a nagy darab szálás és vállas férfi, akire annyi pénzt költöttek, aki most sincs itt mellette. Pedig ki nem tudná, hogy Udvardy Tamás a fiát szánta a maga helyére? Vajjon hol van most ez a fiú? Hol, merre jár most ezekben az ijesztő percekben, amikor az egész jövődjük sorsa forog kockán? Még csak pár pillanat s Imrey hangulatától, határozatától függ minden.

— Keresse meg Gábor urat — topogott izgatottan Udvardy Tamás — akárhonnét teremtsé elő nekem.

Zsigmond legyintett.

— Nem nagy dolog ez, csak átmegyek az iktatóba és már itt is lesz Gábor úr. Hiszen ott ül az egész nap Szimon Vera szoknyáján.

Udvardy meghökkent. Bár némelykor eszébe jutott az utóbbi napok alatt, hogy fiát többször látják az emberek Verával, mint velük. De nem ért rá gondolkozni. Minden idejét Imrey mellett töltötte s nem engedte, hogy Papp Jusztin akár egyszer is magára maradjon a tanácsossal. Így legalább nem játszhatott nyílt kártyákkal a mérnök. Így nem tudott teljes egészében bemutatkozni Imreynek, aki látszólag igen szívesen vette Papp Jusztin lelkendezéseit, sőt úgylátszik, mély rokonszenvvel viseltetik irányában ez a száraz, akta-szagú ember. Ezt a rokonszenvet persze — jól látta Udvardy — Zsuzsa irányította, az ő ravaszkodó női okossága terelte apja figyelmét Papp Jusztin felé. Erre a versenytársra nem számított Udvardy Tamás s amikor Zsuzsa bejelentette jövetelét, főleg őmiatta hívatta vissza Gábort. Gábor azonban most se lát tovább önző, férfiúi hiúságánál, most is a régi szenvedélyes, nyughatatlan valaki, aki csak érzéseire hallgat, aki előtt eltörpül család, karrier és előrelátás. Vajjon, nem érzi ez az ember, hogy milyen erős rivalisa akadt Papp Jusztinban, a dolgozó, törekvő, lélekkel megáldott emberben? Vajjon úgy képzele-e Udvardy Gábor, hogy mindhalálig és minden körülmények között biztosítja az életet a nemesi levél, az atyafiságos jóindulat? Hát nem érzi-e, hogy az idők megváltoztak, hogy nagyot roppant a világ, az emberek kifordultak osztályukból, összekeveredtek és immár nem tudni, ki volt fenn és ki maradt lenn? ! Az élet a törtetőké, a dolgozóké, az alkotóké s aki nem örökös, aki nem éber és nem ambiciózus, az lemarad mindenről,

irgalmatlanul feledésbe kerül. Hát szabad egy érzés miatt bármiről lemaradni? Udvardy Tamás keskeny kezei ökölbe szorultak és rávágódtak a poharakkal megrakott asztalkára.

— Azonnal itt legyen Gábor úr, azonnal!

Zsigmond szemei kicsit megrebbentek. Még sosem hallotta ezt a hangot az Udvardyaktól. Vajjon, honnan is veszi így egyszerre? De azért igyekezett, sietett és kaján mosolyával egy-kettőre betessékelte az igazgatói szobába Gábort.

A magas, szélesvállú, keskenyarcú, szőke férfiú mindenben Udvardynak látszott. Kihúzta magát és mosolygón átölelte apját. Ettől a mozdulattól és mosolytól kicsit megingott az igazgató s majdnem megsimította a vállára hajló homlokot. Aztán legyűrte érzelmességre nagyon is hajlamos⁷ lényét s összehúzott, éles tekintettel méregette fiát.

— Nagy számárságot csinálsz te Gábor. Azt hiszem, akárhogy iparkodunk is, sose tudjuk helyrehozni a te baklövéseidet.

Gábor mosolygott.

— Verára gondolsz apám?

A ráncok rándultak egyet Udvardy homlokán. Ajka remegett és híres nyugalma kezdett tovatűnni.

— Reá is. Meggondolatlan vagy vele szemben. Több és értékeőbb ez a leány, semhogy kísérletezni lehetne vele. Feleségül pedig úgysem veheted.

— És miért nem? — dobbantott Gábor s keze lehullott apja válláról. — Mi kifogásotok lehetne ellene? Mert szegény, mert nincs mögötte se család, se rang, se vagyon? De szép, fiatal, okos és becsületes!

A szavak alatt egészen kivörösödött Gábor keskeny homloka. Égett és lobogott egész lénye.

— Végre is örülnötök kellene. Egész életem

nem volt egyéb, mint egy szakadatlan orgia. A félvilágot beutaztam, de semmi értékeset nem hoztam magammal. Csak pocskoltam a pénzeteket, megfordultam mindenütt, ahol piszkos tivornyákkal, förtelmekkel bódítják az embereket. Közben magam is bemocskolódtam és ma már nem tudom, mi az a munkakedv, ambíció. Ez a leány kezdi ébreszteni bennem a jobbik lényemet. Mellette, vele talán megváltozhatom, talán az lehetek, akinek akartok: ambiciózus, törekvő Udvardy. Mert látod apám, én azok közül való vagyok, akiknek támaszra, tanácsadóra, társra van szükségük, aki a másik ember lelkéből táplálkozik. Furcsa valami, de néha úgy érzem, hogy száz és száz lélek suhog mögöttem és mindegyikben ott van, ott marad belőlem valami. Egyiknél a jókedvem, másiknál az erőm, a harmadiknál a tehetségem, negyediknél tán az egészségem. Ez a száz és száz lélek percnyi nyugtot nem hágy nekem s érzem, hogy bennük van az erőm, bennük van szétszaggatva, szétforgácsolva az én igazi lényem. Minden Udvardy lelke bennem van, csak én nem találom a magamét, sehol, semerre nem találom. Ott maradtam tán valahol, elrekedten, elbujtan valamelyik messzi században Bükkös-Udvaros falai között...

A szavak alatt különös, fáradt fények cikkáztak a szürke szemekben. Udvardy Tamás majdnem felordított az ijedt kintől, mely e percben összehúzóította szívét.

— Megőrültél Gábor? Hiszen ez betegség, neurasténia, idegkimerültség!

Gábor leszeggett fejfel, percekig hallgatott, aztán legyintett.

— Hát igen. Az élet egyszer csak megáll. Van egy család, néha hosszú századokon keresztül tartja magát. Belekapaszkodik a sorsba, mint a

repkény csökönyös ága. Némely emberben annyi az életerő, az energia, hogy nemzedékeket terem: ezekből lesznek az ősök. Aztán az ivadékok már mindig gyengébbek, törékenyebbek, míg végül az egyik napon letörnek. A mi családunk is a végét járja apám, kiéltük magunkat és most új emberek jönnek helyünkbe...

— A Papp Jusztinok! — gyúrte darabokra a kezébe került iratokat Udvardy Tamás.

— A világnak csak jó, ha ők jönnek. De ilyenek kevesen vannak. Évtizedek mulnak el, míg egy akad közöttük.

— Eh, mit — legyintett szokatlan eréllyel az igazgató — ezek csak szavak. Te mostanában egyebet se tudsz, csak filozofálni, szavakon nyargalászni.

— Mert élni nem tudok.

— De akarnod kell! — kiáltott Udvardy Tamás és egész teste megingott feltámadó haragjában. — Nem mások erejéből kell élnünk, hanem a magunk belső tartalékából. A Papp Jusztinok is ezt teszik. Őket nem segíti se család, se atyafiságos összeköttetés. Ők jönnek a nagy, sötét semmiből és megdöngetik a kapukat. És ha már mi lejártuk és kiéltük magunkat s a magunk módja szerint nem kezdhetünk semmibe, akkor ő utánuk kell indulnunk. Amit ő végez, azt te is elvégezhetnéd...

— Én? — csodálkozott Gábor. — Én? Hiszen te csak tudod, hogy én nem vagyok komoly munkára való! Nem eleget csalódtál még bennem? Papp Jusztin helyébe én sohase kerülhetnék, nincs hozzá se erőm, se tehetségem. Vagy elveszem Szimon Verát és itt maradok Szintón beosztott mérnöknek, vagy pedig újból nekiszaladok a nagyvilágnak. Az egyik út szürke, de becsületes, a másik... a másik lehet, hogy a züllésbe vezet.

— És Imrey Zsuzsa? — csikordult Imrey taná-

csos ajka. — Miért nem akarod azt elvenni? Alig lehetem, hogy Szimon Verát olyan mérhetetlenül szeretnéd.

— Ez nem is szerelem! Szenvedély, szükséglet. Felfrissülnék általa. Nemesebb és tisztább lennék az ő nagy tisztasága mellett. Zsuzsa nekem nagyon is enervált, nagyon is kivirágzott. De különben is Zsuzsa Papp Jusztint akarja.

Udvardy Tamás szemei kajánul villogtak e percben.

— No és Szimon Veráról, az ő érzelmeiről teljesen bizonyos vagy? Mondok neked valamit, Gábor. Ez a két ember, Papp Jusztin és Szimon Vera végzetesen és kivételesen szeretik egymást és most csak véletleneken hagyják elveszni életüket. Hitet teszek erre, hogy így van. Ha kételkednél, kérdezd meg Verát.

Gábor nem szólhatott, mert Zsigmond rohant a szobába.

— Jön a méltóságos úr!

A két férfi szeme összekapcsolódott e percben. Udvardy Tamás arca kínos könyörgéstől vonaglott, Gábor csak mereven, hidegen szemlélte. Minden gondolata Szimon Vera körül járt most, az ő szép, tiszta szőkesége sugárzott reá és a furcsa, szinte szomorú komolyság, mely oly messzire tartotta tőle a leányt. Apja célzása mint keserű epébe mártott méreg terjedt szét szívében s szinte percnként érezte miként hullámszik tőle teste-lelke . . . Legszívesebben otthagyt volna mindent: az apját, a tanácsost és a nagyon várt értekezést. De Papp Jusztint is meglátta a belépő Imrey mögött. Erre mérhetetlen komor hidegség ömlött végig Udvardy Gáboron és csak ott maradt az igazgatói szobában.

Imrey arca vörös volt és szokatlan forróság tüzelt róla. Mintha izzó szavak, kemény mondatok lávája

égett volna a kopaszra fényesedett koponyában. Hűvös, majdnem hideg biccentéssel fogadta a két Udvardy köszöntését. Mellette Papp Jusztin komoly feje világított.

Hosszú percekig hallgattak a szobában. Papirok zizzentek, egy-egy köhintés koppant. Gábor fogai összecsikordultak, ahogy sokáig ellenséges indulattal figyelte a fiatal mérnök nyugodt, nagyon elhatározott mozdulatait . . . Mi történnék vajjon, ha most ők ketten egyszerűen egymásnak rohannának? Hiszen gyűlölséges indulatok égnek bennük, olyan indulatok, melyek valaha birokra kergették az őserdők embereit, de amelyeket oly ügyes béklyóba zárt a kultúra, a civilizáció, az intelligencia!

— Förtelem az egész — gondolta Gábor undorral — förtelem, hogy mi, úgynevezett kultúremberek mennyit hazudunk egymásnak! Mást mondunk, mint amit gondolunk, másként cselekszünk, mint ahogy érzünk . . .

A tanácsos néha felpillantott az eléje helyezett iratcsomóból. Két ujja közé fogta szemüvegét, úgy nézte, szedegette fel a papir fekete betűsorait. Egyszer-másszor bölintott is. Szivarja pedig egyre halkabban parázslott ujjai között.

Papp Jusztin az ablakhoz húzódva, keresztbe font karokkal, leszegett fejjel szemlélte a jelenetet. Érezte, hogy jobbról is, balról is méregetik az Udvardyak. Az igazgató ellenségeskedését ismerte, de végül is becsülte érette. De Gábor figyelme felbőszítette. Érezte, tudta, hogy ez a különös vizsgálódás Szimon Veráért történik. Egyszerre elsötétültek ajka mellett a ráncok . . . Jól van hát — gondolta — ha Szimon Verának ez az elegáns, dologtalanul lézengő gavallér kell . . . Akkor talán semmi se érdekes ezen a földön: érzés, szentséges, tiszta vonzalom, semmi, de semmi . . . Éljenek és boldoguljanak

hát az Udvardy Gáborok, az önző szenvedély emberei, másoké pedig maradjon a munka, a harc, a verejték...

— Beszéljen hát, mérnök úr... reccsent végül Imrey hangja s gyufát keresett hamvadó szivarjához.

Az igazgató kétszer is megbotlott, míg tüzet adott. Gábor lomhán és türelmetlenül feszengett a könyvszekrény előtt.

— Talán leülnétek — intett a tanácsos s erre Papp Juszti kivételével mindhárman a bőrszékekbe vetették magukat. Rövid csend után, néhány feszengő mozdulat után az ablakban álló mérnökre néztek. Az szinte barna volt a ráhulló sápadásban.

— Nem sok a mondanivalóm — nézett el messze a hegyoldal felé. — Amit elgondoltam, ott van a papíron. Számok és rajzok ékebben szólnak szavaimnál. Csak egyet tudok: vétkezik mindenki, aki megállítja Szintő fejlődését... Szenünk kitűnő, de persze ha minden így marad, ahogy eddig volt, csak verklizés az egész. Nyomorúságos erőlködés. Új villanytelep, új gépházak, új munkásházak... Ez igen, ez fejlődést jelentene. De persze mindehhez új akna kell. Mindennek az az alapja, hiszen már képtelenség elérni a lassan két kilométernyire megszakadt szénréteget. Pedig ahogy én a vidéket is megismertem eddig: lelkiismeretbeli kötelességünk, hogy egy nagyszabású ipartelep létesítsünk. A környékbeli parasztság egészen elszegényedett, ezekből lehetne az igazi, értékes munkásfajta megteremtenünk és nem lenne többé szükségünk a folyton vándorló, hazátalan morvákra...

— Ilyen ambiciózus vagy? — mosolygott Gábor és kényelmetlenül feszengett helyén.

— Nem magamért — kapta fel a fejét a mérnök — nem magamért mondom el ezeket. Nem a ma-

gam karrierjéért terveztem, dolgoztam négy hónap óta állandóan. Hanem azokért odafent a hegyoldalon . . .

Imrey látszólag igen elégedetten hunyorgatott a lelkeségtől izzó férfiarcra. Meg-megrágta szivarját.

— Hát jól van, mérnök úr — mosolygott — én már nem tehetek egyebet, mint szabadkezet adok magának. Gyakorlatban győzzön meg bennünket minderről. Azt hiszem, Udvardy mindenben segítségére lesz, hiszen ő is azt akarja, amit ön: dolgozni, fejlődést teremteni . . .

Az igazgató csak kesernyiesen köhintett. Ez inge-relte a tanácsost.

— Végre is — csapott az asztalra — ezen nincs semmi gondolkozni való. A számítás teljesen reális, előrelátó. A határ tele van szénnel, csak ki kell aknázni.

Most kopogtak és Zsuzsa toppant a szobába. Fekete bársonykabátján könnyű hópihék fehérlettek.

— Azt hiszem végszóra érkeztem — nevetett az asszony — de, látod apa, táviratot kaptál Pestről . . .

Papp Jusztin fellélekzett. Arra gondolt, hogy Imreyvel Zsuzsa is elmegy . . .

— Ez is várhatott volna — dörmögött a tanácsos — néhány napig még szívesen maradtam volna, hiszen úgyis elmegyünk . . .

— Már én aligha — mosolygott Zsuzsa s nem felejtett el a mérnök szemébe nézni — én már alig tudok Szintőtől megválni . . . És Judith néni olyan drága, nem is enged elmenni . . . Bele kell nyugodnod, apa, hogy egyedül mégy és itthagysz engem.

Imrey elnevette magát.

— Hát akkor pártfogóról is kell gondoskodnom a számodra . . .

Az asszony azonban nem hagyta magát.

— Ezt már aztán bízd rám . . . Már csak magam

fogom kiválasztani az illetőt, még ha vonakodnék is . . .

Aztán egyenesen belekarolt Papp Jusztinba.

— Ugy-e, ráér? Jöjjön most velem.

— Ahogy parancsolja — dörmögött a mérnök. S lehajolt, hogy a karján nyugvó fehér kezét megcsókolja. Feje szédült és a homloka lüktetett e percben. Nagyon súlyosnak, nagyon nehéznek és elháríthatatlannak érezte e percben ezt a keskeny fehér kezét . . .

XIII.

NAGY és tiszta csend úszott a telepen. Mintha láthatatlan szárnyak suhogtak volna odafent a szakadozott hófelhők között. Itt-ott már kibukkantak a csillagok és a téli ég kékes sötétje mint egy széles ecsetvonás bölintgatott a zuzmarás, fagyott erdők felé. Valahol, valamelyik keskeny házból a *Stille-Nacht* dallama fátyolosodott. A törékeny, mély melódia szakadozottan, kristályosan tündöklött a szürkéreváló feketeségben.

Meleg kalácsok göze, füstölthúsok és kolbászok párája tört kifelé az ajtók tenyérnyi résein. Itt-ott bokáig érő fehér szoknyában bukdácsoltak a gyermekek. Arcuk ünnepi tisztaságából, szemük kifenyyesedett csillogásából, lágy dallamokból és nehéz ételszagokból, a kéményekből szaporán kígyózó füstcsíkokból egyaránt a karácsony áhítata reszketett elő. A falubeli német leányok nagy, tarka koszorúkat cipeltek fejükön. Keményített szoknyájuk zörgött a fagyos utakon, ahogy kis jászókat szorosan karjuk alá fogva, házról-házra járva elénekelték ősi misztériás énekeiket. Mögöttük kis magyar paraszt suhancok loholtak a Betlehemmel. Pirosra csípett arcukból édesen, sugarasan ragyogtak ki fekete szemeik.

Vera az ablakból nézte, amint összeölelkeztek egyetlen célban és egyetlen gondolatban és nagy igyekezettel tovatopogtak az úton. Gyenge szomorúság futott át szívéen, ahogy a bután, ügyetlenül ténfergő bányászgyerekeket látta. Bennük nem

volt semmi, csak csodálkozás. Ők nem tudtak ünnepelni, lelküket nem égette se emlék, se tradíció. Űresek és árvák voltak, akár a fáról leperdülő levelek. Nem tartoztak sehova s elszakadtan keringtek a föld felett, a föld gyermekei között. Olyanok voltak, mint a gyökértelen futókák, melyek csak kúsznak, csúsznak házak falán, fák törzsén. Csak megkapaszkodni tudnak, de szervesen összeforrvan, külön, önálló életet teremteni sehol sem tudnak.

— Milyen szomorú ez — gondolta Vera s átdidergett néhányszor. Nem tudott elmozdulni ablakából, ahol immár egy teljes órája állott. Szemei minduntalan azt a néhány emeletes házat figyelték, melyekből szokatlan lárma és gőz áradt. Az ünnep előestéjén lázban és izgalomban ülnek odabent valamennyien. Vera tudta, hogy mindegyik ablak mögött egy keshedt, lehasított fenyőág szomorkodik, tarka papírláncokkal, rossz cukrokkal felékesítetten vigasztalják a rájuk báméskodó gyermeki szemeket. Ezt az életet Szimon Vera nemcsak látta, de érezte is. De mindennél jobban érezte a tehetetlenséget, a tanácstalanságot saját érzéseivel szemben.

— Istenem, én úgyse tehetek értük semmit . . .

Ezt többször elsóhajtotta, aztán elfordult az ablaktól s néhányszor megnézte a két cserép virágot, amelyet Gábortól kapott. A rózsaszín és fehér jácintok illata beúszt a szobát s végigsimította a leány homlokát. Csodálatosképen nem tudott örülni a virágnak. Hiszen ezek is eszébe juttatták, hogy íme karácsony van, ünnep van, az emberek ajándékokkal kedveskednek egymásnak és ő épen attól nem kapott semmit, akitől legjobban várta . . .

— Nem tartja érdemesnek — szikrázott fel agyában a keserű gondolat s mintha összeroppant volna benne valami, egészen elhúzódott az ablaktól —

nem tartja érdemesnek, hogy nekem örömet szerezzen.

Szemei elnedvesedtek a gondolatok közben, meg-rántotta vállát és hagyta, hogy egymásután, halkan csorduljanak könnyei. Szinte kínoztta magát, beteges lázzal vájta mindig mélyebbre a sebeket, melyek időnkint véresen sajduhtak szívében. Vad féltékenységgel és haragos sértődéssel hajszohta magára az elmúlt hetek gyötrelmeit, amelyek szerelmes szívét tövisezték. Most, egyedül és magányosan ülve akaratlanul is átnyalábohták nappalainak és éjszakáinak el nem mondott kínlódásai.

— Rettenetes ez! — gondolta — rettenetes, hogy mindig rá kell gondolnom. Borzasztó, ami most velem történik...

Szeretett volna fölkelni, futni, rohanni valakihez, beszélni, sírni valaki előtt. Mert az volt a legborzasztóbb, hogy soha senkinek nem szólhatott. Megadó didergéssel csak tűrte, hogy minden szegletből, minden sarokból, életének és világának minden tájáról Papp Jusztin arca sugározzék feléje. Csak miérteket tudott kinyögni, csak kérdezni tudta az előtte hallgató nagy semmit. Sokszor felugrott, papírt terített maga elé, írni akart s arra gondolt, hogy talán hívni kellene. De ez is csak gondolat maradt és elveszett a nyomában feltámadó kegyetlen hiúságban.

— Ha már hívni kell valakit — legyintett komor daccal s már nem bánta se a fájdalmaikat, se a vágyakat.

Az úton Krizsek aknász vörös feje bólogatott. Nagy csomagot cipelt karja alatt. Vera tudta, hogy karácsonyi ajándékot hordoz.

A fenyőfák közül Udvardyék házából vidám zongoraszó hallatszott s a fehér függönyökön keresztül egy magas, karcsú asszonyi árnyék tűnt keresztül.

— Imrey Zsuzsa . . . — sziszegte s kezei ökölbe szorultak. A gondolat azonban rögtön visszahúzódott Vera szívébe. Valami nagy láz ömlött el hirtelen a leányon. Kínos, dacos gyűlölség és a szekrényhez rohant. Öltözködni kezdett, mert zsúfolt, ostorként zuhogó érzései rohanást, mozgalmat sürgettek. Először arra gondolt, hogy Milához megy, aztán hevesen íróasztalához lépett és két szót írt egy névjegyre.

— A Hágónál várom.

Homloka égett, szemei feketén csillogtak, amikor az utcára ért. A legkisebb Lerch gyerek ácsorgott a hídon.

— Gyere ide — kiáltott rá Vera — ezt elviszed a Papp mérnök úrnak. Értetted?

— Igenis — motyogta a gyerek. Maszatos kezében bután szorongatta a fehér borítékot, aztán elszaladt.

Vera most fellélekzett. Mintha súlyos, nehéz kövek gurultak volna füle mellett, zsongó zúgást hallott. Kicsit megfordult és körülnézett. Néhány percig elkeskenyült szájjal, összevont homlokkal meredt az Udvardy-házból kisugárzó magas, elegáns asszonyi alakra. Keze is felemelkedett egy percre, aztán elszégyelte magát és útnak indult. Meg se állt, csak Múzikéknál.

A kicsiny, lilatapétás szalón már fehér fényben úszott. Villanykörték és sápadt lángú karácsonyi gyertyák szikráztak a karosszékek aranyvirágos selyemhuzatán. A fenyőfa illata előmlött a meleg levegőben és édes bágyadtsággal uszkált a szegletek között. Marika szeme csillogott, arca puhára lágyult, ahogy a fa körében motoszkált. Csak úgy félvállról nézett a leányra, teljesen elfoglalta a készülődés forró láza.

— Csak csendesen, Verácskám, még van egy kis dolgom, aztán berohanhatnak a kölykök.

Vera mosolygott. A két feketeszemű, fényeshajú, domborúhomlokú apróság ott topogott a konyhában. Örszével, a tizenhatesztendős szolgálóval folytattak eszmecegerét. Sáríka egyre rángatta Örsze sokfodros, piros szoknyáját.

— Miért vagy te Pintér Örsze? Mert a te apád hordókat csinál?

Örsze nem győzött bizonykodni. Sárival még csak elbírt, mert itt szóval kellett győzködni, de a fiú szertelenebb volt, makacskodott és sehogyse hagyta magát. Mindenáron a süteményes polcig akarta tornáztatni magát.

— Zolika, megverem magát — hőködött épen Örsze, amikor Vera benyitott a konyhába. Zolika azonban semmivel se törődött, csak azért is bele-nyult a tálba.

— Magának úgyse szabad verni, tudja? Anyuka már mondta magának.

— Na és ha anyukának szólok?

Erre kihuzta magát a fiú és legyintett.

— Anyuka nem is ér rá. A Jézuskával beszél...

Vera szemei elkönnyesedtek. Sorba csókolt mind a kettőt. Erősen a homlokához szorította a meleg, bársonyos arcokat és mintha gügyögött volna szeliden, édesen és forrón.

— Édesek vagytok, édesek — súgta valamilyen ösztönös, erős lázzal.

Zolika megnyalta száját.

— Isli-fánkot ettem. Nem akarsz Vera néni?

— Majd ad a Naccsága — dühöngött Örsze és most már a szekrény tetejére rakott minden ehető holmit.

Vera elmondta az asszonynak a konyha eseményeit, főleg Zoli nagy nyugalmát ecsetelte.

— Nyugodtak lehetünk Marika, hiszen te most a Jézuskával beszélsz.

Nevettek. Aztán Vera is segített a fa körül. A fehér pamuttal megkötött cukorkák vidáman himbálóztak az ágakon s játékos mozdulataik, mintha titkos zene ütemére ringtak volna.

— Még csak egy-két darab van vissza, aztán készen vagyok — forgolódott az asszony boldog izgalommal. Amikor összenéztek, elnevelték magukat.

— Olyanok vagyunk, mint a gyermekek — bűgött Vera hangja és átölelte Marikát — nem különös ez? Elvégre te már asszony vagy, harminc esztendőös vagy, két gyermeked és háztartásod van. Én pedig Istenem, én sem vagyok már gyermek, küzködöm, dolgozom és mégis, nem sokban különbözünk a gyermektől. Hogy lehet ez, Marika?

Az asszony kezébe támasztotta állát, mint mindig, ha gondolatok lepték el.

— Azt hiszem a lényünkben van, a lelkünkben van ez. Hidd el, Vera, minden asszony lelkében megmarad egy kicsit gyermeknek. Ezért is tudunk mi úgy örülni minden apróságnak s ezért tudunk oly szertelenül elkeseredni, halálosan megsértődni kis dolgok miatt is. És ki tudja, az anyának a gyermekhez való viszonyában is talán több a testvériesség, az egyformaság, mint a szülői előrelátás. A gyermek mindenesetre ezért inkább a miénk mint a férfié, mert közelebb vagyunk hozzájuk. Ezért van az, hogy az az asszony, aki anya is, az sohasem lehet boldogtalan, mert a világnak minden dolga, nagysága kicsiny ahhoz a határtalan gazdagsághoz, amely két gyermek szeméből tud ki-ragyogni. Én például látod, oda nem adnám a két édes kölykőm mosolyát, mert ebben a mosolyban én is benne vagyok, egy vagyok velük.

Vera feje szédült. A délután magánya, az egyedülvalóság tudata, a szerelmén esett sérelem kalapács-

ütésekként verték halántékát. Szavak égették a száját, de szólni nem tudott s valami halk frigység kergetőzött szívében, ahogy az asszony boldogságtól sugárzó, elégedett mosolyát látta.

— Jó neked — sóhajtott önkénytelenül. — Milyen messze vagyok én mindettől! Talán sosem érem el.

Múzikné mosolygott.

— Nem mondtam, hogy minden nő gyermek? Mindjárt kétségbeesik, türelmetlenkedik és lázadzik!

Aztán elkomolyodott. Majdnem szomorú lett. Két keze közé emelte Vera arcát.

— Én azt hiszem egyébként kis Verám, hogy te nagyon, nagyon büszke valaki vagy. Ezt pedig nem szabad. A nő sose legyen büszke, különösen akkor nem, ha boldog is akar lenni. Azután pedig édes fiam, a női büszkeség a világ legnagyobb hazugsága. Hiszen egy szóra, egy édes jó szóra összeomlik bennünk minden, amit mi asszonyi büszkeségnek nevezünk. Látod az én uram kártyás, könnyelmű és ha jön, ha szépen szól hozzám, mégis minden jól van. Az asszonyi büszkeség csak takaró, alatta mindig titkolt keserőségek és fájdalmak vonaglanak. Büszke asszony sose lehet boldog asszony. Pedig úgy-e mi mindannyian boldogok akarunk lenni? Mindannyian csak ezt ambicionáljuk. És kedvesem, aki boldog akar lenni, annak meg kell alázkodnia . . . Nézd Verácskám, én igen szeretlek téged, évek óta ismerlek is. Ne haragudj hát, ha azt mondom neked, hogy minden rajtad múlik. A te határtalan hiúságodon, mert az vagy Szimon Vera, hiába is tagadnád. Te sose beszélsz magadról, soha nincs bizalmaskodó kedved, pedig tudom, hogy vannak titkaid. Most is hiába hallgatsz, mégis érzem, tudom, hogy nagyon szenvedsz.

Azt is tudom miért és én csak azt tudom neked mondani, Szimon Vera, hogy menj, siess, rohanj és ne engedd kezedből a boldogságot.

Örzsé éktelen kiáltása tört a szobába.

— Nagysága, nagysága, gyöjjön már! Nem bírok velük.

S Múzikné a következő percben egyedül hagyta Verát forró gondolataival. Az óra épen hatot vert. Verában egyszerre összezavarodott most minden: szó és gondolat és köszönös nélkül kirohant a házból. Ekkor már mindenütt csend volt, csak a karácsonyi gyertyák világítottak. A komor, vigasztalan sötétség elpuhult s mint valamely lágy takaró simogatta Vera forró arcát.

— Siess, siess, Szimon Vera — hallotta egyre Múzikné finom, meleg hangját. Aztán lassan elmaradt tőle a hang ismerős csengése s mint valami távoli, messzi magasságokból jövő szózat süvített fejében. Léptei meggyorsultak s már nem is lépések voltak ezek. Repült, siklott, rohant Szimon Vera s azon gondolkozott, hogy talán szárnyai nőttek, azok repítik, viszik a Hágó felé.

— Csak sietni, csak sietni — susogta most már lázzal, most már a maga lelkéből, a maga akaratából. Arca ellágyult, ajka reszketett ezekben a percekben, ahogy a réti útra lépett. Emlékek rohanták meg a sötétben, szavak és csókok emlékei s édes, boldog alázatban didergett föl a szíve.

— Hiszen szeretett, nagyon szeretett... mormolta s határtalanul erősnek érezte magát e percben. Vidám lett, mosolygott s egész lényét előntötte a bizakodás. A tompa, mély sötétben, melyet a hóban pihenő mezők fehér foltjai tarkítottak, titkos négy hónapjának minden perce felébredt. Erről a négy hónapról senkise tudott kettejükön kívül, csak ez az út, ez a rét, ez a némán merengő

útszéli kőkereszt. Annyira ellágyult Vera, hogy szeretett volna lehajolni a földre. Lahajolni és megcsókolni a fagyos rögöket, amelyen jártak. Lehajolni, megölelni, megsimogatni a didergő bokrokat, melyek látták őket.

— Bocsáss meg nekem, bocsáss meg kedves — susogta egy pillanatban és szorosan szívére ölelte kezeit. Már a Hágó körül járt, már látta a horpadt hegyhajlást, a mereven álldogáló kőkeresztet. Egyszerre megállt és belekémlelt a sötétbe. Eszébe jutott egy régi este, amikor a fekete fáktól, a könnyű szélben hajladozó ágak zörgésétől ijedten megtorpant. Határtalan félelem vonaglott akkor benne, idegei majdnem szétszakadtak s mozdulni se tudott. Aztán egyszerre megérezte Papp Jusztin cigarettájának füstjét... Milyen öröm is volt az, milyen határtalanul bizakodó boldogság!... Az emlék oly éles volt, oly erős, hogy most is elborította a lányt. Állva maradt s előre nyújtott nyakkal szippantott bele a levegőbe.

— Még nincs itt — nyilalt át szívéen a fájdalom — még nincs itt...

Most vacogni kezdett Szimon Vera. Csüggeteg, kegyetlen szomorúság rázta meg, aztán szégyenkezés fogta el és szemeit kimarta az előmlő könny. A sínek mentén álló jelzőtábla oszlopához támaszkodott, mert térdei remegni kezdtek. Szája már kinyílt, hogy határtalan éles és fájdalmas kiáltásba törjön, de ekkor felzörgött a kavics s az útról egy magas férfialak feketedett feléje.

— Istenem, édes jó Istenem — susogta Vera, de nem tudott mozdulni, hogy eléje rohanjon.

— Maga az, Verácska? — hallotta a hangokat s azt hitte összeroskad zavarában, mert Udvardy Gábor állt előtte.

A föld azonban nem nyílt meg, ahogy Szimon Vera

várta. Ő maga sem roskadt össze, csak állt, most már támaszkodás nélkül is és nézett, nézett a Hágó felé.

— Sétálok — próbált magyarázkodni.

— Tudom — nevetett Gábor s Vera megijedt a hang kegyetlenségétől — látom...

Egy pillanatnyi harag futotta el a lányt. Föl-emelte ökleit, mintha ütni akart volna.

— Na és? — szikrázott fel indulatosan. — Nekem nem szabad? Ki tiltja?

A férfi megtorpant. Mintha sírt volna.

— De igen. Magának is szabad. Mindent szabad magának Szimon Vera...

— Maga most azt hiszi...

— Nem hiszem, tudom. Mindent tudok, mindent értek most már Verácska, mindent.

Vera szégyelte magát, de inkább ijedséget érzett s jobbra-balra kémlelte a mezőt.

— Ne féljen, Papp Jusztin nem jöhet — hasított feléje Gábor hangja s a hangtól, a szavaktól rongyként reszketett a leány.

— Nem értem — próbált szavakhoz menekülni. — Nem értem mit akar maga?

A férfi odalépett hozzá egészen közel. Magához rántotta és átkapta vállait. Úgy nézett rá eszelős, haragos vadsággal.

— Nem érti? Nem érti Szimon Vera? Hát mondja meg nekem, mondja meg, maga is olyan, mint a többi? Maga idejárt randevuzni, ki tudja milyen aljasságokat követett el és nekem nem szólt, nekem soha semmiről sem szólt! Pedig tudta, hogy szeretem. Hagyta, hogy szeressem, hagyta, hogy higgyek ebben a szerelemben. Milyen aljas dolog ez Szimon Vera! Nem érzi, milyen aljasság? Hát mért nem mondta, miért titkolódzott, vagy volt szégyelnivalója. Mondja meg nekem, mondja meg ebben a pillanatban!

A hang korbácsként suhogott Vera homlokán. Egész teste reszketett, vonaglott a férfi kezének fájó szorításában. Mégis határtalan erő szállotta meg. Két vállát nekifeszítette Gábor mellének, kirántotta magát a forró abroncsból.

— Ne bántson engem, Gábor! Nekem nincs beszámolni valóm. Senkise tehet engem felelőssé semmiért. Érti? Semmiért! Egyedül vagyok, magányos vagyok, csak magamnak számolok...

— Verácska, édes Verácska — kínlódott a férfi s arcához szorította a leány hideg ujjait. — Ha tudná, hogy hittem magában. Mindenkinél különben, tisztábbnak tartottam. Miért titkolózott?

— Nem titkolóztam — kiáltott fel Vera s büszkére, egyenesre húzta magát. — Nem volt se titkolni, se takargatni valóm. De a piacra se jártam soha. Az érzéseim az enyéme. Nem beszéltem rólok, mert nem akartam, hogy beszennyezzék őket. Maga sosem kérdezett tőlem semmit, én sose mondtam semmit. Ennyi az egész. Nincs nekem se titkolni, se szégyelni valóm. Vagy szégyennek tartsam-e szerelmemet? Mert igen, igen én szeretem Papp Jusztint. Szeretem...

Most már kegyetlen volt a lány, most már csak a maga elrontott perceire gondolt.

— Ez azonban nem tartozik senkire, ez az érzés egészen az enyém. Magának nincs joga ahhoz, hogy bármit is számonkérjen tőlem. Nincs joga, hogy kémkedjék utánam.

Gábor megrándult. Elengedte Vera kezét és cigarettára gyújtott. Fogait összeszorította és szinte harapta, sziszegte a szókat.

— Nem kémkedtem, Vera. A véletlen adta kezembe ezt a névjegyet, amit maga Papp Jusztinnak szánt. Jusztint azonban Zuzsa vitte magával ma délután. Szánútra indultak, mielőtt a maga név-

jegyét megkaphatta volna. A kis Lerch gyerek nekem adta, én pedig meg se nézve a borítékot, felbontottam. Hát így történt Szimon Vera. Engem nem hívott és mégis itt vagyok. Azért ne haragudjék rám, hiszen úgylis elmegyek. Most már nincs miért itt maradnom . . .

Vera az egészéből csak egyet hallott, egyet értett : Imrey Zsuzsával ment szánútra ! Hirtelen felnevetett, szaggatott, forró, keserves nevetéssel. Aztán sírás gyötörte és bárhoggy igyekezett is, nem tudta visszazárni könnyeit.

— Ó Istenem, ó Istenem ! — nyöszörgött s tehetetlenül átölelte a jelzőtábla oszlopát.

Gábor cigarettája nagyokat szikrázott. Odanyúlt a leány vállához.

— Azért ne sírjon, ne sírjon . . .

A hang még inkább megrázta a leányt. Árvának, semminek érezte magát s kínlódva takarta el szemét. Gábor most szorosán magához húzta.

— Verácska ne sírj — simogatta, ahogy sírni látta a leányt s minden hozzávaló gyengédségre felbúgott — gyere velem, hazakísérlek . . .

Vera bólintott és megfordult. Aztán nem szóltak többet egymáshoz, csak mentek, törték a fagyos utat s lelkük árván, szomorúan didergett. Időnkint egészen közel húzódtak egymáshoz, akár a fázós madarak a téli fák ágain. Nagyon egyformának érezték e percben egymást s ez az egyformaság, ez a titkos közösség mint valamely súlyos kapocs kulcsolódott össze fejük felett. Gábor egyszer csak megállt. Forró kezébe szorította a leány arcát.

— Verácska — kínlódott a szókkal — Verácska én elmegyek, de mielőtt elmennék, megcsókollak — s mire szólhatott volna a leány, már ott érezte ajkán, arcán, a férfi türelmetlen, fájdalmas, szinte kegyetlen vágyban kínlódó csókjait.

— Ó Istenem — tördelte Vera kétségbeesett szégyennel és szomorúsággal — ó Istenem . . .

Néhányszor átsimított az arcán. Szája fájt, égett a szája, de az arca az hideg volt, szinte dermedt. Sebnek, rettentő bélyegnek érezte Szimon Vera Gábor csókját . . . Egész testében megvonaglott, vacogott és fázott. Szeretett volna eltűnni, megsemmisülni, összetörni teljesen. Jaj, Úristen, mi is történt most vele? Megcsókolta valaki a száját, megcsókolta egy lelkétől, szívetől idegen, távol álló férfi . . . Megcsókolta valaki a száját Papp Jusztin után? Ó, Papp Jusztin, hát miért hagytad, hát szabad ezt? Amikor ő csak néki tartogatott minden szépséget, ifjúságot, szívet és érzést?

Szemei előtt egyre mélyebb lett a sötétség . . . A hóval fedett mezőt se látta többé, a kökeresztet se látta és a Hágót se . . . Nem volt előtte többé semmi, ami kedves volt s amit szeretett. Két tenyere odaszorult, odapréselődött a szája elé, mintha le akarta volna törölni onnét azt a véletlenül kapott, szégyenteljes csókot . . . Gábor azonban mindezt nem látta, nem tudta. Egyedül a saját, felébredt viharos vágyát érezte csupán. Két karja újból felnyílt s most már akaratosan, erőszakosan, ziháló mellél húzta magához a leányt.

— Legjobb volna, ha most fölkapnálak és magammal vinnélek . . .

A mozdulatra, a hangra : a mozdulatból, hangból kizúgó végzetes forrásra aztán egyszerre ki-egyeneseedett Szimon Vera.

— Ez aljasság, ez szörnyűség — zokogott most riadtan, de egyre emelkedő erővel. — Hagyj el engem, Gábor. Hagyjon egyedül engem . . .

— Nem hagylak és nem engedlek. Velem nem lehet játszani. És én szeretlek s nem hagyom a magam jussát.

S fölkapta, fölemelte a lehajló állat, hogy maga felé fordítsa.

Erre felhördült a leány. Haraggal, sértett, kegyetlen kinnal telt meg minden idegszála s két öklét a férfi mellének vetette.

— Elengedj engem Gábor! Nincs jogod hozzám. Nincs jogod semmihez, hiszen én nem téged szeretlek...

Most Gáborban is felébredt a harag, a gyűlölet.

— Persze, ha Papp Jusztin lennék...

Szimon Vera egészen felmagasodott most. Hatalmas, haragos erővel kilendült a férfi karjai közül.

— Ki ne mondd azt a nevet! Ne merd gúnyolni, kicsinyelni azt az embert, mert én így is szeretem...

Udvardy Gábor szaggatottan felnevetett. Újból a leány után akart nyúlni, de ez most szaladni kezdett. A tompa, havas sötétben elveszett előle a leány alakja s csak heves topogását hallotta a keményre fagyott rögökről.

— Hisztériás — dörmögte nagyon sokára bosszúsan, de kicsit szomorúan is.

Aztán ő is megindult. De Verát már sehogyse tudta elérni. Csak a villanytelep fehér térségén látta mégegyszer a kedves, karcsú alakot. Valamely szégyenkezés is botorkált a férfi lelkében, de mindenekfelett sóvárgó, keserű, fájdalom... Megvárta, amíg Vera eléri a keskeny, fehér házat, aztán ő is befordult az igazgatói villa kapuján.

XIV.

ÉJFÉL felé feltápáskodott a hold. A hegyek mögül bukkant fel kerek, megnőtt képe s kíváncsi mosolyával behintette a hallgatag tájat.

A fényben kéken szikrázott a hó. Az erdő fái néha reccsentek egyet. Fagyni kezdett s minden tiszta és áttetsző volt.

Szimon Vera felett nagyon lassan, szinte csikorgva szakadoztak az órák. A szép, puha fehér arc zöldesre ólmosodott, szemei mély fekete gyűrűkből ijedeztek kifelé; a szája pedig hideg volt s vibrálva rándult egyet-egyet. Egypárszor ugyan felkelt, a barna kályha rácsajtaja előtt kicsit felkotorta a hamvadó tüzet s oda-odament az ablakhoz és az üveghez nyomta bőrét. De nem látott semmit. Szemei előtt átláthatatlan sűrű szürkéséggként vakoskodott a tisztafényű karácsonyéjtszaka. A fehér hegyoldalak, a szikrázó mezők, a csillogó erdők és a sárgafényű ablakszemek egyetemes, mozdulatlan semminek tűntek most Szimon Vera előtt. Nem tudta, hogy látja-e mindezt, avagy valahonnét a lelke mélyéről foszforeszkálnak-e elő szakadozottan a fények és sugarak...

Párszor odament a könyvespolchoz is. Leemelt egy-egy könyvet és felnyitotta. De a betűk fekete mákszemként folytak szét szemei előtt, nem tudta őket agyáig, értelméig vinni... Nagyon gyenge és nagyon gyámoltalan volt ezekben a percekben, ezekben az órákban Szimon Vera! Oldalt ejtett fejében sebesen zúgott a vér, idegei mint tétova, ijedt fonalak

reszkettek izmai között s össze-össze rándult, amikor furcsa, meleg fényességeket látott a keze-fejére hullani. A fájdalom szinte pillanatonként, percenként fordult egyet a szívében s nem volt ereje elébe vágni mindezeknek. Nem tudta se megállítani, se elfojtani, elnyugtatni a rettentő zavart, melyet ez az este kavart fel benne. Nem tudott gondolkozni se, nem tudta meghatározni a dolgok szövevényes menetét, csak érzései voltak, vibráló, félelmetes érzései s minden pillanatban világosan és tapinthatóan tudta meg, hogy most ezekben a hallgatag órákban, ebben a magányos csendben, a legszentebb, legszebb ünnep éjtszakájában, most fordult egyet a sorsa... Most nagyot lendült az a bizonyos kerék és Szimon Vera útja e pillanatoktól kezdve nagy és félelmes Varga-betűt kapott... Keze kicsit felemelkedett s ujjait vizsgálgatta végig, mintha kereste volna tenyerében az életét, melyet eddig olyan könnyedén, olyan erőteljesen tudott irányítani...

Ó, eddig! Hát vajjon élet volt-e eddig ez a huzsonöt esztendő? Élet volt-e a leélt idő szenvedés és megpróbáltatás nélkül? Hát jöhet-e valami igazán mély és nagy dolog az ember életébe, amelyért nem kell sírni, könnyekkel, kínokkal, tépelődésekkel és keservekkel megfizetni?

A barna kályhában immár csak a parázs izzott. A fahasábok elporladtak, elhamvadtak s egy-egy szikra fénye csillant élesen, vörösen a rács mögött. Szimon Vera nézte a játékot s kezei egészen észrevétlenül, lassan összekulcsolódtak.

— Azért én mégis szeretlek — suttogta maga elé megadóan. — Te megszégyenítettél, megaláztál engem; én így is szeretlek...

Nagyon bűnösnek érezte magát Udvardy Gábor miatt, az utóbbi hetek miatt. Egészen hirtelen, szinte észrevétlenül szökött most viaskodó agyába Papp

Jusztin munkássága, Udvardyval, Imreyvel folytatott ismeretes harca . . . Ő igen, az az ember dolgozik, teremti és cselekszik! Csupa terv és aktivitás . . . Lélek az az ember, Krisztus szikrája lobog benne, százak keservét hordozza, sorsok, életek reszketnek két meleg tenyerében . . .

A mentegető rajongásból született, csodálattól ösztönzött gondolatok után azonban Imrey Zsuzsa víg, merészsugárzású alakja is megjelent Vera képzeletében. Bár tulajdonképpen semmit sem tudott a két emberről: sejtelmekből, érzésekből merítette keserűségeit s azt az egyéni hívságot, konok féltékenységet mely úgy öntötte el, mint tavaszi réteket a feltörő, vadvizek . . . Már nem gondolt többé a véletlen irányította két hívó szóra; egyedül arra gondolt Szimon Vera, hogy Papp Jusztin Zsuzsával volt ezen a délutánon; reá nem is gondolt, itt se járt, egy jó, gyengéd szava nem volt az ő számára . . .

— Ő, hiszen én azt meg sem érdemeltem tőle, hiszen én csak egy kis senki vagyok előtte . . .

A gondolat kegyetlen volt és égetett. Jaj, csak valami nagyot, valami rendkívülit tehetne hirtelenében, valamit, amivel megmutathatná a mélyre rejtett igazi mivoltát! Valamit alkotni, valamit teremteni, amivel beérhetné azt a magasztot, ahova képzelete Papp Jusztint állította. Valamit, amivel bebizonyíthatná, hogy igenis méltó társa lehetett volna testének-lelkének, valamit, amiben kifejezhetné mily halálosan mély és komoly volt a hozzávaló érzése . . . Ő, jaj, hiszen ami azóta történt, igaz se volt; az egész kicsiny, méltatlan játék Udvardy Gáborral úgy fog eltűnni nyomtalanul, mint a patakba hullott tétova falevél. Ez nem jelentett, nem jelenthetett semmit Vera számára, egyedül az a tudat, hogy most is, ma délután is, Imrey Zsuzsával volt Papp Jusztin . . .

— Igen, Zsuzsa . . . ugrott fel benne a harag — mindennek az az asszony az oka . . . Ó, persze, az méltóságos asszony, a tanácsos leánya, biztos és ragyogó karriér várhat mellette Papp Jusztinra . . .

Nagyon magos lett e percben Szimon Vera. Kétszer-háromszor is átlépte szobáját, vállalai hullámzottak, arca kicsit kipirosodott.

— Azért én mégse hagyom magam. Azért én dolgozni fogok — szikrázott most már igen élesen és komolyan a leány agyában a tiszta lélek gögje. — Te tehetsz amit akarsz, élhetsz, ahogy akarsz ; én dolgozni fogok . . . Igazolni fogom a néked adott érzésemet . . .

A gondolatok után azonban gyámoltalan, félénk mosollyal nézte szembe önmagát. Vajjon mit is tehetne ő ; mi az a hatalmas világrengető csoda, amibe belesűrítheti önmagát, amelyen keresztül megmutathatja, véres, sajduló szívét? ! És vajjon egyáltalán fontos és érdemes-e ez az örületes erőfeszítés, tépelődés?

Vera most végleg megállapodott az ablak előtt. Künt szótlanul, egykedvűen gunnyasztott a hó. A nagy, dermedt némaság megborzongatta s szinte fellélekzett, amikor nagyon messziről nehéz csizmák tipródó nyikorgását hallotta. Ahogy a hóból kifeketéllő, kicsit dülöngélő utakat figyelte, egyszerre ráismert Czináterre, a részeges vén lámpakezelőre. Bár a nagy, bozontos feje egészen elveszett a koponyájára húzott hatalmas sipkában ; dörmögéséről, botladozójáról, mindig italos lépteiről mégis felismerte Vera. Ezúttal azonban elmaradtak ismeretes káromlásai és mindegyre a *Stille-Nacht* szelídbájú dallamával próbálkozott a bagóletől felmárt nyelv. Fekete volt ez az ember, sötét volt, komor volt, de mégse volt egészen vigasztalan . . . Vera legalább egyre melegebben, egyre

több mosollyal nézte. Mint olyan valakit, aki igen-igen kedves minékünk hibái és gyarlóságai mellett is. Az emberről, a botladozó lány dallamokat simogató elvénhedt bányászról aztán valahogy a könyvespolcig jutott el Szimon Vera tekintete... Ekkor aztán igen nagyot és igen boldogan sugárzott fel a két ibolyaszín pupilla. Mintha sikoltott volna, olyan teltség sűrűsödött a torkában. Ó, hiszen ott a falon, kis könyvei, képei között ott feketedik Csináter mord arca, ott él, ott nyakaskodik ahogy egyszer Szimon Vera gyengéd ujjai megteremtették.

— Ó, édes Istenem, én édes Istenem — reszketett az öntudat szikrája Szimon Verában s nyomban rá a két tenyere forró és akaratos lett. Kinyíltak és összecsucódtak most ezek a tenyerek, mintha határtalan gazdagságot, mérhetetlen kincseket szorítottak, rejtegettek volna.

— Hiszen én gazdag vagyok — kiáltott most egészen hangosan és diadalmasan. — Hiszen az Úristen megáldott engem...

E percben egészen világosan, szinte derűsen zakatoltak agyában a gondolatok. Most már csak egy-két pillanat következett. A szekrényéhez ugrott s hevesen csomagolni kezdett. Homloka kicsit verejtékes lett e mozdulatok közben, a halántéka lüktetett s a szemei sötét lángban égtek.

— Dolgozni fogok, ó most már igazán dolgozni fogok — nevetett s megkönnyebbülten simított végig arcán. E mozdulattal mintha végleg letörölte volna szájáról, bőréről Udvardy Gábor megszégyenítő, kéretlen és váratlan csókját s vele együtt azokat az alacsony, majdnem közönséges eszközöket, amelyekhez hiú féltékenységeben fordult.

— Tegyen mindenki ahogy akar, én dolgozni és tanulni fogok, ha belepusztulok is...

Aztán a pénzét olvasta össze s megnézte az órát :

éjfél után kettő volt éppen . . . Még volt tíz perce a hajnali vonatig . . .

Kicsinyt ugyan végigborzongott, ahogy bezárta maga után a kedves, nyugodalmas ház ajtaját. Ó, hiszen minden csak tétován, nagyon határozatlanul égett benne : Pest, munka, tanulás. Hogy hol fogja mindezt kezdeni, miként nyúl a dolgokhoz, éppen olyan homályos, felhős volt előtte, mint ez a csendes, hajnali éjszaka . . . Még nem tud semmiről semmit, csak viszi magával régi, tiszta szép életét, emlékeit : hegyeket, dombokat, arcokat. Czináterét, Udvardyékét, a leányokét, az asszonyokét, a kaszinózó, tarrokozó tisztviselőket és mind-mind a fekete emberekét . . . És viszi magával, elrejtetten ugyan, de nagyon mélyen ezt az összes halántékú, komoly és bölcs férfiarcot is . . . Ha el is fordult tőle, ha meg is tagadta őt, akkor is, így is vele marad s gyújtogatni fogja a lelkében szunnyadó energiákat . . . Nem tehetett róla, de nagyon alázatosra fordult a feje, nagyon meghajlott a homloka a bevégzett, megmásíthatatlan érzelmekre és lesütött összeszorított pillákkal szaladt át a kis hídon, ahol utoljára összetalálkoztak. Egy pillanatra meg is állt. Arra gondolt még hirtelenében, hogy talán nagyot hibázott, hiszen azt, akitől mindenekre feleletet kaphatott volna, azt meg se kérdezte, azt csak vádolni tudta . . . De a kis mozdony már ott reszketett a kocsisor előtt, rekedten fűttyentett és igen figyelmeztetőn . . . Már csak jegy nélkül kapaszkodhatott fel az utolsó és egyetlen másodosztályú kocsira.

— Ezt az Isten is így akarta — gondolta később végig az egészet, amikor odahúzódott mélyen a párás ablak mellé s még egy utolsó pillantást küldhetett a hegyek közé rejtett kis világnak . . . Szempillái most nagyon nehezek lettek, be is csukódtak

fáradtan. Nem tehetett róla, de egy régi, igen régi mondatot zümmögött szívében.

... Egy hópihe van a szempilládon, Veronka... Egy hópihe... Ó, jaj, azt is lecsókolta! Most könnyei vannak, miatta vannak könnyei s nincs vele többet.

A sírás azonban jó volt. Olvasztani, nyugtatni kezdte a felzúduló keserű fájdalmakat.

Később, ahogy egészen kivilágosodott a szürke decemberi hajnal s az átszálló állomásra értek, a szomszéd fülke ajtajából Udvardy Gábor toppant a leány elé. Mindketten zavarodottan, kényelmetlenül és ijedten nyeltek egyet. Vera el is vörösödött, de Gábor szaggatottan felnevetett.

— Hát csak nem szökhetik előlem, Verácska... Nem gondolja, hogy ezt a jó Isten is így akarja? Vera haragosan rántott egyet a vállán.

— A jó Isten nem. A jó Isten nem nyújt segítőkezet semmi aljassághoz. És higgye el Gábor, aljasság volna tőlem, elfogadni a maga szeretetét, máshoz való érzéssel a szívemben... Meg aztán én most már nem érek rá a szívemmel törődni, én most már csak a tervekkel törődhetek.

A férfi bólintott, aztán gyorsan átszálltak a pesti vonatra. Itt, amikor jó nagyot beszaladtak a hegyek elé futó mezőségből, egyszer csak nagyon keserűen, biggyesztően felhahotázott:

— Tudja-e, Verácska, hogy Szintőn most nagy botrány lesz? Mindenki azt fogja hinni, hogy együtt szöktünk el. Mert lássa, én el se búcsúztam az öregektől, csak pár sort hagytam hátra nekik...

Vera e percben oly fáradt és összetört volt, hogy rémüldözni se tudott.

— Nem baj. — Semmi se baj, Gábor. A jó Isten segíteni fog nekem. A jó Isten nem hagy el engem sem...

XV.

A SZINTŐIEK tényleg heteken, hónapokon éltek Szimon Vera érthetetlen eltűnésének híréből. A zsúrok és névnapi vacsorák, vasárnapi sörözések módfelett élénkek voltak ezidőben s mint ritka, drága csemegét élvezték az igazgató fiának és a hivatali gépiróleánynak különös, mindannyioknak titokzatos esetét. A fantáziák kigyulladtak és eszeveszett erővel dolgoztak. Mindenki tudni akart valamit, különösen a leányról. Mert, ha két ember között valami rendkívüli, szokatlanul végzetes történik a morál ellen : a közvélemény mindig elsősorban az asszonyt hibáztatja. A nőnek okosnak, tisztának, fedhetetlennek kell lennie, esetleg ravasz vagy raffinált is lehet, de mindenképen birnia kell a hibátlanság látogatásával... Voltak akik démonnak, számító, piszkos kis bestiának tartották Szimon Verát, aki szerintük ügyesen és ravaszul behálózta az igazgató fiát. Voltak olyanok is, akik pikáns történetet tudtak róla, különösen a férfiak között akadtak ilyen mindentudók... Némelyek sokatmondón legyintettek és szájuk hihetetlenül aljas grimaszra fordult. Mind-egyik a mellét verte, hogy no hiszen én beszélhetnék ám, hiszen ha én szólnék... De elvégre úri becsület és férfiúi gavalléria is van a világon!

Az asszonyok, a két-három leánnyal egyetemben Szimon Vera kimondhatatlan gögjét emlegették, azt a hozzáférhetetlen zárkózottságot, amellyel mindig elhatárolta magát, belső mivoltát és érzéseit. Ezek a szürke, zsírosfejű, gondozatlan, ápolatlan, izlés-

telenül öltözködő, eltompult teremtések nem tudták megbocsátani Szimon Vera rózsaszínű bőrét, fehér kezeit, elegáns járását, hamvasszőke haját s főleg azt a belülről jövő intelligenciát, mely fokoatosan növekedett benne. Ezt, ezt a nagy, szinte gőgös szenzibilitást, az érzésnek és ízlésnek nemes előkelőségét irigyelte mindenki Szimon Verától és gyakran tanakodtak, hogy az egykori aknász hogyan is teremthette ezt a finom hajtást.

Udvardyék beszéltek az esetről a legkevesebbet. Szentistváni és füzesi Füzesy Judit most még hidegebb, zárkózottabb volt. Tudta, hogy szánakoznak felettük és ez a szájalom fia csúfos szökésénél is jobban sebezte gőgjét. Még az urával se beszéltek róla, pedig az igazgatót módfelett megviselte a dolog. Az egyébként is érzékeny, finom hangszerelésű ember egészen összeroppant ezekben a hetekben s kezét már le se vette szívéből. Az orvos vette észre ezt a mozdulatot a vasárnapi sörözés alatt. Udvardy Tamás beszélt és mosolygott ugyan, de egymásután tízszer szorította tenyerét szívére. Közben homlokerei kidagadtak, a melle zihált.

— Fürdőbe mégy Tamás — szólt az orvos és tenyerét rátette vállára. — Abbázzia is jó lesz. Tudom, messzebb nem akartok menni. Pihenés, kis zene, könnyű levegő.

Udvardyné elsápadt a szavakra, de már vitte is az urát.

— És a telep? Az új akna? — ugrott fel Udvardy Tamás és izgatottan fulladozott az orvos előtt — lehetetlen, hogy most elmenjek.

Az orvos megrántotta a vállait. Széles homloka elvörösödött és szigorúan szembenézett Udvardynéval.

— Nagyságos asszonynak mondom, hogy menni kell! Tamásra nem kell hallgatni semmiben. Végre

is mire való itt Papp Jusztin! Ő kezdte az egészet, ő sürgette a furatásokat, végezze is...

Udvardy Tamás egészen összeroskadt. Nem tudta, hogy a hiúságán vagy apai szeretetén esett sérelme-e a súlyosabb.

Judit asszony azonban nem sokáig gondolkozott. Még aznap telefonált Pestre. Fél napon keresztül csomagolt, intézkedett. Zsigmond Mihályra bízta a házat, az istállót, a majorságot. Senkinek nem szóltak, senkitől nem búcsúzkodtak s egy hajnalban elmentek a tenger felé. Otthagyták Szintőt pletykák és találgatások izgalmaiban. Lehúzták a rolókat, lezárták maguk mögött a keserves nap emlékét és szigorúan, gögösen beletemetkeztek bánatukba...

... Legtöbbbet Múziknénál beszéltek Szimon Veráról. Az asszonyok, amikor egy szabad délutánjuk volt, rendre betoppantak Marikához. Tudták, hogy az asszony szerette a leányt, így azt hitték, tud is róla valamit. Még Janusáné is leszívta nagy hiúságát s bealázatoskodott Marika szalonjába. Mila is itt volt ezen a délutánon, sőt Ancsi is leereszkedett az egyik karcsúlábú karosszékekbe. A filigrán alkotmány ijedten reccsent, amikor a széles csipők bele-szorultak karjai közzé. Marika önkéntelen odapillantott.

— Neked is használt a szintői levegő...

Ancsi öblösen vihorászott. Széles, vörös szája fénylett és sűrke szemei elégedetten villogtak.

— Joli néninél olyan jó, olyan szép.

Janusáné édes mosolyra igazította sáppadt ajkait s a jóság szobrának pózában tetszelgett.

— Istenem, mit tehet az ember...

Sokáig ültek így. Marika teát hozott és Mila zongorázott. Egyik se hozta szóba Szimon Verát, de gondolatban mindnyájan vele foglalkoztak. Végül Ancsiból kitört a pletykára éhes ösztön.

— Mindenki azt mondta nekem, amikor idejöttem, hogy Szimon Vera a legokosabb leány. Hát én ugyan buta vagyok, engem nem is tanítottak, de azért ilyet még sem tennék soha.

A szavak szélesen, ostobán gurultak ki a nagy, vörös szájából. Közben egyre-másra harapdálta Múzikné szendvicseit. Mila gyilkos haraggal ugrott fel. Ő ugyan mindig irigyelte Verát, de viszont ezt a tömzsi kis tótleányt egyenesen utálta. De látszólag szíves és jó volt hozzá, hiszen apjának legkövetlenebb feljebbvalója Janusa volt. Most azonban kirobbant belőle gyilkoskodó megvetése.

— Ugyan kérlek, mit értesz te ehhez. Te csak mosogass, varrj, kézimunkázz, de ne árts magad a más dolgába.

Janusáné elsápadt. Bár otthon valóban cselédjének tekintette rokonát, most a maga sérelmének vette Mila kirobbanását.

— Te talán helyesled? — sziszegte. — Hogy beszélhet így egy úrileány? Szabad védeni valakit, aki megszökött egy férfivel? Az ember azt hiszi, hogy te is képes lennél erre. Pedig hiszen ez bukás, ez szégyen.

— Ugyan! — rántott vállat Mila s meggyőződés nélkül inkább daczból tüzelte Janusáné megbotránkozását. — Mit tudja azt az ember, hogy mire képes. Én bizony nem kezeskedem magamért, én annak se hiszek, aki nagyon veri mellét és bizonykodik.

— De én igen — buzgólkodott Ancsi — én egészen biztos vagyok magamban... Sose tudnék olyat tenni, ami nem illik.

— A neveléstől sok függ — bólintgatott Janusáné. Erre Múzikné is elnevette magát.

— Ó, Ancsi bizonyára a legjobb nevelést kapta, hiszen olyan jó módú emberek, mint ti...

Janusáné hamuszínű lett az indulattól. Tudta, hogy ezek itt rögtön felemlegetik a szövőgyárat, ahol egyidőben ő maga is dolgozott s hirtelen édeskedni kezdett.

— Talán ez nem is olyan fontos, édes Marika. Itt egyedül Szimon Vera lénye fontos. Hiszen, ha ő egyszerű aknász leánya volt is, Udvardyék gondoskodtak róla és épen ezért, hol a hálaérzet, hol a szelídség? Én mindig csodálkoztam rajtad, hogy is tudtál vele olyan mély barátságban lenni. Képzem, mennyire sérthetett az eset téged?

Múziknéből most kitört az epe. Fekete szemei megnőttek és kegyetlen villanással szikráztak Janusáné felé.

— Hogy gondolod ezt?

— A barátnőd volt édes Marika.

— Igen — toppantott Marika — igen, a barátnőm volt. Igenis szerettem Szimon Verát és többre tartottam itt mindenkinél. És ma is becsülöm, érted Jolka? Értitek ti mindnyájan? becsülöm, mint bárkit. De egyúttal módfelett sajnálom szegényt, mert érzem, hogy valami nagy, végzetes szerencsétlenség vitte őt erre a lépésre. Különben még senki se tud semmi bizonyosat. Csak azt tudják, hogy együtt mentek el. Udvardy Gábor még itthon írta meg azt a levelet, amelyben bejelentette apjának, hogy nem tud itthon maradni tovább... Ha megesküdték volna, biztosan írt volna nekem Vera, mert szeretett engem. Mindig szívesen jött hozzám, ha okosabb és zárkózottabb is volt, mint én. És én ezentúl nem engedem bántani őt. Az én jelenlétemben, az én házamban senki se piszkolhatja Szimon Verát. Akinek ez nem tetszik, keres magának más társaságot. Különben is, mint könyvelőségi főnökné jelenleg Udvardynét képviselem s így egy kicsit hatáskörömre tartozik, hogy a társaság tónusát

irányítsam. Szörnyen utálatosak ezek a pletykák és végül is nem hozzánk valók. Annál is inkább végezni kell vele, mert mint tudjátok, Imrey Zsuzsa még egyelőre Szintőn marad. Azt hiszem egyébként az a célja, hogy véglegesen itt maradjon...

Janusáné izgatottansóhajtott az új hírre. Mila pedig fel-felhúzta orrát és bele-belevágott a billentyűkbe.

Szép asszonynak ábrázatja
Vitt engem a gyalázatba —

intonálta egymásután és csúfosan, gúnyosan felnevetett.

— No Ancsi — hajolt a leányhoz — rossz időket élünk mi leányok! Ha még egy Imrey Zsuzsa is Szintőre szorult férjet fogni!

Ancsi csak nevetett. Sose tudta, miért, mi okból, csak nyitogatta széles ajkait és mutogatta nagy, fehér fogait.

— Azért nekünk is marad valaki — szuszogott boldog izgalommal — hiszen Reiner Lexi már biztos neked.

Mila pittyesztett.

— Egyelőre... De te se aggódsz Budináért. A hosszú, szeplőskezű számkukac úgylátom nem élhet nélküled.

Janusáné bölcs nyugalommal nyujtogatta sárga nyakát.

— Istenem, egy szolid leánynak megjön a szerencséje...

Ettől kezdve Múzikné valóban szavának állt. Az ő jelenlétében senki se beszélt Veráról. Eleinte ugyan még emlegették, de aztán csak elfelejtették. Múzikné később mosolygott is a hirtelen elcsendesült viharon s megjegyezte Milának.

— Hiába, Papp Jusztin úri ember. Egyedül ő nem beszélt soha Veráról. Tőle senki semmit nem hallott soha.

— Eh, mit, az talán nem is ember, nem is férfi !
 — legyintett Mila. — Nem törődik az most senkivel,
 csak az aknájaival meg a bányásaival . . .

. . . Mila nem tudta, nem tudhatta, hogy meny-
 nyire igazat mondott. Mert Papp Jusztin számára
 valóban nem létezett ezidőben semmi egyéb csak
 a munkája. Karácsony óta társaságban nem látta
 senki, se a kaszinóba, se az összejövetelekre nem
 járt. Nem látták mással, csak munkásokkal, kubiku-
 sokkal, akik hosszú fabarakkban laktak. Közöttük
 és velük élt most Papp Jusztin. Korán reggel fent
 járt a hegyen, ahol már robbantottak, ástak, fákat
 irtottak az új akna helyén. A rettentő zajban, fűrők
 rikoltásában, kirobbantott kövek harsogásában,
 a ledöntött szálfák kiáltásában verejtékes emberek
 izzadó loholásában mindenről elfeledkezett, ami
 körülötte, vele és benne történt. Az emberi szó,
 a beszéd, a hang fájt Papp Jusztinnak, de ez a lázas,
 ez a vadiramú küzdelem elcsillapította. Minden
 felbőgülő hangban, a földdel való rettenetes birkó-
 zásban megfeszültek idegei s agya élesebben lük-
 tetett, mint a lelkében vonagló kegyetlen fájdalom.
 Senki se tudta, hogy Papp Jusztin ez időben éli
 életének legkeservesebb válságát s minden szép,
 hívő érzelmét kiirtotta az a gyilkosan kegyetlen
 karácsony este, amikor Udvardyéknál meghallotta
 Szimon Vera szökését. Az igazgatóék nem tudták,
 hogy miért hagyja őket köszönés, búcsúzás nélkül
 magukra és egyedül Zsuzsa vette észre a férfi lelke-
 ben lejátszódó néma tragédiát. Azóta, a testi és
 szellemi munka örökös lázában elfelejtkezett erről
 az estéről, sőt tudatosan került mindenkit, aki
 kimondhatta volna előtte a leány nevét. De így
 sem tudta elfelejteni azt a rettentő két órát, melyet
 karácsony éjszakáján átélt.

. . . Udvardyéktól egyenesen a Hágó aljába

rohant, mintha a hegyektől, együtt töltött szerelmes óráik tanuitól akarta volna megkérdezni, hogy hát miért, miért tette ezt Szimon Vera?! A maga becsületes, tiszta nyíltságában nem tudta elképzelni, hogy kétkedések támadhattak a leányban s egy pillanatra se tudott gondolni arra, hogy Imrey Zsuzsa szeszélye kergette el tőle Verát. De feleletet senki nem adhatott neki, se akkor, se máskor. Csak járt konokul, agyonütötten, fogát-vicsorító keserűséggel, mint a nagyvilág száműzöttje. Otthon az íróasztalán egy dobozkát vett elő s két keskeny aranykarikát nézegetett sokáig. Másnap, az ünnep békés derűjében akarta elvinni a leánynak . . . Maga se tudta és most se tudja, hogy akkor, azokban a percekben vajjon sírt, vagy nevetett-e, de valami mindenesetre történt vele. Valami rettenetes, valami irtózatos. Az az éjszaka sehogyse akart tovairamodni, a hajnal sehogyse akart felvilágosodni s a két aranykarikában, a két végtelen körben mintha sírt volna két elrontott, elveszített emberi élet. Papp Jusztin a realitások, a valóságok embere e percekben ijedten fel-felkapta fejét, mert attól félt, hogy valaki, valamely láthatatlan, érthetetlen árnyék suhog felette. Úgy ijedezett az éjszakáktól, mint a lázas-beteg gyermek ; szíve dobogása a fülében harsogott és a lélegzését is úgy hallotta, mint egy idegen emberét. Ő, aki a nyers matériákkal dolgozott, aki a logika, matematika és geometria tiszta, világos tételeit vallotta, velük és általuk dolgozott s megbirkózott égi és földi elemekkel, ezen az éjszakán neuraszténiás zavarral kapaszkodott a véletlennek, sorsnak nevezett hatalom hitébe. Mert lehet-e egyéb kettejük között, lehet-e más, mint végzet! Végzet, sors, melyet magunkban hordoznak, mely szabadakaratukon, tetteiken keresztül diadalmaskodott. Végzet: mely hitetlen-

kedéseket, kétkedéseket, hiúságokat támaszt két ember között, néha családok, gyermekek, szülők között is. Végzet, avagy sors, melyet csak alázattal, szeretettel tudnánk legyőzni magunkban.

Az élet azonban minden viaskodásnál, szenvedésnél erősebb és ha a lélek haldoklik is néha, ha az érzelmek megroppannak és elszürkülnek is, a szív csak a fantáziák szerint pusztul el egy-egy csalatkozásban. Megváltozva, megszürkülve tán, de meg is erősödve él tovább az ember s neki gyürkőzik égi és földi dolgoknak, mint Papp Jusztin is tette. Már másnap elzárta a két arany karikát s azóta se nyitotta ki íróasztalának szélső jobb fiókját . . . Igaz, hogy a válla most még jobban a föld felé hajolt, a haja is ezüstösebb lett egy árnyalattal és hangja, szava csak azokhoz volt, akik nem ismerték az érzelmek viaskodását, akik csak a nyers munka lázában törték magukat.

— Férfi vagyok — hajtogatta egyre és mindég makacsabb erővel. Szinte viaskodott önmagával, a ráboruló ellágyulásokkal, a kerítő erejű feltámadó emlékekkel. Önmagának se akarta bevallani, de ahol lehetett, lélekben mindig mentegetni próbálta Szimon Verát. Különös volt, de a leány szerelmében egy percig sem kételkedett. Pedig a leányról azóta se tudott semmit . . .

Aztán a fejszecsapások, a nyikorgó talicskák, emberi káromkodások elhomályosították az emlékeket s redős, széles homloka mögött mindennél erősebben bontakozott ki az új akna képe.

XVI.

AHÓ LASSAN tünedezni kezdett. Az égbolt tavaszra tisztult, a szürke felhők megfehéredtek és a nap egyre melegebben sütött. Pedig még csak február végén jártak. Mogyoróbarkák sárgultak a barna fák között s a hegyoldalra kapaszkodó keskeny földtáblákról halványzölden ütközött elő az őszi vetés. A hegytető is kiszakadt a nagy szürkeségből s mintha megrázta volna magát, a vidám, tavaszi szelekkel kacérkodott. Még tél volt, kemény fagyok zuzmarája csillogott reggelenként, de lassan minden földi dolog fellelegzett.

A hányó oldaláról, az éles világosságban eltűntek a sárga lángkígyók és csak szürke füstcsíkok párolgottak az izzó salak mélyéből. A napfényben, a tavaszodás felé induló sugárzásban az iromba halom is megszépült és a szürkeség helyett villogó feketeség ragyogott az oldalán. Áldott, friss hullámok suhogtak körül a kormos, poros épületeket. A vályogból, fákból összetákolts kalyibák, barakkok körül nevetések hemzsegték s az aszott, leszáradt, fagy és hó marta fűszálak, bojtorjánok felett vidám madárszárnyak hemzsegték. A szépség ideje kezdődött s a természet serényen és szaporán fogott a nagy kendőzéshez, amellyel oly gyorsan kibékítette az ölében törtető ember-férgeket. Mindenki loholt, futott, sietett, mintha belülről induló hatalmak és erők sürgették volna őket. A fákkal, a földdel az emberek is lerugták magukról a szótlan tespedés gúnyáját s a friss, tavasz felé induló zendülés az

emberszívek mélyét kavarta fel legelőbb. Az istállós fiúk, a fickók, a takaroncok éktelen kiáltásokkal harsogták a titokzatos tavaszi indulókat, melyeket senkise tanít, senkise tanul, mégis mindenki tud. Tudja az ég, a föld, a fák, a hegyek és a vizek. Tudják a könnyűszárnyú madarak és a nehézléptű szarvas állatok. És mindenek felett, mindezen keresztül tudja, érti és érzi az ember. Nincs az az elromlott élet, mely ezidőben újra ne kezdődne, nincs az a leforrázott, leélt vágy, mely most új erőre ne kaphatna. Az ember ökölbe szorítja kezét, kicsit megcsikordítja fogát, sóhajt egy nagyot, egy igen keserveset és jöhet minden előlről, kezdődhetik munka, acsarkodás, szenvedély, szerelem!

A fekete emberek mindebből nem sokat értettek. Kormos arcuk, örökön földnek szegzett szemük mégis kifényesedett s voltak közöttük, akik ziháló mellett meg-megálltak a hányó oldalán.

— Glück auf — rikkantott valamelyik közöttük s egy pillanatra felemelték fejüket. Mintha könnyű tiszta harmat hulldogált volna rájuk, úgy borította el őket a belülről jövő megállíthatatlan újulás. Ha nem akarták is, mégis mosoly nyílt a nagyon elfelejtett, nagyon elzárt szíveikben s egy-egy pillanatban megkönnyebbült sóhajtás szállt ajkukról a kettészelt, letört, felnyitott hegytető felé. Ott, a kiirtott erdőhasadékból, a felhányt rög-halomból, a deszkák, kövek, gerendák, dühöngő orkánjából már sugározni kezdett új életük vára. Nem tudták miért, de módfelett örültek ennek. Lépésük meggyorsult, kedvük kivirágzott, ahogy immár valóság felé halad az új föld-torok, az új akna, amely annyi hónapon keresztül égett Papp Jusztin lelkében.

— És minden megy tovább — gondolta egy délután a mérnök, ahogy az erdő barna fái között

felfelé tört a hegyre — valami meghal és valami születik. Hiába, minden halál születés!

Közben füttyörészett. Csendesen és észrevétlenül. A szájára tévedt vidám hangok mellett arra kellett gondolnia, hogy immár nagyon halavány benne Szimon Vera képe. Nagyon halaványak azok a csendes, keservesen forró érzések is, de azért még voltak s azt is tudta Papp Jusztin, hogy mindig is lesznek. Ha nem is döngetik többé, nem is acsarkodnak rá, ott lesz ezentúl is vele. Hol a munkájában, hol a terveiben találkoznak s mint a kenyeret a kovász, hajtani, sürgetni fogja új és új célok felé.

Az erdei út keskeny volt, csak épen két lábnak való. Bányászok mélyítették, ahogy munka után és munka előtt gyaloglásba álltak. Így közelebb is volt, jobb is volt. A szelet, esőt felfogták a fák és a csendben, a mély hallgatásban még a sóhajtás is jobban esett. Keskeny, titkos kis szigetnek tetszett így az erdő széle, a két oldalt összeboruló fák alatt oly könnyedén, finoman feküdt az út! Jó volt rajta járni; az avar mintha selyemből lett volna, csendesen zizzent egyet-egyet a bakancsok alatt. Papp Jusztin meg-megállt rajta s nem tudta megállani, hogy a hajladozó fák ágait meg ne érintse. Hajlós suhogásuk úgy remegett tenyerében, mint egy élő, eleven emberi kéz. Kicsit röstelkedett is, de sehogyse tudta leküzdeni a ráboruló ellágyulást. Mosolygott, ahogy a hegytetőről feléje hullámozó diadalmas munkazajból egy-egy suhanc nótáját kihallotta. Messziről egy-egy bűgös zengett. A hegyek felfogták és egymásnak adták a robbantás orgonázó ordítását. Kövek kiszakadását, szétomló gördülését mint egy-egy erőteljes himnuszt emelték magasra a csendes dombhátaik. Ezeket a hangokat, ezeket a döbbenetes, orkánszerű bűgásokat hatal-

mas szimfóniának érezte a mérnök. Bennük zengett, dübörgött lelkének vágya s általuk érezte magát egészen embernek.

— Az alkotás zenéje — gondolta mámorosan. Arra gondolt, hogy milyen különös örömet, milyen hasonlíthatatlan gyönyörűséget okoz az emberi léleknek valamely alkotás kezdődése. Tudta, hogy egy esztendő múlva, amikor már készen, üzemre felszerelten fog állani az aknatorony, akkor nem érzi többé ezt a szinte lázas forróságot. A befejezett, elélt dolgok csak nyugodalmat tudnak adni : az a szép és az a jó, amikor valamiféle elindulunk, amikor véres melegséggel érezzük a lelkünk-ből kiszakadó tervek születését, valóraválását. Mindenben, ami sikert, győzelmet jelent, csak az út érdemes, maga az elért momentum szürke és egy-színű — gondolta a keskeny ösvényen Papp Jusztin s érezte, hogy csak ebben a lassú, eruptív fejlődésben szikrázik az ő lénye. Ebben ő teljesen felolvad s minden robbantásban, minden fűrészsikoltásban, mely az aknamélyítés körül kavarg, harsog, ebben a zajban, ebben a lármas történetben ott zúg, ott viaskodik az ő lelke, az ő lelkének dacoskodó alkotó ereje is.

— Ezt nem veheti el tőlem senki — ez teljesen az enyém . . .

Eszébe jutott, hogy a sikernél majd mások is jelentkeznek, akkorra bizonyára Udvardy Tamás arcáról is eltűnik ez a bizalmatlan, sértett mosolygás is. Azelőtt, amíg az új-akna csak terv volt, módfelett bosszantotta, majdnem haragosra lázította ez a mosoly. Pedig valójában sose gyűlölte Papp Jusztin az igazgatót, még akkor se, amikor Imreynél gáncsokodni próbált ellene. Legföljebb szégyenkezett egy kicsit, amiért nem tudta világosan megmagyarázni Udvardy Tamásnak, hogy nem a di-

csőségért, nem az elsőbbségért törte magát, amikor késhegynyire menő harcokkal kicsikarta akarátának megvalósítását. Pedig sokszor szeretne volna mindezt elmondani, szeretne volna, ha beleláthatna lelkébe, melyben nyoma se volt önzésnek, hiúságnak. De úgy érezte, hogy ezt a bemutatkozást is félremagyarázná és inkább hallgatott. Hallgatott és összeszorított szájjal mindenkitől elhúzódva csak dolgozott. Nehéz, keserves idő volt ez, de nem tehetett másképp. Belső erők diktálták rá a zárkózottságot, a lelki egyedülvalóság terhét.

A gondolatok aztán hirtelen megálltak Papp Jusztin agyában, mert fenn a hegytetőn ott látta e percben Imrey Zsuzsa barnaruhás alakját. Az asszony a munkásokat nézte s feje fel-felnyulott kíváncsiságában. Jobbra-balra forgolódott, mintha keresett volna valakit. Egy pillanatnyi bosszúság futott át a mérnökön.

Vajjon mit akar tőlem ez az asszony? — dörögte, mert tudta, hogy őt keresi odafent Imrey Zsuzsa.

Nagyon is érezte, nagyon is tudta, hogy az asszony ő miatta maradt itt Szintőn, ő miatta nem hagyja el a telepet, hiába is emlegeti a jó levegőt, az erdőt, a csendet, a pihenést. Hiszen egy lépést se tehet, hogy össze ne találkozzék vele, ha délben nem, hát este. Olyan szívós, dacos akarattal jött, jött az útjába minduntalan, hogy lassan már félni kezdett tőle, mert már észrevette a jelentőségteljes pillantásokat, melyekkel kísérték őt a szemek. Ha nem hallotta is, tudta, hogy együtt emlegetik őket. Ez a tudat semmi örömet nem szerzett Papp Jusztinnak, sőt azt a gőgös, majdnem kegyetlen hiúságot se növelte, mely pedig igen erős tud lenni egyik-másik férfilelekben, ha egy asszony akaratos érzéséről van szó... Inkább szégyenkezett, röstelkedett Imrey

Zsuzsa világos szándéka miatt s nagyon fanyarul vette azokat tudomásul. Némelykor a köteles udvariasságról is megfeledkezett s már messziről elkerülte, ha látta és talán épen ezért, épen, mert védekezett, mert menekült, mert óvatoskodott, egyre többször és egyre jobban foglalkoznia kellett az asszonnyal. A gondolatainak nem tudott határt szabni s azok egyre Zsuzsa kiszámított okosságát, ravasz ötletességét figyelték. Sőt némelykor már az is eszébe jutott, hogy az asszony haja sűrű és fényes, az alakja telten hullámos, a szemei változatlan tűzzel néznek reá és a szája igen finom metszésű. Soha nem volt unalmas, mindig el tudta találni a hangot, melyre a férfinak épen szüksége volt. Ösztönből, érzésből felépített lénye a legritkább művészséggel játszott a tapintat finom húrjain s a férfi már ott tartott, hogy félt tőle, hogy erősebbnek érezte önmagánál. Valóban, Zsuzsa elől nem lehetett menekülni... Most is, anélkül, hogy láthatta volna a mérnököt, egyenesen az erdő felé tartott.

— A végzet — mosolygott egy percre Papp Jusztin s nagyon fanyarul, kelletlenül nyúlt a kalapjához — úgy jön, mint a végzet.

Az asszony szemei nagyot villámlottak, aztán elfordult és fáradt szomorúságba, majdnem fájdalmas grimaszba siklott erőteljes mosolya.

— Magamnak is az vagyok — s keze úgy emelkedött, olyan lágyan, fáradtan és törekenyen, mintha a férfi vállára kíváncszott volna.

Papp Jusztint megdöbbentette az asszony haloványsága, a szomorú, majdnem kétségbeesett egykedvősége, mely a mindig vidám, sugárzó életkedvét most egészen elhomályosították. Így, ebben a takaratlan, gyámoltalan gyengeségben, árvának látszó fáradtságban sokkal, sokkal vonzóbbnak találta, mint eddig. Annyi alázat, annyi mély asszo-

nyosság volt ebben a mozdulatlan csendességben, ebben a fejtelehajtó megadásban, hogy egy-egy pillanatra gyengéd hangokat hallott a szenvedésben, csalatkozásban és tervekben égő lelke mélyén. Mint minden egész férfi, asszonyban csak a gyengédet, szelídet, a védelemre szoruló és alázatra hajlót szerette. Hiszen Szimon Verához is legfőként ezért a csodálatos, felolvadó engedékenységeért, tanítványi, majdnem szolgálói alázatért ragaszkodott s bár elfeledhette arcát, külső testi szépségét, de nem tudta elfeledni azokat a percek, amikor hallgatta őt, amikor úgy tudta végighallgatni az ő láztól égő tirádáit, mint egy türelmes kis martir.

— Maga most türelmetlen vagy beteg — fogta meg az asszony kezét és sietett kettévágni a csendet, mely közéjük szakadt, a magányos, emberek-től nem járt úton. — Vagy talán unatkozik? Ezt nem is csodálom, hiszen mit jelenthet magának Szintő?

Az asszony megmozdult. Arca egészen a férfi felé fordult és takaratlanul, őszintén világított.

— Maga nagyon lekicsinyel engem, Papp Jusztin — mondta csendesén, minden lázongás nélkül. — Maga azt hiszi, az elvált asszony nem találja helyét a nagyvilágban, ráunt a fővárosra és itt próbálkozik holmi narkotikummal... Hát, lássa, egyben igaza van: az elvált asszony nem találja helyét a nagyvilágban!

Zavartan, kényszeredetten mosolygott a férfi. Röstellte, hogy az asszony rátapintott legtitkosabb gondolataira, röstellte, hogy ezeket nem tudta kellőleg elfedezni.

— Félreismer engem, Zsuzsa, félreismeri gondolataimat — próbált mentegetőzni s önkéntelenül a hegytető felé indult, ahol munkások forogtak. Mert egyszerre észrevette, hogy nagyon is egyedül

vannak, nagyon is ketten vannak a hallgatag, átlátszó télies fák között. Félt a csendtől, félt az asszonyból kisugárzó hatalomtól, mely szédületes erővel tört feléje. Zsuzsa észrevette ezt a menekülő szándékot s egy pillanatig szótlanul szembenézett a férfival.

— Ne szaladjon, ne siessen előre — mondta aztán keményen, fellángoló daccal — semmi szükség, hogy továbbra is farizeuskodjunk. Nézze, Papp Jusztin, maga nagyon jól tudja, hogy én miért, kiért vagyok Szintón. Maga azt is tudja, hogy én nagyon is jól ismerem magát, hiszen különben régen visszafordultam volna. De nem tehetek róla. Érti? Nem tehetek róla . . .

— Zsuzsa! — kiáltott a mérnök s egy lépéssel közelebb ment az asszonyhoz, de aztán megállott és kinyújtott karjai leestek.

— Hogy fél tőlem — sóhajtott az asszony s hangjában égő könnyek szemeibe értek. — Hát annyira kellemetlen magának az én szerelmem?

Most már nem tudott mozdulatlanul állni, hallgatni a férfi. Elkapta az asszony kezét és haragosan megrázta.

— Nem tudja, mit beszél, Zsuzsa. Maga nem tudhatja, mit mond . . .

— Én? — kerekedett nagyra a két keskeny fekete szem — én nem tudom? Egy asszony, egy elvált asszony ne tudja a szerelem jelentőségét?!

— Maga mindig az elváltasszonyi mivoltát rántja elő. Eddig valahányszor elkísértette magát, valahányszor sétára indult velem, mindig azt hangoztatta, elvált asszonynak szabad, nekem mindent szabad, nekem már minden mindegy . . .

— Hát úgy is van — dobbantott Zsuzsa. — Minden mindegy és ezután méginkább az lesz. De hiszen ezt én megérdelem, én rossz vagyok!

— Ezt nem hiszem — ágaskodott a gavalléria Papp Jusztinban — nem rossz, csak szerencsétlen.

A szóra Zsuzsa elsírta magát. Odaborult a legelső fa törzséhez és szipogva, rázkódva zokogott.

— Nagyon, nagyon szerencsétlen vagyok, Papp Jusztin. Mindig is az voltam. Éssenki se felelős azért, csak én magam, mert az életemet mindig magam irányítottam. Szegény jó apám úgy szeret engem, anyánk oly korán elhagyott bennünket, így hát én voltam minden öröme. Engedte, hogy tegyek, amit akarok. Így volt ez mindig gyerekségemben és ifjúságomban. Hagyta, hogy felesége legyek az első jelentkezőnek. Nem volt az rossz házasság, csak vétek volt. Képzelve el, játékból, úgyszólván fogadásból házasodtunk össze! Nekem tetszett, hogy bárónő lehetek, hogy barátnőim irigyelnek miatta, sőt talán egy kicsit, egy igen kicsit szerettem is az uramat. De tudja-e, Papp Jusztin, hogy házasságot csak azok köthetnek, akik nem élhetnek egymás nélkül? Házasságra lépni hiúságból, kérkedésből, megélhetési lehetőségből, számításból: rettenetes vétek! Azt hiszem, ebben a pontban véglegesen igazuk van azoknak, főleg a katolikus egyháznak, hogy olyan rendületlen kitartással védik a házasság jogát, mert higgye el, ma már csak azok tudják, hogy valóban szentség ez az intézmény, akik egyszer elrontották. Az én esetemben valószínűleg én is hibás vagyok, mert nem érzésből, hanem csak pusztán hiúságból mentem férjhez. Nem mentem magam, higgye el, kérem, soha semmiért nem mentegetőztem. De azért ne sajnáljon engem túlságosan, kedves Papp Jusztin, majd csak ellézengek valahogy a nagyvilágban, mint a többi elrontott életű, bázistalan, magányos asszony... De mielőtt elmennék, megígér nekem valamit...

A mérnök már-már elkábult az asszony biztos,

kicsit gúnyoros és önmagával szemben is cinikus keserű megállapításaitól és ösztönös férfiúi gavalériával udvariaskodott.

— Ha marad, akkor is megigérem . . .

Zsuzsa elnevette magát. Aztán, mintha szívére szorította volna kezeit. Annyi bizonyos, hogy nagy izgalom hullámozott lelkében, mert fulladozott és mély lélekezése szinte hörgött, ahogy szembe állott a férfivel.

— Mondja meg nekem, azt mondja meg nekem, szereti-e még Szimon Verát?

E percben újabb közápor robbant ki az aknatorokból. Zsuzsa sose tudta meg, hogy a detonációra vagy Szimon Vera nevére rázkódott-e olyan irtózatossággal a férfi. Arca is eltorzult és a szája mellett a két mély árok szinte külön-külön rándult egyet. Felelni azonban nem felelt . . . A fákra nézett, melyek éppen olyan csendesen és magányosan álldogáltak, mint ő . . .

A hosszú hallgatásban Zsuzsa arca elsötétedett. Egészen sűrűn hullámozhatott a vére, mert időnként bíborszín, szinte fájdalmas pirosság foltosodott halvány, gyengéd bőrén. Egyenesen, sürgetően, majdnem haragosan nézte a férfi kinosan vonagló arcát. Így is, szó és magyarázat nélkül is egyszerűen érezni kezdte, hogy olyat kérdezett, amelyre nem felehet ez az ember, amelyre olyan felesleges minden felelet! Hiszen az egész ember egész lényé tele van, át van itatva annak a leánynak emlékével . . . Nevetni próbált, hogy szomorúságát, feltörő irigy keserűségét leplezze, ez azonban rosszul sikerült. Valamint módfelett rosszul sikerült az a közönyösre erőltetett hang, amellyel az előbbi kérdés zavarát takarni igyekezett.

— Na nézze, azért nem kell úgy kétségbeesni — legyintett valamely tétova gesztussal — engem

igazán nem érdekel a dolog, csak épen eszembe jutott...

A férfi megkönnyebbülten nézett fel, bár érezte, hogy az előtte álló testtel, hússal, vérrel eltakart asszonyi lélekben haragosan fájdalmas érzések, vágyak élnek és rejtőznek.

— Higyje el, annyi dolgom és gondom van, hogy hála Isten magammal nem igen törődhetem...

— Kár! — sóhajtott az asszony és odanyujtotta kezét. — A hosszú karcsú és idegesen reszkető ujjak forrók voltak, ahogy belebujtak a mérnök széles tenyerébe.

— Meg eszébe fog talán jutni Papp Jusztn, hogy kár ennyire átadni magát egy tervnek, egy álomnak!

A mérnök, mintha mosolygott volna.

— Nem érek rá álmodozni, kedves Zsuzsa. Amit én akarok nagyon is fontos és reális valóság...

A szavak igen kelletlenül és kényszeredetten hangzottak. Zsuzsa mindenesetre megértette a bennük rejlő közönyt.

— Na és így akar vegetálni egymagában — robbant most már dacosan, megállíthatatlanul az a sürgető, erőteljes vágy, mely Szintőn tartotta a férfi miatt — magának se társaság nem kell, se jóbarát, se szerelem... Gondolja, hogy a munka teljessé teheti az életét?

A férfi elfordult. A magányosság tudata hetek óta mérhetetlenül kínozza. De ebben a kínlódásban is Szimon Verára bukkant és ezért riadtan menekült a porba, koromba, durva lármába, káromkodásokba és mindenbe, ami elterelhette ezeket a tolvajmódra törtető gondolatokat.

— A munkára nagy szükségem van, Zsuzsa — mondta egykedvűen. — Talán soha nem volt rá ennyire szükségem, mint épen most... Lehet, hogy

több gyönyörűséget találnék mindenben, ha anyámon kívül még valaki volna mellettem. Valaki, aki az enyém : testben, lélekben, gondolatban és érzésben az enyém . . . Lehet, hogy ez nagy boldogság. De viszont azt hiszem akkor ez annyira elfoglalna, hogy nem tudnék egyébbel törődni. Különben is azt hiszem, hogy a boldog ember nem lehet alkotó ember. Csak az alkothat, az teremthet, akiben fájdalmak, sóvárgások, sérelmek égnek. A boldog ember nyugodalmasan vegetál s csak a szenvedésnek van sürgető ereje . . .

Zsuzsa most egészen elsápadt. Elfordult a férfitől. Annyira reszketett, annyira átjárták a szavak, hogy csak igen nagy erővel tudta lenyelni könnyeit.

— Maga azért nagyon becsületes ember Papp Jusztin . . . Más férfi a maga helyében . . . De hát így is jól van. Maga csak dolgozzék, Papp Jusztin, dolgozzék és alkosson a saját nyugalma árán is.

Fölemelt fejfel, elgömbült szájjal szaladt be az erdei útra Imrey Zsuzsa . . .

A mérnök kétszer-háromszor átsimított homlokán, amíg utána nézett. Szégyenkezett nagyon. Aztán ő is folytatta útját. Nehézkes, lomha lépteit alatt, mintha hangosan dobogott volna a föld. Arra gondolt, hogy tulajdonképpen nem kellett volna elengedni ezt az önmagától felkínálkozó szívet. Valószínű, hogy minden férfi így tett volna a helyében ! De elvégre úgy él, úgy cselekszik az ember, amilyen . . .

Összeráncolt homloka mögött, mintha átsuhant volna Szimon Vera fehér arca is. De nem akart semmiről tudni. Megkönnyebbülten, majdnem diadalmasan ugrotta át a kis árkot, melyben csendesesen suhogott lefelé a völgybe a sűrű, sárga bányavíz.

XVII.

KÉT ÓRA előtt, a rendelés idején, mindig kemény lépésektől visszhangzott a Borbála-akna környéke. Messzi kis falvakból és a háromemeletes házból, egyre-másra meneteltek a leszegettfejú, szótlanul lépegető emberek. Nagy sipkájuk alatt egészen elvesztett az arcuk és épen olyan láthatatlan lett akár a lelkük. Legtöbbjük három-négy kilométernyi utat tett meg, amíg az aknához ért. Bizony nehezen húzták a lábaikat és a köszöntést csak úgy a fogak közül, kényszeredetten vetették oda. Hegyeken, erdőkön, réteken és mezőkön bandukoltak keresztül hosszú évek óta és ebben a testi-lelki elnyűttségben, ebben a kiszívottságban nem maradt se idejük, se kedvük a derűre, a vidám szókra és nevetésekre. Legtöbbje kicsiny volt, vézna és sápadthúsú. Rossz ételek és komisz italok marták szét izmaikat, melyek nyolc órán keresztül tágultak abban a rettenetes világban, melyet bányának neveztek és amelyet ők így is, feketén és haláltrejtegetőn is módfelett tudtak szeretni, amelyhez úgy ragaszkodtak akár a paraszt a földjéhez.

Az akna előtt állva alig morrantak egymás felé. Csak a mérnök láttára lendültek egyenesre.

— Jó szerencsét — hangzott most már jobbról is balról is és Papp Jusztin mindenüvé integetett kalapjával. Arca szelíd és érdeklődő lett, ahogy keresztbe rakott karokkal nézte a lámpakezelő előtt sorban állókat. Majdnem mindenkit névről ismert, mindenki sorsát, történetét tudta. Még az

őszi hónapokban megtudta, hogy a bánya körül nyomorúságosan tengődő kis falvak húzódnak, a parasztok annyira szegények, hogy az adó ellenében disznókat és teheneket hajtanak ki az udvarokból és a leggazdagabbnak tartott parasztcsaládban is volt valaki: fiú, apa, testvér, akinek a bányába kellett járnia, hogy valahogy könnyítsen a nagy szegénységen, mely zsuppos házakat, levegőtlen lakásokat eredményezett. Szűkös és szegényes kép volt ez Papp Jusztin előtt s majdnem tehetetlenül nézte a ferde vállakat, a megroggyant házakat a fáradalmaktól és gondozatlanságtól kimart külsőket, ahogy ott álldogáltak a keskeny ablak előtt és a vén Czinátértől egyenkint vették át a sodronyos, kémlelő pillantású Davy-lámpákat. Nem tudta miért, de sosem mulasztotta el, hogy a műszakváltást végig ne nézze. Pedig sokszor fáradt volt és álmosan bólogatott. Most is egyre ott állt közöttük, mert maga is lekészült a bányába. Bár voltaképen dolga nem volt odalent, de hiányzott neki, hiszen napok óta az építkezések foglalták el. Azután pedig Zsuzsa szavait is le kellett hűteni valamivel... És itt, ebben a szennyes, poros, kormos szögletben, ebben a zajban, zürzavarban és egyre dobogó léptektől hangzó hegytetőn, ahol az egész környék összetalálkozott egymással, itt mintha valóban megszűnt volna minden szépség, minden érzés, minden, ami az embert többé, nemesebbé, emberebbé teheti.

A nagy, hatszögletű rendelőszobában kőkockákon heverték mindannyian. Névsorolvasásra vártak és fáradtan, lomhán könyököltek egymás mellett. Sokan közülük szundítottak egyet, mások bután előreesett fejjel bámultak az ezerszer látott falakra, a falakon a förtelmes rajzokra s a legfelül, a két ablak között barnálló szent Borbála képre. Köpködések, szuszogások, zihálások zsongtak felet-

tük és nagynéha egy-egy szó is kicsordult komisz dohánytól és maró italtól kifakult szájukból. Nehéz, vastagon fekete, szénporos munkaruhájukban egymásnak dültek és a lámpákat maguk elé állítva várták a naponta megismétlődő pillanatokat... Ezeket a pillanatokat Papp Jusztin már ugyancsak megszokta, mégis újból és újból megdöbbenetette az a végzetes komorság, mely súlyos subaként borult itt mindenekre. Ezek a sápadt, elnyomorodott, elgémberedett testű emberek, ahogy feketén, kormosan, porosan odahevernek a falak aljába, mint a kifosztott zsákok üresen és lomha tehetetlenséggel bámulnak a lámpák halványan pislogó sárga lángjába... Valami szállós felettük, valami gyötrelmes szomorúság, de erről ők nem tudnak... Arra gondolt a mérnök, hogy talán jó is amiért nincs se keserűség, se félelem a gondolattalan agyokban! Ó ezek csak jönnek, jönnek, órákon keresztül gyalogolnak és nyolcórai valóban verejtékes munka után újra itt vannak, ugyanolyan egykedvűséggel, könnyel, csak talán valamivel fáradtabban, de viszont egy falat kenyérrel gazdagabban...

Czináter, a hangosbeszédű, lomposjárású, bozontoszempillájú lámpakezelő nagyokat köhögött a sarokban, amikor már percek óta senki se kopogott az ablakon. Komisz, keserű dohányának füstjét szinte göggel fújta széjjel a várákozók között. Most nagy úrnak érezte magát, mert azoknak, akik bányába indulnak nem szabad dohányozni...

— Kellene, ha lehetne! — hunyorított kárörvendően, ahogy meglátta a heverésző suhancok rezdülését. — Kellene egy pipa dohány, mi?

— Bolondság — mordult egy vállasabb, parasztból lett bányász. — Tudja maga, hogy leszállás előtt, rendelés előtt nem pipázhatunk. Majd ha kigyóttünk, akkor álljon ki dicsekedni...

Egy suhanc elnevette magát.

— Nahiszen! Czináter bácsi akkor már nem tudja hét-e a hét! Keresztbe látja a sturcot, mert egy-két pohár geberduszt lehajtogatott már...

— Irigyled, te nyiszlett? mordult az öreg és lenézőn mérte végig a keskenyvállú, horpadt-mellű fiút. — Én még csak bírom. De te? Tik valamennyien!

Valami nevetésféle rázta meg a fekvőket. Fordultak egyet a köveken. Zökkentek néhányat. Voltak, akik a bakancsokkal bajlódtak, mások a kis lapos sapkát igazgatták fejükön.

— De nagyra van egyszerre Czináter úr!

Az úr szót erősen megnyomták és nevettek utána. Csufondáros, komisz szavak gurultak a bozontosfejuhöz. Czináter azonban alig hederített rájuk.

— Hát bizony úr is vagyok — terpeszkedett — ha tunni akarjátok, nagyobb úr vagyok én még az Udvardynál is! Nekem nem parancsul senki... Mert aki nekem parancsolhatna, az mindég részeg!

— Krizsek aknász... — harsánt kórusban a nevetés. — Hát maga jól megválasztotta a gazdáját... Ténnap is úgy mászott fel négykézláb a sturcra...

Czináter szörnyen élvezte a helyzetet. Lompos szempilláit lezárta, úgy nevetgélt.

— Most új nótát tanult. Mert tuggyátok, hogy kornyikálás nélkül nem élhet. Most Lengyelországról dalol, ha eszébe jut...

Valahol messze, a hányó tetején már harsogott is a Ponatovszkyt sirató nyúlós himnusz. Erre valamennyien nevettek. Mindenki tudott valamit a vöröshajú, dülledtszemű aknászról, aki módfelett szereti a dalt és az italt. Sokan felültek a percnyi vidámságra s átkulcsolták térdeiket. A suhancok most odasompolyogtak a lámpakezelő mellé.

— Csak egy slukkot, Fránci bácsi! Csak egy szívást adjon...

Az dörmögött, mormogott. De azért kiemelte a pipát odvas fogai közül.

— De mindenkinek jusson ám! — fenyegetőzött és ellágyultan nézte miként esnek amazok az alaposan megkopott fadarabra.

A mérnök is mosolygott a jeleneten. Odament és rávert Czináter vállára.

— Jól van öreg, jól van. Ha elfogy a dohányja, csak szóljon, majd kerítek valamelyest...

Ekkor felbúgott a sziréna. A heverészők egyetlen pillanatban felugráltak és megnyújtóztak. Krizsek aknász is bedülöngött a szobába és Budina irnokkal egyetemben nagy komolyan forgatta az íveket. A névsor olvasás megkezdődött s egymásután gurult végig a kőkockákon a jelentkezők szava.

— Jelen, jelen, jelen...

Budina a mérnököt nézte, a mérnök Krizseket. Az aknász viszont a neveket is alig látta annyira reszkettek eres szemgolyói... Akik már jelentkeztek, behúzott nyakkal, lehajtott fejjel indultak az aknatorony felé. Valaki füttyölni próbált, de elcsendesedett szó, hang, dal, mikor odaértek a gépház előtt meredő vashálózathoz. Itt már csengőszó rikoltott, aztán víztől csepegvé, mocskos, fekete rudak között megállt a kas. Olyan volt, mint egy megmerevült, torkon ragadott jajszó. Papp Jusztin háta lassan és egyenletesen borzongott végig, ahogy meglátta. Két csillét toltak el mellette.

— Jó szerencsét — köszöntek a vánnyadt, horpadtmellű fiúk. A mérnök kormos sapkájához emelte két ujját.

— Jó szerencsét — mondta nagyon röviden, egykedvűen.

Körülöttük zúgott a gépház. Por, hőség, esze-

veszett zúgás. Mindenki rohant, léptek és kerekek döngtek. Csak a gépész ült mozdulatlanul, szakadatlan figyeléssel.

Valahol füttyszóval próbálkoztak. Krizsek aknász öblös hangja is felharsant. De szót, nevetést, dalt és mosolygást elnyelt az egymásután felnyikorgó liftbúgás. Aztán a csapóajtók felnyitak és a felhozott csillék, rothadt bányafák helyébe beállt hat-hat ember.

— Mint a ketrec — vigyorgott egy csillésfíú.

Még morrantak valamit, talán szóltak is. Aztán egy rettentő zökkenés s a jelzőharang búgása közben eltűnt velük a kas... Utolsó pillantásuk ott veszett el az erdőkből kivilágló ősziösen sápadt égbolton... Aztán a sűrű, nedvesen fénylő feketeségből csak egy-egy lámpa fénye hulldogált szemükbe. A levegő itt mindig súlyosabb, sűrűbb és nehezebb lett, megfeküdte a melleket és szaporán, szaggatottan lélegzetek.

Pár perces szédületes szállás után halvány világosság botorkált a mélyből.

— Az első szint — hajolt Bánusz Tódor egy módfelett keskenyarcú tizennégy esztendősnék látszó fiúhoz, akit Hummerekker Róbertnek hívtak s most jött le először a bányába. A fiú láthatólag félt és vacogott. Minden pillanatban könnyes lett a szeme, szája pedig úgy reszketett, mint a lázasbeteg gyermeké. Mindenre bólintott és nem tudta levenni szemeit a sodronyok megett csillogó titokzatos feketeségről. Láthatólag szerette volna, ha megáll velük a kas és kinyújthatja kezét, végighúzhatja ujjait ezen a mord falon. Egyszerre összekoccantak fogai. Tenyereit fölkapta s nekiesett az oszlopoknak.

— Ni, ott a szén! Szén, szén...

Két-három marok is utána kapott.

— Ne mozogj te kölyök, hiszen nyakadat is levágja a gép! Itt nincs ám megállás, itt nem lehet hancurozni!

A fiú nyelt egynéhányt. Szemei módfelett csillogtak.

— De ha itt a szén...?!

A munkások szinte kórusban nevettek.

— Hogyne! Az csak a pora...

Mégegyszer zökkent velük a kas, mégegyszer csapta őket szembe a tenyérnyi fény, aztán megállt velük.

A hármas szinten szálltak ki valamennyien. Innét gyalog meneteltek lefelé, a jobbra-balra csavarodó, keskeny folyosóban. Hús, majdnem hideg szellő csapta őket arcon. Ettől nyeltek néhányat, aztán kettésével, tűntek el a földbevéjt, kiboltozott benyilókban. Két-három ismerős munkás, meg néhány fiatal csillásfiú surrant tova mellettük.

— Jó szerencsét — köszöntek egymásnak mérnök és munkás. A Hummerekker fiú ijedten kapta fel fejét a mord, egyhangú mormolásra.

— Itt mindig ilyen mérgesek az emberek?

Feleletet azonban senkitől sem kapott a fiú a tanácstalanul nézett hol a bányászokra, hol a mérnökre. Milyen mások is most ezek? Milyen csendesek, milyen furcsák?!... Mintha szót, nevetést, hangot mindent otthagytak volna az erdővel koszorúzott kis telepen. Még a köszöntés is más itt. Itt úgy mondják mintha bátorítani akarnák egymást... De senki se törődött a fiúval és gondolataival és lassan ő is elfelejtett töprengeni ahogy acsarkodva, izmait megfeszítve törtetett a többiek nyomán, a keskeny lámpafény mögött. Tenyérnyi réseken, földbevéjt lépcsőkön, szakadékokon, oszlopokon, széntörmelékeken keresztül, dermedt sötétségben, halálos, dermedt csendben, hol föl, hol le...

— Nézzed, te fiú — állt meg hirtelen a mérnök és meglóbálta lámpását — nézd csak, ez már szén . .

A keskeny folyosóban, méternyi magasságban, köröskörül mint egy kiterített, fényesen tekerőző hidegen is puha prémadarab, csillogott a szén.

A Hummerekker fiú, aki maga is bányászgyerek volt és hogy tizennégy esztendejét elérte, a többiekhez hasonlatosan munkába állott, hogy szaporítsa a havi keresetet, ez a vérbeli bányászfiú most mintha megnőtt és felmagasodott volna. Gyerekségétől fogva, amióta csak emberi szót hallott, minden hang és minden szó idetért vissza a föld mélyébe rejtett titokzatos fekete gyémánthoz, a kőbe zárt napsugárhoz, a marokra fogott, vizekkel elfojtott, elporladt, elizott rengeteghez. Fölnézett a mérnökre és nagyon áhítatosan, majdnem fuldaltan lélekezett.

— Odateszem rá a tenyeremet . . .

Egészen kitüzesedett az arca s alig bírt megmozdulni a súlyos izgalomtól, amikor Bánusz Tódor végre megrántotta.

— Nem passziózni gyöttél velem. Majd láthatod még annyiszor ezt a szenet, hogy utálat fog el.

Egy szegletnél elvált tőlük a mérnök. A munkások az új telepnyitáshoz indultak s a mérnök felfelé fordult a kettes szintre, a talpfejtéshez. Kapaszkodás és erőlködés közben elfelejtkezett a Hummerekker-fiú jelentőségteles pillantásairól. Egy hajtott, térdre kényszerítő, féregnek való szegletből rettenetes hőség sziszegett eléje. A lecsapódó párák kis patakokban folytak a falnak épített fa és cementboltozaton. A fürkéből pedig teljesen mezítelen embertestek szörnyű viaskodása látszott. Izzadtan, víztől csurogva, nedves háttal, lihegve feszítették előre a csákányt s a lehulló szénpor szemecskéi egyre mélyebben nyomultak kitágult pórusaikba.

A mérnök arca most teljesen elváltozott. Olyan lett, mint a többi acsarkodva, gyilkos dühvel lihegő bányászarc: sötét és komor.

— Hát ez nem bálterem — gondolta fogcsikordító indulattal, ahogy pillanatokig nézte az ősemberi, párában, piszokban kínlódó munkásokat. — Ez nem parkett, nem kaszinó, nem hangversenytér, nem színház. Ez bánya! Szénbánya! A poklok pokla, a gyötrelmek gyötrelme. Itt nincs semmi szép, a legmagasabb kultúra börtöne ez és itt valamennyien rabszolgák vagyunk. Valahol messze most talán táncolnak, énekelnek, gondtalanul gyönyörködnek fényben és melegségben, hajók és expresszek rohannak a világ minden táján és a világ minden tája alatt, a paradicsommá varázsolt föld alatt féreg és pária módjára fetreng egy-egy falat kenyérért sok-sok millió ember...

A gondolatok már-már úgy forrtak és sokasodtak, mint a bányásztetekre hullott páracseppek. Legszívesebben odament volna közéjük és mindegyikkel külön-külön kezet szorított volna valamely feláradó egyetemes jószág parancsára. Ó igen, a jószág, az egymáshoz való, egymás iránt és egymásért való jószág, ez az egyetlen amellyel felejtetni lehet ezt az állati gyötrelmet...

Aztán valami zajt hallott és megfordult. Galuff Nándi kahicsolt az alacsony folyosóban, a busafejű, barnahátú öreg bányalóval.

— Ne Vidra, ne...

Az állat nem is bólintott. Lomhán, tunyán lépegetett s csak a farkával legyintett orron egy-egy szemtelenül ugrándozó testes patkányt. Széles, nagy feje megnyúlt, vibráló szemei nedvesen, bután fénylettek s néha szűkösen vonítva horkant egyet.

Nándi mellett a Hummerekker-fiú baktatott és

sóvár szemekkel hallgatta Nándi komoly magyarázatait.

— Jó állat ám a Vidra, Róbert! Majd meglátod, hogy a kezedet is megnyalja, pláne, ha cukrot adsz neki...

— De vak!

Nándi fölényesen nevetett.

— Azt csak odafönt hiszik. Én is azt hittem, hogy itt megvakulnak a lovak. De pedig látnak ám! Csak akkor vakulnak meg, mikor fölviszik valami betegség miatt és nem kötik be a szemét... A hirtelen világosság az vakítja meg őket, de nem a bánya...

Galuff Nándi szavaiból is látható, hogy ő módfelett büszke volt a mesterségére, a bányában való tájékozottságára. Megveregette az új fiú vállát.

— Te még félsz, látom. Pedig szép élet ám a bányászélet! Majd meglátod, hogy itt is meg lehet szokni. Én tudod, nagyon szeretek idelent lenni. Szeretem hallgatni, hogyan hasogatják ki fúróval, csákánnyal, kapával a szenet, hogyan szól a ventillátor, hogyan eresztik a csúzdába a nagy darab szenet, hogyan tologatják a csilléket. Aztán néha, némelyik iklás gyerek fütyöl is, meg nótába is fog. Csak beszélgetni nem szabad sokat. Meg én nem tudom miért, a bányászok nem is beszélgetnek itten soha. Még evésidőben is csak bámulják egymást meg a sötétséget. De azért, ha nem köhögnék ennyit, sose lennék én más csak bányász...

A másik fiú, a Hummerekker-gyerek megtörölte izzadt arcát.

— Én bizony nem gyöttem szívesen. Mesterséget akartam én tanulni. Tudod, Nándi, már az iskolában mindig faragcsáltam, asztalos akartam lenni. De ottand még mikor kapok sightöt? Előbb ingyen kellene tanulni. Eddig tudod, ott is vótam,

de most az apám csak betegpénzt kap, mert a lába miatt nem járhat le... Te, én nagyon sajnálom ám a mesterségemet...

Nándi kék szemei szomorúan pislogtak. Nagy és erős köhögés rázta meg keskeny mellkasát.

— Azért ne búsujj. Hiszen ez is mesterség! De még hozzá milyen nagy mesterség! Mert nem mindegy ám, hogy hogyan emeled a csákányt, meg a fúrót! Hat évig is eltart, amíg a csillésgerökből vájár lehet! Meg aztán ez is szép ám idelent. Majd meglátod, te is úgy megszokod, hogy nem is kívánczol föl...

Vidra most megindult. Nagy teste érezte a csillébe dobott szén súlyát és minden nógatás nélkül befordult a baloldali folyosóba... A két fiú lassú mormolással baktatott nyomába.

Papp Jusztin még sokáig hallotta Nándi fulladón is vidám kis hangját. Aztán pedig ráült az egyik kiálló gerendára. Ezekután nem volt mellette se ember, se állat, csak a csend. Az jött, jött mindég közelebb, míg egészen elborította. Kis Davylámpájának egykedvű sárgája mozdulatlanzkodott lábainál, mint egy aranyló, mozdulatlan pont, mint egy merev bogár...

A mérnök érthetetlenül tűnődött magán. Vajjon miért van, hogy most nem tud megmozdulni, hogy egyszerre egészen elborítja, letiporja őt ez a súlyos kiismerhetetlen valami: a bánya lelke, mellyel pedig oly sokszor találkozott már? Homloka lüktetett és forró agyában egymásután kavargtak a suhancok szavai, a fúrógép rekedt visítása, a csákányok zuhanása, a kőzet szapora omlása, a ventillátor suhogó bűgása, a mezítelen emberek káromló lihegése. Aztán újra csend, csend mindenütt. Se nótaszó, se füttyszó, mint odakint a kőművesek, ácsok, lakatosok, kubikosok, parasztok

és napszámosok között, akik az Úristen áldott nap-sugarában dolgozhatnak...

Ekkor valami reccsent felette... Maroknyi szénpor omlott fejére és a válla mellett ágaskodó résből felkapaszkodott valaki. Egy ember, egy kormos, poros fekete ember. Csúszott és kapaszkodott és féltérden evickélt a kövek között.

— Hó, ki az? — kapta magasba a lámpát Papp Jusztin.

— A mérnök úr... — dadogott a csúszó-mászó. — Bizony Isten meg se ismertem volna... Jó szerencsét!...

Papp Jusztin bólintott. Mosolyogva tette le lámpását. Most már felismerte a hosszú fekete embert. Holubek Vencel volt az, a harmonikát kedvelő, szelid morva.

— Bizony, fiam, itt mindannyian egyformák vagyunk. Itt nincs különbség közöttünk. De hát azt mondd meg inkább, hogy mit keresel itt?

A hosszú, csontos, övig meztelen, tésztafehérségű férfitest borzongott. Köhögött is hosszan és szárazan.

— A Nándit várom én itten. A Galuff Nándit. Úgy köhög ez a gyerök, én meg annyira sajnálom szegényt. Meg az Annának is megigértem, hogy vigyázni fogok rája... Jobb volna, ha fickó maradhatott volna az irodában. De ide osztották be... Aztán panaszkodik, hogy odale a hármasba fázik. Hát azért idehoztam mellém és egyszeregyszer fölzaladok helyette a csillével... Addig hadd melegedjék a talpfejtésnél...

Alázatosan, majdnem szomorúan szemezett a legény hangja. Szégyenkezett a kérés miatt és megpróbálta letörölni a csurgó verítéket. A zavar mellett még azt is tudta, hogy súlyos hibát követett el: munkahelyről távozott engedély nélkül...

— Úgy van, hogy rokonságba kerülök evvel a gyerekekkel — mentegetőzött. — Aztán meg kenyérkereső szegény ; az anyját tartja. Pedig ő maga is egyre szárad, sorvad . . .

Papp Jusztin elfordulva hallgatta a legényt, Néha bólintott egyet. Nagyon is tudta a Galuff Nándik sorsát, a fiatal suhancok sorsát, akik alig tizenkét-tizennégy éves korukban kenyérkeresők és itt izzadnak, vacognak a bánya szeszélyes és rettentő temperaturájában. Nagyon is tudta a mérnök, hogy ezek a halványarcú, koravén fiúk húszéves korukban megrokkant aggastyánokként hatnak, ha egyáltalán megérik ezt a kort, ha addig el nem viszi őket legnagyobb ellenségük, a tuberkulózis . . . De sok egyébbel egyetemben erről se szólhatott a mérnök a hosszú morvának. Fölkelt és sapkájához emelte ujjait.

— Eredj a munkahelyedre Venci. Aztán műszak után, gyertek be hozzám a Nándival együtt. Talán kieszemelhetünk valamit . . .

A legény nem jutott szóhoz, mert a mérnök már jódarabon előtte csúszott. Venci most így is megkönnyebbült. Érezni kezdte, hogy közel hozzá, egészen mellette nagyon is hallhatóan dobog egy minden nyomorúságot megértő, minden nyomorúságon segíteni akaró emberi szív . . .

XVIII.

HAT ÓRA volt épen, amikor egy este a mérnök feljött a bányából. A sziréna hosszan bűgött és a műhelyekből egyenként léptek ki az emberek, a lakatosok, gépészek, kovácsok, ácsok és asztalosok. Kék zubbonyokban, kicsit kormosan, de nagyon vidáman csikorogtak végig a könnyű salakkal borított utakon. Nagy füstkarikák közben nótaszóra fakadtak a fiatalabbak, az öregebbek pedig jóízű tréfákkal kedélyeskedtek. Idekünt bevégeződött a munkaidő. Lent a bányahivatal sárga épületéből is gyorsan bukkantak elő a tisztviselők és segédtiszték. Ezek közül ketten-hárman az Öreg-Bányász felé vették az utat . . . A mérnök fáradt volt, poros, fekete és kormos. Majdnem haraggal gondolt mindenkire, aki tiszta és jószagú . . . Krizsekkel találkozott és pár szót is váltott vele. Aztán a mérnök a fürdőkabinba nyitott. Megnézte a vizet, a szappant s visszakialtott Krizsekhez.

— Majd várjon meg engem. Egy óra múlva elkészülök, beszélni akarok magával . . .

Krizsek bólintott és cigarettát sodort magának. Rágyujtott és amikor a mérnök bezárta a kabint, a rendelőszoba felé vette útját. Útközben néhányszor végig simított rézgombos fekete kabátján és feszesre húzta magát. Ő is nemrég jött fel a bányából, alaposan kifürödte magát és a meleg víz, a fáradalmas bányajárás valamely sűrű zsongást kavartak vérében. Arca tüzelt, szemei ragyogtak és egykettőre nótába kezdett. A Galuff Nándi

kedvenc nótáját, a bányászélet szépségeiről zengedező naiv kis dalocskát dúdolta teljes átérzéssel . . . Csak akkor szállt mélyre, szomorúra a hangja, amikor odaért a befejező sorokhoz : Szép a feleségem, jó a feleségem . . . Itt bizony még is állt Krizsek aknász s bármennyire szerette is a dalt, sehogyse tudta belekiáltani az alkonyodó tavaszi tájba, hogy szép a feleségem . . . Sőt, mintha egészen megbicsaklott volna, komor és haragos komolyság borult reá . . .

Krizsek aknász felesége még a Galuffnénál is nyomorultabb valaki volt. Csendes örültként élte éveit, amióta az első és egyetlen gyermeket halottan hozta a világra. Ezeket a dolgokat mindenki tudta és mindenki sajnálta érette a vértől duzzadó, mindennek dacára is daloskedvű aknászt. Sokan azt tartották, hogy tulajdonképpen azóta iszik olyan mértéktelenül. Viszont az orvos a halott gyermekért az italt okolta . . . Bárhogyan van is, egymásra nem nézhetett a két ember és Krizsek aknász a legkevesebb időt mindig otthon töltötte el . . . Most is szinte fellélekzett, hogy egy teljes órát kell várnia a mérnökre. Hozzá számította még a beszélgetés idejét, azután az Öreg-Bányász kártyaszobájában a szokásos esti tarokk két óráját. Bizonyosra vette, hogy addigra mély álom borul az asszony elfonnyadt arcára és elfelejti ráemelni megszorodott, zavaros szemeit, némán és szótlanul is vádoló pillantásait . . . De azért nagyot sóhajtott Krizsek aknász és dühösen lökte be a rendelőszoba ajtaját. Elgondolkozásában, tehetetlen acsarkodásában észre se vette Galuff Annát, aki seprűkkel, kefékkel, lapáttal és rongyokkal igyekezett nyomában. A köszöntést se hallotta és tovább próbált dalolni. *A csillagfényes nyári éjszakáról* emlékezett meg ezúttal is hatalmas baritonjával. Homlokerei kidagadtak, a nyaka

kivörösödött és éktelen izzással, dacosan dalolt, dalolt. Mintha valamit kergetett volna maga elől . . .

Anna a szekrényt kezdte porolni és néha egy félpillantást vetett az ablaknál terpeszkedő aknászra. Arra gondolt e percben Galuff Anna, hogy náluk, az ő házukban soha senki nem tudott így, egészen felolvadva, vidáman és harsogva énekelni. Apja, ahogy visszaemlékezett reá, még a szóra is lusta volt és egész napon keresztül elhevert az ágyon, ha műszakon-kívül volt. Anyja csak átkozódni tudott, Nándi meg köhögött, köhögött egyre. Pedig ez talán szerette volna, ha hangosan, tele tüdővel nekieresztheti a hangját, csakhogy a közepén mindig belefulladás. Pedig, hogy elhallgatja a Venci harmónikáját is! Egészen megszépül tőle az a kék-fehér arca. Ó, Istenem! Venci se sokkal különb Nándinál — gondolta Anna és majdnem elsírta magát a maga nagy egészséges, teli virulását érezve. De Anna gyűlölte a sirást és a nevetés, a vidámság felé vágyakozott erős testének minden porcikájával. Csakhogy éppen ez volt távol életétől. Vajjon, hogyan tudna ő valaha is szívből, gondtalanul felnevetni, amikor otthon tehetetlenül fekszik az anyja és tétlenül kell nézniök, miként marja szét valamely rettenetes, apáktól, anyáktól átöröklött nyavalya! Aztán a Nándi! Ki tudja, megéri-e a katonaidőt? És a Venci, akihez életét akarja kötni, ez a csendes, mindenbe belenyugvó, méla harmonikaszót módfelett kedvelő Holubek Venci, ez bizony nem fogja le az ő szemeit . . . Pedig lám az ő karjai milyen erősek, hogy bírják a munkát! Az arca is mindig piros, a szája meg olyan meleg sokszor, hogy nem meri összecsukni . . . Az orvos is azt mondta neki a multkor, ahogy anyjánál járt, hogy aszszonynak, anyának való egészséges teremtes. Bizony duzzad, forr benne az élet, vére is van annyi,

hogy meggyógyíthatná ezt a három nyomorékot, akik olyan közel állanak a szívéhez, akiket, kimondatlanul és látszólagos perpatvarok között és oly mérhetetlenül szeret.

Krizsek közben egyre cifrázta a dalt, úgy hogy Anna egyszer csak megállt munkájában.

— Jó hangja van az aknász úrnak — mondta sóvárogva, falnak támasztott seprűvel — én egész nap elhallgatnám . . .

A férfi fütttyentett ahogy meglátta a kipirult arcú, csillogó szemű, duzzadó ifjúságú leányt.

— Hát te? Most te takarítol?

Anna megigazította fején a piros kendőt. Arcát végighúzta könyökével.

— Muszáj volt munkát kérnem az úrtól. Most épen megbetegedett a Czináter felesége, hát mindjárt ideküldtek.

A szavak közben egyre dolgozott a leány. Asztalokat emelt fel, székeket rakott egymásra, söpört, porolt, gyorsan és frissen. Krizsek bizony nem vette le szemét a leány szembeszökő formáiról, sőt mintha egyre vidámabbá lett volna. Már-már megmozdult, hogy odamenjen egészen közelre a leányhoz, átfogja a hajladozó derekát. Szólni is akart, de különös rekedtség szorította össze a torkát és minden hang belül maradt . . . Nagy, nagy csend tátongett közöttük egy-két percig. Aztán Anna mintha megérezte volna a furcsa csendből közeledő veszedelmet, hevesen csapdosni kezdte a seprűket.

— Ez a vénasszony annyi szemetet hagyott, hogy tíz óra is lesz mire elkészülök — mondta szokott indulatos és kemény hangján. — Még a bányászok is itt érnek majd engem . . .

— Csak azért ki ne söprüzz engem — próbált kedveskedni az aknász és közben mindig közelebb somfordált a leányhoz. Anna azonban az ajtónak

tartott, így a szekrényhez fordult Krizsek. Valamit csapdosott a papírlapok között, de innét is csak a leányt nézte. Bizalmaskodó széles mosoly lepte el nedves ajkait és szemeiben konok, sötét láng gyuladt ki. Szétsimította nagy, vörös bajuszát s az akták háta mögül kiemelt egy üveget.

— Barackpálinka! — hunyorított Anna felé — igen megszomjaztam már. Nem akarsz belőle?

Annát meglendítette valami. Odalódult és ivott. Nagy melegséget érzett a tarkója mögött, ahogy lenyelte az első kortyot. Aztán mintha szokatlan súly nehezedett volna vállaira. Rövid pillantás után látta, hogy az aknász könyöke támaszkodik reá...

— Hej, de kimelegedtem — nevetett és hagyta, hogy a férfi mindig közelebb húzódjék hozzá...

— Jó húsban vagy te leány — nevetett most már valamely förtelmes diadallal Krizsek aknász — nem látszik rajtad a bánat...

— Pedig én csak babcsuszpájzon nőttem fel — húzta össze homlokát a leány — aztán meg a munkát se kerülhettem el soha...

— Mindegy az — legyintett az aknász és maga is húzott az üvegből.

— Mindegy hát — mondta maga elé Anna, nagyon komoran, mert immár leszaladt vérében az ital mámore — a dolognak mindegy, amire születünk. Csak tán az embernek nem mindegy egészen...

Ezt a hangot, ezt a komor, szomorúságos, felelősségre emlékeztető hangot nem bírta el a férfi. Újra odament Annához és ölelni akarta.

— Azért talán kapsz embert te is...

A hosszú vézna Holubek Vencel állott e pillanatban Galuff Anna elé. Biztos, hogy férfinak sokkal különb emez, ez a vörösbajszú, vidám és nótászájú Krizsek aknász... Bizonyos, hogy nem-

sokat ártana, ha ő is észrevenné ezt a sugárzó férfiúságot akár a többi munkásleányok és asszonyok, akik ennek fejében munkához, szénhez, fához jutottak. Hej, hogy megtáncoltathatná ezt a bővérű, italos embert, hiszen amazok között, a többi asszonyfélék között egy sincs, aki szebb, mutatósabb, szemrevalóbb és pirosabb lenne nálánál...

Krizsek a csendet a maga kedve szerint magyarázta és bajuszával egészen közel hajolt az elgondolkozó, tétovázó leányhoz.

— Aztán mitől félnél? Ki tudja azt meg? A Venci? Jobb munkahelyet kap és megvan. Nem törődik az ezzel! Csak harmonikázhasson kedve szerint. Meglátod, én sok mindent megteszek neked. Nem úgy mint a Fiszner Szervinának, meg a többieknek. Ruhát is annák neked, meg talán pénzt is...

A szavak alatt mintha szégyelte volna magát a férfi, mert igen nehezen, gyermekes zavarral beszélt. Anna csak hagyta, amínthogy hagyta a simogatásokat is. Krizsek ezt beleegyezésnek vette és csókra húzta magához a leányt.

Erre aztán nagyot rázkódott Galuff Anna. Arca kigyulladt, öklei fellendültek és sziszegve határtalan haraggal lódította el magától a kivörösödött, eltorzult arcú férfit. Majdnem sírt, majdnem véresre hasította arcát, amikor a szoba másik végébe húzódott... Túl a testen, túl a véren remegni kezdett benne valami. Valami, ami észrevétlenül, láthatatlanul uralkodik testen és véren, valami, amit léleknek, lelkitisztaságnak is nevezünk...

— Mit gondolt maga én rólam — sziszegte tele szájjal az aknász felé. — Hát azt hiszi én is Fiszner Szervina vagyok? Azt hiszi a Cseke-leányok sorára akarok én jutni, mi? Tuggya meg, hogy becsületesen akarok a Venci felesége lenni! Azért is, mert

olyan hitvány, olyan semminek látszó . . . Tiszta, dolgos, becsületes bányásasszony akarok én lenni, nem akarok se az erdőkben, se a sturc ódalán, se a hidak alatt mászkálni maga után, mint a többiek... Tudok én dolgozni, erős vagyok és egészséges. Nem kell nekem a maga pénze, veszek én ruhát magamnak, amilyent akarok. Lesz én nékem még házam is, mint a parasztoknak. Fehér házam lesz Krizsek aknász, mellette szilvafák lesznek, szilvafák, amelyek tavasszal fehéren virágoznak és alattuk a Nándi is meggyógyul . . . A két kezemmel kaparom ki a földből, de meglesz. Maga nélkül, minden piszok nélkül fogom megszerezni.

— Bolond vagy — törölte le nedves homlokát a férfi és nem tudta, hogy bosszankodjék-e, vagy inkább szégyenkezzék a helyzeten, amelybe került.

— Hát ha bolond vagyok is — kapta föl fejét Anna és most már haragosan szikráztak tiszta kék szemei. — Olyan vagyok, amilyen. Kinek mi gondja rám? Én nem leszek senki szemete!

Ekkor felkapta a seprüket és türelmetlenül, haragosan folytatta munkáját. Porolt, csapdosott, éktelen lármával és haraggal. Pókhálókka, szénfoltokkal, sárdarabokkal viaskodott, de félszeme így is az egyszerre elcsendesedő, somfordáló aknászt tartotta szemmel. Krizsek nagyon óvatosan, mint a megvert kutya, osont az ajtóhoz, amelyben talán már jóideje ott állhatott az az őszeshomlokú, szigorúszemű férfi, aki már egyszer torkonragadta Krizsek aknász heveskedő indulatát . . . Hogyan és miért szégyenkezik most e két szem előtt? Mi az, ami felhördül benne és szinte sírásra kényszeríti egészen elfeledett lelkét? Micsoda hatalma van felette ennek az embernek, aki olyan keveset beszél, aki mindig egymagában jár . . .

— A mérnök úr . . . Papp mérnök úr — dadogta

vérvörösre gyulladt homlokkal Krizsek aknász — már megfürdött a mérnök úr?

Papp mérnök homloka nagyon szigorú volt e percben. Anna jól látta, hogy egymásután türodnek rajta azok a széles ráncok, melyek idő előtt megöregítették.

— Egy óra már elmúlt — mondta a mérnök nagyon röviden. — Ha megnézte volna az órát, maga is tudná.

— Volt még egy kis dolgom — mentegetőzött Krizsek és legszívesebben leszegett fejjel ugrott volna a bánya torkába e pillanatban.

— Látom, mi dolga volt — mondta a mérnök és szemei sokáig ott jártak Anna kihevült arcán. Ő is elszégyelte magát, akár a férfi. Fogta magát és kifelé indult, mert módfelett elszorult a torka. A mérnök azonban karon ragadta.

— Itt maradj és végezd a dolgodat. Nem beszélgetésért kapod a fizetést... Az öcséd is, a Venci is halálra fulladozik lent a bányában, neked meg viháncolásra van kedved. Másnak gondoltalak én Galuff Anna...

Anna felháborodott. Dacosan kapta fel fejét.

— Kérdezze meg Krizsek aknászt a mérnök úr, hogy én mit beszéltem... Talán még nem felejtette el.

Papp mérnök nagyon is tisztán és világosan látta a becsület felháborodását, de azért nem tudta megállni, hogy meg ne leckéztesse a leányt.

— Mindig ti vagytok a hibásak — állt eléje és szemeivel egyaránt fogva tartotta a férfit és a leányt. — Azt hiszed a Fiszner Szervina nem hibás? Meg a Bánusz Maris, meg a Langné, meg valamennyien, akik az aknász úr kedvéért idejártak eddig a hájerszobába... Hagyjátok békén ezt az embert, elég a baja úgyis...

Krizsek nem bírta tovább. Felnyögött és gyöngyöző homlokkal kapta el Papp Jusztin kezét.

— Utolsó fráter vagyok én, mérnök úr, de nem tehetek róla. Valami átok van én rajtam. Az a beteg asszony otthon, meg a bánya...

— Pedig magának kellene itt példát adni, hiszen maga az első bányász! Tudja maga mit jelent a vezetés?

Krizsek italos, gerjedt agya lomhán fordult egyet. Nézni se tudott s egyre közelebb huzódott az ajtóhoz.

— Csak várjon meg engem Krizsek aknász, ne siessen előre. Épen a Nándi meg a Venci miatt akarok magával beszélni...

Anna most elsírta magát. Lecsapta a seprüket és odarohant a mérnökhöz. Elkapta a kezeket és kétszer-háromszor nedvesen rácsókolt. Papp Jusztin nevetett és alig bírta kiszedni a hálás szorításból ujjait.

— Nem vagyok én püspök...

Aztán karonfogta Krizseket és együttesen indultak ki az aknásszobából. Anna még sokáig nézte őket. Sokáig reszketett a legtisztább rajongás és ragaszkodás lázában.

— Én most tűzbe mennék érte — gondolta, aztán egészen hangosan tagolta a falusi hívőknek, a parasztoknak ismeretes egy-két szavát, amellyel az ünnepi prédikációt köszönik meg papjuknak.

— Az Isten fizessen meg neked, Papp Jusztin!

XIX.

MÁRCIUS közepén a tavaszt már nem lehetett megállítani. Mint egy pihenésben elvérmesedett paripa, féktelen erővel rohant át völgyeken, hegyeken, erdőkön, mezőkön. Minden rögdarab süstörgött a feltörő illatoktól és minden kis bokor remegett attól a csodálatos hatalomtól, mely kívül-belül rázogatni kezdte a világot. Egy-két hét alatt gyenge, harmatos fátyolként virítottak a friss levélhajtások, sárga porfelhőt hintettek a fűzfák barkái s a barna avar alól lila kökörcsinek és ibolyák kacagtak kifelé. Olyanok voltak, mint egy-egy, kíváncsi édes gyermekszem . . . Fent a hegytetőn bükkösök és tölgyfák lassan pattanó zöldje közül vad cseresznyék borultak virágba. A tavasz, mint egy láthatatlan festő járt a táj körül és széles ecsetvonásokkal egyre rakta a fehér, rózsaszín, zöld színeket a kormos határra. Az égbolton szapora felhők kergetőztek s mint gyermekek a labdát, úgy gurították kisebb-nagyobb gömbjeiket a végtelen távolságok felé.

A földnek, az égnek e csodálatos kivirulásában az emberek se maradtak mozdulatlanok. A szent-Borbála akna aljában meredező emeletes házakból harmonikaszó nyikorgott. Szabadnapos bányászok kabát nélkül, ingben üldögéltek a keskeny padokon és szénportól feketedő lábaikkal egymás után verték a szomorú szláv dallamok ütemét. Nagytestű, lomha asszonyaik messzirenéző szemekkel bolintottak Holubek Vencel felé.

Kistar István a kertjében hajladozott és a min-

den évben szokásos tavaszi munkálatokat végezte. Igen szerette a nefelejtset és jácintott és kemény, bütykös ökle egészen ellágyult, amikor a gyengéd szárazhoz ért.

A házak közelében Papp mérnök lakása előtt bontogatták a rózsatöveket. A mérnök édesanyja, a kicsiny és hajlotthátú öregasszony, már reggel óta botorkált az ágyások között. Néha ugyan elnézett a telep alatt álló villasor felé. Lelke mélyén mindig a szép, gondozott úri lakások után sóvárgott s bizony alig értette meg még ma is, amikor a télen az egykori vasraktárt alakította át Papp Jusztin lakásnak... Nem értette meg Papp néni, hogy miért kell nekik idefent lakni a bányászok között, ahelyett, hogy ők is ott lehetnének a rácsos-villák valamelyikében...

— Nem nekünk, de a bányászainknak fontos, hogy itt legyenek közöttük — magyarázta a mérnök. Meglássá anyám, hogy mit hoz magával a jó példa...

Az öregasszony nem igen tett ellenvetést. Alázatos kis lénye mindent elfogadott, ahogy jött. Örült, hogy a fia mellett lehet, örült, hogy vele lehet. Most annak is örült, hogy Holubek Vencel harmonikája oly vidáman zengett a házak előtt.

Amióta bányász lettem,
Fehér vasalt inget vettem
Szép a feleségem, jó a feleségem...

A dalt már mindnyájan tudták s Galuff Nándi a ház előtt sütkérezve rekedt hangon, de vidáman énekelte, dudolta. Közben elfelejtkezett a hosszú, hófergeteges rettentő télről, amikor nyomorék anyja mellett a gőzös, párás konyhában vackolódott. Ó teremítő Úristen, milyen hosszú éjszakák voltak akkor, soha, soha nem akart kivirradni. A felhők szinte rárogtak a fákra s csak szürkéséget, didergő

varjúcsapatokat szaporán gágogó vadlibákat lehetett látni. Aztán a havazás, esőzés! Azok a fogvacogtató siralmas téli esők, melyek úgy süstörögnek, olyan halkan, akár a bánya falából szakadt talajvíz. Olyankor csak ülni lehetett odabenn a sporherd mellett, nekidülni a zöldremázolt falnak és bámulni, bámulni összetett kezekkel, mert hiszen megpróbálkozott egypárszor a külső levegővel: neki-neki indult hónak, ködnek, fagyos erdőnek, zúzmarás földeknek. Ezt az orvos is mondta, de maga is érezte, hogy tennie kellene valamit, hiszen gyerekkora óta dolgozott, minden falat kenyérért megizzadt. De hiába, most nem tehetett semmit. Úgy szúrt az oldala ott jobbfelől a legfelsőbb bordák között! Meg a köhögés! Mint az üres hordó kongása. Hej, hogy sipolt, zakatolt az a rossz tüdő. Sokszor úgy játékból, tréfából odaállt a szélesvállú, élettől duzzadó Anna mellé és hosszan, egészen a tüdeje aljából köhögött egyet-egyet. Micsoda rettentő borzongás volt az... Mintha egyenkint szakadozott volna a belseje... Anna még haragudott is érte, pedig nevetni való az egész...

— Csak erőltesd magadat, majd aztán gyön a vér...

Titkon nagyon bánta ezt Nándi. Egy vékony, elnyűtt asszony, Melcherné, szinte dicsekedve emlegette az első fiát, akit tizennyolc észtendős korában temettek, mert lavorszámra köpte a vért. Nándi sokszor megkérdezte tőle, hogy vajjon milyen íze is lehet a vérnek? S mindig megnézte a szájából kihabzó nyálkát.

— Nem baj az — mondták az ágy mellett hallgatózó, kötögető asszonyok — a rossz vérnek ki kell jönni, attól tisztul a tüdő. Jobb az, mint a Nándi baja, mert ez csak szárad, fogy, mint a mezőn hagyott csalamádé és lassan már olyan, mint a poshadt alma.

— És mindég csak köhög — nyögött föl Galuffné,

aki maga is igen sorvadtnak, halálravalónak látszott ezidőben — most már aludni se tudok, annyit kahicsol ez a göthös, pedig furton-furt az orvosnál jár. Hetenkint kétszer is jelentkezik.

— Ugyan, mit akarsz az orvostól! — förmedt rá Bánuszné s szinte haragosan nézte végig a tehetetlen asszonyt. — Hiszen tehozzád is jön hétről-hétre. Jön, jön megnéz, aztán itthágy az ágyban. Lám, az én leányomon se segített. A Maris most már egészen elveszti az eszt. Ténnap is visszaküldték a szeparációról, mert még kárt is tehet magában az ilyen féleszű, mint ez. Hol sír, hol nevet, hol vonyít, mint a koszos kutya. Mentem én vele elég-szer az orvoshoz, aszonta, hogy fürdessem sokszor, meg este hidegvízzel mossam le a hátát. Mit használ az, ha a vér rossz!

Igy mult el az egész tél és semmise történt Nándival, csak az orvos nem engedte munkába járni. Eközben a kezei egészen sárgák, vékonyak lettek. Ha a nap felé emelte tenyereit, szinte átlátott rajtuk. A térdjei is rogyadoztak és a melle mindig jobban, forróbban zihált. Amikor először ült a tavaszi napon, olyan volt, mint a pincéből kiásott virág. Hervadt, nyomorult, szánalmatkeltő. Anna keserves nyilalást érzett a szívében, amikor a délután éles fényében meglátta.

— Senki se törődik velünk — süstörgött — az anyám a halálán, ez is dögrováson. Senki se segít mirajtunk, senki...

Vörös tenyerei ökölbeszorultak, kövér arca gyűlölködve fordult az ég felé. Valami irtózatossá, kegyetlent szeretett volna kiáltani, valami rettentő rosszat elkövetni, hogy elnyugodjék benne ez a gyilkos indulat. Minden, ami körülötte volt, láthatatlan gyűrűként szorította. Mindenütt piszok, förtelem. Bármerre nézett nyomorúság, betegség

vigyorgott egészséges, könnyebbséget kereső, önző lénye felé.

— Ne nyikorogj Venci — kiáltott az udvarra, mert a maga keserűségében mindig másra haragudott, másban kereste a hibákat. Pedig Annus, ha haraggal is, keserűséggel is, mindig felfelé nézett, mindig valami szebbet és jobbat várt, szebbet és jobbat, ami volt, amiben élt, amiből szabdulni nem tudott. Holubek Vencel a hosszú cseh-morva bányaszt is utálta egynémelykor s módfelett haragudott reá, amiért nyikorgós harmonikájához menekült. Egymáshoz való viszonyukon a házasság, melyet még a télen kötöttek, már nem sok újat hozott, legfeljebb több gondot Annának.

Venci arcát széles nevetés gömbölyítette, ahogy Anna gyűlölködését hallotta.

— Te csak nem szereted a nótát Anna!

— Nem érek én arra rá — lobogott az asszony. — Három helyett dolgozom én, állat vagyok én, nem ember, nem asszony!

A hosszú egyetlen férfi ijedten fordult el az asszonytól. Szégyelte magát, amiért nem tudta jobban megkímélni Annát a munkától, a gondtól. De az Isten tudja mitől, az ő melle is csak elkezdett sipolni, hörögni, mint a Vencié...

— Azért ne mérgeledj — próbálta vigasztalni — majd lesz még jobban is. Azért jó, ha az ember elmuzsikál egy kicsinyt, mert ez szép... Úgy-e Nándi szép a harmonika szó?

Nándi fényes szemekkel hunyorgott s egészen belevörösödött a bizonygatásba.

— Nagyon szép Venci!

— Hát csak örvendezzetek rajta — sziszegett Anna — én meg majd gürcölök tovább. Hej, ezt a keserves hét világot...

A kiáltás azonban elveszett abban a rettenetes

fülelthasító rikoltásban, mely Galuffné szobájából e percben kiszaladt a fényes, édes melegségű délutánba. Annát és a két veszendőbe indult két férfigajtást csakúgy megrázta ez a bődületes, halálos sikoltás, mint a házban élő minden lelket. Ki a kertből, ki a padlásról jött elő, voltak akik az ágyból futottak Galuffné ajtajához.

— A Pervi — motyogta Lerch Tóni nyolc gyermekének anyja — végét járja, szegény Pervi...

Lerchnének igaza volt. Harmonikaszó közben, Anna keserves kifakadásai közben magányosan, észrevétlenül hadakozott a halállal Galuff Vendel nyomorék asszonya. Ahogy betörtek hozzá szomszédasszonyok, ismerősök, gyermekek, már félig kifordult az ágyból. Örökkön siránczó, átkozódó szájába odarekedt a haláltlító utolsó kiáltás s keskeny vérhabbal keveredett össze homlokáról csurgó verítéke.

— Én Istenem! én Istenem! — jajdult föl Annában e percben a kétségbeesett visszatarthatatlan gyengédség... A szeretet, a jóság, melyről alig vett tudomást, most egymásután elöntötték s a széles vállai alatt a szíve felé indultak el munkában elformátlanodott kezei. Most odaszaladt az ágyhoz, most megtalálta a simogatásokat, melyekkel soha nem tudott közeledni az ágyhozláncolt, tehetetlen asszonyi roncsához. Egymaga emelte párnáira anyját s úgy dédelgette, olyan forró, áldó szeretettel, mint egy gyermeket. A test azonban csak zökent egyet karjaival, a szemek nem látták könnyeit és a fülek nem hallották hangjait.

Venci is ott szorongott mellette. A maga elágyuló, érzékenységre hajlamos szívével segített Annának a bánatban, mely oly hirtelen tud jönni, akár az este. Valami tétova gondolatlanság suhogott agyában, de szóba nem tudott önteni semmit.

Inkább csak érzései voltak, öntudatlan, kialakulatlan érzései, jóságról, szeretetről, egymáshoz való áldozatról. Egy pillanatban tiszta képként suhant át agyán, hogy addig kell egymáshoz jóknak, elnézőknek és tisztaszívűeknek lennünk, amíg élünk, amíg küzdünk egymás mellett, férfiak és asszonyok, gyermekek és szülők. Az életben, az életnek kell odaadni önmagunkat, mert jöhet egy perc és minden csak por és hamu... Holubek Vencel bús, szláv feje csak bólogatni tudott, a szó tudományát sehogyse ismerte, de azért odahúzta magához a sarokban szepegő, didergő Nándit.

— Ne sírj, na — mondotta egymásután — itt vagyok én, ne sírjatok hát...

A könnyeket azonban nem lehetett visszatartani. Annával, Nándival együtt, valamennyien sírtak. Közben pedig az asszonyok tüzet gyújtottak, vizet melegítettek s ahogy a férfinép elődalgott, mosdatták és öltöztették Pervit. Anna alig tudott valamit is tenni anyja mellett, csak akkor mozgult meg, amikor a halottas ruhát kérték tőle. Ezt könnyen megtalálta, hiszen ott volt a láda aljában, fekete posztókendőben minden ruhadarab. Éveken, esztendőkön keresztül kötöztetik ezt a kis batyut a haláltváró szegény asszonyok. Pervinek is meg volt mindene: kockás selyemkendő, szürke szövetruha, fekete lüszterkötény. Soha nem viselte egyiket se, most előkerült és rásimult elnyomorodott testére.

Annát e percben elfutotta valami forróság. Mintha a torkát ütötték volna, mintha küldték volna, hirtelen felugrott és a szekrény legféltebb zugából előrántott egy keskeny dobozt.

— Ezt is odaadom — lihegte remegő szájjal — hadd vigye magával azt, ami nekem a legkedvesebb volt.

Egy vékonyka, pirosköves ezüst láncot szorongatott.

— Minek az a földbe! — legyintett Bánuszné. — Kígyók, férgek meg nem eszik, csak ott fekededik.

— Nem bánom — toppantott Annus — semmitse bánok én. Hadd legyen mellette, ami az enyém volt...

Valaki keresztet vetett most. Imádkozni nem tudtak, régen elszakadtak ettől a tudománytól. Csak álltak hát az ünnepiesen fölékesített mindörökre elhallgatott asszonytetem mellett és kezük, a piszkos, durva kezük majdnem finom lágysággal simult össze.

Papp Juszti épen lakásából lépett ki, amikor a házakban összeszaladtak az emberek. Anélkül, hogy kérték, hívták volna, ott termett a kerítés előtt. Mielőtt meglátták volna a kerítéshez támaszkodók, hangosan köszöntött rájuk:

— Jó szerencsét!

Nagyon csendesen, szinte komoran válaszoltak vissza. Venci ugyan lódult egyet, de megállította a többiek merev hallgatása.

— Mi történt maguknál? — állott eléjük a mérnök s rátette kezét a didergő Nándi vállára. Bizony, szegény Nándi csak nyöszörögni tudott. Kezei forrók és nedvesek voltak, ahogy elkapták a mérnök karját.

— Az anyám! az anyám! — vacogta tehetetlenül. A többiek szinte felöklelték a hozzájuk közeledőt, mert a percben, ahogy bánat érte őket, mindenkit gyűlöltek, aki nem közējük, hozzájuk tartozott. Máskor sose törődtek egymással, csak ha baj, bánat érte őket. Ha valaki beteg volt, haldoklott, akkor azonnal testvérnek, egymáshozvalónak érezték magukat az emeletes házak kormos lakói.

Papp Jusztin nem kérdezősködött tovább, benyitott Galuffékhoz. Azt hitte, újabb rohamot kapott az asszony, kiről tudta, hogy esztendők óta nagybeteg. Az asszonyok láttára azonban megdöbbsent, de halálra mégsem gondolt.

— Telefonálok az orvosért, mindjárt itt lesz — mondta, aztán azonnal észrevette, hogy ez most már késő. Itt már senki, semmit nem segíthet... Aztán körülnézett s a kínos, merev tisztaságon is keresztül látta a tenyérszerű penészfoltokat, az egyszoba-konyha fertelmes gőzeit. A legrendesebb, legtisztábban tartott munkáslakás is magában hordozta az egészséget lerontó kegyetlen miazmákat, melyeket az alacsony, levegőtlen kis ablak, nedves szobák rejtegettek. Összeráncolt homlokkal, keserű szájjal sóhajtott és leemelte kalapját. Oda lépett az ágyhoz és percekig nézte a nyomorulttúl elsovadt arcot. Közben pedig behallotta Nándi köhögését.

— Ha valami kell, csak jöjjenek egész bátran hozzám — mondta csendesén, mielőtt kiment. Az udvarban keményen szembenézett a rászegzett pillantásokkal.

— Mért nem jöttek hozzám? — húzta össze szemeit, ahogy az ellenséges tekintetek elfutottak mellette — hát nem mondtam már százszor, ha valami baj van, ha valami kell, hát csak jöjjenek bátran?!

— Úgy halt meg, hogy észre se vettük — mentegőzött Venci s köhintett egyet-egyet.

A hangra fölemelkedett a mérnök feje.

— Te is köhögsz? Aztán mióta?

— Csak most a tavaszon kezdtem...

— És persze pipázol, szívod azt a komisz dohányt, meg iszol is talán?

Valaki durva nevetésbe kezdett.

— Még azt se? Még azt is eltiltanák az urak?

A mérnök oda se nézett. Nagyon ismerte ezt a hangot, ezt a türelmetlenséget, ezt a gyilkos keserűséget.

— Idehallgas Venci. Munkába ne merj állni, mert leszámoltatlak! A műszakbért változatlanul megkapod, de viszont, ha italon, dohányon érlek, soha munkát nem kapsz tőlem? Értetted?

— Igenis, mérnök úr.

— Nahát! Jó szerencsét.

— Jó szerencsét — hangzott nyomában a hang, mely most már zengő és meleg volt, mint egy láthatatlanul adózó ölelés. Bánusz Tódor fölkelt a padról, megnyujtotta magát s csontjainak ropogása közben hunyorintott egyet.

— Derék ember ez, csak az a kár, hogy kevés van a fajtájából.

Aztán mindannyian összenéztek s valamely áldott, nagy bizakodás ült kormos arcukon.

XX.

ANAGY tavaszban, a megindult virulásban hamarosan elfeledték Galuff Vendelnét. Egy-két hét múlva már nem is emlegették, legfeljebb Anna és Nándi láttára.

— Jobb neki, higgyétek el, hogy jobb — igyekeztek a vigasztalással, de már ásítottak a szavak közben — hiszen félholt volt teljes életében, már úgyse lehetett volna segíteni rajta. Még Papp Jusztin se segíthetett volna.

Papp Jusztin lassan szimbolum, bálvány lett a házak lakói előtt. Ahogy a zöldzsalus, virágtól nevető fehérház felé néztek, valami nagy és szent láz borította el őket. Egyre elégületlenebbek lettek önmagukkal, egyszerre érezni kezdték, hogy életmódjuk csak renye tunyaság, hogy szebb és különb lehetne minden körülöttük, ha egy kicsit akarnák. Valami csirázott most bennük és ők nem tudták, hogy ezt emberi öntudatnak hívják.

Különösen az asszonyok változtak meg. Tisztálkodni kezdtek egyszerre, a kerítés mindig tele volt kék és piros szoknyákkal, mostak, vasaltak. A hajuk se volt kócos, bőrük se zsírosodott s megtanultak rendes, ehető kenyeret sütni s ezentúl naponta rendszeren főztek. Asztalukról eltűnt a feketekávé, valamennyien kecskét tartottak és tejet ittak. A gyerekeket rendszeren mosdatták s így dolguk megszaporodván, nem tudtak többé tétlenül ácsorogni, konyhaajtóban, kapuban pletykálkodni. Sőt egy napon, mintha összebeszéltek volna, Bánuszné

vezetésével beállítottak a szintői bíróházba. A bíró, a nagy darab, vörösnyakú paraszt, épen szalonnát falatozott. Előtte sűrű vörösbor állott és magos, araszos fehér kenyér.

— Hát mi szél fuj a hegytetőn? — kíváncsiskodott a paraszt és széles szájában megálltak a falatok, ahogy maga előtt látta az asszonyokat. Lerchné a szájalmas, keskeny alakjával előre somfordált. Megsimogatta fejkendőjét, ajkát s igen csendesen nyelt egyet.

— Feles földet akarnánk bíró úr — tördelte ijedten, zavartan s szemeit nem tudta levenni a magas, fehér kenyérről. E percben megfogadta, ha a föld alól is kaparja, de ő is ilyet fog sütni ezután.

A bíró, aki négyfertilityos gazda volt és bőséges terrágiumot húzott a bányától, egyszeriben megfeledkezett a fontos műveletről, amelyben megzavarták az asszonyok. Bután, hitetlenül bámult maga elé s kétszer is megnézte, hogy ott vannak-e az alacsony mennyezet alatt a Habsburg-dinasztia fotografái, a szenteltvíztartó meg az olvasók? Vajjon a szintői bíróház szobájában van-e, vagy az égfelatti álmodások országában? Mielőtt erről végleg meggyőződhetett volna, egymásután hulltak rá a szavak. Az asszonyok meglódultak s egymást túlkiabálva, sürgették a bírót.

— Van a határban föld elég. Munkás meg kevés van hozzá. Most hát itt vagyunk, dolgozni akarunk, hogy nekünk is legyen valami jó . . .

A bíró ellenségesen nézte őket. Valójában mindig utálta az egész telepet, minden munkásával, tisztviselőjével egyetemben. Ő még azok közül a régi parasztok közül való volt, akik hallgatagnak, tisztának ismerték a határt, amikor még nem szállott égnek a korom és a szénfüst, nem meredezett

az idomtalan hányó és a falu éjtszakáját nem zavarták meg az éktelen dorbézolások. Nyakas, tradíciókon nevelődött tiszta ősparaszt lénye irtózott a sorvasztó, enerváló szellemtől, mely a telep lényegével járt. Azért, ahol lehetett, távol tartotta magát s az egész falut a teleptől. Nem keveredett velük se beszédben, se mulatozásban és szigorú daccal őrizte a határt, mely a paraszt és a bányamunkás lelkiisége között mélyül. Ebben a szigorúságban határtalan gög és megvetés volt, de erő is volt benne, erő, amelytől féltek a munkások.

— A parasztoknak is csak használhatunk — erősködött tervük mellett Melchné — és nekünk is jobb lesz.

— Na és a paraszti munka? — röffent föl a bíró. — Azt hiszitek, hogy az csak így megy, hogy csak odaálltok a barázda mellé és megy minden? Tudomány ám az! Mert nem mindegy ám, hogy hogyan szántunk, kapálunk! Mindennek fortélyja van, mindent ki kell előbb tanulni. Úgy ám!

— Majd megtanulunk — dacoskodtak az asszonyok. — Mindent tud az ember, ha akar.

A bíró azonban egyre makacszkodott. Még ki is nevette őket.

— Jó módotok van, úgy látom. Hiszen eddig aranyért se jöttetek volna segíteni. Egy kapát föl nem emeltetek, egy vellát kézbe nem vettetek, pedig hányszor szóltunk! A mi asszonyaink egész belegeribesedtek a dologba, ti csak heverésztetek, süttettétek magatokat a nappal. Hát lehet rátok bízni a földet? Tudjátok ti, mi az?

Bánuszné megrántotta magát. Barna kendőjét megoldotta és újra kötözte nagy izgalmában.

— Tudja mit, nem is kell a földje. Van most a bányának is. Ott van az új akna, ahol most fúrnak.

Az egész erdő a bányáé, csak ki kell irtani. Hiszen siklót, kötélpályát is akarnak építeni. Szólunk a Papp Jusztinnak, majd ad az földet, ad az irtást. Ha nehéz is lesz, de megdolgozzuk. Mindenki anynyit vállal, amennyit elbír. Magunk irtjuk a göcsöket, magunk ássuk ki a gyökereket. Meglássa, olyan kukoricánk lesz nekünk ott, hogy a nyáluk folyik utána maguknak.

Erre már felállt a bíró. Nevetni próbált, de aztán elhallgatott és elkomolyodott. Szeretett volna csufolkodni az asszonyokkal, szerette volna jól és alaposan kinevetni őket, de azok viharként kivonultak a házból. Meg se álltak, csak Papp Jusztin házánál. S a mérnök kimérte nekik az egy-egy földnyi irtást az aknához vezető út mellett. Annál is inkább nem tagadta meg a kérést, mert napok óta Kistar István különös története járt a fejében.

... A bányahivatal pénztárában komolyan dolgoztak. Hangosan sercegett a toll a sűrű dohányfüstben s a számok végtelen sora egyre gyűlt az íveken. Hónap utolsója volt. Másnap elseje és munkásfizetés. Sietniök kellett hát az összegezésekkel. Budina irtók hosszú ívlapról neveket olvasott fel.

— Előleget kaptak Melch Antal, Bánusz Tódor, Haluka Ferdinánd, Kistar István.

Bartin pénztáros bosszúsan kapta fel fejét.

— Mi a frászt olvas maga? Kistar István? Sose kapott az előleget . . .

— Pedig itt van, kérem — hebegett az irtók.

— A gáz meg a dinamit ! Húsz éve fizetek itt, de Kistar István még sose kapott előleget. Annak nem kellett a forsusz.

Az ellenőr, a másfélmázsás Züllei unta a dolgot és közbeszólt.

— Mennyit beszéltek egy előlegről. Lakodalmat

tartott a Kistar, megházasította a fiát. Erre kellett neki az előleg. Elég bogaras ember a vén bakter, bányász s a fiát meg béresnek neveli.

Kopogtak az ajtón és félbemaradt a beszéd. Kistar István nyitott a pénztárszobába.

— Jó szerencsét.

— Na, Kistar, épen magáról beszéltünk — intett feléje Bartin pénztáros — csak nem forsusz kell megen?

Az öreg megforgatta kezében a gyűrött, öreg, kerekszélű kalapot. Csendes, büszke mosoly bujkált a szeme szögletében.

— Leszámolok, kérem — mondta ünnepélyesen, csendesesen, komolyan.

Bartin felugrott.

— Megbolondult? Most akar máshová menni, mikor megöregedett?

— Nem mék én más bányára — mosolygott a bányász.

— Hát akkor mért számol le, miből él majd? Hiszen maga még dolgozhatik.

— Majd dógozok én még, pénztáros úr — mondta hangosan, zengő örömmel — majd dógozok, de nem a bányában, hanem kint az Isten napja alatt: a mezőn.

— Csak nem áll be maga is béresnek a pusztára — nevetett gúnyosan Zöllei.

— Azt már nem. Öreg napjaimra a magam ura akarok én lenni.

A tollak megálltak a papirlapokon, a gúnyos mosolyok eltűntek az arcokról. Bartin is, Zölley is, Budina irnok is az öreg, bronzarcú őrt nézték. Az kihúzta magát nagy diadalmasan.

— Fődet vettem én, pénztárnok úr — kiáltotta — szép kis birtokot vettem, mert öreg napjaimra magamnak akarok dolgozni. Kutyaélet vót

ez a húsz esztendő, nem az én fajtámnak való munka volt ez! Mink magyar parasztok csak az Isten napja alatt tudunk dolgozni... Egész életemben azért takarékoskodtam, hogy mielőtt meghalnék, de egyszer megszánthassam a magamét...

A beszélgetés nem maradt titokban. Még azon a napon megtudták a kaszinóban, a korcsmaszobában, az aknán, az emeletes házakban.

XXI.

REGGELENKINT, ahogy a hegyek mögött feltápaszkodott a nap, már első sugaraival elérte a vasraktárból alakított hosszú fehér házat, Papp Jusztin lakását. A zavartalanul, csökönyösen felfutó repkényágak mintha megszádltek volna ezekben a percekben. Megrázták magukat, beszívták a hajnali harmatot és vidáman hunyorogva kapaszkodtak mindég tovább, mindég feljebb. A hajnali harmatnak, a reggeli napnak hatalmából egyre sokasodtak a kert virágai és növényei és Papp néni már-már nem bírt velük, pedig módfelett értett a növényekhez való bánáshoz. Becézgette őket és egyaránt megsimogatta a salátákat és virágbimbókat. Mintha gyermekek lettek volna, úgy beszélgetett velük, úgy susogott felettük . . . Néha oda-csoszogott a kerítéshez és a három ház körül egyre többen forgolódo asszonyokat nézte. Ezek az asszonyok még most is hordták a földet az erdőből s szinte egymással versenyezve teremtetek maguk körül életet felemelő parányi szépséget.

Papp néninek messziről és hangosan köszöngettek mindannyian, de ő ilyenkor csak bólintott feléjük s csak igen csendesen mondott egy-egy szót. Lábujjhegyre állt és szájára emelte ujját :

— Alszik . . . Alszik a Jusztin . . .

Ma is védte és óvta az egyetlen fia álmát, ma is épen olyan aggodalommal, mint hosszú évekkel, évtizedekkel ezelőtt. Mert az ő számára ma is a régi gyermek maradt ez a hallgatag, lehajtottfejú,

korán ősz ember. Ó, mert ezek a hajnali órák, ezek teljesen az övéi. Ezekben legalább pihen, alszik, nyugszik attól a rettentő lármától, mely a hegytető körül morgott, zúgott hosszú-hosszú hetek óta. Kövek és földdarabok repültek odafent szerte-széjjel és Papp Jusztin homloka mindig verejtéke-sebb lett az erőfeszítéstől, attól a konok, lebírhatatlan belső erőtlől, mely odaállította a föld nyitott torka fölé és vájta, nyitotta, tártta a hegynek mély-ségesen elzárt ismeretlen világát. Pizskosan, fáradtan, izzadtan nyitott be napközben a fehér házba. Kötörők, kubikosok, napszámások között bizony nem ért rá önmagával törődni . . Papp néni szíve épen ezért módfelett sokszor felsajdult. Néha oda-tipegett eléje, átfogta a vállait, megsimogatta a széles homlokát.

— Tönkre teszed magad édes fiam. Magadra nem is gondolsz, csak mindig másokra. Pedig magadért is felelős vagy ám!

Az aggodalom és örök anyai féltés reszketett az öregasszony hangjában s a mérnök majdnem el-szégyelte magát a türelmetlenségért, mely mindig, mindig elborította . . . A napközi káromkodásban, kemény és szitkos szavakban elfeledkezett ajka a gyengédség édes lágyságáról.

— Hagyd anyám. Én már csak ilyen vagyok . . .

Az öregasszony azonban nem nyugodott. Titkos tervek bujkáltak homloka mögött s ezek különösen így reggelenként borultak rá tavaszos forrongással. Oda-oda nézett a nyitott ablakokba, a lehúzott függönyökre és sóhajtott. A sok sóhaj, a sok gondolat végül is szóba tört, amikor Jusztin a fáradtságtól mindig csöndesebb lett és az estéli beszélgetést is elhagyta.

— Nem élet ez édes Jusztin — nyelt egynéhányat az öregasszony. — Nézd az idő múlik, én már

nagyon öreg vagyok és egyszer csak itt maradsz egymagadban. Házasodj meg Jusztin, házasodj meg, amíg nem késő ...

A mérnök majdnem elkiáltotta magát. A terv annyira távolra esett tőle, hogy felhördült reá. Különösen amikor anyja szavai nyomán egy szöke, tisztahomlokú leányfej is eléje suhant: ibolyaszín szemekkel és édesvonalú puha szájjal ...

— Hagyj anyám — csikordult össze álla — hagyj így, ahogy vagyok. A házasságot nem nekem találták ki. Nekem egyéb gondom és kötelességem van, mint asszonnyal törődni. Aztán meg kit is vennék itt el?

Papp néni igazat adott a fiának a válogatásban. Bizony egyik leányt se tartotta a fiához méltónak. De viszont nem akarta hagyni ezt a nehezen elkezdett tárgyat.

— Akárhogy van is, egyszer még megbánod, ha magadra maradsz. Otthonra, szeretetre, családra van szüksége az olyan embernek, aki egész életét súlyos fáradalmak között tölti ...

A mérnök nem engedte szívéhez érni a nagyon is vágyott dolgokat, a szavak nagyon is óhajtott értelmét. Odament egészen közelre az ablakhoz s rámutatott az emeletes házakra.

— Nézz csak oda anyám, nézd, ott van, azokban a házakban az én családom. Nézd csak, mennyi halovány, gondozatlan gyermek, mennyi gémberegett férfi, mennyi beteg asszony kínlódik odabent! Mennyi jobbsorsra érdemes ember, akik se önmaguktól, se sorsuktól nem tudnak szabadulni, akik csak egyre szaporodnak, egyre sokasodnak és mindig nehezebb felettük az élet. Én már csak általuk, érettük tudok élni, az én számomra nincs semmi egyéb ezen a földön ...

Az öregasszony sírt. Szepegve, akadozva, meg-

állíthatatlanul szipákolt, akár a gyermekek. A mérnök lehajolt a két ráncos, kifáradt kézre.

— Csak te maradj meg nekem, csak te vigyázz magadra...

Erre végleg feladta a harcot Papp néni... Hagyta a fiát bányászni és dolgai között... Csak a szíve, az aggodása örködött, óvatoskodott állandóan...

A beszélgetés után alig két nappal, amikor az öregasszony bevégezte reggeli sétáját a kertben, Jusztin egyedül ült a verandán. Kis bogarak zümmögtek a virágfejek és saláták fölött. Valamely édes muzsikába fogtak levelek, fűszálak és virágok... Ettől jóleső, bágyadt melegség futkosott végig a férfi gerincén s úgy érezte, hogy most, ebben a pillanatban milyen jó és édes dolog volna odaölelni szívére egy puha, illatos, édes fejet... Ez a vágy azonban nagyon lehelletnyi volt és pillanat alatt elszaladt, amikor a következő percben, a szokott időn kívül felbúgott a gépház szirénája, Papp Jusztin végigborzongott a dermedt, bögésszerű hangra és az óráját nézte meg. Hét óra volt és már egy teljes órával ezelőtt állottak munkába a bányászok...

Papp néni kezéből kiesett a kis gereblye és az ásó és tágranyilt szemekkel csoszogott az ablakok alá.

— Mi történhetett? Teremtöm, mi történhetett?

A férfi csak morrant egyet elfelejtve kérdést, vágyakat a kerítően édes illatu tavaszi reggelt. A sziréna egyre eszeveszettebben bögött, ordított. Mintha ezer és ezer emberi torok jajdult volna a széles, nehezen lihegő hangban.

... Baj van... baj van — rikoltotta a kürt s pár pillanat alatt asszonyok, gyermekek rohantak az ablak alatt. Erre Papp Jusztin megfordult s kilendült a házból.

... Baj van ... baj van — ordították mindenütt s Papp Jusztin tudta legjobban, hogy ez a szokatlan időben felbúgó sziréna valóban bajt jelent.

— Jézus Mária, Jézus Mária — kavarodtak körülötte a kiáltások apák, férjek és fiúk neveivel. Az asszonyok sikoltoztak, a gyerekek csendesen, elnyújtottan sírtak. Bánuszné tésztás kézzel rohant, Langné fészülködés közben, bontott hajjal, Lerchné a legkisebb gyereket tartotta s kezében pelenkát lobogtatott. Úgy ahogy voltak, ahogy reggeli készülődésekben, munkából kiszakadtak, úgy rohantak a maguk irtózatossággal kísérvé. Amikor a mérnököt meglátták, a kalap nélkül rohanó, könnyűruhás Papp Jusztin előtt fenyegetve emelték fel öklüket.

— Baj van! Baj van a bányában — visították mindannyian s gyűlölködve hadonásztak, mintha tőle akarták volna számon kérni férfiaik, gyermekeik életét.

— Biztosan tűz vagy víz pusztít. Avagy a gáz! ... Mint Németországban. Mert ott alig van hét, hogy valami baj ne lenne a bányában.

Az asszonyok megbomlottan, eszeveszett haraggal üvöltöztek, sokan a hajukat tépdesték s szemük oly fekete és átláthatlan volt, hogy nem találták meg önmagukat, a nagyon ismert csendes és egykedvű lényüket. A felemelt, fenyegető öklök immár egészen elborították a mérnököt.

— Mert nem törődnek velünk! Kinek fontos, ha ott marad is egy-két ványadt bányász! Kapnak helyébe tízet, húszat, százat. De mink? Ki törődik mivelünk? Ki ad nekünk kenyeret, ki neveli fel ezt a sok éhes gyereket ...

E pillanatokban elveszett a Papp Jusztin körül lebegő titkos rajongás, felelősségre vonón, kárhóztatón szemlélték a látszólag nagynyugalmú arcot.

— Egyik olyan mint a másik — visított a bőbeszédű Bánuszné — az urak csak a körmüket pucolják, ők nem félnek semmitől...

Itt most nem lehetett magyarázkodni. A tömeghangulat kegyetlensége elsöpört volna minden jó szót, csillapító szándékot. Még az elvénhedt, kérges-tenyerű munkások is szikrázó gyűlöléssel néztek a mérnökre. Pedig ők tudták legjobban, hogy a szintői bánya nem rejteget szerencsétlenséget, hiszen évtizedek óta csak vigyázatlanságból eredő baleset fordult elő.

Talán mindössze öt perc mulott el és a falu, a telep minden asszonya, férfia ott tolongott a Szent Borbála akna körül. Sírás és ordítás között nem hallatszott Papp Jusztin lihegése, csak verejtéktől fényes homlokát látták a mindig bomlottabb embergyűrű közepén.

— Ne örjögjenek itt! — kiáltott hirtelen a mérnök és két öklével csapott utat magának az akna-toronyig — engedjenek engem, mert még nagyobb baj lehet.

Erre kinyílt a kordon.

— Kast! — ordított Papp Jusztin és néhány gyenge csengőszó után úgy ahogy volt, könnyű nyári ruhában, kalap nélkül beállt a négy nedves, piszkos vasoszlop közé.

— Jézus segíts — sikoltott Bánuszné, amikor remegni kezdtek a sodronyok és megindult lefelé a gép. Utána nagy és mozdulatlan csend borult a sikongatókra. Szólani se tudtak csak nézték, nézték kimeredt szemekkel, hangtalanul ezt a rettentő, beláthatatlan mélységet, melyben eltűnt a mérnök.

— Egy szál ruhában kalap és kabát nélkül volt — suttogta valaki s megborozongtak. Ekkor már a hivatalbeliek is ott voltak és az orvos ki-szedte műszereit. Ahogy a kötéseket, a csipeszeket

és a különböző műtéthez való szerszámokat meglátták az asszonyok, éktelenül és rémülten sikoltozni kezdtek.

— Jézus Mária, Jézus Mária, mi lesz most itt . . .

Aztán hirtelen felsüvített a jelzőharang. Erre meglódultak mindannyian. Egymás hátára dülve szorongtak az aknatorony mellett. A férfiak alig tudták visszatartani az eszeveszett izgalomban lihegő tömeget. Tolongva, szitkozódva, átkozódva, gyűlölködve tipródtak egymás mellett. Ahogy a csengőszó megismétlődött, a férfiak felhorkantak és egy suhanc felordított :

— Gyönnnek !

A sodronyok tényleg remegtek, a szíjak sziszegtek, a gép bűgött, a szíriéna elhallgatott. Most halálos csöndben, fogvacogtató dermedt némaságban lapultak össze . . . E percben eggyek voltak valamennyien : a félelem és aggodalom közös volt minden lélekben.

Aztán csak megjelent a kas. Vízről csepegvé, kormosan, feketén . . . És ott állt rajta a mérnök : víztől csepegvé, piszkosan, feketén, akár a vasrudak, akár valamely rúgója, valamely rejtett részecskéje a gép szerkezetének. Karjában, a szívéhez szorítva fiatal suhancot támogatott.

— Nándi ! Jaj a Nándi — sikoltozott Galuff Anna s majdnem beleesett a feltárt aknatorokba.

Az orvos csak nagynehezen juthatott a halottsápadt fiúhoz. Két férfi vette ki a mérnök karjából s úgy emelte a fejek és gyülekező testek fölé.

— Ne örüljete meg — morogta az orvos — eresszete.

De minden figyelmeztetés hiábavaló volt. Anna sikoltozása, éktelen ordítása megtépett mindenkit.

— Ó én Istenem, vajjon mi vár még ránk . . .

— Semmi az egész — próbált mosolyogni a

mérnök, de a feldúlt, a szénpor bélyegében eltorzult arcától még inkább megijedtek s aki tehette, megrángatta fekete kezeit, átázott, tönkretett ruháját.

— Hát a többiek? Mi van a többiekkel?

— Semmi baj nincs — mondta bizonykodva s mintha csendesesen végigdidergett volna —, csak ez a szerencsétlen Nándi lett rosszul. Már régen megtiltottam neki, hogy a bányába menjen, most mégis megtette. Köhögési rohamot kapott az istálló előtt és amikor elindult a csillékkal, elvágódott a sínek között. Kis iklások voltak mellette, ezek azt hitték, hogy gáz van és vészjelzést adtak. Szerencse, hogy a vájárok észrevették és élesztgették. Szerencse, hogy időben leértem.

— Jó szerencsét — kiáltott most teli torokkal az egyik szabadidős bányász — jó szerencsét Papp Jusztin!

Most aztán minden figyelem a mérnök felé fordult. Aki közel volt hozzá, elkapta kezét és megcsókolta.

— Jaj, áldja meg az Isten!

A mérnök most hirtelen érezni kezdte az aknán keresztül szaladó szelet a nedves ruhák alatt. Köhögött is, amíg keresztül furakodott a hálálkodókon. Nándi ekkor már mosolygott az orvos kezében. Csak egy keskeny vércsík látszott sárga ajkai szélén.

— Ne tessék büntetni mérnök úr — szűkölte s könnyörgőn emelte fel csendesfényű kék szemeit.

— Csak gyógyulj meg — mondta a mérnök halkán s néhányszor végigsimított a szőke fejen —, Anna majd vigyáz rád és nem méggy többet a bányába, szegény kis fiam...

Az orvos most felállt. Ahogy meglátta a mérnököt, felpattant.

— Te örült! Hogy nézel ki! Rohanj azonnal haza...

Erre végignézett magán a mérnök. Most kezdett csak magáról gondoskodni. Önkéntelenül a fürdő felé indult, aztán meglátta a széttaposott, fölhasadt cipőjét, a kormos, nedves, rongyolódott ruhát.

— Hát ennek a ruhának kampec — mondta nevetve s kis szédületet, gyenge szúrást érzett halántékában, hátában.

— Siess hát — ordított rá az orvos — fogják meg és vigyék haza, fürdőt és ágyat azonnal. Tíz perc múlva én is ott leszek. Szép lesz, ha a Nándi meggyógyul, te meg elpatkolsz...

Krizsek aknász és Czináter fogták meg a mérnököt, ők támogatták hazáig, mert ekkor már szédült és lihegett.

XXII.

A SZÉLESHOMLOKÚ hatalmas orvostanár lassan, titkos vállrándításokkal kísérve mosta le kezeit. Haját is hátrasimította és hosszas szemlélődés és készülődés után behuzta maga mögött az ajtót. Pár lépéssel a verandára nyitott, ahol a helybeli orvos és Udvardy Tamás járkáltak ablaktól ajtóig.

A professzor cigarettát vett elő, de sokáig, igen sokáig nem gyújtott rá. Le-föl sétált a virággal elborított keskeny helyiségben. E léptek alatt az igazgató homloka gyöngyözni kezdett és az orvos idegesen fujta az orrát.

— Hát kérem, ez borzasztó — tört ki végül a tanár s odavágta a meggyújtatlan cigarettáját a virágok közé — borzasztó, hogy milyen tehetetlen az ember. Az emberi tudomány!

Az orvos feje lekonyult és Udvardy izgatottan felugrott.

— Kérem, ez nem lehet. Kérem, ez nem lehet . . .

— De igenis lehet — dühösködött a tanár — igenis lehet. Az eset módfelett súlyos kérem: diftéria, tüdőgyulladás. Azonkívül alaposan megviselt idegrendszer, túlfeszített munkával megromcsolt szervezet . . . Tudomány ide, tudomány oda, itt bizony aligha segíthetünk . . .

Udvardy kínosan felnyögött.

— Talán az Isten . . .

A professzor kajánul elmosolyodott.

— Persze a helyzet eléggé súlyos ahhoz, hogy az Istent emlegessük. Úgy is csak bajban hederítünk reá . . .

— Hát kérem ez borzasztó — járt jobbra-balra heves léptekkel a szintői orvos. — Még három nappal ezelőtt együtt tervezgettünk. De hogy is veszt-hette el így a fejét, a józanságát, ez a komoly, nyugodt, higgadt ember?

Udvardy Tamás összeráncolt homlokkal ugrott fel.

— Mindenki tudja Jusztinról, hogy sose kímélte magát, ha a bányászairól volt szó... Én igazán nem csodálkozom, amiért felöltő és bányaruha nélkül rohant a mentéshez. Mindenki úgy cselekszik amilyen...

Az aggodalmaknál azonban erősebb volt az élet. Papp Jusztin betegsége úgy mult el, ahogyan jött: hirtelen és észrevétlenül. Egy héttel az orvostanár elutazása után Pappnéni szemei már szaporán mosolyogtak, mert Jusztin két tányér húslevest is megevett...

... Azonban az orvostanár aggodalmas tanácskozása és a két tányérhúsleves között mégis történt valami. Valami, amiről senki se tudott, amit senki se láthatott, egyedül Papp Jusztin, kinek csak nagyon mélyen, a lelke legrejtettebb zugában szikrázott fel az egész új életre, új világokba lendítő fény. Akkor, azon a napon történt, amikor szótlanul állott a betegágy mellett a két orvos és jobbról is, balról is vizsgálgatták az elkeskenyedett, elszomorodott férfi arcot. A mérnök szemei ugyan csukottak voltak, de a pillák közül egy-egy tétova fénycsík mégis elérte a tanácstalanul doboló ujjakat, sőt az anyja sápadt, rémületben vonagló arcát is beölelte tekintete. Azok azt hitték, hogy alszik, megtapogatták az ütőerét is; a szív mintha halkult volna. Aztán a tehetetlen gyermekek csodálkozó vállrándításával kifelé mentek a szobából.

— Hadd aludjék — mondta a professzor — ártani nem árt...

Még azt is hallotta Papp Jusztin, amikor utasításokat adott az orvosnak.

— Csak borogatás, konyakos tej, semmi, de semmi hús!

Mintha mosolygott volna az egészen. De persze a szája nem tudott ketté nyilni s inkább csak a szívében érezte azt az édes, elnyugtató gyöngédséget, mely a készülő mosoly indulását jelzi. Ez az érzés nagyon jó volt s csak azt sajnálta, hogy a kezei oly tehetetlenek és sehogy se tudnak elindulni, hogy megfogják a körülötte foglalatoskodó két áldott öreg kezet.

— Hadd aludjék — szólt be a professzor, aztán búcsúzkodott. Papp néni ettől kezdve csak az ajtó nyílásából nézte...

— Fő a nyugalom! A betegnek ez a legfontosabb. Csak semmi sírás. Neki nem szabad tudnia, hogy milyen veszedelemben van. Talán még történhetnek csodák...

Ó, csodák! — villant most nagyon élesen, gúnyosan a mérnök agya. Hát vannak emberek, akik még hinni tudnak természetfeletti dolgokban? Hiszen ma már semmi se ismeretlen előttünk, tudjuk az ég és föld minden titkát, elemekkel folytatunk titáni harcokat, felássuk a föld mélyét és leigázzuk a levegő fehér titkait. Megfogjuk a szelet, zenét csiholunk a rezgésekből, átkötjük láthatatlan huzalokkal a tengerek és szigetek feletti mérhetetlen távolságokat, repülünk, építünk, teremtünk a saját éles emberi agyvelőnk munkája és tervezgetése által. Hol itt a csoda? Hol itt az érthetetlen, a meg nem fejthető?

— Jó, jó — morrant most valahol igen távolról egy igen ismeretlen öreges hang — ez mind szép dolog Papp mérnök úr. Lám, te is megtetted mindezt, akármilyen kicsinyben is. Te is felforgattad az álmos hegyek mélyét, ott csúsztál-másztál féreg

módjára a «föld ölében» és a fekete mélység most íme utánad kiált . . . Jó, jó Papp mérnök úr : te is mindenre gondoltál mostanáig, talán jó és becsületes valaki is voltál, hiszen egész ember akartál lenni, másokért, másoknak akartál élni és világítani . . . Te is segítetted építeni a bábeli tornyot, igaz, hogy a jobb, a szebb emberiség vezetett ebben. Mindez szép dolog ezen a világon. Szép. Szép, lám, hogy átszeljük a levegőt, átvágjuk a földet, megfogjuk a lég forróságát, kezünkben tartunk mindent és van hajónk, gőzgépünk, repülők, rádiók, gázunk és villamosságunk, de mond csak Papp Jusztin, hol a lélek? Jó, jó, legyinteni szeretnél, azt mondani, hogy talán nincs is, hogy minden csak hús és vér. De mondd csak mi lesz, ha meghalunk? Mondd csak Papp Jusztin, nem gondoltál arra, hogy gázok és villamosságok és csillagvizsgálók és Zeppelinek ide vagy oda : de maghalunk?! Meghalunk! — Gondolod, hogy ezzel mindennek vége? Gondolod, hogy *aztán* nincs semmi, nincs se jó, se rossz, se gáz, se gőz, se salak, se methán, se fekete emberek? Történhetnek csodák ... mondja az orvos, de mondd csak Papp Jusztin, soha nem gondoltál arra, hogy ki uralkodik a csodák felett? Mondd csak Papp Jusztin, te bizonyára okosnak és bölcsnek tartod magadat, mondd csak, miért nem gondoltál te soha arra a valakire, aki itt járt ezen a földön, akit Isten fiának is neveztek és száraz lábbal járt a vizeken, aki azt mondta magáról : Én vagyok az út, az igazság és az Élet . . . Ego sum via, veritas et vita ! . . . Mondd csak Papp Jusztin, sosem érezted annak a mondatnak csodálatos szépségét, emberfelettségét, útmutatását? Tudom, Istenre nem szívesen gondolsz, csak mosolyogsz, ha anyád sóhajtásaiban hallod, avagy ha arra a valakire emlékezel, akitől életet nyertél s akinek egész élete az Isten szolgálatában telt el.

Az Isten határtalan fensége távoli számodra, de az a valaki, aki itt járt a földön, emberek között, emberként élt, az a másik, az a sugárzóarcú, az sosem jutott eszedbe? Mondd Papp Jusztin, te bölcs és okos ember, elemek és matériák rabja, te sosem gondoltál Krisztusra, elemek és matériák urára? Hiszen lecsillapította a vihart, irányította a szelek járását, kenyeret osztott az éhezőknek . . . Vajjon találtak-e újabbat, szebbet, teljesebbet mondani, mint ez az Ember ott Galileában?! Vajjon nincs-e tanításában az egész élet, az életnek minden problémáját megoldani akaró törekvés? Nincs-e útmutatásában, irányításában a legtisztább emberi törekvések teljessége : tisztaság, jóság, irgalom?

— Krisztus . . .

A névre nagyot és hatalmasat hullámozott a férfi melle. Két keze felnyúlt a magasba, feje forró lett s a szemei mintha könnyektől fényesedtek volna. Ó, milyen csodálatos zengése van ennek a névnek ! Annyi erő és annyi élet árad belőle ! A legtöbb, leghatalmasabb, legátfogóbb emberiség, jóság és bölcsesség kincstára, egyetlen ember, aki valóban Isten fia volt . . . Igen, Isten messze van, de ő itt volt, itt élt, fogható és látható volt s kimondta a csodálatos ígéket : Én vagyok az út, az igazság és az élet . . . Ó, muzsikáljatok, teremtetek ti szavak, gyujtsatok lángokat és fényességeket, hiszen olyan üres és sivár ez az egész ragyogó föld, ez a soktervű, soktitkú világ !

Némelykor a homlokához kapott e percekben, mert nem tudta álom, vagy élet viaskodik-e körülötte. De megfogta az éjjeliszekrény márványlapját, sőt ivott is az oda készített konyakos tejből. Az ablak alatt tavaszi világosság fénylett, virágos illat úszott az ágyáig . . . Hát mégis kivel viaskodik ő most, ki áll itt mellette, ki önti cseppenként vérebe

az újlás, az élet erejét? Hogyan van az, hogy szinte percenkint érzi sűrűsödni, telni ereit, hogy a gerince táján friss szellőként reszketnek idegei s kinyujtaná két kezét és tombolna, örvendezne, hogy ne féljete, ne sírjate, én élek és élni fogok ... Ki áll itt mellette, ki nyúl a kezéhez és ki súgja mellette : lélek, lélek, lélek ...

Körül is nézett párszor. S akkor, ott a falon az apja és anyja arcképe körül egy fehértógás alak, egy barna arc vágódott Papp Jusztin tekintetébe. Egy arc, melyet soha nem lehet elfelejteni, még látatlanul és vigyázatlanul is ott ég a lélek falában, ha egyszer megláttuk. Krisztus-arca volt, Munkácsy — Ecce-homo-jának páratlanul élő, megrendítő erejű Krisztus-arca ...

— Ó, Krisztus, Krisztus — emelkedett most magasra, mindig magasabbra Papp Jusztin s leg-szívesebben felugrott volna és térdre vetette volna magát a kép előtt ... Eszébe jutott egy régi nap az ifjúságából. Volt akkoriban egy nagyon kedves fiatal pap barátja. A papot azidőben az élet nagy próbára tette s már-már ott tartott, hogy apostátává válik. Akkor rohant fel hozzá izgatottan és idegesen, szinte betegen.

— Jusztin, borzasztó, ami most bennem történik. Szégyenlem, röstellem, de mégse tudok tovább így maradni.

Nehéz órák voltak. A szavak égettek és sütöttek: vér és viaskodás tüzelt belőlük. Aztán hogy esteledett, búcsúzkodni kezdtek. S akkor volt, az utolsó percekben, hogy a pap meglátta a Krisztusképet ... Jusztin sosem felejtette el ezt a pár pillanatot. Ma sem tudta, hogy sírt vagy nevetett-e ez az ember ... Csak a kiáltására emlékezett éveken keresztül.

— Hát látod Jusztin, mégsem lehet. Nem tudom elhagyni Krisztust ...

Később, évek múltán náluk volt. A pap akkor nagyon nyugodt és vidám volt. Dolgozószobájában ott világított a fehértógás, barna Krisztus-arc...

... Az Út, az Igazság és az Élet...

— Az Élet... az Élet — visongott élesen, nagyon hallhatóan Papp Jusztin fülében. Mintha harangszót hallott volna, mintha orgonáztak volna a lelkében... Hát hogy is lehetett, hogy erről megfeledkezett eddig? Hogyan, hogy nem látta, a lelke nem látta eddig ezt az arcot, pedig itt volt előtte, napról-napra szembenézett vele?

— Ó nem, nem tagadtam meg soha — bukdácsolnak kuszán és lázasan a gondolatok — hiszen mindig, mindenütt velem volt. Ó, hiszen ő adta az erőt, tőle kaptam az emberszeretetemet, ő irányította kezemet és terveimet. Velem volt, ha nem is vettem róla tudomást. Nálam volt, ha nem is láttam... Krisztus a kovász s ha esszük a kenyeret, az élet kenyerét, talán nem is gondolunk rá, mégis velünk van, mégis vezet és visz bennünket. Krisztus az Út, az Igazság és az Élet... Az Élet!...

... Aztán persze elaludt Papp Jusztin. De a percek, az élet nagy fordulópontja benne maradt lelkében. Ha homályosan is, de ott élt benne a csoda, mely a két tányér húslevesig elvitte...

A nap ekkor már egyre melegebben süttött és a salakhalom mindig forróbban gőzölgött. A gyermekek mezítláb szaladgáltak és belehemperedtek a puha porba. A csillésfiúk sapkája mellett zöld ágak és vadrózsabimbók virítottak. Énekeltek és füttyörsztek valamennyien, akik a hányó oldalán dolgoztak. A vidám, derűsen csillogó májusi napfény mint egy édes, tisztító permeteg hullott a verejtékes homlokok fölé. Ettől az arcok is megszépültek, a mosolyok megszélidültek és a szemek nagyon vidáman és nyugodalmasan csillogtak.

— Jaj, de jó élni! — kiáltott egy suhanc és fölvetett fejével nézett szembe az égboltozat csodálatos kékjével, mely oly széppé és oly elviselhetővé tette most számukra az életet! Vén és ráncos arcok, fakó szemek, káromkodásoktól feltört ajkak találták meg ezidőben a testi-lelki béke puhaságát és ettől volt, hogy olyan könnyedén emelték a talicskát, kalapácsot és csilléket. Ettől volt, hogy olyan vidáman, mámorosan tudtak munkába állani. Most nem éreztek se fáradságot, se verítéket, se keserőséget, örültek, hogy élhettek és tenyerükben, izmaikban, erőlködéseikben egyaránt érezhették az élet erejét...

Papp Jusztin most a verandáról vizsgálódott és a betegségtől elsápadt kezeiben már pirosan kezdett lüktetni a vér. Ő is mosolygott, ahogy rátévedt az aranyló májusi napsugár, az ő szája is dalra formálódott csakúgy, mint gyerekeké és csillésfüüké. Szemeiben nedvesen, gyengéden úsztak a táj vonalai: a hullámos hegyek és a sűrűn suhogó erdők... Láta a ráccsal kerített, rózsatövekkel körülvett gondozott úri villákat. De ezeknek nem tudott úgy örülni, ezeket nem tudta olyan sokáig elnézni, mint azokat a csodálatosan megtisztult, kiféhéredett munkáslakásokat, melyeket valamely hatalmas Hatalom által elültetett ösztön változtatott így át és vett körül a tisztaság és rend jóleső bélyegeivel.

A szemlélődéstől, a fényben, melegben való sütkérezéstől egészen felélénkült és szeretett volna felugrani, rohanni, tenni, parancsolni, intézkedni, ahogy eddig is szokta. Lelke már nem akart a reá tört betegségről tudni, már cselekedni és alkotni akart ismét, de a teste még gyengén reszketett egyet-egyed. Ha megmozdult, fáradtnak és tehetetlennek érezte magát, köhögött is. Ezek miatt azonban már régen elindult volna munkája után.

De ez a tipegő, óvatosszemű, aggodalmas mozdulatú öregasszony szótlanul is zablyát vetett eléje, szótlanul is belezárta a széles fonottszékbe... Papp néni persze minduntalan tálcával, tányérokkal és ételekkel felszerelten járt a mérnök mellett. Hol vizet, hol teát, bort vagy ételt hozott ennek az őszes, öreg fiúnak. Homlokán mérhetetlen boldogság ragyogott s minduntalan felnézett az égre, mintha háladatos szavakat susogott volna...

— Egyél Jusztin... Igyál Jusztin, látod, az Isten megsegített... — topogott konyhából, kamrából, kertből jövet. Nem tudott kifáradni a gondoskodásban s csak akkor rezzent össze, amikor azok a nehézléptű bakancsos, csizmás emberek, Papp Jusztin kedves bányászai tiporták a kert salakját... Ezekről, a komorarcú, mogorván tekintető fekete emberektől módfelett féltette a fiát Papp néni. Sehogyse tudta elfelejteni nekik, hogy majdnem az életét adta értük!

— Úgy félek, hogy árt neked ez a sok beszéd — susogott félénken, amikor amazok hosszabb-rövidebb beszélgetésre odatámaszkodtak a kerítéshez az ablak alá s bátran és bizodalmasan beszámoltak a hetek eseményeiről.

— Ez ne bántson téged édesanyám — simogatta a mérnök a ráncos, elferdült ujjakat — ez csak jó nekem...

Bizonyos, hogy minden ilyen látogatás könnyebbé tette Papp Jusztin számára a javulás kissé túlságosan hosszadalmas idejét. Felélénkült ezektől s szinte percenként érezte ereiben az aktivitás vágyát. Akárhányszor szerette volna megsimogatni ezeket a kékeres fehér-sápadt kezeket, tenyereket, melyek a bánya levegőtleniségében, gőzéiben és nyirkos páráiban halványultak meg ennyire.

— Csak beszéljenek egész bátran — biztatta

hivatlan vendégeit — semmit ne hallgassanak el előlem emberek...

Egyszerű, naiv, szürke kis pletykák, jóízű tréfák közül fordult a mérnök felé a három ház és aknatorony környékének élete. A bányászok lassan maguk is hozzászótkak ezekhez a beszélgetésekhez és feltámasztott állal, kinyílt szívvel, hálásan versenyeztek egymással szóval, történetekkel...

— A Silovecz megint keveri a bort...

— Az öreg Kistar meghívta búcsúra a három forházert...

— Krizsek aknász négy hét óta csak vizet iszik. Aszondja, hogy addig nem éri száját a bor, amíg a mérnök úr meg nem gyógyul...

— Zsigmond Mihály már fényesíti a libériát, mert jön a Méltóságos...

— Bánusznénak meghalt a nyavalyatörős Maris leánya...

— Fiszner Szervina kútba akart ugrani, mert itt hagyta a gyerekekkel a császtai legény, akivel vadházasságban élt...

— A Lerch Tóni véresre verte a feleségét, mert utána ment a Siloveczhez...

— A Bartin pénztáros, meg a Zölley rákászni járnak a Macskalyukba, de oda is kártyát visznek magukkal.

— Az új aknánál konyhát tartanak a furómesterek...

— Kuhina tanító is névnapot tartott, mint a többi urak. Hummerekkerné főzött náluk, de mire beadta volna a vacsorát, mozdulni se tudott, olyan részeg volt...

Ezek voltak a vidámabb mesék. Ezeket hunyogva, nevetgélve beszéltek el. De volt egyéb mondanivalójuk is...

— Két hete már, hogy beszakadt Loydl bányász

barakkjában a tető. Aszondják nincs deszka, amivel beszögeljék. Erre a Loydl lopott az új aknától. Veller raktáros le akarta számoltatni . . .

— Most a magazinba behozták, hogy ne füzesünk készpénzzel, csak levonásra adnak majd mindent. Így persze soknak nem marad fizetése, mert az asszony nép ész nélkül vásárol. . . Meg aztán bort is mérnek ott . . .

A mérnök arca hol elsápadt, hol elmosolyodott a szavak alatt. Az ügyetlenül, néha nevetéssel, néha összevont homlokráncokkal elbeszélt mondatok olyanok voltak, mint egy nagyon világos, élesre csiszolt tükör. Az egész telep, a telepnek minden titkos élete ott hullámozott, vonaglott benne. Most is, így is látta a mérnök ezt az életet, melyet majdnem gyerekkora óta ismerni tanult, melyhez egészen és elválaszthatatlanul odaforrott. Gyengédség és jószág szállotta meg mindenkor, ha közelükben volt és tudta, hogy azok is érzik ezt a nagy, komoly kapcsolatot s ezért tudnak hozzá olyan határtalan bizalommal szólni . . .

XXIII.

AZON a napon, amikor annyi tétlen nap és hét után először, indult el a Borbála-aknához, Krizsek aknász ugrott ki a kasból. Nyomában pedig két megkötözött kezű, leszegettfejű bányász. Az egyik, a fiatalabb, Bánusz Tódor fia volt, a Vendel, a másik pedig Piskár István, akit ugyan csak Stóflnak neveztek mindannyian. A két fiatal, vállas, ereshomlokú férfi jóbarátságot tartott egymással. Együtt vállaltak feles földet, együtt verték az asztalt a Silovecznél. Most mintha sötét, rettenetes lángok lobogtak volna a lesunyított pillák mögül . . .

— Hát ez mi? — állott meghökkenve a furcsa csoport elé Papp Jusztin. — Mi történt magukkal? Úgy jönnek mint a rabok . . .

Azok ketten alig mozdultak. A vastag szénpor alatt is látszott, hogy arcuk módfelett sápadt és ajkaik mint keskeny vércsik szaporán reszketnek. És homlokukon a hajszálerek hol lehalkulnak, hol fellüktetnek.

Krizsek torka azonban fölnyilott. Vörös bajusza, szakálla, vastag szemöldöke külön-külön vonaglott egyet az egész lényéből kizúduló haragos méltatlankodástól.

— Ezek?! — bődült el s öklei belevágódtak a sugárzóan tiszta és átlátszó májusedelőtti fényességbe — ezeknek csak a bilincs hiányzik. Mert rosszabbak a börtöntöltelékeknél. Maholnap nem tudhatja az ember, hogy hol is vágják kupán. Ezek! . . .

A két erős, vállas férfi mozdulatlanul, konokul hallgatott. Ahogy a kasból kiszálltak, egy pillanatra megálltak a mérnök előtt s ráemelték szemeket. Borzasztó pillanat volt ez, borzasztó szemek voltak ezek és a mérnök sehogy se ismert rájuk, sehogyse ismerte fel bennük az igazi lényüket, mely a szelid cseh-német két szempár mélyén rejtőzött: azt a megadó, egykedvűen alázatos, szótlanul türelmes, szomorkásan vidám, mindig szolgálatkész egyéniséget, mely kettejüket és minden vérüket jellemezte. Valami nagy, mérhetetlenül nagy szomorúság, gyűlölséges keserűség, feneketlen harag, egy-egy szemvillanásnyi átkos bosszú és kegyetlenség úszkált a négy szürke-kék szemgolyó mélyében... De csak egy pillanat volt az egész, aztán újra a földet, a fekete szénport nézték és se egymásra, se a körjük gyülekező báméskodókra nem vetettek többet egyetlen pillantást sem.

Krizsek azonban nem tudott nyugodni. Fölkapta fejét, mintha mindeneknek emlékezetébe akarta volna vésni megvetését és véleményét.

— Mindig mondtam én, hogy nem érdemes ezekkel törödni. Nem különbek ezek az állatoknál. Ostorral kell mögöttük állani, ostort kell rájuk tartani, különben egymásra rohannak...

Papp Jusztin fölemelte kezét és megrázta a dühöngő aknászt.

— Megőrült maga? Hogy beszélhet így? Maga elfelejti, hogy ezek emberek és nem rabszolgák!

Az aknász megtorpant. Eddig úgy érezte, hogy az igazságszolgáltatás, az elégtétel közvetítője és felháborodott a mérnök szavain.

— Hiszen a mérnök úr nem is tudja mi történt. A mérnök úr azt hiszi, hogy ezek itt rendes és becsületes emberek! Tudja-e mit csináltak? Tudja-e mit csinált ez a két jóbarát, ez a két jófirma?

A kettes szinten, a kilences-telepi talpfejtésnél együtt dolgoztak és egyszerre egymásnak rohantak. Hallja-e mérnök úr: se szó, se beszéd, ezek meg akarták egymást gyilkolni... Ha nem mászom le véletlenül az elhagyott ereszkén, hát egy hang nélkül megfojtják egymást! Ott álltak két lépésre tőlem, amikor majdnem ugyanegy pillanatban rohantak egymásnak. A szénből kikapták a csákányt és egymás fejének estek. Csak akkor mentek szét, amikor rájuk ordítottam, aztán az ordításra többen is összeszaladtak a folyosóból. Hát nem gyilkosok ezek? Vagy talán örültek is... De itt aztán nem dolgoznak tovább, leszámoltatom én őket. Vadállatok, utolsók...

A hangos szavak közben egész gyűrű támadt körülöttük inasokból, suhancokból, mesterekből, leányokból és asszonyokból. Bánuszné, Vendel anyja és a fiatal felesége felcsapott karokkal jajgattak.

— Mint a Maris! Majd ez is olyan nyavalyatörős lesz mint a Maris.

Piszkárné, a Vica csak igen csendesen és tanács-talanul szepegett.

— Dehát a Stófl! Olyan volt az mindig, mint a falat kenyér. Senkit nem bántott, soha senkinek rosszat nem tett. És a Vendellel is milyen jóba voltak, szerették egymást.

Azok ketten mintha sóhajtottak volna. Papp Jusztin látta, hogy most az asszonyok sírására egymásra néznek s mintha tisztulni kezdene indulatoktól elsűrűsödött szemük.

— Elég volt az ordításból — lépett most közéjük a betegségben megsápadt, megsoványodott mérnök s két karjával vágott utat a bámészkodók sorában.— Mindenki menjen haza. Maga pedig Krizsek elhallgasson most már. A két ember meg jöjjön az irodámba.

Csend lett a szavakra. Krizsek tehetetlenségében megrázta ökleit, de azért azonnal visszanyelte méltatlankodását, ahogy rápillantott a mérnök szép, széles, magas homlokára.

— Hogy tud bánni az emberekkel... — csikorgta vacogó alázattal s most már minden figyelme a behúzott nyakkal ódalgó kíváncsiskodóké volt. Különösen az asszonyokra nevetett csúfosan.

— Nektek aztán nem sok jó jutott... Ez a két bolond, majd egyszer átmarkolja a ti nyakatokat is. Jól vigyázzatok.

De rövidesen nótába kezdett s csak nagyon távol az aknaszobától merte tovább mesélni a kettes szint borzalmait.

A mérnök cigarettára gyújtott és a két embert is megkínálta, amikor elcsendesedett a lárma. A kezekről leoldotta a kemény, istállóból szedett kötetlet és tüzet nyújtott feléjük. Azok lassan és nehezen mozogtak s nem tudták felemelni szemeiket a padlóról. Se a mérnökre, se egymásra nem mertek nézni... Néha mintha remegtek volna, mintha a megsemmisülés vágya lobogott volna felettük.

... A kettes szint... cikkázott nagyot a mérnök agyában a kép, ... a kettes szint! Kilences telep, talpfejtés! Talpfejtés! Hát igen, a hőség elviselhetetlen, a levegő sűrű, a ventilátor rekedten bűg. A lámpa szinte ki-kialszik, az emberek mezítelenek. Mezítelenek és munka közben, emberfeletti küzkdések közben, előrefeszített csákányok zuhogása közben, széntörmelék és málló szénpor felhője közben hátukon, mellükön, combjaikon csurog a víz! Tuberkulózis és reuma tanyája! Kettes szint, kilences telepi talpfejtés!... Csend és lihegés mindenütt. És percek alatt mint az álnok rém, kúszik, csúszik közelükbe a düh, a harag, az elégtelenség ördöge. Ó, igen, felemelni azt a csá-

kányt, megforgatni és sujtani, zuhintani, vagdosni, valamire, valakire. Talán egymásba, talán önmagukra és kiáltani, beleordítani a világ négy tájába, emberek és arcok tömegébe... Semmi egyebet nem tenni, csak ütni és ordítani. Ordítani, hogy kettes szint, kilences telep és talpfejtés. Talpfejtés!

— Mikor mentek le? — törte hirtelen ketté a maga háborgását Papp Jusztin.

Amazok egyszerre feleltek.

— Reggel hatkor.

A mérnök kivette az óráját. Kilenc óra volt épen...

— Azóta mindig a kettes szinten voltak? A talpfejtésnél?

Mintha rekedt, hörgő vinnyogás tört volna ki a két torokból. Felhördültek és öklük meglendült.

— Azóta mindig — süstörgött Bánusz Tódor fiának szája. — Már reggel hat óta. De hiszen már egy egész hete ott dolgozunk. Egy hete nem váltottak át bennünket, pedig azt nem is volna szabad, hiszen nem bírja ki azt az ember. Kértem is a Krizsek aknászt, hogy tegyen el, tegyen akárhova, csak ne mindig a kettes szinten. Csak ne legyek abba a pokolba. Mert pokol az mérnök úr! Maga is tudja, hogy az a földi világ pokla, az a hőség, az az irtózatoss forróság. És nekem meg úgyis olyan sokat fáj már a fejem, olyan zavaros lett, ha gondolkozni kezdtem. Úgy jött rám a sírás meg a nevetés, akár a Marisunkra... Sokszor úgy éreztem, hogy úgy föl és locsog a fejemben valami, mint a gulyáshús... Én nem tudom, mi ez. Az orvos azt mondja, ne igyak, meg azt is mondta, hogy születési hiba. Én nem tudok semmit mérnök úr. Én csak azt tudom, hogy odalent, abban a pokolban egyszer csak rámgyűtt valami. Rámgyűtt...

Stófl, a szelidebb, a szőkébb, az egykedvűbb, majdnem sírt.

— Valami rámgyűtt — mondta ő is vontatottan. — Olyan volt, mintha kigyulladtam volna. Mintha kigyújtott volna bennünket az a pokoli melegség. Vizes volt a hátunk, a ventilátor szinte ordított fölöttünk, a szén meg csak hullott, hullott, hogy egészen elvesztünk alatta. Térdig, combig álltunk a szénben és nem volt velünk semmi és senki. Fölöttünk a szén, alattunk a szén, rajtunk a verejték. Aztán egyszerre mintha sírnom kellett volna, sírnom és ordítanom, mint a Vendelnek. Nem akartunk mink bántani egymást, csak valami ránk gyűtt mérnök úr. Valami ránk gyűtt...

— A legjobb barátok vagyunk kérem — tördelte nyöszörögve zavaros tekintettel Bánusz Vendel s néhányszor a szemeihez kapott, mintha kergetett volna valamit. Talán azt a képet, azt a rettentő, égető és felforgató képet, melyet e percben Papp Jusztin is látott.

... Egyiptomi rabszolgalázadás — gondolta hirtelen a mérnök, eszébe jutván a trópusok világában annyira ismeretes verekedések, amikor a munkások a rettentő, agyatmardosó hőségben, tán pillanatnyi örületben, egymásnak rohannak...

A mérnök megsimította homlokát, mely immár nemcsak a négyhetes betegségtől sápadozott. Sokáig és szótlánul nézegette a két leszegett fejű embert, a némán gyötrődő két arcot. Aztán nem tudott mást tenni, odanyújtotta nekik a kezét. Átszorította a négy vonagló és szégyenkező tenyeret.

— Néhány napig maradjanak otthon. Menjenek az orvoshoz és jelentsenek beteget. Aztán majd meglátom. Talán más beosztást is kaphatnak...

— Mérnök úr... Papp mérnök úr — ágaskodott a két hajszolt lélekben a hála és emberfeletti rajongás. — Mérnök úr, áldja meg, áldja meg magát az Isten!...

És mintha sírtak volna, mintha leborulásra kényszerítette volna őket valamely önkényes belső hatalom.

— Jól van, jól van, csak menjenek most már . . . Jó szerencsét.

— Jó szerencsét! Jó szerencsét Papp mérnök úr! — kiáltották majdnem makogva, zavarodottan örömtől és felszabadult derűtől átjárva. Aztán inogva, érzésektől felzaklatottan, rogyadozó térdekkel botorkáltak kifelé a napos, sugárzó májusi délelőttbe.

Papp Jusztin sokáig ott állt még az iroda ablakánál. Szeme elől már régen eltűnt a két ember, sőt már az ebédidőre szólító sziréna is elhangzott. Egyedül mentek el a rendelőszoba előtt talicskások és munkások. Látszott a leszegett, furcsán bámészkodó fejükön, hogy valamennyien a két szerencsétlen esetét tárgyalják. Nagyon komorak voltak s a szavak töredezetten hulltak a szürke talajra.

— Állat lesz egészen az ember — hallatszott Bánusz Tódor hangja. — Sokszor voltam én is így odalent. Akárhogy akarja is az ember a jobbat, nem lehet azt nekünk . . . Mindent kiszív belőlünk az a nyolcórás forróság . . .

A mérnök homlokán nagyon megsűrűsödtek a redők. Nagyokat szippantott a cigarettáján. Persze ezek olyan dolgok, amelyeken nem lehet változtatni. A munkát, annak verejtékét nem lehet eltörölni, legfeljebb elviselhetőbbé lehet tenni . . . Az épülő aknatoronyra nézett s arra gondolt, hogy majd az fog valami mást is hozni. Aztán egyszerre újból feléje sugárzott a betegségében meglátott és megtalált fehértógás alak, a ragyogó barna arc: Krisztus arca . . . Egészen villanásnyi volt a kép, mintha a déli napfényből hullott volna alá.

— Ó persze — villant most igen éleset Papp

Jusztin szeme — persze, valamit elfelejtettem eddig. Nemcsak jó lakás, jó ruha és jó étel kell ide, de a lélek ruhája és étele is fontos . . . Ó, persze, kell valami, kell valaki, aki nyugalmat adhat. Mert berugással, lázadásra készen nem lehet élni. És vajjon van-e szebb, teljesebb, átfogóbb és egészebb hatalom Krisztus hatalmánál? Mondjatok szebbet, jobbat, emberibbet és igazabbat? ! Nincs-e benne az egész élet, az életlehetőség minden problémája? Ó, a föld hatalmasságai nagyon szegények ahhoz, hogy belső elnyugvást adjanak : nyugalmat, lélekbékét csak Krisztus bölcsessége és jósága adhat. És vajjon erre a belső békére, erre a bölcs elnyugvásra hol van nagyobb szükség, mint épen itt, a fekete embereknek, porban, piszokban, verejtékben izzadó lelkeknek?

A gondolatok egészen felvidámították Papp Jusztint. Cigarettaját elnyomta s ahogy hazafelé indult, arra gondolt, hogy ezentúl még egyebet is belekapcsol munkájába. Ezentúl a léleknevelést is odajegyzi a munkaházak építése mellé, hiszen a test olyan erőtelen !

XXIV.

AHETEK most már lassan, majdnem egykedvűen cammogtak tovább. Kivirult a nyár és a bevetett földtáblák már meg is sárgultak és üresre is változtak ismét. Már learattak a parasztok és a cséplőgépek rekedt bűgása ért a hegyre. Ezidőben a földben turó, féregként veszkődő kubikosok megmegálltak talicskájukkal. Szemeik elhomályosodott s valamely örökre elveszített, soha el nem érhető zenét véltek hallani : a falu diadalmas szimfóniáját, mely aratáskor, csépléskor a beteljesült-ség crescendójában tombol . . . Körül a fölhasított, félig lemélyített akna oldalán a bányászok írtásai-kan már címeresedett a kukoricás, vastag tök és krumpliindák kúsztak az egykori erdő kipihent, zsíros televényében. A három ház lakói ezidőben napestig a keskeny, félholdnyi vetéseiket törték, dolgozták.

Valamely különös, belülről elindult ragyogás tündöklött a széles és durva ábrázatokon, vonásokon, amikor egy napon suhogni kezdett a növények címere és a teltség ígéréteben látták a kicsiny, verejtéssel, kínnal termékenyített földtáblaikat. Ekkorra már elfelejtették a tavaszi hallatlan erőfeszítéseket, a fagyökerekkel, ásókkal való irtózatot viaskodásaikat : friss és mámoros öröm zsongott gerincük mélyén, amikor látták, hogy a két kezük munkája után miként változott át a kopár és tepedt tájék. Úgy érezték, hogy ebben az átváltozásban, újjászületésben ők is részeseek s nemcsak a

körülöttük élő mozdulatlan dolgok, a gazos, lustán pihenő erdők alja, a barnára fakult és elpiszkolódott munkásházak változtak meg, hanem igenis megváltozott és újjászületett az ő hallhatatlan lelkük is; bennük is történt valami jobb, valami szebb, valami nemesebb. Eddig minden évben útra-készen állottak és távol nagyvilágok felé cipelték szürke életük rongyait, néha Belgium, néha Franciaország, avagy Szilézia felé vették útjukat. Mindegy volt számukra, hogy hol ütnek tanyát; a föld mélye egyaránt sötét és vigasztalan volt számukra... Most pedig, ó most a világ minden kincséért el nem mozdultak volna Szintőről! Azok a keskeny, szegényes földdarabok, azok az egyszerű, de vidám kis kukoricások mindörökre ideláncolták őket, mert azt adták nekik vissza, amiről ők már régen nem tudtak: a munka szeretetét, a munka felemelő békéjét és a minden ember lelkében ott szunnyadó örök emberi öntudatot... Érezték azt is, hogy ide-tartoznak ehhez a földhöz, ehhez a határhoz, verejtékük joga és lelkük ereje összekapcsolja őket, a keskeny földtáblákkal, melyeket a maguk akaratából, fáradtsággal és súlyos testi harccal tettek termékennyé. Önérzet, gőg emelte magasba fejüket, hangjuk, mozdulatuk, egész külső viselkedésük teljesen megváltozott ettől kezdve.

Különösen pedig az asszonyok, az egykor lompos és piszkos, nagytestű német asszonyok változtak át és büszkélkedtek. Felébredt hiúságban megszépültek, vonzókká és kedvesekké lettek és valósággal megfiatalodtak a belülről indult virulásban, a sürgető hatalomban... Így például Lerchné nem bírt győzedelmükkel és egy napon, amikor a szintői bíró friss takarmányt vitt haza az állatok számára, csipőre rakott kézzel állott a koci elé.

— Hát lássa csak, hogy mink is tudunk valamit!

A bíróval, a paraszttal együtt Udvardy is csodálkozott. Legfőként azonban Imrey tanácsos... Amikor a munkálatok szemlélésére Szintőre érkezett és hosszú idő után először nézett szembe Papp Jusztinnal, szokatlanul csillogtak kicsiny barna szemei. Sőt mintha tar koponyája is jobban fénylett volna egy árnyalattal...

— Én igazán nem értem, mi is történt ezekkel a morvákcal? Azelőtt, ha lejöttem, nézni se tudtam őket, olyan piszkosak, lomposak, buták és tunyák voltak... Az asszonyok egész nap pletykáltak, trécseltek, a konyhaajtóban ácsorogtak és egy hétre való gombócot főztek egyszerre... Meg a gyerekek! Egyik golyvás, a másik tuberkulótikus. Szenny és betegség fertőzte valamennyit. A férfiakból dült a pálinka meg a káromkodás. Kenyerük ragadós volt és fekete, a házuk táján bűz és szemet párologott. Se haragudni, se gyűlölködni se lázadozni, se szeretni nem tudtak. Éltek tunyán és állati egykedvűségben... És most? Most csak nézem, nézem őket és ha nem röstelném, felkiáltanék és hurráznék mint egy fiatal suhanc. Én azt hiszem Papp Jusztin, maga valamely bűvös hatalommal rendelkezik, azt hiszem maga megbabonázta ezeket az embereket...

A mérnök legyintett és mintha könnyű és gúnyos mosoly tűnt volna fel keskeny fekete bajusza körül.

— Én nem, méltóságos uram, hanem a szeretet... Mert higgyék el nekem uraim, hogy a világot sem okoskodással, sem harcokkal, sem hadakozásokkal nem lehet előbbre vinni. A szeretet, a jóság, az egyedüli konstruáló hatalmak. Ha ezek a bárdolatlan, ostobaságban vegetáló fekete emberek, a mi morváink, németjeink és magyarjaink nem éreznék, hogy én szeretem őket, hogy én egész életemet nekik adom, hogy érettük és általuk akarok csak élni és dolgozni, nem változtak volna így át majdnem

máról-holnapra. Bizonyos, hogy egy kicsit felforgattam a lelküket, majdnem észrevétlenül ébresztettem őket öntudatra és elvégeztem azt, amit talán csak hosszú-hosszú évek és a természetes evolúció növelt volna bennük. Amikor közéjük jöttem lakni, itt voltam mellettük és majdnem az ütőerükön tartottam a kezemet, akkor kezdődött bennük a belső fejlődés folyamata. Igaz viszont, hogy ehhez a szerephez lélek és hivatás is kell, ezenkívül pedig teljes átadása önmagunknak. Ha csak pozíciónak, megélhetési lehetőségnek tartanám állásomat, akkor én se mutathatnék fel eredményt. Az a hitem különben, hogy se a munkástelepeken, se a gyárakban, soha nem lennének forrongások, elégtelenségek, ha a vezető emberek szembe tudnának helyezkedni bizonyos érdekkapcsolatokkal és a jóság és szeretet fegyverével maguk nevelnék öntudatra a munkásságot... Pedig ez még üzletileg is kifizetné magát, mert az öntudatos, kulturált munkásnak egy percnyi munkája is többet ér, mint az elhanyagoltak akár nyolcórás kínlódása...

A szavakra Udvardy csendesen mosolygott... Bár ebből a mosolyból már hiányzott az egykori gúny és félelem, amely alig néhány hónappal ezelőtt annyi aggodalmat keltett benne. Szerette volna egynémelykor átfogni a mérnök széles és teremtő két kezét, de szégyelte ezt az asszonyos lágy-ságot magában, bár immár ő is beállott azok közé, akik a mérnököt valósággal elborították rajongásukkal és szeretetükkel. Különösen az utóbbi hetek kapcsolták őket együvé, amikor a tanácsos látogatása előtt együttesen járták a bányát és figyelték, vizsgálták az új akna munkálatait...

Imrey szabadsága már vége felé járt, amikor Papp Jusztin verandáján üldögéltek mindhárman. Egyedül voltak, magukban voltak és egyaránt jól

láthatták az egész telepet. Imrey hangos volt és vidám és némelykor Zsuzsát is emlegette. Ilyenkor félszemmel rásandított a mérnök változatlanul komoly arcára is. A tanácsos nagyon jól tudta, hogy a lánya, az a szeszélyes, akaratos Zsuzsa egy hívó szóra iderohanna Szintőre és nem szaladgálna városról-városra, fürdőről-fürdőre, akárhogyan bizonykodik is, hogy ez pompás és szép dolog és nem cserélne senkivel ezen a világon... A tanácsos nagyon jól tudta, hogy az igazi boldogságnak, az igazi megelégedésnek nincs hangja, az csendes és halk és csak azzal bizonykodik, hogy van . . . De ezek a titkos gondolatok és megállapítások nem kedvetlenülítették el Imreyt, sőt bizalmát se kevesbítették a mérnökkel szemben. Egymásután hajtogatta a poharakat s egyedül Udvardy szótlansága aggasztotta. Erről, azonban nem lehetett szólni, mert nagyon is nyilvánvaló és érthető volt az igazgató szomorúsága, melyet sem az utazás, sem az idő nem tudott enyhíteni karácsony óta . . . Nem is célzott rá senki, mindenki kimélte a megtört, keserűszájú embert . . . A tanácsos arról beszélt, hogy az akna felszentelése után valahova elmegy üdülni . . .

— Akkor azonban neked is velem kell jönnöd, Tamás . . . Jusztinra bízuk Szintőt, csak bajlódjék továbbra is kedves bányászaival. Minden hatalmat és felelősséget neki fogunk adni. Mi pedig, mi ketten, két öreg bányász, mi majd elindulunk ketten és magányosan, hogy egy kis pihenést, egy kis örömet és szórakozást vájjunk az élet valamelyik szintjéről . . .

Az igazgató is elnevette magát. Sóhajtott is hosszan és hangosan . . .

— Ha még egyáltalán tartogat számomra valamit az élet. Valami szépet, persze, valami jót és enyhülést adót . . .

Koccintottak épen, amikor a köhögös Galuff Nándi jószerencsézett az ablakok előtt. Nagy és sokpecsétes levelet szorongatott kormos markában.

— Az igazgató úré. Zsigmond bácsi adta ide, mert neki a telefonnál kellett maradni.

Expresszlevél volt, sűrűn teleragasztva külföldi bélyegekkel. Udvardy kezei bizonytalanul reszketni kezdtek és a homlokerei megduzzadtak. Mindnyájan a levelet nézték, mindnyájan érezték, hogy egyedül Gábor írhatta azt.

Papp Jusztin elküldte a fiút. Menetközben egy pillanatra a tükörbe tévedt a tekintete. Micsoda bolondéria ez az egész? Csak nem sápadozhatik ő egy levél miatt, melyet Udvardy Gábor írt?!

Imrey szivarja azonban változatlan vidámsággal füstölgött.

— Na beszélj már, Tamás. Csak nincs valami baj?!

A keskeny, átráncosodott, összetörten is finom úri homlok elszélesedett és felragyogott. Szinte kismúlt. Aztán nagy és meghatott sóhaj emelte magasra mellkasát, mintha sírás és tomboló kiáltás rázta volna belsejét.

— Az Isten jó, az Isten nagyon jó — ugrott aztán hirtelen fel és gyermekes, tehetetlen örvendéssel hajolt a két férfihoz — Tudjátok-e, mi ujság? Gábor Pestre jön... És nem házasodtak össze. Halljátok, nem házasodtak össze! A lány még azon a napon elvált tőle Pesten és Gábor haragjában és elkeseredésében szaladt ki Münchenbe. Most azonban hazajön és ezentúl Pesten is akar maradni. Egy gazdag gyárosleánnyal ösmerkedett meg, megházasodik. Arra kér, hogy én is menjek oda, menjek nyugdíjba és legyünk odafent együtt. Hát hallottatok ilyent? Hallottatok ilyent?

A feleletet azonban nem várta be. Mint egy húsz-

éves, erőteljes suhanc, olyan gyorsan és hevesen sietett végig a verandán. Imrey csak szuszogva és verejtékezve érte el.

— Azért engem is megvárhatsz, pajtás. Hát már csak ott leszek, amikor örvendezni fogtok. Na, ne rohanj hát, édes öreg pajtásom.

De Udvardyt se szó, se beszéd meg nem állíthatta. Imrey kénytelen volt vele rohanni, vele iramodni.

Csak Papp Jusztin maradt állva a veranda korlátjánál. Maga se tudta, mit néz olyan sokáig, olyan hosszan. Maga se tudta, hogy öröm vagy szomorúság zakatol-e olyan lebirhatatlanul, olyan hangosan a szíve sarkában. Akkor rezzent csak össze, amikor Papp néni összeszedte a poharakat.

— Az Isten nagyon jó — tördelte az öregasszony megadó áhítattal — mindig mondtam én, hogy az Isten nagyon jó.

Később, amikor vacsorához terített, újból csak odasomfordált Papp néni a nagyon elcsendesedett férfihoz.

— Tudod, Jusztin, csak egyet szeretnék most még tudni — mondta elgondolkozva, lassú tünődéssel — azt szeretném csak tudni, hogy miért is csinálta Szimon Vera ezt az egész zürzavart?

Erre aztán elvörösödött a mérnök sápadt homloka. Türelmetlenül, hevesen csapott az asztalra, mintha önmagában önmagát figyelmeztette volna.

— Eh mit, ki törődik ezzel? Neked is másra lehetne gondod, anyám. Szimon Vera egyáltalán nem számít most már.

XXV.

UDVARDYÉK már napok óta Pesten voltak és valóban Papp Jusztinra maradt a telep minden gondja. Közeledett az ősz és a szénszállítások ideje elkezdődött. A kis lóvasut egyre nyikorgott, a csillék szakadatlanul forogtak a szent Borbála-akna és a kicsiny állomás között. Már építették az új villamosárammal működő kötelpályát is és hatalmas faoszlopok heverték az erdők aljában. Villanszerelők és gépészek dolgoztak mindenütt és napról-napra fokozódott a munka láza. Ennek talán soha annyira nem örült a mérnök, mint épen mostanában. Néha szétvetett karokkal, ölelésre tártan nézett körül az elemekkel viaskodó kicsiny telepen. Határtalanul erősnek és diadalmasnak érezte magát, hiszen minden kis huzal, minden drótszeg az ő akaratából, majdnem az ő lelkéből került ki! Még soha ennyire fontosnak nem érezte önmagát, soha ennyire nem örült, hogy le tudta győzni önmagát, reátörő érzelmeit, vágyait és minden cseppnyi energiájával a munkába tudott lendülni... Szinte mámorral, felcsapó gyönyörűséggel nézte a megvalósulás felé siető dolgokat és immár nemcsak a nappalait töltötte munkával, hanem az estéit is. Különösen, amióta megépült az a hosszú keskeny barakk, melyben két fapad és egy hosszú asztal állott és ahova minden szabadidős bányász és munkás eljött. Volt kedve hosszú magyarázatokat, felolvasásokat tartani és égő füllel és zúgó homlokkal nézte, miként fordult egyet nagy csiko-

rogya a felszabadított gondolat a nagyon is masszív koponyák mögött.

Pedig soha ilyen érzékeny, ennyire sebes nem volt a lelke, mint mostanában. Néha ordítani, gyűlölködni szeretett volna, megfenyegetni a mindenséget, a földet, amiért ilyen sűrű útvesztőbe csalták. Olyan volt bévül, mint a síró asszonyok és a szepegő gyermekek: türelmetlen és félénk és már-már arra is gondolt, hogy orvoshoz folyamodik segítségért. Hát miért, hogy nem tudja egészen elcsendesíteni a benne kavargó érzéseket és vágyakat? Miért, hogy erősebbek azok munkánál, tervekénél, ambícióknál, hiúságnál és büszkeségnél? Miért, hogy élénk áll néha egy arc, egy szempár és a szemünk előtt elfátyoloz, elfüggönyöz minden egyebet? Miért, hogy némelykor eszünkbe jut, hogy elromlott az életünk, kátyuba kerültünk, mint ez eltévedt szekerek és elrontottunk minden, amit szépnek és érdemesnek tartottunk? Miért, hogy nem tudjuk elfelejteni, hogy valahol, valamelyik alkonyatban elveszítettük tán önmagunkat is?

— Azért Szimon Vera nem számít — suhant át sokszor agyában a kemény mondat és ilyenkor mindig egy fokkal magasabbra emelte a fejét. Igaz, hogy a következő pillanatban ismét a föld felé nézett az a két sötét és nagyon komoly szem... Később pedig észre se vette, amikor egyre többet, többet gondolt a leányra... Csak akkor ijedt meg, amikor titkos beszélgetést folytatott vele gondolataiban, amikor egyre többször kérdezte a távollevőt, hogy vajjon miért is tetted amit tettél, mire kellett neked az én és a magad szenvedése? Ó, Szimon Vera, Szimon Vera, merre vagy vajjon, kire nézel, kire gondolsz és hogyan viaskodol az élettel? Igen, ez a viaskodás, a szörnyű harcok elgondolása

juttatta legtöbbször eszébe a finommosolyú, szőke leányfejet. Mert Papp Jusztin kora gyermekégtől, ahogy édesapja oly korán magára hagyta, egymaga gondoskodott magáról, nagyon jól ismerte az egyedülálló, magányos leányok, asszonyok küzdelmeit és azt a sok fertelmet, amelyet a falat kenyér mellé nyújtanak számukra... Néha egészen tisztán és világosan érezte, hogy akárhogy történt is mindez, ő mégis csak felelős azért a leányért, felelős a testi-lelki nyugalmaért, hiszen annak idején egész szívével szerette őt s tiszta, szép érzéseket adtak egymásnak. Bizonyosra vette most már azt is Papp Jusztin, hogy Szimon Vera eltávozásában, csúfos szökésében neki is része van, habár öntudatlanul is... Hinni kezdte, hogy őmiatta szaladt úgy bele a nagyvilágba, ismeretlenségbe és talán kínlódásokba is... Már-már arra is gondolt Papp Jusztin, hogy ahogy Udvardyék hazajönnek, valamilyen módon megkérdezi tőlük a leány címét. Ő nem akar vele találkozni, semmi körülmények között nem fog vele beszélni soha ebben az életben, még ha bele is halna... Nem akar róla tudni soha semmit, de ha mégis küzdelmei volnának, ha talán szomorú, ha beteg vagy esetleg nélkülözne, akkor majd megtalálja mindennek a módját... Ez az elhatározás újból vidámmá és erőssé tette a mérnököt. Érezte, tudta, hogy nem mehetnek így tovább a dolgok és neki tudni és hallani kell a leányról... Még fütttyörészett is a dacról és gögre tipró elhatározás után és egy este ő is dallal jött föl a bányából, mint az aknász... Ahogy kilépett a kasból, a gépház előtt kis csoport közepén állott Krizsek aknász. Jobbra-balra forgolódott az a bányászok között és egy ujságlapot lobogtatott kezében.

— Mondom, hogy igaz — rikácsolta az aknász

és dalos, italos hangja rekedt volt az izgalomtól — ha egyszer az ujságban áll, akkor igaz!

A mérnök mosolygott és meglóbálta lámpását. Eszébe jutott, hogy most már négy óra is lehet, mert az aznapi ujságot olvassák. Anyjára gondolt e percben, az anyja aggodalmaira, mely mindig kegyetlenül kínoztá, ha műszakidőn maradt túl a bányában. Ettől a tudattól egészen elérzékenyült. A fáradtság, a bányajárás keserves órái lüktettek izmaiban, melyeket a tiszta, éles hegyilevegő méginkább elbágyasztottak. Sietett hát nagyon, de a fürdőt nem találta sehol. Minden kabin zárva volt s percekig kiáltozott, amíg Cináter, a rendelőszoba szolgálja előkotródott. A vén, bozontosfejű egészen elbámméskodott a mérnök láttára.

— Nahát, nem ismer rám? — nevetett Papp Jusztin és maga is vidáman hunyorgatott, ahogy az egyik ablaküvegben szembenézte a piszkos, eltorzult külsejét.

A hangra aztán kiragyogott Cináter arca.

— Négy órakeresztén nincs járát — mentegetőzött — aztán ilyenkor nem itt szokott lenni a mérnök úr...

— Hát most az egyszer így van. Csak siessünk öreg, siessünk a fürdővel. A kettesbe van a ruhám. Gyerünk, gyerünk, mert még így talál valaki.

Cináter dörögött.

— Hát aztán! Ez nem kaszinó, ez sturc!

Krizsek aknászt azonban mégse tudta kikerülni Papp Jusztin. Amíg Cináterrel beszélt, egyszer csak mellettük lihegett.

— Jó szerencsét, mérnök úr! — kiáltozott szelesen, boldog vidámsággal s nevetett, hunyorgatott önfelédtt örömmel. Ezt a nagy, széles, kitörő boldogságot Papp Jusztinnak is meg kellett látnia. Nem is tudott tovább állni, míg szóba nem került vele.

— Talán bizony kihúzta a lutrit Krizsek ?

Az aknász hunyorgatott.

— A gáz, meg a dinamit ! Az se volna utolsó.

— Nahát !

Erre aztán kitört Krizsekből a szó. Odaült a kopott, kormos falakhoz és nedves szájjal nevetgélve beszélt.

— Nem én húztam ki a lutrit mérnök úr, hanem egy szegény bányászleány ! Mert akárki mit mond, azért csak bányászleány volt Szimon Vera . . .

A karcsú, sokhálós Dávy-lámpa megfordult a levegőben. Papp mérnök kétszer, háromszor fel-emelte s nézte, vizsgálta a sápadt, egykedvűen csendes lángot. Aztán odaadta Cináternek.

— Vigye be a lámpakezelőnek.

Krizsekben nem állt meg a hang. Köhögött, prüszkölt, forgolódott a mérnök körül.

— Hát mit tetszik szólni? Micsoda szerencse !

Most kirobbant a férfi hangja. Forrón és vad haraggal tört a nedvesszemű aknászra.

— Jól férjhezment talán, mi? Mert lehet-e egy szegény leánynak más szerencséje . . .

— Hát nem tudja a mérnök úr? Hiszen itt van az újságban Szimon Vera szerencséje ?!

A kas egyre hozta a szénnel telt csilléket. Ott döngött, bűgött körülöttük a szállítás lármája, amint Krizsek aknász átadta a mérnöknek az újságot. Még az oldalszámot is megnézte a mérnök, aztán egyszerre megzavarodott, összefutott előtte minden. Szimon Vera nevét látta a fővárosi lap harmadik oldalán kiáltó alcímekkel díszített cikk felett.

«A Képzőművészeti Tanács ezidei ösztöndíját Szimon Verának, a hirtelen feltűnt, nagytehetségű fiatal grafikusnak juttatta. Szimon Verának külön érdekessége, hogy soha az akadémiaira nem járt,

soha nem tanult rajzolni, a mesterségét teljesen ösztönösen, önmagától tudja és annyi frissességgel teremti életre alakjait, akár a középkor istenáldotta tehetségei. Egészen ritka, megdöbbentő tehetség ez a fiatal leány, aki valamely, felső, transzcendentális hatalom hatása alatt dolgozik. Az őszi tárlaton kiállított nagy képét Werhovay Tamás, az akadémia igazgatója fedezte fel s ezért az első rajzért: a *Fekete-emberek*-ért kapta Szimon Vera az ösztöndíját. Aki ezt a sötéttonusú, tragikusan egyszerű rajzot látta, csak helyeselni tudja a Képzőművészeti Tanács határozatát. Soha ösztönösebb, erősebb tehetséget még nem jutalmaztak, mint most. Szimon Vera egy új világot hoz magával a grafikába: alakjait, a bányászokat nem is rajzolhatja egyébbel, csak a szénnel, a festék eszközei csak halványak lehetnének az ő elgondolásainak kifejezéseéhez. Szimon Vera bányászokat rajzol és bizonyos, hogy itt csak a szén lehet kifejező hatalom».

A szavakat már majdnem kívülről tudta Papp Jusztin. Most, ahogy állt, kormosan, fáradtan, feketén, immár háromszor is elolvasta. Amikor végzett vele, újra kezdte. Összehajtogatta az ujságot és újból kinyitotta. Agyában egymást kergették a szavak: Képzőművészeti Tanács, Szimon Vera, Werhovay Tamás, Fekete emberek és végül: ösztöndíj, ösztöndíj, siker, szerencse, tehetség, minden, minden... Ó, milyen gyönyörű is a világ, milyen csodálatos is: — gondolta első percben és legszívesebben kurjantott volna egy nagyot, hoszszút és diadalmasat. Aztán Krizsek aknász nevetése végigrázta. Jaj, hiszen itt van: állatian, elgyötört fáradsággal. Itt van Szintőn, a sturc felett, szén szállító kocsik nyikorgása, dübörgése mellett, pislogó, sárga lángok között. Itt van és a hegytetőn ott villognak már az új akna vastraverzei, az erdő

alatt pedig ott villog a keskeny, fehér ház. Ó igen, itt van minden, csak Szimon Vera nincs itt... Szimon Vera, Szimon Vera...

Krizsek nem bírta tovább a hallgatást. Kidülledt nedves szemeit végigtörülve, csukló örömmel huzogatta a mérnök fekete kezét.

— Hát mit teccik szólani? Hát nem gyönyörű dolog ez? Elmegy innét egy szegény magányos leány és mi lesz vele! Egy bányászleány, Papp mérnök úr! Mert hiszen Szimon Vera az volt, az apja velem együtt fejtett odalent; velem együtt fogta a csákányt és csak később, amikor vájár lett, akkor kéretőzött iskolára... Ha nem történik az a szerencsétlenség, amikor Udvardy igazgató rákiáltott a lóvezetőre és Szimon aknász korán dugta ki a fejét a kasból, most már talán mérnök lenne az öreg, annyira szeretett tanulni. És ez a Vera, emlékszem, gyerekkorában is mindig firkált, még a homokba is rajzolgatott. Feleségemnek nem egyszer csinált himzésmintákat. A kis ötesztendő Verácska rózsákat, meg faleveleket rajzolt a tálcakendőre. Tessék elhinni, én egész boldog vagyok most, úgy örülök. Legszívesebben vonatra ülnék és megnézném a Fekete embereket. Biztosan bányászok azok is, olyanok, mint most a mérnök úr. Tessék elhinni, szeretnék egy nagyot, hatalmasat kiáltani. Tessék elhinni, hogy én máma olyat csinállok, olyat, de olyat...

— Befog rúgni Krizsek aknász — tört ki rekedten Papp Jusztin — hát jól teszi. Rúgjon be, legyen részeg és ordítogozzon, kiáltozzon, énekeljen és mondja el mindenkinek Szimon Vera nagy szerencséjét.

A nagy, busa vöröshomlok bután, elképedten bámult a mérnökre. Hebegve ijedten hadonászott.

— Igenis, igenis — motyogta és nem tudott elmozdulni helyéről. Azt várta, hogy egy pillanatban

futni, tombolni kezd Papp mérnök. Hol elsápadt, hol elvörösödött s a hangja, a máskor csendes hangja most erőteljes, indulatos lett, mintha birokra szállt volna minden körülötte történő dologgal.

— Hol van ez a Cináter? Hol van a fürdős? Hol vannak valamennyien ezek a naplopók? Fürdőt akarok, hiszen már egy fél órája, hogy itt állok feketén, kormosan. Talán egy évezrede itt állok, talán a világ kezdete óta az igavonók szimbóluma vagyok. Hát csak mulasson, mulasson Krizsek aknász, lehet, hogy ma este én is együtt koccintok magával Szimon Vera szerencséjére.

Krizsek bölintott. Vizes, álmos, italos szemei elhomályosodtak, majdnem elszomorodtak. Legszívesebben odament volna a mérnökhöz, hogy megcsorítsa a kezét, de Papp Jusztin ekkorra már eltűnt a kettős kabin kinyitott ajtajában.

— Igenis, mérnök úr, igenis — hajtogatta egyre Krizsek aknász s még hallotta, amikor a mérnök kicsavarta a vízcsapot. Aztán egyszerre előntötte valamely vad, féktelen boldogság. Fölnézett az égre és szeretett volna valakit megrázní. Végül pedig kitört belőle lelkének, energiáinak egyensúlyozója a dal.

— *Szerencse fel, szerencse fel* — bödült el határtalan, dacos jókedvében és érezte, hogy percenként, pillanatonként szétoszlik a nehéz belső feszültség, mely az utolsó félórán uralkodott rajta. Amikor odaért a himnusz refrénjéhez, a hangja különösen szép és nagy lett, úgy hogy meg-megállt és fülelt a visszamaradt zengésre. Ebben a figyelésben hallotta, hogy Papp Jusztin a néha zord, zárkózottan egykedvű mérnök is vele dudolja a dalt a fürdővíz csobogása közben.

... Egekbe szállani fel, fel

Szerencse fel, szerencse le... szerencse fel...

XXVI.

BIZONYOS, hogy hangyabolyként süstörgött a kicsiny telep. Szimon Vera nevét vette ajkára mindenki, akár a villákban, akár a hivatalban, akár az emeletes házakban vagy esetleg a rendelőszobában voltak is . . . Nem lehetett megállítani a különböző variációkat. Holubekné, az egykori Galuff Annus teliszájjal mesélt egy könyvről, amelyben az ilyen Szimon Vera-féle leányokat valóságos, igazi herceg viszi magával . . . Izgatottan, folytonos suttogással beszéltek a leányról, akit nagyon is ismertek, aki valamennyire a vérükből való volt . . . Ezek a beszédek és mesék, amelyeket a fekete emberek asszonyai és leányai mondtak, ezek sokkal tisztábbak és kedvesebbek voltak, mint amit odalent a fehérfüggönyös, ráccsal elkerített, a gazdagság és jólét látszatában tetszelgő villákban tudtak . . . Fent a szénfüstben, a rozszant fakerítések és naiv módon feldíszített egy-szoba-konyhák világában egészen másként látták Szimon Verát, mint a szalónokban, a verejtékes garasokon megszerzett perzsák és ezüstök között . . . A fekete emberek asszonyai szerették Szimon Verát, szerették, mert jó szót szólott hozzájuk, mert nevetett rájuk, mert szép volt, fiatal és tiszta . . . De amazok? A sápadtbőrű Janusáné, a keszeg, kiskontyú postásné, a kerek és pislogó szemű Hiller mérnökné, a mindig kanári módon pipiskedő, csücsörített szájú és negédes tanítóné, a leányok és asszonyok egyaránt irigyelték Szimon Verát . . . Irigyelték már

akkor, amikor Udvardyék kegyelme olyan erősen kitüntette a kis gépiróleányt, sőt akkor is irigyelték, amikor bár igen csúfos módon, de mégis az igazgató fiával indult el Szintőről. De a siker hírére most mintha elfelejtették volna az aljas feltevéseket, a sáros és sértő szavakat, amelyekkel illették karácsony elmúltával a leányt. Azonban ez a leány most, az ujságcikk hatása alatt a kivételes szerencse glóriájában tündöklött előttük, ez a leány ragyogott és világított és mindenki jogot formált magának ahhoz, hogy Szimon Vera barátjának nevezze magát... Ahogy annak idején a gyalázatát igyekeztek súlyosbítani, most olyan lendülettel követeltek részt a dicsőségből...

— Megmondtam én ezt már régen — hangzott itt is, ott is — tudtam én ezt már régen...

Már a férfiak következetesebbek voltak... Ők most is elővették jelentőségteljes csettintésüket és hunyorgatásukat és mosolyogva hallgattak el az asszonyi áradozások özönében.

— Ja, ha valaki olyan szép leány, mint Szimon Vera! Akkor talán elhiszik neki a tehetségét. Őt aztán szívesen felfedezhette Werhovay mester...

Az asszonyok azonban nem hagyták magukat. Még Ancsi is bizonykodott Vera mellett.

— Nekem mindig ideálom, eszményképem volt Vera! Mindig olyan akartam lenni, olyan okos és olyan szép, mint ő...

Múzikné volt az egyetlen, aki nem állt be a hangoskodók sorába. Megelégedett hát egyszerű fejbőlintásokkal...

— Nekem ez aztán igazán nem ujság. Hiszen mindenki tudta a mi barátságunkat...

Ezt a pár szót azonban igen gögösen mondta ki a szép feketehajú asszony. Valamennyien nyeltek hát reá haragosan és sértetten. A tanítóné nem

tudta megállani, hogy kicsit meg ne leckéztesse ezt a nagy barátságot . . .

— Már megengedj szívem, de furcsa egy barátság volt az egész. Ennyi idő alatt egyetlen sort sem írt neked Szimon Vera. Akármit beszéltek is most arról a leányról, mégis csak furcsa teremtés volt szegény! Aztán azoknak az ujságoknak se kell ám mindent elhinni! Volt nekem egyszer egy hőbortos öcsém, az ujságíró volt. Szegény, mindig úgy járt, mint egy vizsla, mindig szimatolt, keresgélt. Aztán akármit mondtunk neki, csak kiírta az ujságokba! De miket írt az össze mirőlunk! Lassan az egész vidékünket, az egész családukat kipellengérezte. Hát fiam, én aztán tudom, hogy felét se kell elhinni annak, amit az ujságban olvasunk . . .

Az asszonyok és férfiak pletykái Papp Jusztinhoz is eljutottak. Szégyelte ugyan magát, haragudott is önmagára, de mégis csak végighallgatott minden szót, amit Szimon Veráról mondtak előtte. Sőt mintha kereste, sürgette volna ezeket a szókat, ő maga terelte rá a figyelmet oly ügyesen és észrevétlenül, hogy ijedten zihált föl akárhányszor . . . Magának se merte bevallani, de Werhovay neve sebként égette fantáziáját. Vajjon ki is az az ember, vajjon mennyire jutott közel Szimon Verához? Férfiképzetele keserűen is, lázongva is, de ott vágatott azon az úton, amelyen hihetők lesznek az aljas feltevések . . . Még a munkájától is elfordult most Papp Jusztin figyelme és kényszeredett mosollyal nyitott be a kaszinóba, ahol legalább a nevét hallhatta a leánynak. Sőt egyízben Múziknéhoz is bekopegott . . . Valami vízvezetéki dolgot említett, a fürdőszobába kért javításokat nézte meg, határtalan zavar és kényelmetlenség közben . . . Múzikné mintha egy kicsit mosolygott volna ugyan, de

csak nagyon halaványan. Aztán egyszerre felragyogott az asszony szeme, amikor ugyanebben az időben Zsigmond Mihály egy széles fehér borítékot adott át az asszonynak . . . A borítékon mindenestre Szimon Vera kézírása csillogott . . . Marika éles asszonyfüle nagyon is világosan és tisztán hallotta azt a sűrű, nehéz sóhajtást, mely Papp Jusztin torkából kicsúszott. Ezért aztán, alighogy végigfutotta a sorokat, édesen, melegen elnevette magát és odaállt a férfi elé.

— Hát lássa csak, én nem hiába hittem Szimon Verában !

A mérnök nagyon félszegen lendült egyet. Szinte ráborult a levélre.

— Mit ír? — lihegte le nem gyűrhető sóvárgással — vajjon mit írhat Szimon Vera?

Múzikné mosolya most már egészen győzedelmessé és boldoggá lett. Kicsit összehúzta keskeny fekete szemeit, megfenyegette a mérnököt.

— Maga egyáltalán nem óvatos ember, Jusztin ! Nem kell nagyon emberismerőnek lenni, hogy magába lásson az ember. De nézze, én igazán nem akarom bántani. Meg higgye el nekem én mindig őszintén szerettem azt a leányt. Épen ezért sajnáltam is. Hát nézze Jusztin, én odaadom magának ezt a levelet, jó?

A férfi csak dadogni tudott . . . És olyan hevesen, olyan izgatottan nyúlt a levél után, mint egy diák...

— Köszönöm, köszönöm . . .

És már ment is, rohant is, majdnem köszönés nélkül . . .

— De hát a vízvezeték? — kiáltott utána Múzikné széles nevetéssel. — Mondja már, mi lesz a fürdőkádammal? !

— Majd jön valaki. Küldök valakit . . .

Azt hitte majd csak otthon szobájában, az író-

asztala előtt fogja elolvasni ezt a levelet. Ott, ahol senki nem szólhat hozzá, ahol egészen egyedül van. Aztán ahogy az erdőbe ért, a keskeny erdei útra lépett, egyszercsak gyöngyözni kezdett a homloka... Köröskörül zengett a telep, csillék és talicskák nyikorogtak és a műhelyekből ki-kihallott egy-egy éles kalapácsütés... Az üllő éles jajdulását akkor is hallotta, amikor zugó halántékkal, egymásra harapott ajakkal hevesen kinyitotta a szépen, asszonyos gondossággal összehajtott papírlapot...

— Édes Marika, édes Marika — táncoltak a nagyon is ismert, szép, nyugodt okos betűk és mintha könnyű, tiszta illatot érzett volna hirtelében: a leány kezének édes, lehelletnyi illatát... Ez mintha megingatta volna, köhögött néhányat, aztán csak betűzte, betűzte a sorokat, melyek sűrűn és hevesen hasították fel a fehér papírcsíkot...

— Édes Marika — írta Szimon Vera — édes Marika, ne haragudjatok rám, ne haragudj énrám, amiért ennyi ideje egy sort se írtam! De az ember úgy se mondhat el magáról mindent, hát jobb, ha hallgat. Megmagyarázni nem tudtam volna semmit, hiszen a szomorúságot, a kétségbeesést úgy sem lehet magyarázni. Pedig mikor én Szintőről eljöttem, csak ez a két érzés uralkodott bennem: a szomorúság és a kétségbeesés. Talán majd egyszer, nagyon sokára beszélhetek erről és sok-sok mindenről tenéked édes Marikám. Most csak annyit, hogy nem Udvardy Gábor miatt jöttem el Szintőről. Bár az is igaz, hogy véletlenül együtt jöttem, illetőleg vele szöktem. A látszat mindenestre ezt mutatja. De viszont az ember, az ember igazi lénye — Gárdonyi Géza szerint is — láthatatlan, így kiismerhetetlen is. Majd erről is akkor beszélhetek, amikor a távozásom igazi okáról... Egyelőre elégedj meg

ezzel Marikám! Gáborral becsületesen jártam el, hidd el, nekem. Gábor még olyan kedves volt, hogy egy penzióba vezetett. Ő másnap elutazott Pestről és én egyedül maradtam . . . Erről se beszélhetek neked sokat. Mert csak szomorúságról számolhanék be. . . de azt hiszem az Isten különös kegyelme volt mindig én velem. Alig pár napra már egy öreg bárónőnél, Rénernénél voltam ápoló és társalkodó egyszemélyben. Varrtam nála, felolvastam az ujságokat és kedvenc regényeit, azonkívül elintéztam a levelezését és esténként meleg borogatásokat raktam köszvényes lábaira . . . Egyszer rajzolnom is kellett neki, valami kis együgyű párnamintát . . . Ugyanaznap jött fel hozzá Werhovay Tamás a Nemzeti Képtár igazgatója és az Akadémia tanára. A bárónőnek volt egy féltve őrzött Goya rajza, azt akarta restauráltatni . . . Amíg beszélgettek, én magamra maradtam és a kívánt párnaminta helyett a részeges Cináter mord arca jött a papírra . . . Hát itt kezdődött minden . . . Werhovay sorra kérdezett tőlem mindent. Én persze nem sokat tudtam mondani, hiszen ezek a rajzok mindig az ujjaimban voltak, sosem is tudtam róla, hogy az valamely különösebb érték. Legfeljebb egy kis reszketést éreztem néha a hátamban, amikor különösképen megszólaltak az én fekete rajzaim. Ez nem érdem Marika, ezért én egyáltalán nem felelhetek, ezzel nem is dicsekedhetek, ez jött magától, jött az Istentől, ahogy az életem, a fiatalságom, mindenem . . . A többit aztán már te is tudod az ujságokból. A bárónő nagyon megszeretett engem, talán azért, mert én se vagyok vidámabb, mint ő, talán azért, mert érzi az én nagy-nagy magányosságomat, elhagyatottságomat és árvaságomat. Talán azért szeret engem ilyen anyásan ez a magányos, dúsgazdag öregasszony, mert érzi, hogy az

én életem elromlott valahol. Valahol, talán a szintői tájakon, talán annál a magányos útszéli fakeresztnél, ahova egyszer hiába vártam valakit . . .

— Glück auf — visítózott valahol valamelyik bányászgyerek érthetetlen jókedvében . . . Erre Papp Jusztin is megmozdult. Meglengette sapkáját és utána kiáltott sokszor, hosszan, a vidám gyerekhangnak . . .

XXVII.

VASÁRNAP délután volt. Amolyan csendes, kicsit aranyfényű vasárnap délután, mely csak ősszel található fel, akkor is pedig egyedül a hegyes-dombos vidékeken . . . Az erdők még zöldek ugyan, de már szaladgál rajtuk egy gyenge sárga fátyol . . . A határ még zöld, de már pirulnak a szőlőfürtök és a lekaszált rétek felett, messzire tekerőzve szálldos a Mária-fonál. Az égbolt azonban olyan ragyogóan, áttetszően kék, amilyen soha máskor, amilyen a tenger, ha az ember álmaiban reá gondol . . .

Vasárnap délután volt és mint mindig ezen a napon különös és szelíd szépség sugárzott a kormos házak felett. A műhelyajtók szorosan bezárultak, a gépház hallgatott, a kas is, a szíjjak is álltak. A furómesterek aludtak vagy durákoztak a kubi-kosok között. Nagy pipafüstök bodorodtak a halk erdők felé.

Holubekék konyhaajtaja előtt nagy társaság tereferélt. A Venci ünnepi harmonikája idehozott aszszonyt, gyereket és minden maradék férfiút, akiknek immár jobban ízlett a maguk cipelte bor, mint a Silovec löréje. Annus egy tál rózsafánkot tartott az ölében s minden újonnan érkezőt megkínált vele. Láthatólag igen büszke volt ünnepnap csemegejükre, melyet kitűnőnek tartott. El is mondta rendre, hogy hogyan készíti . . . Mellette egy kicsiny alacsony széken a Nándi kuporgott. Nagykendő volt a fiú vállára kötve, de így is, a vastag és meleg takaró alatt is borzongott, vacogott. Arca olyan

kék volt, mint a most érő szilva... Némelykor hosszan és szárazan köhögött is... Erre összehajoltak Anna feje felett az asszonyok.

— Nem hinném, hogy megéri a Borbálát...

Anna szemei nedvesek lettek, de azért nem lázadozott. Valamely nagy és titkos diadal úszott az egész arcon a kiszélesedett asszonyi formákon. Megsimogatta kisöccse arcát... Nándi minderről, a szánakozásokról és titkos sóhajtásokról nem vett tudomást: fáradhatatlanul és bizakodva dudol-gatta az akadozó ütemű, szomorkás nótát.

...Ó Su-zanna... ó Su-zanna, ist das Leben doch so schön...

Nándi bizony most egyre jobban fulladozott, köhögött, de így se, sír felé és pusztulás felé indulva se tudott megválni ajaka a daltól, a nótától, az életét megszépítő egyetlen gyönyörűségétől...

Némelyik lábon ütemre himbálózott a fapapucs. Most nem voltak se fáradtak, se haragosak. Hátkat sütötte a nap és lelkükben melegített a hét egyetlen szent napjának tudata... Ez a nap rendszerint szebb és különb volt számukra a többinél. De ez a különbség nemcsak a pihenésben, a munkátlan-ságban rejlett, nemcsak az ünnepiesebb ebédekben, a muzsikaszóban, a délutáni táncban és tereferében. Ezeken túl és ezeken felül is jelentett valamit ez a nap: lelkük felüdülését, megszépülését, azt a szebbet és jobbat, melyet titkon mindig vártak, amelyért olyan sokat fáradoztak az utóbbi hónapok alatt... A mai vasárnap azonban minden vasárnapnál szebb és magasztosabb volt számukra, mert ezen a napon történt, hogy Holubekné indítványára tíz bányásaszszony néhány kipihent férfivel és egy csapat gyermekkel egyetemben lejött a hegyről és meg se álltak csak a hegyek alól kifehérlő templom ajtajában... Akik elindultak ezen a szep-

temberi vasárnapon csak felerészben voltak katolikusok, mint a vidék parasztjai. . . A többiek luteránusok voltak. De ez nem jelentett semmi elkülönülést. Amikor Anna szólott, nem is tudták megmagyarázni maguknak, hogy ugyan miért nem nevetgéltek erre a tervre, mint máskor, ha valakinek véletlenül eszébe jutott, hogy valamikor, talán gyerekkorukban, így vasárnaponként templomba szoktak járni és tán nekik is illene egyszer-másszor meghallgatni az öreg papot, az öreg, kicsit sántikáló Szénásy Jánost, akit titokban csak János bácsinak hívtak . . . Mert azt mindenki tudta és elismerte, hogy nagyon a szívükhöz tud szólani az öreg pap és néha egész esztendőn keresztül emlegették a Borbálakor tartott prédikációkat . . . De a templom, a falu messze volt tőlük. Azonban legfőként mégis a lustaság és az egykedvűség tartotta őket vissza . . . Ma azonban Anna sehogyse maradt nyugton . . . Sorra járta a konyhaajtókat, bekopogott öreg és fiatalasszonyokhoz egyaránt és valamely nagy-nagy jókedvvel hívta őket a misére . . . Eleinte várta, hogy majd nevetni fognak rajta, csúfolni és gúnyolni fogják, főleg a férfiak. És lám nem lett igaza. Akikhez beszólott, majdnem minden lakásból jött valaki . . . Sőt, mintha különösen megnövekedett volna a kedvük és a vidámságuk . . .

Egész úton csendesen, majdnem meghiúsultan beszélgettek, izgatottak voltak és remegtek is, ahogy meghallották az őszi réten tovaszálló harangszót. A mise alatt tulajdonképpen csak a templom ajtajában szoronghattak, mert mire leértek, a padok már megteltek parasztokkal és azok bizony föl nem álltak volna egyetlen bányász kedvéért se . . . Csodálatosképpen nem lázadoztak a dolog felett, még az álldogálás is olyan jól esett nekik. A gyerekek

a ministránsokat bámulták, az asszonyok főleg a kántor énekére figyeltek, a férfiak azonban a prédikációt jegyezték agyukba . . .

— Mintha most születtem volna — mondta útközben a szájas Bánuszné — egészen tisztának érzem most magamat . . .

A luteránus Leopoldék, akiktől hárman is a templomozók között voltak, majdnem egyszerre szólaltak meg:

— Könnyebb a szíve az embernek . . . Szinte érzi, hogy van *vele valaki* . . .

A férfinép az hallgatott, de így is látszott, hogy nehezen csikorduló agyukban megfordulnak János bácsi szavai ama példabeszédbeli, lakodalmat tartó emberről, akiknél sokan voltak a hivatottak, de kevesen a választottak . . . Otthon, az előre elkészített ebéd és szundítás után felnéztek az égre és szinte hálásan sóhajtották, hogy most, a mai vasárnap szebb és igazabb minden eddigi vasárnapnál . . . Csak azt sajnálták, hogy nem tudták elénekelni ott az oltár előtt, a pap előtt, az Istennek ajánlva, életüket kormányzó, életüket megszépítő himnuszukat . . . Hej, de szép is lett volna parasztok és urak között elmondani, hogy a «föld ölében» a «végóra» közeledtében ők is hisznek, hinni akarnak Valakiben, Valaki hatalmában . . .

— Jó tetted Anna, hogy szólítottál — mondta Pizskár István, a Stófl, amikor már esteledett és elfogytak Anna ünnepi fánkjai. — Csak azt tunnám, hogy miért épen ma jutott az eszedbe?

Holubekné zavartan fordította félre fejét. Arca hol sápadt, hol vörös lett. Aztán nevetnie kellett és jól hátbavágta a szeplős morvát.

— Ha asszony volnál, mondanék valamit, hogy hát a kíváncsiság árt a szépségnek . . .

A férfiak aztán, mintha megunták volna a csen-

des szemlélődést és egymásután szökdöstek el az asszonyok mellől. Csak a Vencit hagyták ott a gunnyasztó Nándi mellett... A gyerekek is el-somfordáltak, leszaladtak a hányó aljába gombozni meg karikázni... Így egyedül maradtak az élet virrasztói: az asszonyok...

Anna egészséges virulása szinte harsogott a két beteg férfi és az idő előtt előregedett asszonyok között. Szemei csodálatos szelídségben ragyogtak, tündököltek. Majdnem alázatos és meghatott volt ez a nagy darab, mindig lázadozó, elégületlen és sóvárgó asszony... Pizskárné, a Vica nem is állhatta szó nélkül.

— Teveled valami történt Annus! Ne titkolózz, úgy is látszik rajtad! Már látlak én egy-két napja, mintha magadban, magadnak nevetgélnél... Mintha valami titkos kedvesedre nevetgélnél... Meg aztán a templomot is biztosan *úgy fogadtad*, hogy egyszerre eszedbe jutott...

A többiek bölintottak. Venci hosszú újjai egyre vonogatták a szerszámot, de Nándi így is, mintha figyelgetett volna... Sápadt fülei kipirultak a láztól és kíváncsiságtól úgy, hogy Anna hirtelen felkelt és betuszkolta a fiút és lefekette... Amikor kijött, sokáig állott az ajtóban és nagyon szomorúan nézett a sötétedő hegyek hajlása felé.

— Azt hittem, még meglátja azt a házat, amit megakarok szerezni magamnak... Azt hittem, mégis csak megmarad közöttünk...

— Te mindent megtettél érte Anna — próbálta vigasztalni az egyik hang, Bánuszné hangja. — Senki se mondhat rád semmi rosszat: jó leány, jó testvér voltál te, Galuff Annus...

Anna feje meghajolt.

— Hiszen nem is lehet az másképen... Az volna

a jó, ha minden ember csak jó és irgalmas tudna egymáshoz lenni . . .

Most sokáig állott és így, ahogy odatámaszkodott kicsit elnehezedve, elernyedő testtel és takaratlan arccal, Bánuszné, az asszonyok legöregebbje és legokosabbja egyszerre felugrott . . .

— Te Anna, te Annus — csapta feje fölé száraz karjait — te Annus, hiszen te várandós vagy !

Erre mindannyian megmozdultak. Voltak, akik nevettek, voltak akik elpirosodtak. De nagyon egyyek, nagyon testvérek voltak ebben a pillanatban. Közrefogták Annát és kérdésekkel, tanácsokkal látták el. És Anna mindent meghallgatott, minden szóra mosolygott . . .

— Hát látod, hogy igazam volt — ütögette térdét Piskár Vica — úgy-e mondtam, hogy veled történt valami, hogy te más vagy, mint eddig voltál . . .

Anna most nagyon magasra nyújtotta karjait. Megfeszült, kidomborodott széles teste, mint egy hatalmas, lebirhatatlan szobor sugárzott a zsíros és ápolatlan arcok és alakok között.

— Más vagyok, Vica, más vagyok én már épen egy hónap óta . . . Épen máma, vasárnap egy hónapja, hogy várandós vagyok . . . Hát, ha tunni akarjátok én épen ezért, mert most már biztos, épen ezért akartam máma templomba menni ! Talán nem is magamért mentem, talán csak azért, aki még nincs ezen a földön, csak az én véremben . . . Mert én azt akarom, hogy annak minden más legyen, mint minékünk volt ! Az ne egyék babcsuszpájt reggelire, ne igyék se feketekávé, se pálinkát ! Ne hordjon négy hétig egy inget és tuggya meg, mi az a fürdő, a tiszta víz, a tiszta ruha, a rendes étel . . . Tuggyon meg mindent, amit se én, se egyőnk nem tudott . . . Én azt akarom, hogy a gyermek, az a

gyermek, akit én hozok erre a világra, az szebb és jobb világot érjen meg, mint én . . . Ha már egyszer ezeket: se anyámat, se testvéreimet, talán még az uramat se tudom szebbre, jobbra szoktatni, legalább az legyen más, aki ezután jön . . . És hogy ez meglehessen, hogy erős és egészséges legyek és hogy dolgozni tudjak, hogyha kell a tíz körmömmel kaparjak ki mindent neki. És ahhoz, hogy ez mind meglehessen, ahhoz kértem én máma az Isten segítségét . . . Mert tuggyátok tik asszonyok valamenynyien, hogy én, én igenis hiszek az Istenben, hiszem, hogy csak ő segíthet rajtunk, még pedig azáltal, hogy egészséget, erős karokat ad minékünk, azáltal, hogy dolgozni enged és hágy bennünket. Mert azt is higgyétek el, hogy semmi magától nem jön és mindenért izzadni kell ezen a világon . . . De ez nem baj . . . Az a jó, hogy lesz kiért . . .

XXVIII.

EZEN a csodálatosfényű őszi vasárnapon még valami történt Szintőn... Alighogy hazaérkeztek Pestről Udvardyék, megtartották az első zsúrt... Jóformán alig szállottak le a vonatról, Judit asszony máris libériába bujtatta Zsigmondot és Laci kocsist s velük együtt sorra járta a villákat, melyekben immár karácsony óta nem volt egy ízben sem... Elegáns, finom fekete selyemben pompázott ezen a napon az igazgatóné és újból erőre kapó hallatlan gögje mindenkinek tudomására adta, hogy Udvardy Gáborral mégsem történt semmi komolyabb, végzetesebb baj... Így mindent megtudtak a szintőiek és bár titokban mégis csak más fejleményeket várt Szimon Vera «regényes» esete körül, most mégis lelkesedtek Udvardyné előtt. Persze mindenki Gábort dicsérte, a Gábor gavallériáját, de ez elvégre nem is lehetett másként, hiszen az igazgató fiáról volt szó... Mire aztán a nagy és parádés zsúrra került a sor Udvardyné teljes egészében élvezhette az állás, a pozícióadta méltóságot... Még Janusáné se mert véleményyt nyilvánítani, pedig neki mérhetetlen nehézséget okozott a hallgatás... Ennek dacára a hangulat igen meleg és igen emelkedett volt, annál is inkább, mert ezen az összejövetelen Papp Jusztin is résztvett...

Igazában valamennyien csodálkoztak a mérnök jövetelén, némelyek össze is hajoltak, amikor meglátták. Egyedül Marika mosolygott nagyon mele-

gen... A férfiak aztán közre fogták és az új aknáról kezdték a szót... Nem vették észre, hogy a mérnök szavai mindig elakadnak s a beszédet értelmetlenül félbeszakítja, amikor az asszonyok kimondják Szimon Vera nevét. A férfiak általában csak azt veszik észre, ami már elkerülhetetlen, a következtetésekre, a finom vonalakra és a kimondatlan szépségekre és szomorúságokra, az árnyalatok és hangulatok különbségeire se kedvük, se idejük, de talán tehetségük sincsen... Ennek dacára Papp Jusztin mégis úgy érezte, hogy minden reászegezett szempárban, minden bajusz mögött ott somfordál valami, amelyet kíváncsiságnak nevezünk. Mindenesetre azt hitte a mérnök, hogy minden férfi azonnal észreveszi az ő akaratlan izgatottságát, ha a leányról beszélnek. Ez az izgatottság lassan kényelmetlenséggé lett és már-már bánni kezdte, amiért lejött a hegyről, a csendből és a me-rengésre csábító esteli órákból! Pedig milyen szép is volt a mai vasárnap, milyen jó volt sütkérezni a napon és majdnem óránként elővenni azt a levelet, melyet ugyan nem neki írtak, de amelyben mégis csak hozzá beszélt az a leány... De kedves is ez a Múzikné, hogy nem kéri vissza és csak mosolyog reá, mosolyog még a zongora mellől is... Hát mégis ez lenne a világ legérdemesebb dolga? Ez: mosoly és szerelem és dal? Azonkívül a többi minden csak ezekért volna? Talán még a munka is, az ambíciók is, a tervek is? Talán még az új akna is?

Bizonyos, hogy hosszú hónapok, a fáradalmak, a diadalmas eredmények, az egész megújult élet lehetősége csak nagyon szemernyi örömet hagytak a lelkében és valamennyi együttvéve nem tudták megközelíteni annak a levélnek csodálatos mámorát... Bizonyos, hogy tegnap is, ma is másként nézett fel az égre, hogy egyáltalán az utóbbi hetek

alatt oly sokszor és olyan jólesően tudta kimondani az Isten nevét, olyan gyengéden tudott az anyjához szólani és tudott tréfálkozni, nevetgélni kis gyermekekkel is... Hiszen Úristenem, Szimon Verában nincs semmi rossz: tiszta az a leány, tiszta és becsületes, még ha elhagyta is őt... Most már nem jutott eszébe megkérdezni, hogy miért is tette, amit tett, most már így is jó volt minden, így is, hónapok gyötrelmétől megterhelten.

Udvardyék szalonjában Muzikné már harmadszor kezdett a Petőfi-dalba, melyet újabban igen sokat dudolgatott:

Fa leszek, ha fának vagy virága...

Marika hangjába Janusáné reszketeg szopránja is belekapaszkodott. Azután a többiek is követték a példát és Udvardyné teljes meglepéssel nézett körül... A zsúrjának hangulata immár biztosítva volt...

Ekkor volt, hogy Zsigmond Mihály becsöngedett Udvardyékhoz. Előzetesen persze a konyhát kereste fel és ott egynéhány falat után lehörpintett pár pohár bort. Közben megállapította a vihorászó szolgálók s a munka lázában kivörösödött szakácsné előtt, hogy a bor nem Silovectől való. Aztán tiszteltteljes kopogtatás után, karja alatt egy széles, lapos csomaggal és ujságokkal felszerelten benyitott Udvardy igazgatóhoz.

Amikor bejött, alig figyeltek rá, látták, hogy a postát hozza. Azt is látták, hogy a lapos csomagot kétszer is megforgatja kezei között az igazgató. Aztán, mintha kivörösödött volna az a keskeny homlok. Kivörösödött és sehogysem tudta többé eltüntetni az igazgatót zavart és csodálkozást.

— Szimon Vera küldött valamit...

Erre elcsendesedett a beszéd, elhallgatott a dal

és Múziknéval együtt Papp Jusztin is odalendült a csomagbontáshoz.

— Valami kép — suttogta Udvardyné letagadhatatlan izgalommal s most már ő vette kézbe a kötés bogozását, mellyel az igazgató sehogyse birt.

Aztán legelőször egy levél hullott ki a papirlapok közül. A levelet is Judit asszony bontotta fel és pár pillanat után kézről-kézre adta.

«Tamás bácsiéknak küldöm a képetmet viszonzásul a sok jóért és engesztelésül a sok szomorúságért... Azt szeretném egyébként, ha ez a kép a szintői új akna rendelőszobájába kerülhetne...»

Papp Jusztin cigarettája igen felszikkasztott e percben. De mások is így voltak, és így nem vették észre a mérnök zavarát. Mások is kíváncsiak voltak, legfőként talán Zsigmond Mihály, aki az uréknál történt dolgokat rendszerint tovább adta a telepen...

Végül aztán előkerült maga a kép. Udvardy emelte fel és a zongorára állította, hogy minden szem jól láthassa.

— *Fekete emberek* — susogták most jobbról is balról is és tágranyílt pupillákkal nézték a híres, szuggesztív erejű képet, mely a rendelés pillanatát örökítette meg. Eközben néhányan az asszonyok közül felsikoltottak, a férfiak pedig igen furcsa csendben hajoltak össze... A fekete emberek, a szénbányába indulók névtelen serege élt ezen a képen. Úgy, ahogy sokszor látták őket maguk előtt, úgy ahogy voltak a rendelés idejében, olyan kormosan, feketén, dermedt egykedvűségben, azokban a percekben, amikor a széles körbefutó termekben csak egymással vannak és nincs velük semmi és senki, csak az a halványan pislákoló sárga-

lángú Davy-lámpa . . . Szemük tágranyitott és komor. Szinte hallani a titkos sóhajtasokat, szinte hallani a sziréna búgását, amikor is felállanak és megindulnak a mindig rejtelmes, mindig kockázatos mélység felé, ahol se napfény, se nevetés, se szó nincs, csak sötétség, csak párák és elemek vannak . . .

Udvardy ugyan magyarázkodni, vigasztalni próbálta a rémüldözőket, de minden szó elveszett a kép kifejező ereje és megdöbbentő komolysága előtt.

— Borzasztó — susogták az asszonyok — borzasztó, hogy ez így van . . .

A férfiak legyinteni próbáltak és Papp Jusztinra néztek, mintha az ő szavát, az ő ítéletét akarták volna hallani . . . De a mérnök egészen elfeledkezett mindenről és mindenkiről. Egészen magányosnak látszott, mintha valóban egymagában állott volna a kép előtt Szimon Vera legigazibb, legbelőbb lelkének vallomása előtt. A hangokat és szavakat hallotta ugyan, de értelmükre nem tudott figyelni, annyira távol volt emberektől és megjegyzésektől. Úgy érezte, hogy ő maga is ott van azon a képen, ott van, ott áll valamelyik mogorva alakban. Úgy érezte, hogy ez a kép az övé, neki és érette alkotta azt Szimon Vera. Legszívesebben átölelte volna ezt a feketetónusú, árnyékból és fényből álló képet, legszívesebben megcsókolta volna azt az egyszerűségében is szikrázó komoly leánynevet . . . De mindezt nem lehetett megtenni. Ezért aztán vagy talán nagy-nagy idegességben kétszer-háromszor átsimított a halántékán.

— Most aztán siethetek az új aknával — mosolygott csendesen, de nagyon, nagyon boldogan.

Aztán elment, rövid köszönés és még rövidebb búcsúszavak után. Útjában egyszer se fordult vissza, egyszer sem állott meg. Pedig sokan elmentek mellette, sokan megnézték, ahogy ment, ment

majdnem szaladva, erdők között, széttépett hegyek között, viszonzatlan köszöntések között. Már egészen sötét volt, amikor az emeletes házak előtt, a kuporgó fekete emberek előtt odébbkerülve betért a házba. Már vacsorázott is valamelyest, már anyjától is elköszönt az éjszakára, amikor a nyitott ablak előtt a hányót bámulva, sokáig, igen sokáig eltűnődött azokon a rejtelmeken, amelyek egy asszonyi lélekben élnek . . .

XXIX.

HOL AZ UJSÁG, édesanyám — hangzott ettől kezdve napról-napra a fehér házban. Papp néni mindannyiszor ijedten ugrott fel munkája mellől. Nem győzött csodálkozni a sürgetésen, de főleg azon a heves, majdnem indulatos hangon, amely Jusztin szájából kitört, amíg ő az ujsággal odatopogott hozzá. Egy ilyen alkalommal két tő teljes violát pusztított el a nagy sietségben. Ezt aztán nem bírta tovább türelemmel, még Papp néni sem...

— Én nem értem, mit akarsz te egyszerre azzal az ujsággal! Azelőtt csak épen belenézted, azt is csak este az ágyban. Mit keresel olyan nagyon, Jusztin?...

Hogy mit? Hogy mit is keres abban az ujságban? Hogy mit keres olyan nagyon? Hát lehet erre felelni? Önmagát, a világot, az életet, az élet értelmét, mely egy komoly leánynév mögött rejtőzik... Istenem, talán csak egy kicsiny hírt, talán néhány sort, talán hasábokat vagy csak két szót, csak ennyit: Szimon Vera... Csak meglátni a nevét, elvörösödni rá, haragudni is egy kicsit és felsóhajtani megbékélten és nagyon boldogan... Jó, jó Szimon Vera, te elszöktél előlem, kérdés és magyarázkodás nélkül hagytál magamra, de én azért most már mindent megbocsátok neked, én már mindent látok... Most már... Igen most már... Eh mit, talán nem is baj, hogy így történt minden, talán a szenvedés és a sok kétkedés is kellett, annak is volt értelme. Így legalább még inkább érzi, tudja,

hogy mennyire szereti is azt a leányt, mennyire fontos és szükséges is a számára. Hiszen tele van vele teste lelke, vére és idegrendszere, hiszen ez az ő igazi társa, testben és lélekben neki, érette teremtdött...

Közben megindultak a csendes őszi esők és puhára mosták az új akna körül a felhányt földkupacokat. A felállított vasvázak szürkén csillogtak a ködös párákban, melyek mindig jobban ellepték, elborították a hegyeket és erdőket s egészen beleültek a völgybe. Mindeme külső dolgok ugyancsak eszébe juttatták a mérnöknek, hogy sietnie kell a munkálatokkal. Így nem maradt a maga számára semmi ideje. Az érzelmek visszabujtak a szívébe és alázatosan lapultak meg agyának hideg logikája alatt.

— Hó-rukk... hó-rukk! — hangzott reggeltől-estig az erdőből kimagasló oszlopok körül, hol gépek zakatolásában emberi karok viaskodtak és erőlködtek. Füst, por, korom és forgács lepték el a mérnököt és ebben minden emberi vívódása elveszett, elhallgatott. Ha a bányából feljött, rajztáblája felett görnyedt, számolt és vonalozott késő éjtszakákig. Végül egy délután, az eltakarítási munkálatok közben, kihúzta magát Udvardy előtt.

— Szent Mihályra ünnepelhetünk, Tamás bátyám...

Udvardyt a fiáért való nagy szenvedés és a még nagyobb engesztelődés teljesen szeliddé tették. Most már nem látott vetélytársat Papp Jusztinban, most, most már örülni is tudott minden teremtetett dolognak.

— Egyszerőval szeptember végére elkészülsz mindennel. Hát ennek igazán örülök, fiam. Hidd el, igazán örülök...

Papp Jusztin nem akart emlékezni a néhány hónap előtti nagy ellenségeskedésre, elhitte, el akarta hinni Udvardy örömét...

— Főleg annak örülök, hogy immár minden ter-
ved valóra vált — helyeselt tovább az igazgató —
most aztán pihenhetsz te is egy kicsit . . .

Erre azonban fölágaskodott a mérnök.

— Pihenni?! Azt ugyan nem lehet, sőt most
még inkább nem lehet, hiszen csak ezután kezdő-
dik az igazi komoly munka. Ahogy megindul az
új akna termelése, akkor jönnek a tulajdonképeni
építkezések . . .

— Miféle építkezések? — hökkent föl az igaz-
gató és most ismét a régi bizalmatlanság és kényel-
metlen félelem szaladgált végig gerincén. — Mit
akarsz még építkezni, hiszen már most is alig bírjuk
a terheket, a hatalmas befektetéseket. A társa-
ság már most is eleget izzad a fúratások miatt.
Még kérdés egyáltalán, hogy érdemes volt-e tulaj-
donképen . . .

— Hát az majd elválik hamarosan — legyintett
a mérnök igen energikusan — de, hogy itt meg
nem állunk, az is bizonyos. Hát mit gondolsz,
Tamás bátyám, mit gondolsz, miért csináltam ezt
az egész dolgot? Vajjon azért-e, hogy több szenet
termelhessünk és ezáltal gyarapíthassuk az üzleti
haszonból a tantiemeket?

Udvardy homloka igen elborult és most már
nem bírt a szörnyülködéssel és kíváncsiságával.

— De hát mit is akarsz tulajdonképen? — tört
ki igen őszintén, majdnem haragosan. — Végre is
mindennek van határa! Mit is akarsz, Papp Juszti?

A mérnök mintha magasabb lett volna e pillan-
tatban. Mindenesetre kihúzódtak, kisimultak a be-
hajló vállak és a mellkasa szélesen és dacosan
domborodott.

— Mit? Hogy mit akarok? Hiszen ezt egyszer
már elmondtam neked . . . Emlékezhetsz reá Tamás
bátyám, hiszen elég gondot okoztam vele akkori-

ban neked. . . Hát nézd, Tamás bátyám, fejlődést és szociális kultúrát akarok Szintőre hozni . . . Modern, humánusan berendezett munkástelepet akarok e szürke, kopár tájon. Tiszta, világos, száraz és egészséges munkáslakásokat akarok, nagy iskolát és nagy templomot akarok. Tökéletesen felszerelt kórházat és könyvtárt akarok. Zene- és sportegyesületet akarok, munkáskultúrát akarok, szebbet és jobbat annál az életmódnál és nívónál, amelyben most baromi egykedvűséggel vegetálnak a mi fekete embereink. Mert látod, ők se akarják ezt tovább így, ahogy van, bennük is megmozdultak a vágyak, ők is követelni fogják most már azt a bizonyos emberi színvonalat . . . A munkájuk módját nem tudjuk megváltoztatni, a nehézségeket, melyekkel az a nyolcórás bányamunka jár, nem tudjuk megkönnyíteni, azért hát legalább a külső életükön kell változtatnunk. Ezt a szebb és igényesebb életet akarom én nekik ezekután biztosítani és tulajdonképen ezért kellett az új akna is. Megmondtam én már akkor, hogy ez csak lépcső, csak ajtó az igazi és méltó fejlődéshez . . .

Papp Jusztin mondatai oly helyesek, oly forrók voltak, annyira lélekből jöttek, hogy Udvardyt végleg megzavarták. Gondolatai zengtek-zúgtak e szavak nyomán és nagyon kuszán kavarogtak homloka mögött. Próbált ugyan szólani, de minden esetleges ellenvetése igen halványnak ígérkezett. Aztán pedig egyébként sem volt a viták embere Udvardy Tamás. Behúzott fejjel, elővigyázatosan, símán akarta járni életútját és ezért mindent elfogadott, ami készen jött, ami nem kívánt harcot és acsarodást.

— Te fiatal vagy, Papp Jusztin — mondta kis sóhajtással és nagyon bizonytalanul — te talán el is végzed, meg is teremted mindezt . . . Én már

csak az ünnepléssel foglalkozom... Szóval Szent Mihályra gondolod? Hát ez már nem sok idő. Ugyancsak lesz gondom az előkészületekkel. Mert persze nagyszabásúnak tervezem... Tudhatod egyébként, hogy ebben nekünk, Udvardyaknak nagy gyakorlatunk van... Ünnepelni, gavalléroskodni azt mindig nagyon tudtunk... Hát erre a napra a fél megye itt lesz Szintőn, az bizonyos. Azonkívül pedig még valakit meghívok az aknaszentelésre... Azonkívül meghívom Szimon Verát s... Elvégre most már ő is híres valaki...

... Szimon Vera, Szimon Vera... Igen, a név elől nem bujhatott el Papp Juszti. Jött utána mindenütt... Már-már dühösen, haragos indulattal vágott az áttetsző levegőbe, amikor Udvardy elköszönt és magára hagyta őt a leány nevével.

— Hó-rukk, hó-rukk — ordították feje felett köröskörül gépészek, kovácsok, inasok és mesterek. Ez a vad, viaskodó és veritékező hang aztán kegyetlenül rátiport arra a felvilágló fehér arcra. Szégyenkezett és száját szorította még keskenyebbre, ahogy pár lépéssel odaállt a kivörösödött arcúak közé. Itt kalapácsot kapott kézbe s megforgatta feje felett.

— Hó-rukk — kiáltotta rettenetes erőlködéssel, harsányan és akaratosan. — Hó-rukk, gyerekek, emberek. Csak siessünk, siessünk, mert különben elszalad előlünk az élet...

Azok valamennyien hatalmasat nevettek. Nagy és széles fogaik harsányan fehéredtek az idomtalan ajakak közül. Tetszett nekik a mérnök nekilendülése, avatott, hozzáértő mozdulata és nem sejtették, hogy az most tulajdonképpen önmagát és a benne elhalványult energiákat igyekszik életre verni. Nem sejtették, hogy Papp Juszti e percben egy csendes, puha leányarccal viaskodik, egy

leány arcával és emlékével hadakozik. Egy leánnyel, aki kitörölhetetlenül belevészte magát Papp Jusztin vérébe, lelkébe, idegeinek rostjaiba és jön, jön feléje végzetesen és visszatartóztatlanul...

— Jól érti a mérnök úr! — nevetett a vörösbajszú Klics kovács. — Hej, mindenhez igen jól ért a mérnök úr...

Erre leeresztette azt a kalapácsot. Megtörölte homlokát és cigarettát vett elő. Aztán nevetett és nagyon messzire nézett.

Nem, Klics kovácsnak nem volt igaza. Mert mindenhez mégsem értett Papp Jusztin. Például egyáltalán nem értette azt sem, hogy tulajdonképpen miért szaladt el az a leány hónapokkal ezelőtt, miért szaladt el, ha a lelkében ott égett az egész régi élete? Miért szaladt el, ha most újra visszajön és újra megláthatja azokat a kedves, sűrű szempillákat?

Klics kovács és a többiek mindezt nem tudhatták. Ők csak a kalapácshoz, fúróhoz, szegekhez értettek. De ezek mellett aztán füttyszóval és hangos nevetéssel nagyon jól tudták eligazítani egyszerű életüket...

XXX.

SZENT MIHÁLY napjára még egyszer üzent a nyár. Késői rózsák illatát kapta fel a korareggeli szél és a hegyek határán, az őszből kifehérlő párák felett aranszínben tündöklött minden vonal. Piruló, gazdag venyigék között, érett fürtök között még néha hallatszott a fürj pillogása és a fecskék is ott cikkáztak a vörösödő lombok körül. Fény és árny kergetődzött a csodálatos kékségű szeptemberi égbolt alatt. Olyan volt minden a tájban e reggelen, mintha még egyszer, búcsúzóan kezét szorított volna egymással a nyár meg az ős, olyan szelid és olyan édes harmónia édesedett bokrok, fák, hegyek és földtáblák körül . . . Ez a szelid, kicsit tán csendesen szomorú harmónia, a meleg őszi napok e kiváltsága az embereket is, az emberi szíveket is megfogta és eltöltötte. A természet hatalmas erejéből, bőséges életkedvéből futotta mindenre . . .

Papp mérnök keskeny fehér háza rőt színben tündöklött, amikor az aknatorony mellett álló feszes réztáblán először szólalt meg a gong. Czináter verte ki az ősi hangokat, melyre egymásután kibukkantak a házakból a fekete-díszruhás bányászok. Rézgombjaik aranyként fénylettek a zuhogó napfényben, arcuk síma és ünnepien tiszta volt, amikor kezét szorítottak egymással. Még korán volt nagyon, de a nap, az ő ünnepnapjuk talpraállított immár mindenkit. Felsallangozott gyerekek ugráltak a műhelyek körül és az asszonyok selyemkendősen, csillogó szemekkel nézték egymásban önma-
gu-

kat. Minden tetszett most nekik, mindennel megvoltak elégedve, mert csendesen, duruzsolva szemezett a hangjuk. A tekintetük pedig minden pillanatban odaért a hegytetőn sugárzó, erdőkből kivillogó ezüstszürke aknatoronyhoz, Papp Jusztin alkotásához. A fellobogózott, virágfüzérekkal díszített alkotmány, mint egy hatalmas, életrehívó, új életet hirdető kiáltás járta át gerincüket. Bármiről szólottak, bármerre néztek, szemük, agyuk, gondolatuk, lelkük minden belülvaló rejtelmes szöglete csak azt a sugárzó tornyot ölelte be, mindig odatértek vissza s tekintetük majdnem könnyes volt, amikor a fehér ház kitárt ablakában ott látták a mérnök okos, őszes fejét.

— Jó szerencsét . . . Jó szerencsét — hangzott jobbról-balról, halkan és hangosan. Szinte csordult belőlük életük legszentebb két szava, csordult és aranylott, mint a méz. Úgy mondták, akár valamely imádságot, úgy nyújtották bennük lelküket, mint egyetlen, örökkévaló ajándékot . . . Még soha senkinek nem köszöntek így, ilyen fűtött, forró hangon és a mérnök is érezte, hogy hála, köszönet és mélységes rajongás él ebben a két kis szóban . . .

— Jó szerencsét, jó szerencsét — mondta ő is halkan és az ő szeme is azt az égretörő, füsttel, korommal is égre, magasságokra mutató tornyot nézte. Ő, templomtorony volt ez is, az emberi munkának és akaratnak felfelé törekvő alkotása, szebbnek, jobbnak kútforrása, szebbnek, jobbnak őrzője és hirdetője . . . Papp Jusztin e percben, ahogy maga előtt látta egyesztendő munkájának, álmatlan éjtszakáinak, forró veritékének és még forróbb energiájának alkotását, egyszerre fáradtnak és gyengének érezte magát. Egyszerre érezni kezdte mindazt az erőfeszítést, amellyel ezt a fénylő,

ezüstként csillogó vasvázat ideteremtette a hegytetőre és mintegy megkoronázta vele az erdőt, az erdőkben tobzódó tájat. Egyszerre érezni kezdte, hogy vére, veleje párolog azon a tornyon, húsából, véréből, lelkéből és vágyaiból szakított atómok koszorúzzák a szegeket és oszlopokat. Mintha most üresek lennének az erei, mintha mindent, mindent odaadott volna, ami benne volt... De mindeme nagy és érthetetlen fáradtság mélyén volt valamelyes titkos és diadalmas mámor is. A bevégzett munkának, a vérrel, lélekkel teremtett munkának gyönyörűsége szaladgált Papp Jusztin gerincében e reggelen s legszívesebben ő is felkurjantott volna, akár a suhancok odalént a ház előtt... Szeretett volna magához szorítani valakit: egy kezet, egy fejet, egy arcot s a másiknak örömeivel örülni és lelkendezni... Ez a vágy olyan erős és olyan sürgető volt e percben, hogy szinte felhördült. Ó, milyen rettenetes is a magányosság, a társtalanság fájdalma! Ó, milyen jó is lenne valakivel: teste-lelke társával együtt nézni most ezt a tornyot...

Aztán másodszor is megszólalt Czináter kalapácsa.

— Klopfónak, klopfónak — visitoztak a gyerekek érthetetlen örömmel. A hangra, kiáltásokra aztán végigsimított fején a mérnök és ő is megindult a hegytető felé.

A gong, Czináter kalapácsának hangja egyre zengett, zúgott tovább. Lassan a falubeli templom harangja is elért a mogorva hang nyomába és most már ketten hívogattak ünnepelni.

Silovecz vidáman dörzsölte kezeit az Öreg Bányász-fogadó kifényesített szobáiban.

— Tíz Borbálát megér ez a nap — sántikált konyhából söntésbe. Itt is minden a búcsúnapi

kiváltságban fénylett. Keresztberakott kalapácsok, nemzetiszín szalagcsokrok és fenyőkoszorúk pompáztak a frissen meszelt falakon. A hivatalbeli fickók is ott szaladgáltak a rogyásig megrakott asztalok körül. Zsigmond Mihály feszes libériája fel-felvillant közöttük.

— Aszondom, hogy rend legyen — sugárzott végig a termekben. — Jól vigyázzatok, mert ha nem is vagyok ittend, azért én mindent megtudok ám...

A fickók azonban nem sokba vették Zsigmond Mihály szigorúságát. Hiszen mennyi tréfás mesét mondogat nekik mindig és meghúzkodja a fülüket is... A legkisebb Lerch fiú azonban sóvár szemekkel húzódott mindig közelebb a magos, sugárzóvállú magyar paraszthoz.

— De szép a ruhája, Miska bácsi... Csak huszár lehet ilyen szép!

Zsigmond vetett egyet fején. Látszott, hogy maga is így találja, így gondolja a libériát illetőleg. De azért fölényeskedett.

— Hát láttál te már huszárt, te puckos?

A Lerch fiú feszengett.

— Képön... Úgy már láttam...

Silovec bicegett a csoport felé.

— Telefonoztak magáért az úrék...

Zsigmond most igen magosra húzta magát. Még egyszer megnyomkodta a vörösszőke koponyákat, aztán összeverte sarkantyúval ékített csizmáit.

— Hát aztán ne valljunk ám szégyönt Silovec! Az úr máma nagyon vigyáz ám mindönre...

Silovec biggyesztett.

— Csak magad dolgával törődj te, Miska. Aszondom neked, le ne pottyanj a bakról a nagy dicsőségben...

Udvardyék kocsiját bizony igen megnézték e

reggelen. Zsigmond libériája majd ketté repedt a büszkeségtől. Mert ugyan kit is bámulnának azon a kocsin? Udvardynén nem sok néznivaló van . . . Ha csak, ha csak azt a másikat, azt a feketeruhását, azt a fehérarcut nem nézik?

Hát igen, hát bizony Szimon Verát nézte ma mindenki Szintőn. Az út mellett baktató segéd-tisztek, akik csak epés indulattal tudták nézni az úrék fogatát, most szaporán integettek. Asszonyok és leányok összedugott fejfel susogtak.

Vera nem győzött forogni. Hol jobbról, hol balról hallott egy köszöntést.

— Már fáj a nyakam, Judit néni . . .

Szimon Vera minden csodálás dacára is módfelett gyámoltalannak érezte magát szent Mihály ünnepének reggelén. Némely pillanatban szeretett volna felugrani, elszaladni a messzirehagyott, régénlátott és nagyon szeretett tájból. Két hét óta, ahogy Udvardyék meghívását megkapta, nem tudott számot adni önmagának az érzéseiről, arról a furcsa lebírhatatlan zúrzavarról, mely ezekben a napokban eltöltötte. Feje szédült, vére hullámozott, mint a körben forgatott gyermeknek. Mintha megragadta volna valamely érthetetlen hatalom s bár szégyelte magát, mégsem tudta megállni, hogy elfogadja ezt a meghívást. A torka összeszorult a láztól s amikor megpillantotta az erdőket, a hegyeket, szeretett volna leborulni a földre, hogy mindent magához ölelhessen.

Könnyek gyűltek a szemeibe a ráboruló tehetetlen érzékenységtől. De azért nagyon szégyelte volna, ha valakinek is számot kellett volna adni minderről, ha bárki is beláthatott volna lelkébe.

— Mit is akarok én itt — gyötrődött lehúnyt pillákkal — ugyan mit keresek én itt?

A kérdésre aztán csak kibukott a fák közül egy

komoly, nyugodt férfiarc. Ettől irtózatosan megriadt a leány és elfordult. De bármerre nézett, bárhova fordult, mindenünnen rátűzött az az arc. Ekkor már a tetőn voltak s innét meg kellett látni azt a keskeny fehér házat is . . .

Udvardyné keze most felemelődött.

— Az ott Papp Jusztin háza ..

Szimon Vera bólintott. Elfordult fejfel, lehúnyt szemekkel is látta, hogy kék és fehér virágok virítanak a ház körül.

— Mennyi virág, mennyi virág . . .

Aztán a tornyot is meg kellett látnia, azt a feldíszített, megmerevedett emberi kiáltásként ható tornyot, Papp Jusztin lelkének alkotását . . . Jaj, vajjon elmondhatja-e valakinek, hogy ezért, egyedül ezért jött el, hogy ezen a napon dicsőségében, sikerének teljében láthassa ezt az arcot, mely mindig, mindig vele volt, melytől soha nem tudott szabadulni . . .

Aztán már sok minden megtörtént. A mise véget ért, elhangzottak a beszédek, a szemek csillogtak, az arcok kipirultak, amikor ők ketten megálltak egymással szemben.

Szimon Vera lábai most térdben megreszkettek, azt hitte kettétörnek, ha egy lépést is próbál tenni. Arca nagyon fehér volt, a szája szinte egészen elveszett ebben a rettentő fehérségben. De a keze az kinyúlt, erősen és bátran.

— Gratulálok — mondta a leány.

— Gratulálok — mondta a férfi és ekkor e percben néztek először össze. A leány szeme szégyenkezett és nagyon közel járt ahhoz, hogy takaratlanul engedje látni a benne vívódó könnyeket. Milyen furcsa is, hogy most, ebben a pillanatban nem lehet beszélni. Milyen furcsa is, hogy az élet legkomolyabb, leg súlyosabb pillanataiban, akár örömet, akár

szomorúságot hordoznak is ezek a pillanatok, ilyenkor nem lehet beszélni, ilyenkor nincs szó, csak ügyetlen botladozása a nyelvnek . . .

A közöttük égő csendet már-már észrevették a körülöttük állók. Erre a mérnök válla kiszélesedett. Valami nagy és megmásíthatatlan erő hullámzott végig gerincén és hirtelen átfogta a leány karját.

— Én most már el nem engedem magát többé, Szimon Vera . . .

Mint a suhogó vízhullámok, olyan sűrűn és megállíthatatlanul vonaglott fel a leányban a nyolc hosszú hónap. Az utolsó találkozáson, amikor a kis havas hídon kegyetlenek és dacosak voltak s egyedül arra gondoltak, hogy melyik üthetne nagyobb sebet a másik lelkén . . . S azok a szavak, azok a fölényes, hideg és hazug szavak. Hogy hasítottak, hogy süvöltöttek, pedig alattuk vér volt, kín volt, fájdalom volt! De kellett a dac, kellett a naiv, gyermekes konokság . . . És az az éjtszaka, karácsony éjtszakája, szégyen és szenvedés éjtszakája, amikor olyan vaktában belerohant a messzeségbe.

— Ezt most mondja nekem Jusztin, most?!

A férfi egészen közel húzta a leány reszkető karját. Megszorította egy kicsinyt s a mozdulattal egészen, véglegesen magához kulcsolta a leányt.

— Most mondom, Veronka, mert már eléggé megtanulhattuk, hogy egymás nélkül nem élhetünk . . . Eléggé megszenvedtünk egymásért . . .

Ott mentek az ünneplők sorában, kíváncsi arcok és kíváncsi szemek koszorújában. Vera homloka lüktetett, a szavak csak kúszán, tétován szakadoztak ajkáról.

— Miért engedett elmenni? Ha tudná mennyit szenvedtem . . .

— Hiszen úgy szökött el tőlem. Úgy ment el kérdőzetlenül, dacos gyermek módjára . . .

Vera szája nagyot reszketett most.

— És Zsuzsa, Imrey Zsuzsa?

Papp Jusztin megállt a névre. Nem tehetett róla, de nagyon boldogan mosolygott e percben.

— Hát ezért? Hát Zsuzsáért volt az egész? Hát félreértésből, hiúságból kész volt elveszíteni önmagát?

A leány homloka elfelhősödött. Szégyenkezett is.

— Azt hittem kevés vagyok magának . . . Lássá, én ezért mentem el, dolgozni akartam, valaki akartam lenni . . .

Igy, ilyen egyszerűen, szürkén fordult most az a bizonyos Varga-betű. A szavak ügyetlenek és színtelenek voltak: az érzések vibrálása forrósodott rajtuk.

— Persze, maga most azt várja, hogy áradozzak magának. Nem lehet, Veronka. Miközöttünk most minden bevégeztetett. Maga most itt van és én el nem engedem többet. Rám fogja bízni magát és az lesz, akinek megszerettem: tiszta, hűséges, komoly Szimon Vera . . . Ami rosszat egymásnak okoztunk, majd elfelejtjük. Majd egyszer, később, ha érzéseink nem lesznek ilyen parancsolók, mindent szépen elmondunk egymásnak. Most pedig megcsókolom a kezét, amellyel a *Fekete embereket* megrajzolta. Mert úgyis tudom, hogy akkor is, a munkában is, velem volt, édes Veronka . . . És ahogy mondtam is, én most már el nem engedem magát Szimon Vera . . .

Erre már nem lehetett birni azokkal a kegyetlen könnyekkel. Erre már sírni kellett, sírni mindenki előtt, mindenki szemeláttára, de nagyon boldogan . . .

XXXI.

SZIMON Vera teljes két órán keresztül ült már Udvardyék kis szobájában, abban a keskeny, lilára festett, fehér bútorokkal telerakott oldalraeső szobában, melyből épen a telepre, a három házra lehetett látni s amelyben hosszú évekkel ezelőtt először kezdte rajzolgatni a hajlottfejű, mogorva embereket, akik mindig feketék és mindig szótalanok voltak. Olyan volt ez a kis szoba, mint egy titkosan figyelgető emberszem: mindent látott, de semmit sem mutatott. Elbujt a függönyökkel elborított ablakok között, beletemetkezett a fenyőfák sötét takarójába s talán hunyorgatott is úgy látatlanul és csendesen, amikor emberek, sorsok, hangok és dalok iramodtak tova az egyetlen, elhagyatott ablaka alatt.

A négy fal között, magányosan álldogálva, zajra és nagyon ismeretes lármára figyelgetve egyre akaratosabban, elkerülhetetlenül suhogtak Szimon Vera elé mind az elmúlt, elveszített esztendő, melyek itt suhogtak el felette. Nagyon jól ismerte a kicsit fakult, aranyozott szélű tükröt. Emlékezett, sokszor megtette, hogy hol közelebbről, hol messzebből nézte benne magát; forgolódott jobbra-balra, hogy minden oldalról láthassa alakját. Ha lehetett, hosszú takarókat, kendőket aggatott derekára s magasra tartott fejjel, andalogva menetelt s dobogó szívvel nézte, mint tekerőzik, úszik utána a brokátpalásznak képzelt rongydarab. Aztán emlékezett azokra a különös, fehérfényű őszi estékre,

amikor a hold lassan cammogott a hegyek mögött s mint egy vigyorgó, hatalmas arc állott meg a hányó fölött. Akkor, azokon a furcsa estéken oda-somfordált az egyetlen ablakhoz s a kicsit foszladozott csipkefüggönyt borította fejére. Ezekben a pillanatokban az Alhambra hercegnői közé képzelte magát s szinte babonázottan nézegette különös, sápadt szépségét az ablaküveg sima lapjában . . .

Bizonyos, hogy furcsa gyermek volt Szimon Vera. Kényesbeszédű, talán kicsit finnyás és mindennekefelett igen önérzetes. Voltak, akik mogorvának, zárkózottnak, dacosnak tartották. Udvardyné különösen sokat hangoztatta, hogy a leányon meglátszik a születés, soha, soha nem tud beléhelyezkedni abba a magasabb, finomabb légkörbe, amelybe a véletlen szerencsétlenség folytán került.

— Nagyon nyakas teremtés ez — szokta mondani akkoriban az igazgatóné. — Azt hiszem, minden igyekezetünk hiábavaló vele szemben. Mégis csak úgy fog cselekedni a maga módja és ízlése szerint.

... Mosolygott Vera, ahogy ezek a régi szavak eszébe jutottak a régi kis szoba mélyén. Valahogy lassan, igen lassan bölintott is maga elé, mintha helyeselni akarta volna Udvardyné egykori szavait. Igen, igaza volt ennek az asszonynak : egész élete, minden tette a maga akarata szerint történt : mindig az érzései vitték, lendítették. Sohasem tudott előre elhatározott tervek szerint indulni, mindig az impulzív, szenvedélyes lelkének ereje szerint cselekedett. Persze, így a megbánást se ismerte soha ; semmire nem tudta mondani, hogy Űristen, miért is kellett ezt vagy azt megtennem?! Mintha tudta volna, hogy vannak dolgok e földön és magunkban is, melyek erősebbek az akaratunknál. Az érzelmei, ösztönei szabadságát és erejét mindennél többre becsülte Szimon Vera s most, ahogy Papp Jusztin egy

szavára, de főleg a saját érzelmei hullámverésére megállt és visszafordult a fényesnek ígérkező művészi útvjáról, most egy pillanatig se tudott tanakodni. Legfeljebb csodálkozni tudott, amiért így, ilyen egyszerűen, minden problémázás, gondolkodás nélkül tervezgetni tudja azt az új életet, mely bizony el fogja sikkasztani a hirtelen felcsillant művészat. Most, e gondolatnál mintha egy kicsit sóhajtott volna Szimon Vera. De csak könnyedén, inkább megkönnyebbülten. Utána pedig mosolygott is és újból odaállt a tükör elé, mint évekkel ezelőtt. Ott mintha beszélgetett volna önmagával; mintha kinevette volna azt a rózsaszínű, puha arcot, a mély, ibolyaszínű szemeket.

... Neked van igazad, neked, Szimon Vera — susogta félig nyitott szájjal. — Hiszen te mindig tudtad, hogy amit te tudsz, attól messze van a művészi meggyőződés, az nem érdemed, csak ajándékod. Azért te nem szenvedtél, nem küzködtél soha. A kezéd könnyű volt s a kezeden keresztül jött ki a lelkedbe sűrített, elrejtett sok arc, báj, vonal. Te tudod, úgy-e, hogy ennyi volt az egész?! Nincs hát igaza Papp Jusztinnak, amikor minden alkalommal a te áldozatodról beszél neked... Ó, ez nem áldozat: vele együtt lenni, vele együtt élni az Isten és az emberek törvénye szerint. Ó, ez öröm, ez gyönyörű, határtalan emberi boldogság s az áldozat az volt, amikor a magad akaratából, talán hiúságból, talán szeszélyből vaktában nekirohantál a világnak. Azóta amit tettél, érette tetted, hiszen — emlékezz csak — mindig, mindig az az arc volt előtted! Akkor is ő rá gondoltál, amikor a bárónőnél az a váratlan szerencse ért, hogy értéket láttak a te rajzaidban. Amikor az ujságban láttad a nevedet, arra gondoltál, hogy ezt Papp Jusztin is tudni fogja és így tudni fogja azt is, hogy az a szegény és árva Szimon Vera

mégsem a legutolsó teremtés a világon, mégis valaki, gazdag és kiváltságos valaki... No, csak valld be, Szimon Vera, hogy így volt, ez volt az egész... Ne szégyenkezz, nincs mit szégyelned: az érzés, a szerelem nem szégyen, hanem Isten ajándéka!

A hangtalan, néma beszéd alatt, melyet önmagával, önmagának mondott, vidám lett és a szemei nedvesen fénylettek. Az íróasztalán ott volt Réner bárónő levele, amelyben hazatértét sürgette, mert oly sokszor emlegetett itáliai útjukat akarta megvalósítani.

— Nagyon várlak már, Verácskám — írta a bárónő s Vera a büszke címerből, a ferdére döntött betűkből áradó hatalmas gazdagságból is a magányos lélek keservét érezte ki. — Neked s az egész művészi fejlődésednek hallatlanul sokat jelent majd ez az út és én boldog vagyok s hálás vagyok a sorsnak, amiért ezt elősegíthetem...

... Szegény bárónő — sóhajtott Vera s e percben szeretett volna ráborulni a sápadt, ráncos öreg kezekre, melyek oly hidegek, oly árvák voltak minden földi fény és gazdagság dacára is. Kicsit sírt is, ahogy fölemelte a levélpapírt s tintába mártotta a tollát, hogy megírja neki nagy boldogságát s életútjának bevégzett, megmásíthatatlan változását. Tudta, hogy ez a levél fájni fog, tudta, hogy a bárónő sírni fog, amikor megtudja, hogy ő immár csak köszönetét mondhatja el s soha, soha nem fogja többé hallgatni azokat a keserves panaszokat, amelyek mindenkor eszébe juttatták Szimon Verának, hogy nincs rettenetesebb, mint a magányos, társtalan élet! Ó, az asszonynak a családban a helye, akármilyen szűk is, de ez az ő igazi birodalma s inkább legyen családja az embernek, mint cselédei, ahogy Réner bárónőnek...

Nagyon nehéz volt ez a néhány perc. Kezei fásultak lettek és remegtek, ahogy mindent megírt a bárónőnek.

«— Én nem tehetek semmiről, drága Helén néni. Én azok közül való vagyok, akiknek útját a véletlenek jelzik. Igaz, hogy egy kicsit magam is akartam ezeket a véletleneket s azt hiszem, ezekben is Isten intelme él. Lehet különben az is, hogy a magam erős vágya sürgeti valóra ezeket a véletleneket . . . Amikor én hosszú hónapokkal ezelőtt elhagytam egykori otthonomat, csak a vágy volt bennem, hogy *valaki* legyek, hogy megmutathassam mindazt a különös, érthetlennül és talán érdemetlennül kopott kincseket, amelyek bennem éltek. Hogy hogyan és miként érem ezt el, fogalmam se volt róla! Épen ezért, mert semmi se volt előttem elhatározott cél, azért, mert csak rábíztam magam a sorsra, azért kell azt hinnem, hogy az Isten útmutatása, gondoskodása volt az a csodálatos kegyelmem, mely Magához vezérelt, drága Helén néni s ott, minden úgy történt, hogy most, ma, én vagyok a világ legboldogabb teremtese . . . Csak tessék rajtam mosolyogni, drága bárónő, tessék csak mondani, hogy az a lány, milyen banálisan, sablonosan beszél! — Ó, nem akarok semmi egyéb lenni, csak boldog! Boldog, elégedett, törekvő társa akarok lenni annak az embernek, akiért valóban nekiszaladtam az ismeretlen nagyvilágnak s aki egyetlen szavával többet alkot, maradandóbbat teremt, mint én száz és száz képemmel, aranyérmemmel és kitüntetésemmel! Tessék elhinni nekem, az egész híresség, szerencse csak arra volt jó, hogy visszaadja nekem ezt az embert! . . .»

És itt kétoldalmi heves áradozás következett Papp Jusztinról, Papp Jusztin alkotásairól, az aknatoronyról, az épülő munkásházakról, a megváltott, megtisztult morvákról, asszonyokról és gyer-

mekekről és főleg erről a keskeny fehér házról, melynek ablakai alatt kék és fehér virágok vannak . . .

« . . . Nekem jobb lesz így, Helén néni. Híresebb, nevesebb, csodáltabb talán lehettem volna máshol is, de boldogabb soha ! »

Épen déli ebédidőre hördült a villanytelep kürtje, mikor Vera lezárta levelét. Az ebédlőből áthallatszott a terítés lármája s Udvardyné kicsit száraz, kemény hangja. Valami rétesről beszélt, mely nem sikerült úgy, ahogy szokott . . . Ekkor ezekben a percekben valami keserű szorítást érzett Vera a szíve körül . . . Tudta, hogy ez a zaj, ezek a kicsinyes gondok fogják ezentúl az ő életét is uralni. Főzni fog, takarítani fog, az egyetlen cselédet kell rendbe tartania, gondoskodni kell majd arról a fehér házról, hogy mindig-mindig vonzó és édes legyen benne az élet . . . Mintha fakó és szürke fátyolok suhantak volna két szeme elé, olyan viaszgátlan és egyhangú lett előtte a betévedt őszi napsugár is. Most, ebben a felrévedő, sorsot-látó, sorsot-vállaló pillanatban kétszer is megsimította Réner bárónő levelének aranyló címerét, mely mint egy távoli és mindörökre elveszített világ követe sugárzott feléje. A szempillái becsukódtak, tudta, hogy könnyei úsznak most odabent, tudta, hogy egy kicsit mégis csak meg kell siratnia ezt az akaratosan eldobott világot . . .

— Siess azzal a terítéssel, Maris — hallotta az igazgatóné hangját. — Siess, mert jön az úr, meg a Papp mérnök úr is . . .

Erre végigsimított arcán a leány s érezte, hogy mosolyogni kezd. Érezte, hogy ez a mosoly a szívéből jön s letörölhetetlenül borítja el arcát . . .

XXXII.

Az őszi hetek csodálatosan szépek és tiszták voltak. Általában a vidék sajáttsága volt a hosszú, száraz ősz. Ilyenkor a határ világos és a hegyek vonala élesen ütközik ki a tájból. Az erdők sokáig, még november elején is zöldek, a gyep friss és tavasziasan zöld. A kertekben némelykor újra virágoznak az orgonák és akárhányszor a barackfákon is kipattog egy-egy rózsaszínű szirm. Messze, a rétek szőnyege lilán nevetgél a sok virágtól s a hegyoldalon, a tarlott földeken, ingujjban szántanak a magyar és német parasztok s nótájuk sokáig száll-dos fölöttük.

Szimon Vera nem tudott betelni ezzel a sok külső szépséggel. Bár napközben nem sok ideje maradt, hiszen Udvardyéknál naphosszat varrónőkkel együtt hajladozott ama sok kedves minden felett, amely olyan hallatlan örömet tud adni a leánynak, aki asszonynak készül... Ez most már bizonyos és bevégzett dolog volt és Vera bizony a napnak minden órájában felnézett az égre. Nagyon hálás és nagyon boldog volt most Szimon Vera és nem mert körül nézni, nem mert róla beszélni, mert félt, hogy talán még sincs egészen ébren, talán nincs is ekkora boldogság ezen a földön. A varrógép mellett, himzések és rajzok közben egyre szédült és a szavakat is úgy hallotta meg, ha többször egymásután elismételték. Már csak egy-két hét választotta el az esküvőtől s ha erre és ezzel kapcsolatosan sok mindenre gondolni mert, hát le kellett szorítania

a szívét, mert az úgy vert és úgy repdesett, mint egy meleg, nyughatatlan madár. Azért hát az alkonyatokat teljesen a tájnak szentelte Szimon Vera. Napról-napra, ahogy sötétedett és villanygyújtásra került a sor, nekifutott a hegynek és csak ott állt meg a Szent Mihály-akna előtt.

A hegytetőről messzire szaladt a határ. Kisebb és nagyobb hegyek, még kisebb dombok és halmok hullámosodtak mindenütt. Mély és hűvös völgyekből kék füstcsíkok kanyarodtak felfelé. Egy-egy fehér templomtorony is kiáltozott a sűrű, sötét távolságokból, azután házak piros tetői villogtak és állatok vidám bögése harsogott. Kicsiny, szegényes falvak melegedtek a hegyek között, kicsiny, szegényes házakban éldegéltek az emberek. Olyan volt ez a tájék, mint egy külön és magányos sziget, szépséggel, bájjal, kedvességgel körülkoszorúzva. Aki látta, aki ismerte, elfeledte a sáros utakat, a kemény göröngyöket, az egyhangú és csendes életmódokat és megtelt a testi-lelki nyugalom édes békéjével. A hegyek mindent eltakartak, ami nagy-szerű, ami csábító és mindenre rá tudták teríteni a harmónia szelid fátyolát.

Néha egy teljes órán keresztül sétálgatott így egymagában Szimon Vera, míg eljuthatott hozzá a mérnök. S ezután következtek azok a szótalán, csendes félórák, melyek kitörölhetetlenül belevésődtek a két ember lelkébe.

— Bármilyen történet is, ezeket én soha el nem felejtethetem — bizonykodott igen halkán a leány, amikor már mindent elmondtak és elmagyaráztak egymásnak, amikor már nem volt közöttük semmi kérdés, semmi érthetlenség. Úgy álltak egymással szemben, mintha csak most kerültek volna ki az Úristen tenyeréből, olyan tiszták és világosak voltak, annyira érezték és látták egymást. Nem mertek

és nem akartak többé arra gondolni, hogy ezt a nagy és mérhetetlen boldogságot, mely mindkettejük fejét oly mélyre hajlította, ezt a kivételes, csak egyszer megtalálható emberi boldogságot ők ketten dacból és félreértésből majdnem elveszítették és semmit, de semmit nem tettek azért, hogy újra visszaszerezzék. Nem mertek rá gondolni, hogy készek voltak hiúságbói, haragból elszalasztani ezt a ritka madarat, mely oly kivételes esetekben, oly szeszélyesen hullik két ember elé. Ők ketten már megtanulták, hogy semmit sem kaphatunk e földön ingyen és nem sajnáltak se szomorúságot, se haragot, se keserőséget, melyet fizetniök kellett egymásért. De viszont most igen szorosan fogták egymás kezét, mintha féltek volna, hogy valaha is kettészakad ez a két, érzéssel, a léleknek, a testnek hatalmából összetalálkozott kéz . . .

Az estéli sétákon most is a mérnök beszélt. Most is a leány hallgatott, mint egykor a havas mezőben. Olyan jó volt ez a megadó, alázatos csend! Olyan jó volt csak hallgatni ezt az embert, ezt a hangot! Olyan jó volt hallgatás közben, gondolatok közben hozzásimulni és ráborulni erre a forrón zakatoló szívre.

— Istenem, de szép is lesz a mi életünk — susogta Vera ezekben a percekben és nem látott, nem akart tudni másról, csak erről a szívről. Meg a házról, a keskeny fehér házról, mely mint egy áldott bölcső ringatja majd további életüket.

Erről az életről azonban Papp Jusztinnak még most is volt egy-két szava.

— Tudja kedves, még azt akarom magának mondani, hogy ne várjon ám mellettem valami nagyon sokat. Én igen nehézkes, majdnem morózus ember vagyok ám közelről. Egy kicsit ideges, egy kicsit fáradt. Talán unja is majd magát, talán

türelmetlen is lesz sok-sok furcsasággal szemben. Meg aztán a társaságot sem szeretem, engem túlságosan elvon a pályám, én már nem igen tudok megváltozni... Majd talán bántani fogja, hogy több időt töltök a munkámmal, munkásaimmal, mint magával... De nagyon szeretem Szimon Vera... Nagyon szeretlek Veronka...

A leánynak nem kellett egyéb. Csak ezt akarta hallani. Mindig csak ezt! A többi nem fontos. A többit el lehet birni ezekért a szavakért, ezért a tudatért...

— Maga tudja, hogy nekem sosem kellett a nagy társaság. Maga tudja Jusztin, hogy régen is magamban, magamnak éltem. Ne higgye, hogy ez a néhány hónap megváltoztatott engem. Most is az vagyok, aki voltam. Nem akarok én semmi egyebet, csak maga mellett lenni. Nem akarok semmit, csak magát szeretni Jusztin... És magának, a maga örömére néha-néha rajzolni is... Ó, higgye el nekem, az Isten különös kegyelme van mirajtunk. Különös és nagy kegyelem az, ha két ember így megtalálhatja egymást ebben a földi rengetegben, mint mi ketten! Milyen más is így az élet, milyen könnyű, milyen érdemes, milyen szép! Mintha csak nekünk, kettőnkért teremtdött volna az egész világ, a világ minden értelme és szépsége... Az, hogy dolgoznunk kell, hogy talán gondjaink és bajaink lesznek, az mind semmi, az mind nem baj. Csak jöjjenek a gondok is, a bajok is, így ketten majd csak elbirunk velük...

Olyan erőteljes, olyan szép és olyan vidám volt most minden körülöttük. Akik látták őket, nevettek és összehajoltak. Még az emeletes házakban is. Pedig itt, nevezetesen Holubekék konyhájában, most búcsúzkodott valaki...

Most búcsúzkodott a tájtól, a hányótól, a telep-

től, az élettől Galuff Nándi . . . Szép kék szemeiben már nagyon halványak voltak a fények és már nem is kíváncszott ki az udvarra. De nem sírtak körülötte. Akkor se sírtak, amikor egy este a fiú kívánságára betértek Holubekékhez Papp Jusztin és Szimon Vera.

Anna halkán és igen szeliden beszélt ezekben a hetekben. Csak sóhajtott egyet-egyet.

— Tizenhatéves. Tizenhatéves a Nándi . . .

Mindannyian tudták, hogy ezen nem lehet változtatni. A fiú is tudta, de mintha elkerülte volna minden szomorúság.

— Csak a Vidrát sajnálom én — mondta akadozva, amikor a mérnök átfogta hosszú sovány ujjait. — Azt szeretném, ha muzsikaszóval temetnének majd engemet. Meg, ha elgyünnének mind a bányások. Feketeruhában, ahogy ünnepen, Borbálakor szoktak lenni . . . Ezeket nagyon szerettem ám én nézni! Nagyon szerettem én mindig a bányásokat. Meg a muzsikát. Azt, hogy *Glück auf!*... De ezt talán nem is olyan nagyon, mert szomorú. Inkább azt, hogy: *Amióta bányás lettem, Fehér vasalt inget vettem* . . .

A vidám, kedves, naiv ütemű kis dal láthatólag sokáig ott viaskodott Galuff Ferdinánd ajkán. Holubek Vencel el is játszotta neki nyikorgó harmonikáján.

Igy aludt el akkor is, október utolsó estéjén is mindörökre . . .

A temetést Papp Jusztin Galuff Nándi kívánsága szerint intézte. Zene mellett, énekszóval kísérték utolsó útjára Galuff Ferdinándot, a rézgombos, díszruhás fekete emberek.

Papp Jusztin fogta karon Annát, amikor a sír mellett mégegyszer kitört belőle régi lázongása.

— Nem szabad kétségbeesni Holubekné. A ta-

vaszra már felépítjük a házakat és ezentúl minden másként lesz, minden szép lesz . . .

Anna arra gondolt, aki a tavaszra jönni fog és beleszületik ebbe a szebb, jobb, új életbe. Ráborult a mérnök kezére és megcsókolta. Azután még egyszer lehajolt a keresztre, melyre Klesch asztalos festette a betűket.

— Gute Nacht, Nándi . . . Gute Nacht . . .

Ezután pedig megsimította arcát és megindult Holubek Vencel mellett a szomorú menetben.

Vera arca egészen forró volt a könnyektől amikor egyedül maradva odaszorította Papp Jusztin homlokához.

— Azért ez borzasztó, nagyon borzasztó, Jusztin.

A mérnök tenyere erős volt és meleg. Tudott simogatni, tudott teremteni. Most lágyan, könnyedén fogta át Vera tüzes fejét.

— Ha borzasztó is, Veronka, de élet ! Az életben minden megindulásért fizetni kell. Néha egész generációk pusztulnak el, amíg megszületik valami más és különb élet. Galuff Ferdinánd, ez a kedves, érzelmes kis bányászfiú meghalt. Rajta már nem lehetett segíteni. Benne egy régi világ halt meg, édes kislányom, de helyébe jön új és vidámabb világ. A halál nem halál, a halál után születés következik, élet következik . . . Ne féljen kislányom, kivirul itt még minden körülöttünk. Majd maga is megéri még, hogy . . .

— Hogy áldani fogják magát — lelkengett közbe Vera, valamely rajongó, forró áhitattal. — Igen Jusztin, én tudom, hogy a maga emlékét, a maga lelkét itt áldani fogják. Legenda lesz itt a maga alkotókedve, teremőereje . . . Nem lesz egy zug, egy szeglet, mely ne a maga áldott lelkéből sarjadt volna. Az Isten megáldja magát ezért és az Isten megáldott engem, hogy maga mellett lehetek . . .

Többet aztán nem tudtak szólni. Csak mentek egymás mellett, egybehangzó vidám léptekkel.

Körülöttük, a hegyoldalban már felgyultak a Szent Mihály-akna villanylámpái. Sokan voltak ezek a fényes, fehér sugarak és nagyon messzire, sok kicsiny, elhagyatott falu felé világítottak...

A házakban épen vacsorát főztek az asszonyok. A gyermekek nevettek és valaki dalolt valahol. Amikor elmentek előttük ők ketten, Holubek Vencell már az ajtóban állott és pipázott.

— Jó szerencsét — köszönt igen halkán és igen mélyen.

— Jó szerencsét — mondták ők ketten és érezték, hogy sokaig kíséri őket ez a meghatott köszönet, ez a két meleg, háládatos szem.

Az égbolton már kipattogtak a csillagok. Ők felnéztek hozzájuk s azok odafent, az ég lámpásai, mintha integettek volna. Ekkor mint a jövő élet serlege összehajlott a két száj...

